

Strategia Rozwoju Gminy Trawniki na lata 2025 - 2035

Projekt - 26 października 2025 r.

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	2
1. Wprowadzenie	6
A. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	9
2. Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz wnioski z diagnozy	9
2.1. POŁOŻENIE, PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	9
2.1.1. POŁOŻENIE.....	9
2.1.2. RZEŻBA TERENU	11
2.1.3. GLEBY	12
2.1.4. ZASOBY WODNE.....	13
2.1.5. WARUNKI KLIMATYCZNE.....	14
2.1.6. ZASOBY NATURALNE	15
2.1.7. OBSZARY CHRONIONE.....	16
2.1.8. STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA	18
2.1.9. DZIEDZICTWO KULTUROWE	25
2.1.10. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	26
2.2. DEMOGRAFIA I POTENCJAŁ SPOŁECZNY	30
2.2.1. LICZBA LUDNOŚCI	30
2.2.2. RUCH NATURALNY I MIGRACJE.....	31
2.2.3. STRUKTURA WIEKU I PŁCI LUDNOŚCI.....	34
2.2.4. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY	37
2.2.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	41
2.3. RYNEK PRACY	46
2.3.1. PRACUJĄCY I STRUKTURA ZATRUDNIENIA	46
2.3.2. BEZROBOCIE I JEGO STRUKTURA	47
2.3.3. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	51
2.4. POTENCJAŁ GOSPODARCZY	53
2.4.1. STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA.....	53
2.4.2. ROLNICTWO	54
2.4.3. SEKTOR POZAROLNICZY	56
2.4.4. ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA.....	60
2.4.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	62
2.5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	65

2.5.1. INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA I DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA	65
2.5.2. INFRASTRUKTURA WODNO-KANALIZACYJNA	70
2.5.3. INFRASTRUKTURA ENERGETYCZNA	72
2.5.4. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII.....	73
2.5.5. GOSPODARKA ODPADAMI.....	74
2.5.6. PODSUMOWANIE I WNIOSKI.....	76
2.6. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASPOKAJANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW	81
2.6.1. EDUKACJA I WYCHOWANIE.....	81
2.6.2. OCHRONA ZDROWIA	85
2.6.3. POMOC SPOŁECZNA.....	86
2.6.4. KULTURA I SPORT.....	89
2.6.5. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	93
2.6.6. PODSUMOWANIE I WNIOSKI.....	93
2.7. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA I SYTUACJA FINANSOWA.....	97
2.7.1. STRUKTURA BUDŻETU GMINY	97
2.7.2. PROJEKTY WSPÓŁFINANSOWANE ZE ŚRODKÓW UNII EUROPEJSKIEJ.....	99
2.7.3. PODSUMOWANIE I WNIOSKI.....	101
B. CZĘŚĆ STRATEGICZNA	103
3. Przesłanki opracowania Strategii	103
3.1. SAMORZĄD GMINY WOBEC WYZWAŃ SPOŁECZNYCH I GOSPODARCZYCH.....	103
3.2. WPŁYW EUROPEJSKIEJ I KRAJOWEJ POLITYKI REGIONALNEJ	104
4. ZAKRES, TRYB I METODYKA OPRACOWANIA STRATEGII.....	105
5. ANALIZA SWOT.....	108
6. MISJA I WIZJA GMINY TRAWNIKI	111
7. Cele strategiczne i kierunki działań	112
8. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia	119
9 A. Model struktury funkcjonalno – przestrzennej.....	126
9 B. Ustalenia i rekomendacje do lokalnych dokumentów planistycznych	133
10. Terytorialny wymiar wsparcia, obszary strategicznej interwencji.....	140
10.1 Podejście terytorialne – uwarunkowania krajowe	140
10.2 Podejście terytorialne – uwarunkowania regionalne	140
10.3. Potencjalne kierunki interwencji w wymiarze terytorialnym	144
11. Ramy finansowe i źródła finansowania Strategii	145
12. Zasady i struktura zarządzania procesem wdrażania Strategii.....	149

12.1 Zasady współpracy interesariuszy.....	149
12.2 Struktura i system zarządzania Strategią.....	151
13. System monitorowania, ewaluacji i aktualizacji Strategii Rozwoju Gminy Trawniki 2025 – 2035	154
Załącznik 1 - Lista projektów realizujących cele strategiczne	157
Załącznik 2 - Sprawozdanie z przebiegu i wyników procesu partycypacji i konsultacji społecznych.....	179
Załącznik 3 - Procedura strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii	179
Załącznik 4 - Ewaluacja trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji Strategii Rozwoju Gminy Trawniki na lata 2025 - 2035.....	179
SPIS RYCIN.....	180
SPIS WYKRESÓW	180
SPIS TABEL	182
SPIS MAP.....	182

Strategia Rozwoju Gminy Trawniki na lata 2025 - 2035 została opracowana w formule ekspercko – partycypacyjnej przez Regionalne Centrum Kompetencji we współpracy z Gminą Trawniki oraz lokalnymi interesariuszami.

1. WPROWADZENIE

Strategia Rozwoju Gminy Trawniki to podstawowy dokument zarządzania gminą – ogólny, długofalowy plan perspektywicznego rozwoju, określający wizję, cele i kierunki rozwoju gminy oraz przedsięwzięcia strategiczne służące realizacji przyjętych celów.

Planowanie strategiczne opiera się w przede wszystkim na decyzjach i działaniach zamieszkującej gminę społeczności lokalnej i władz samorządowych, a do efektywnego zarządzania obszarem potrzebny jest wieloletni plan, który będzie wskazywał kierunki jego dalszego rozwoju.

Nowe wyzwania wynikające z dynamicznie zmieniającej się sytuacji gospodarczej i społecznej na poziomie kraju i województwa oraz doświadczenia związane z funkcjonowaniem administracji samorządowej stały się dla władz Gminy Trawniki inspiracją do opracowania Strategii Rozwoju na lata 2025 – 2035 (dalej Strategii). Istotną przesłanką do przygotowania dokumentu jest również konieczność aktualizacji danych, analiz i diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej obszaru gminy oraz dynamicznie zmieniająca się sytuacja w zakresie zewnętrznych megatrendów na poziomie regionalnym, krajowym i europejskim. Uwarunkowania te, wynikające w dużej mierze z celów i kierunków wsparcia jakie zaproponowała Komisja Europejska w ramach perspektywy finansowej 2021–2027 oraz zmieniającego się podejścia administracji rządowej do finansowania i współpracy z samorządami, wpłynęły na zmiany dokumentów strategicznych na wszystkich szczeblach administracji publicznej w kraju.

Istotną przesłanką aktualizacji Strategii była zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2025 poz. 527), a w konsekwencji zmiana ustawy o samorządzie gminnym (Dz.U. 2025 poz. 1153). Ustawy te określają podejście, zakres i tryb opracowania dokumentów strategicznych na poziomie gminy oraz powodują konieczność ścisłej integracji dokumentów strategicznych i planistycznych (m. in. strategia rozwoju gminy musi być spójna z Planem Ogólnym gminy).

Dokument Strategii Gminy Trawniki na lata 2025 - 2035 uwzględnia przede wszystkim perspektywy i kierunki działań samorządu gminnego oparte o kompetencje wynikające z ustawy o samorządzie gminnym, zarówno w oparciu o dotychczasowe doświadczenia, jak też możliwości wynikające z celów regionalnej i krajowej polityki rozwoju. Dokument powstał w wyniku pracy interdyscyplinarnej grupy złożonej z przedstawicieli gminy, lokalnych interesariuszy oraz zewnętrznych konsultantów i ekspertów.

Strategia przyjmuje horyzont czasowy do 2030 r. Wynika to m.in. z potrzeby zachowania zgodności z dokumentami strategicznymi i operacyjnymi na poziomie regionalnym i krajowym oraz uwzględnienia okresu rozliczeniowego projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej w perspektywie 2021 - 2027.

W obliczu nasilających się zmian globalnych oraz stale pojawiających się nowych uwarunkowań, polityka regionalna zarówno na poziomie województwa, jak i kraju, wyznaczyła cele i kierunki działania, które stały się kluczowym elementem determinującym powstanie Strategii Rozwoju. Wśród tych założeń szczególnie istotne znaczenie mają terytorialny wymiar wsparcia oraz cele polityki spójności, określone w ramach perspektywy finansowej na lata 2021–2027.

Równie istotnym aspektem jest wprowadzona zmiana paradygmatu zarządzania rozwojem, wyrażona w kluczowych dokumentach strategicznych, takich jak Krajowa

Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 oraz Umowa Partnerstwa dla realizacji polityki spójności na lata 2021–2027 w Polsce. Dokumenty te stanowią systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej, które mają na celu nie tylko wspieranie zrównoważonego rozwoju, ale także zmniejszanie różnic w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego pomiędzy poszczególnymi regionami kraju i województwa. Kluczowym założeniem jest zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski poprzez ukierunkowanie wsparcia dla obszarów o słabszym potencjale gospodarczym, określanych jako „obszary strategicznej interwencji” (OSI).

W ramach tych systemowych ram dąży się do poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej regionów wymagających szczególnej pomocy, co odbywa się poprzez realizację zintegrowanych działań, mających na celu zwiększenie dostępności infrastrukturalnej, rozwój kapitału ludzkiego oraz wspieranie innowacyjności. W ten sposób polityka regionalna staje się narzędziem nie tylko eliminowania istniejących dysproporcji, lecz także wzmacniania potencjału rozwojowego całego kraju, zgodnie z założeniami polityki spójności Unii Europejskiej.

Opracowanie i wdrażanie Strategii wymaga od władz gminy i lokalnych interesariuszy konsekwencji w działaniu oraz poszukiwania nowych rozwiązań i możliwości. Dlatego też dokument nie skupia się na jedynie ewidencji potrzeb lokalnej społeczności ale koncentruje się na tych przedsięwzięciach, które zapewniają realizację długofalowych celów, rozwój potencjałów oraz rozwiązywanie najważniejszych problemów gminy.

Strategia Rozwoju Gminy Trawniki jest planem realistycznym, dlatego też system wdrażania i zasady współpracy interesariuszy dostosowane zostały do celów i kierunków działań. Te zaś realizowane będą w oparciu o możliwości prawne, organizacyjne i finansowe gminy z uwzględnieniem kompetencji ustawowych, specyfiki oraz uwarunkowań zewnętrznych i zasobów finansowych. Założeniem przyjętym w Strategii jest identyfikacja potencjałów rozwojowych oraz zasobów (materialnych i niematerialnych) gminy, które mogą stać się źródłem przewagi konkurencyjnej Trawnik.

Część diagnostyczna Strategii obejmuje raport stanu, analizę i diagnozę strategiczną kluczowych uwarunkowań społecznych, gospodarczych i przestrzennych Gminy Trawniki. Analizę oparto na najbardziej aktualnych danych, dostępnych w statystyce publicznej oraz informacjach przekazanych przez samorząd gminy i jego jednostki organizacyjne, opisujących zachodzące trendy i zjawiska. Takie podejście pozwala na wskazanie konkurencyjnej pozycji gminy, służy również opracowaniu towarzyszących dokumentów planistycznych oraz monitorowaniu rozwoju obszaru objętego Strategią.

Zarówno oddziaływania zewnętrzne, wynikające z niezależnych od samorządu gminy warunków oraz działań otoczenia społeczno - gospodarczego, jak też uwarunkowania wewnętrzne wynikające z zasobów, zjawisk, zdarzeń, mechanizmów i procesów umiejscowionych w gminie, posłużyły ustaleniu, celów strategicznych i operacyjnych/ kierunków działań oraz propozycji przedsięwzięć do realizacji.

W procesie wdrażania i monitorowania Strategii kluczowe jest uwzględnienie dynamicznie zmieniającej się sytuacji makroekonomicznej zarówno w kraju, jak i na świecie, która jest wynikiem szeregu współczesnych wyzwań. W szczególności należy zwrócić uwagę na skutki postępującego kryzysu gospodarczego, który znacząco wpływa na stabilność finansową oraz struktury ekonomiczne, a także głębokie i długofalowe konsekwencje społeczne i gospodarcze trwającej wojny w Ukrainie.

Każde z tych zjawisk oddziałuje na różne aspekty życia społeczno-gospodarczego, takich jak rynek pracy, łańcuchy dostaw, inflacja, czy kwestie bezpieczeństwa energetycznego. Ich efekty są nie tylko różnorodne, ale także zmienne w czasie, co wymaga elastycznego podejścia oraz systematycznej rewizji założeń strategicznych.

Jednocześnie należy zauważyć, że złożoność i dynamika procesów związanych z wymienionymi zjawiskami powodują, iż ich analiza wymaga wieloaspektowego podejścia badawczego. W związku z tym aspekty społeczne i gospodarcze powyższych zjawisk pozostają nieustannie w centrum zainteresowania ekspertów, stanowiąc przedmiot obecnych oraz przyszłych badań i analiz. Wnioski płynące z tych prac badawczych będą kluczowe dla bieżącego dostosowywania narzędzi wdrożeniowych i monitorujących Strategię do zmieniających się warunków, a także dla budowy bardziej odpornych i zrównoważonych działań rozwojowych.

A. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA

2. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ ORAZ WNIOSKI Z DIAGNOZY

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej przeprowadzona dla obszaru Gminy Trawniki przedstawia obecną sytuację obszaru gminy oraz zmiany zachodzące w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzennej i środowiskowej oraz **wnioski z diagnozy w każdym obszarze badawczym**. Przedstawiony portret gminy zawiera informacje w formie opisowej i statystycznej. Na potrzeby przeprowadzonej analizy wykorzystano dostępne dane agregowane w wartościach bezwzględnych oraz w postaci wskaźników statystycznych, uwzględniających różnorodne aspekty szeroko rozumianego potencjału rozwojowego gminy. Podstawą do jej przeprowadzenia były bazy danych Głównego Urzędu Statystycznego oraz dane udostępnione przez jednostki organizacyjne gminy.

Diagnozie towarzyszą wnioski sformułowane dla siedmiu zasadniczych działów:

1. Położenie, przestrzeń i środowisko,
2. Demografia i potencjał społeczny,
3. Rynek pracy,
4. Potencjał gospodarczy,
5. Infrastruktura techniczna,
6. Infrastruktura społeczna i zaspokajanie potrzeb mieszkańców
7. Jakość zarządzania i sytuacja finansowa.

Zakres przestrzenny obejmuje granice administracyjne Gminy Trawniki, natomiast zakres czasowy obejmuje lata 2014 - 2023. Jeżeli było to możliwe, zaprezentowano nowsze informacje i dane, które wnoszą wartość dodaną do części analitycznej. W niektórych sytuacjach dane statystyczne obejmowały lata starsze, co wynika z określonej cykliczności przeprowadzania przez Główny Urząd Statystyczny spisów i badań tematycznych.

2.1. POŁOŻENIE, PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

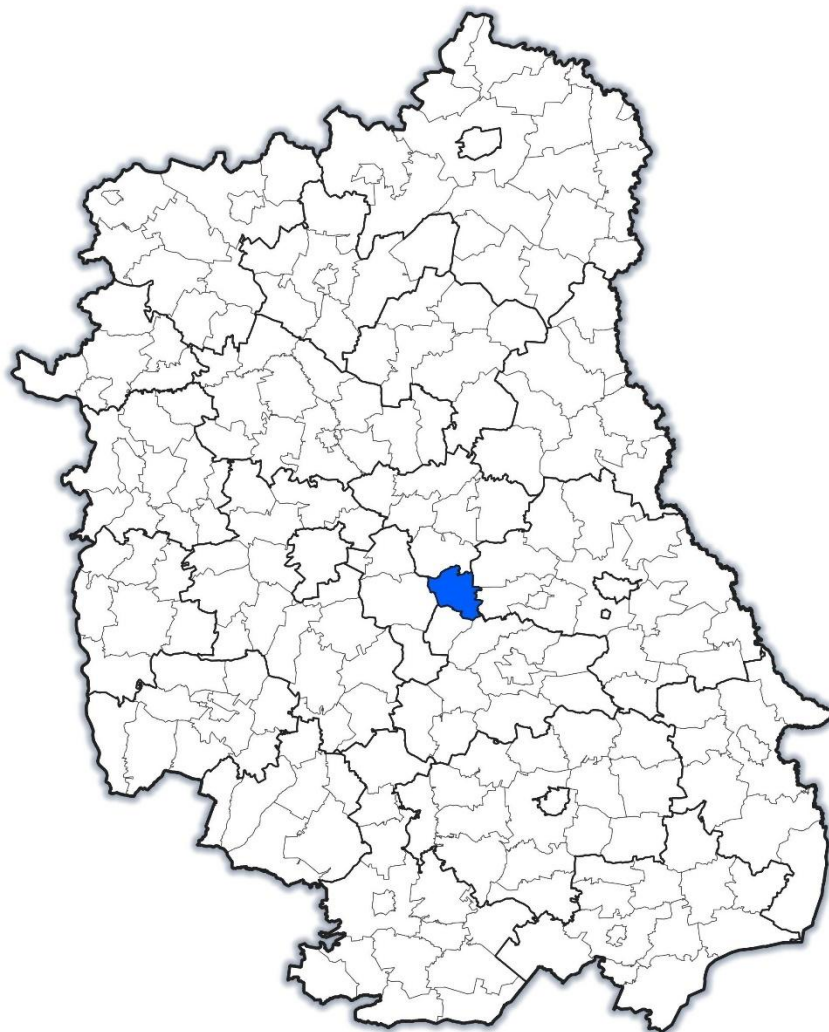
2.1.1. POŁOŻENIE

Gmina Trawniki jest położona w centralnej części województwa lubelskiego, we wschodniej części **powiatu świdnickiego**. Od północy sąsiaduje z gminą Milejów, od zachodu z gminą Piaski, od południa z gminami Fajstawice i Łopiennik Górny, a od wschodu graniczy z gminami Rejowiec i Siedliszcze. Najbliżej położone miasta to: Piaski, Krasnystaw i Rejowiec Fabryczny. Trawniki są położone w odległości 35 km od Lublina.

Przez obszar gminy przebiega odcinek drogi krajowej nr 12 Lublin – Piaski – Dorohusk – granica państwa oraz drogi wojewódzkie nr 838 relacji Głębokie – Dorohuczka – Trawniki – Fajstawice i nr 829 relacji Łucka - Łęczna – Biskupice, które stanowią główne powiązania komunikacyjne gminy z regionem. Przez teren gminy przebiega linia kolejowa o znaczeniu krajowym nr 7 relacji Gdańsk - Warszawa - Lublin - Dorohusk.

Powierzchnia administracyjna gminy wynosi **8 413,5ha**, co stanowi 18,0% powierzchni powiatu świdnickiego oraz 0,3% powierzchni województwa lubelskiego.

Ryc. 1. Położenie Gminy Trawniki w województwie lubelskim.

Źródło: Opracowanie własne.

Gmina podzielona jest na **11 sołectw**: Biskupice, Bonów, Dorohuczka, Ewopole, Oleśniki, Pełczyn, Siostrzytów, Struża, Struża-Kolonia, Trawniki, Trawniki-Kolonia obejmujących 11 miejscowości: Biskupice, Bonów, Dorohuczka, Ewopole, Oleśniki, Pełczyn, Siostrzytów, Struża, Struża-Kolonia, Trawniki, Trawniki-Kolonia.

Największą miejscowością oraz podstawowym ośrodkiem obsługi mieszkańców gminy są Trawniki. Tutaj znajdują się podstawowe obiekty usługowe z zakresu administracji, kultury i szkolnictwa, a także największe przedsiębiorstwa.

Ryc. 2. Sieć osadnicza Gminy Trawniki

Źródło: Opracowanie własne.

2.1.2. RZEŻBA TERENU

Według podziału fizycznogeograficznego teren gminy położony jest w strefie granicznej dwóch makroregionów: **Wyżyny Lubelskiej** i **Polesia Lubelskiego**. Granica między nimi przebiega zachodnim zboczem Wieprza. W granicach Wyżyny Lubelskiej, zajmującej zachodnią część gminy, wyróżnia się dwa mezoregiony: Wyniosłość Giełczewską - na południu i Płaskowyż Świdnicki - niewielki północny fragment mezoregionu. Obniżenie Dorohuckie, będące mezoregionem Polesia Lubelskiego, zajmuje ponad 1/2 powierzchni gminy we wschodniej części omawianego obszaru.

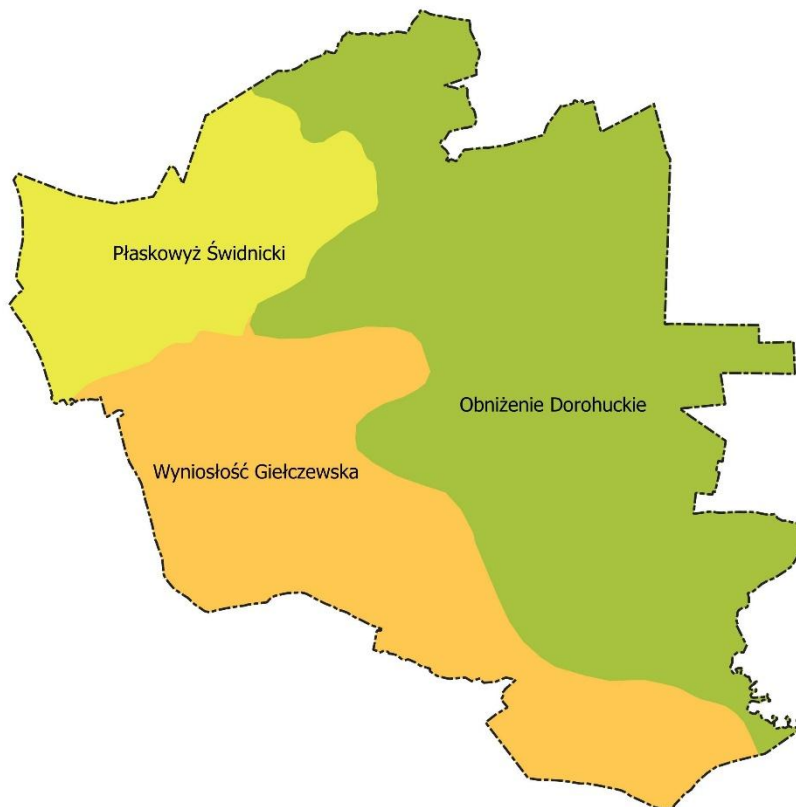
Wyniosłość Giełczewska to falista równina o wzniesieniach przekraczających 300 m n.p.m., zbudowanych z ostańcowych piaskowców górnomiocenijskich. Przez Wyniosłość Giełczewską przepływają aż trzy ważne rzeki Lubelszczyzny: Wieprz, Bystrzyca i Por. Jest to mezoregion, który ma dobrej klasy ziemie (przeważają żyzne gleby brunatne i rędziny rozwinięte na podłożu lessowym) i ma charakter typowo rolniczy.

Płaskowyż Świdnicki stanowi północno-wschodnią część Wyżyny Lubelskiej. Położony jest w widłach Wieprza i Bystrzycy. Jego tereny stanowi dość płaska równina denudacyjna wymodelowana w marglach kredowych i pozbawiona pokrywy lessowej. Występuje mozaika lasów i pól uprawnych.

Obniżenie Dorohuckie stanowi mało urozmaicony obszar, o niewielkich deniwelacjach terenu sięgających kilka metrów, wzniesioną od około 175 do 185 m n.p.m. Charakterystycznymi elementami krajobrazu są rozległe, płytkie obniżenia terenu zajęte przez torfowiska i podmokłe łąki. Podłoże obszaru budują margle i kreda piaszczysta, nadbudowane cienką warstwą utworów czwartorzędowych w postaci mułków, piasków,

torfów akumulacji rzecznej i jeziornej. Ponadto licznie występują formy krasu powierzchniowego, przede wszystkim leje krasowe i różnej wielkości zagłębienia bezodpływowe. Elementem, który wyróżnia zachodnią część Obniżenia Dorohuckiego jest dolina rzeki Wieprz.

Ryc. 3. Regionalizacja fizycznogeograficzna Gminy Trawniki

Źródło: Opracowanie własne.

2.1.3. GLEBY

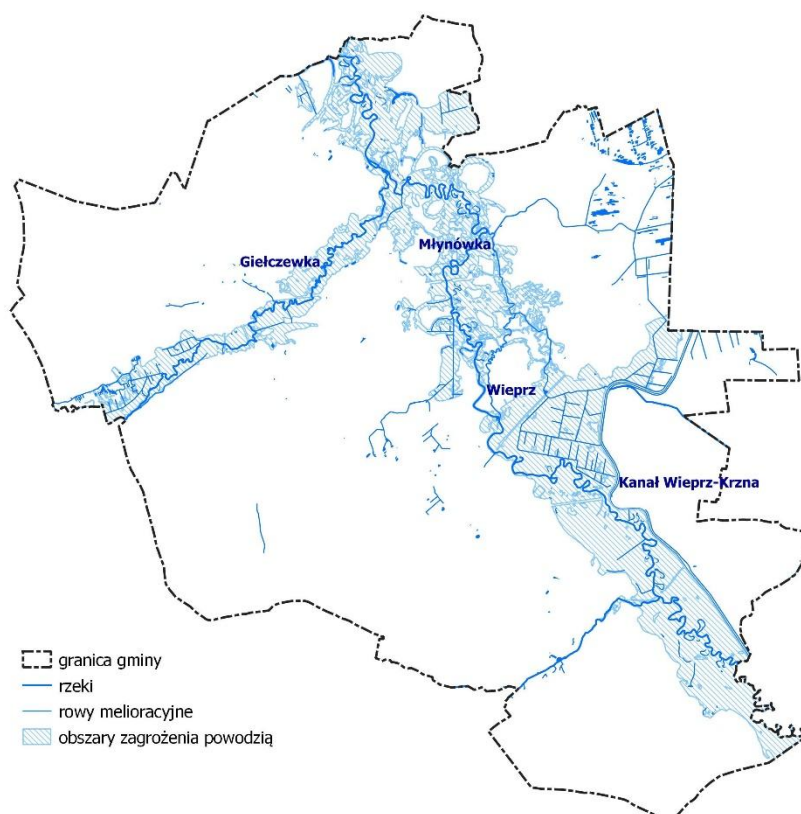
Gminę Trawniki cechuje dość **duże zróżnicowanie glebowe**. W zachodniej części gminy przeważają gleby płowe, które rozwinęły się na terenach o rzeźbie zbliżonej do równinnej z utworów lessowych zwykłych lub ilastych; gleby brunatne właściwe, występujące na erodowanych kulminacjach terenu, stromych zboczach i rozcięciach erozyjnych oraz gleby brunatne wyługowane położone w bardziej urzeźbionym terenie (skłony o słabym lub średnim nachyleniu). W dolinach rzek – Wieprza i Giełczewki – występują mady, gleby mułowo-torfowe, torfowe oraz murszowo-mineralne. Czarne ziemie właściwe i zdegradowane zajmują niewielkie powierzchnie, a ich kontury często przylegają do użytków zielonych. Małą powierzchnię zajmują gleby glejowe - użytkowane jako najstarsze użytki zielone oraz rędziny, rozrzucone w małych konturach na terenie zachodniej części gminy.

Po lewej stronie Wieprza przeważają gleby pszenne wytworzone z lessów i lessopodobne oraz z pyłów wodnego pochodzenia o dużej zmienności typologicznej. Po prawej stronie Wieprza przeważają gleby piaszczyste żytnie słabe z przewagą typu brunatnego wyługowanego. Wśród gruntów ornych dominują gleby piaszczyste, wytworzone z piasków luźnych lub słabo gliniastych, gliniastych lekkich płytko podścielonych piaskami luźnymi.

2.1.4. ZASOBY WODNE

Gmina Trawniki posiada **bogatą sieć wód powierzchniowych**. Obszar gminy leży w zasięgu zlewni **rzeki Wieprz**. Na terenie gminy Wieprz płynie generalnie w kierunku północnym. Rzeka nie była regulowana, jej koryto ma przebieg naturalny i tylko w niektórych miejscach bezpośrednia ingerencja ludzka spowodowała niewielkie zmiany. Na znacznych odcinkach rzeka silnie meandruje. Bezpośrednio przy rzece znajdują się liczne starorzecza w różnym stopniu zarośnięte, częściowo wypełnione wodą.

Ryc. 4. Wody powierzchniowe na terenie Gminy Trawniki

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k) oraz map zagrożenia powodziowego.

Prawostronnymi dopływami Wieprza przepływającymi przez teren gminy są: **Marianka**, odwadniająca wschodni skłon Wzniesłości Giełczewskiej oraz **Dopływ spod Pawłowa**, płynący przez niskie, podmokłe tereny Obniżenia Dorohuckiego, pocięte siecią rowów melioracyjnych. Największym dopływem Wieprza na terenie gminy jest lewostronna **Giełczewka**. Na terenie gminy płynie ona na odcinku około 7 km. W przeciwieństwie do dopływów prawostronnych Wieprza, Giełczewka odznacza się dość dużym spadkiem. Dolina Giełczewki ma wyraźne zbocza i płaskie, podmokłe dno pocięte licznymi rowami melioracyjnymi, stawami i torfiankami.

Najpowszechniejszym antropogenicznym elementem hydrograficznym obszaru są rowy melioracyjne. Spotyka się je na dnie doliny Wieprza, ale głównym terenem ich występowania jest Obniżenie Dorohuckie. Niezależnie od istniejącego systemu odwadniającego przez teren gminy przebiega około 7 kilometrowy **odcinek Kanału Wieprz-Krzna**. Jego dno położone jest ponad poziomem wód powierzchniowych i gruntowych. Do wód powierzchniowych należą - poza rzekami - starorzecza, oczka wodne, małe zboczowe źródła oraz obiekty sztuczne: stawy, torfianki. Na terenie gminy

nie ma dużych stawów. Niewielkie obiekty spotyka się w ujściowych odcinkach dolin dopływów Wieprza. Prywatne stawy hodowlane znajdują się również w Oleśnikach. Bardzo liczne są natomiast torfianki. Występują głównie w Obniżeniu Dorohuckim, gdzie duże powierzchnie zajmują torfowiska.

Według Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły¹ Gmina Trawniki położona jest na obszarze ośmiu Jednolitych Części Wód Powierzchniowych: RW200011267144289 Kanał Wieprz-Krzna, RW2000112479 Wieprz od oddzielenia się Kanału Wieprz-Krzna do Tyśmienicy, RW200010243949 Rudka, RW200010243989 Rów Mokry, RW200010245169 Białka, RW2000062449 Giełczewka, RW200006243969 Marianka, RW20000624512 Dopływ spod Cyganki.

Obszar gminy znajduje się w Jednolitej Części Wód Podziemnych PLGW2000090, którą cechuje dobry stan chemiczny i ilościowy. **Wody podziemne** występują w utworach czwartorzędowych i kredowych. Na części obszaru należącego do pasa wyżynnego pierwszy poziom wód związanych jest ze skałami górnokredowymi. Na pozostałym terenie wody piętrowe występują jako naporowe pod wodami piętrowymi czwartorzędowymi. Wody podziemne wykazują silne powiązania z zasilaniem naturalnym: podnoszą się w okresie zasilania atmosferycznego i roztopowego oraz obniżają się w okresach posusznych. Płytkie występowanie wód gruntowych przejawia się m.in. występowaniem obszarów trwale i okresowo podmokłych, torfowiskowych i bagiennych. Płytkie zaleganie wód gruntowych na niektórych terenach w Gminie Trawniki było powodem realizacji wielu działań melioracyjnych. Wykonano szereg drenaży terenów nadmiernie uwodnionych, co przekształciło warunki hydrograficzne obszaru.

2.1.5. WARUNKI KLIMATYCZNE

Obszar Gminy Trawniki położony jest w Lubelsko - Chełmskiej Dzielnicie Klimatycznej. Typy pogody na tym obszarze są uwarunkowane przez napływ mas powietrznych: ok. 60% mas polarnych morskich oraz 30% mas polarnych kontynentalnych. Powietrze polarne morskie przynosi w lecie pogody wilgotne i chłodne, zaś ciepłe i wilgotne zimą. Natomiast powietrze polarne kontynentalne w zimie przynosi znaczne spadki temperatury, w lecie natomiast upały z małą wilgotnością. Najczęściej wieją wiatry z sektora zachodniego, a największe prędkości osiągają w sezonie zimowym (średnie powyżej 4 m/s).

Średnia temperatura powietrza wynosi 7,4 - 7,6°C, przy miesięcznych wahaniami od -4°C do -3°C w najzimniejszym lutym i od +18,6°C do +19,2°C w najcieplejszym lipcu Średnia długość okresu wegetacyjnego (ze średnią dzienną temperaturą powietrza większą od 5°C) wynosi średnio 212 - 216 dni. Bardzo niekorzystną cechą klimatyczną są wiosenne i letnie przymrozki. Średnia suma opadów atmosferycznych wynosi 540 mm. Przeważające są opady półrocza letniego 160-200 mm, natomiast w porach przejściowych (jesień i wiosna) opady wynoszą zaledwie 80 -120 mm. Największa ilość wyparowanej wody przypada na miesiące letnie, wyparowuje wówczas około 240 mm, w miesiącach zimowych parowanie wynosi około 20 mm. Wyraźne pokrywanie się okresu wysokich opadów i dużego parowania powoduje przekazywanie znacznej ilości wody do atmosfery. Parowanie potencjalne na tym obszarze jest większe niż opady, co wpływa na

¹ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły.

tworzenie się niedoborów wody, szczególnie dużych przy okresach o małym zasilaniu atmosferycznym.

2.1.6. ZASOBY NATURALNE

Surowce mineralne występujące na terenie gminy związane są z utworami wieku czwartorzędowego i kredowego. Wśród utworów czwartorzędowych na terenie gminy dość rozpowszechnione są **złoża kruszywa naturalnego**. Wykształcone jako piaski drobno- i średnioziarniste w znacznym stopniu zapyłone, w częściach stropowych często zaglinione z okruskami margli. Przebadane piaski wykorzystywane są do celów budowlanych jako piaski do zapraw i betonów oraz jako nasypy pod drogi. Utworami pochodzącymi z czwartorzędów są również **złoża torfu**. Występują one w dolinie Wieprza, Giętczewki i miejscowości Dorohuczy. Złoże buduje torf typu niskiego o przewodzie szuwarowego i turzycowego znacznie zamulony o słabym i średnim stopniu rozłożenia. Torf ten może być wykorzystany do celów rolniczych i opałowych. Wśród utworów kredowych na południowy zachód od Trawnik udokumentowano **złoża wapieni i margli** dla przemysłu cementowego. Jest to surowiec strategiczny o dużym znaczeniu dla surowcowego bilansu krajowego.

Tabela 1. Wykaz złóż kopalin na terenie Gminy Trawniki

Nazwa złoża	Stan zaangażowania złoża ²	Zasoby geologiczno-bilansowe	Zasoby przemysłowe	Wydobycie
piaski i żwiry				
Dorohuczka	Z	tylko pzb.	-	-
Dorohuczka II	Z	116 tys. ton	-	-
Dorohuczka V	R	171 tys. ton	138 tys. ton	-
Dorohuczka VI	Z	20 tys. ton	-	-
Dorohuczka XIX	R	54 tys. ton	-	-
Dorohuczka XVI	Z	-	-	-
Dorohuczka XXI	T	115 tys. ton	-	-
Dorohuczka XXII	Z	27 tys. ton	-	-
Dorohuczka XXIX	R	472 tys. ton	-	-
Dorohuczka XXVII	R	207 tys. ton	-	-
Dorohuczka XXVII-1	E	107 tys. ton	-	21 tys. ton
Dorohuczka XXVIII	E	136 tys. ton	-	-
Dorohuczka-Nowina XIX	M	-	-	39 tys. ton
Dorohuczka-Nowina XV	R	233 tys. ton	-	-

² Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce według stanu na 31 XII 2023 r., Państwowa Służba Geologiczna, Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2024. Skróty literowe dotyczące stanu zagospodarowania zasobów w wykazach złóż oznaczają:

E – złoża eksploatowane;

M – złoża skreślone z bilansu zasobów w roku sprawozdawczym;

P – złoża o zasobach rozpoznanych wstępnie;

R – złoża o zasobach rozpoznanych;

Z – złoża, z którego wydobycie zostało zaniechane;

T – złoża zagospodarowane, eksploatowane okresowo.

Dorohucza-Nowina XVI	R	68 tys. ton	-	-
Dorohucza-Nowina XVII	R	87 tys. ton	-	-
Dorohucza-Nowina XXVII	R	83 tys. ton	-	-
Dorohucza-Nowina XXVIII	E	47 tys. ton	-	32 tys. ton
Ewopole	Z	141 tys. ton	-	-
Ewopole	E	1 360 tys. ton	1 360 tys. ton	48 tys. ton
Oleśniki	P	137 274 tys. ton	-	-
Pełczyn	R	943 tys. ton	-	-
Struża Kolonia	E	138 tys. ton	-	10 tys. ton
Struża Kolonia I	R	85 tys. ton	-	-
Trawniki	P	15 041 tys. ton	-	-
Trawniki-Kolonia	R	493 tys. ton	-	-
Trawniki-Kolonia I	R	425 tys. ton	-	-
Trawniki-Kolonia II	M	-	-	-
Trawniki-Kolonia III	M	-	-	-
Trawniki-Kolonia IV	R	590 tys. ton	-	-
Wapenie i margle				
Trawniki	R	200 832.00 tys. ton	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego.

2.1.7. OBSZARY CHRONIONE

Teren Gminy Trawniki należy do atrakcyjnych pod względem przyrodniczym, krajobrazowym i turystycznym. Charakteryzuje się on wysokimi walorami biotycznymi, które związane są głównie z ekosystemami wodnymi i wodno - torfowiskowymi o dużym nagromadzeniu gatunków chronionych i rzadkich flory i fauny.

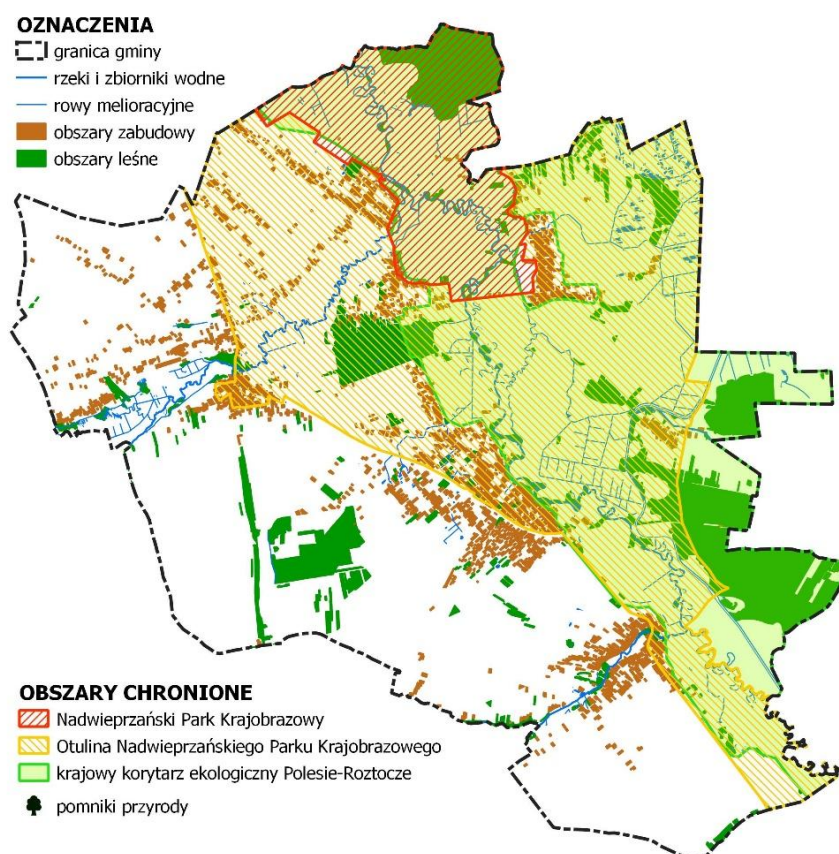
Obszary wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi i krajobrazowymi objęto ochroną obszarową – na analizowanym terenie ustanowiono Nadwieprzański Park Krajobrazowy. **Nadwieprzański Park Krajobrazowy** położony jest w centralnej części województwa lubelskiego nad środkowym odcinkiem Wieprza, na styku dwóch wielkich jednostek fizjograficznych: Wyżyny Małopolskiej i Niżu Zachodniorosyjskiego. Jest to jednocześnie umowna fizyczno-geograficzna granica pomiędzy Europą Wschodnią i Zachodnią. Park powołano dla ochrony fragmentu doliny środkowego biegu rzeki Wieprz. Park ma wydłużony kształt i ciągnie się wąskim pasem wzdłuż doliny Wieprza na długości około 25 kilometrów, jego szerokość jest bardzo zmienna, od około 300 metrów do ponad 2,5 kilometra. Mnogość siedlisk występujących na terenie Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego sprzyja dużemu zróżnicowaniu szaty roślinnej. Dominującymi elementami w krajobrazie są lasy oraz łąki i pastwiska. Największą wartość przyrodniczą ma zachowana w naturalnym stanie dolina Wieprza, z meandrami, zakolami i starorzeczami oraz położone w jej obrębie liczne obszary podmokłe, wilgotne i rozległe łąki oraz torfowiska z torfiankami, będące miejscem występowania cennych zbiorowisk roślinności torfowiskowej, szuwarowej i wodnej.

W Gminie Trawniki Nadwieprzański Park Krajobrazowy zajmuje niewielki fragment północnej części gminy (zachodni kraniec Lasu Siostrzytowskiego) – zajmuje on

powierzchnię 796 ha, co stanowi 9,5% powierzchni gminy. Północna i wschodnia granica pokrywa się z granicą między gminami Trawniki i Milejów, południowa i zachodnia granica Parku biegnie podnóżem krawędzi doliny Wieprza. Na terenie gminy wyznaczono również strefę ochroną Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego.

Na terenie gminy **ochroną pomnikową** objęto 2 obiekty: jesion wyniosły oraz lipę drobnolistną rosnące na terenie parku dworskiego w Struży.

Ryc. 5. Obszary chronione na terenie Gminy Trawniki

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Ważnym elementem obszarów chronionych są **korytarze ekologiczne**, czyli obszary umożliwiające migrację roślin, zwierząt lub grzybów pomiędzy siedliskami. Dla całego obszaru Polski opracowano sieć korytarzy ekologicznych, która obejmuje korytarze główne (o znaczeniu międzynarodowym, a nawet kontynentalnym) oraz uzupełniające je korytarze krajowe i lokalne. Mapa korytarzy ekologicznych z 2012 r. wyróżnia siedem korytarzy głównych, które stanowią odcinki korytarzy paneuropejskich, a ich rolą jest zapewnienie łączności ekologicznej w skali kraju i kontynentu. Wśród nich, ze względu na charakter powiązania oraz rodzaj gatunków migrujących, wyróżnia się korytarze leśne, dolinne, rzeczne i kserotermiczne. Według delimitacji korytarzy ekologicznych przeprowadzonej przez Instytut Badań Systemowych Polskiej Akademii Nauk przez obszar gminy przebiega krajowy korytarz ekologiczny Polesie-Roztocze (KPdC-2C). Korytarz ten wchodzi w skład Korytarza Południowo-Centralnego (KPdC), który łączy Roztocze z Lasami Janowskimi, Puszcą Sandomierską i Świętokrzyską, Przedborskim Parkiem Krajobrazowym, Załęczańskim Parkiem Krajobrazowym, schodzi do Lasów Lublinieckich i Borów Stobrawskich, sięgając do Lasów Milickich, Doliny Baryczy i Borów Dolnośląskich.

Utrzymanie równowagi ekologicznej środowiska oraz wzmocnienie istniejących walorów przyrodniczych i wzbogacenie ich o nowe elementy **wymaga objęcia ochroną nowych obiektów na terenie gminy**. W dokumentach planistycznych (studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego) zidentyfikowano szereg obiektów i obszarów, których cechy stanowią o ich wysokiej wartości przyrodniczej i stanowią podstawę do objęcia ochroną prawną. Na terenie gminy projektowane jest utworzenie:

- rezerwatu przyrody „Uroczysko Jezioro”, położonego w obniżeniach śródwydmowych na północny-zachód od miejscowości Dorohuczka, którego celem ochrony będzie zachowanie stanowisk rzadkich i chronionych gatunków roślin oraz zwierząt, a także interesujących zbiorowisk wodnych, bagiennych, torfowiskowych, łąkowych i zaroślowych;
- użytków ekologicznych: „Łąki Kępkł”, „Struża”, „Wólka Kańska” i „Ewopole”;
- zespołów przyrodniczo – krajobrazowych: „Meandry Giełczwi w Biskupicach” i „Dęby w Kolonii Struża”.

System Przyrodniczy Gminy to ekologicznie aktywny, ciągły przestrzennie układ, na który składają się zarówno elementy o randze krajowej i regionalnej, jak i lokalnej. Na terenie gminy wyodrębniono jeden obszar węzłowy oraz dwa węzły ekologiczne. Wyznaczony obszar węzłowy „Torfowiska Bilskie” obejmuje rozległą równinę torfową, w większości obszar źródliskowy rzeki Białki. Istotnym elementem środowiska są kompleksy bagienne i błotne. Jest to obszar bardzo ważny dla walorów przyrodniczych, ponadto o dużych walorach krajobrazowych. Obszar węzłowy znajduje się w otulinie Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego. Na jego terenie projektuje się utworzyć rezerwat przyrody „Uroczyska Jezioro”. Węzły ekologiczne stanowią obszary leśne: Las Borek i Las Siostrzytowski. Kompleksową komunikację w obrębie systemu przyrodniczego pomiędzy węzłami ekologicznymi zapewniają korytarze ekologiczne: Doliny Wieprza, Doliny Giełczewki, Kanału Wieprz-Krzna.

2.1.8. STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA

Wody powierzchniowe na terenie Gminy Trawniki badane są w ramach monitoringu rzek i zbiorników zaporowych, prowadzonego przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie. **Ocenę stanu wód powierzchniowych** wykonuje się w odniesieniu do jednolitych części wód, na podstawie wyników państwowego monitoringu środowiska i prezentuje poprzez ocenę stanu ekologicznego (w przypadku wód, które powstały w wyniku działalności człowieka lub których charakter został w znacznym stopniu zmieniony w następstwie fizycznych przeobrażeń, będących wynikiem działalności człowieka, tzn. wód sztucznych lub wód silnie zmienionych), ocenę stanu chemicznego i ocenę stanu. Badania obejmują główne rzeki przepływające przez gminę i prowadzone są w ramach ośmiu Jednolitych Części Wód Powierzchniowych:

- RW200011267144289 Kanał Wieprz-Krzna,
- RW2000112479 Wieprz od oddzielenia się Kanału Wieprz-Krzna do Tyśmienicy,
- RW200010243949 Rudka,
- RW200010243989 Rów Mokry,
- RW200010245169 Białka,
- RW2000062449 Giełczewka,
- RW200006243969 Marianka,

- RW20000624512 Dopytyw spod Cyganki.

Wyniki monitoringu stanu środowiska prowadzonego w latach 2014-2019 wskazują, że stan/potencjał jednolitych części wód powierzchniowych na analizowanym terenie w **oceniany jest jako zły**. We wszystkich JCWP z obszaru gminy stwierdzono, iż osiągnięcie założonego dla nich celu środowiskowego jest zagrożone.

Tabela 2. Ocena stanu wód powierzchniowych (JWPC) na terenie Gminy Trawniki

Nazwa JCWP	Ocena stanu/potencjału ekologicznego	Ocena stanu/potencjału chemicznego	Ocena stanu
Kanał Wieprz-Krzna	słaby potencjał ekologiczny	stan chemiczny poniżej dobrego	zły stan wód
Wieprz od oddzielenia się Kanału Wieprz-Krzna do Tyśmienicy	słaby stan ekologiczny	brak danych	zły stan wód
Rudka	nie można dokonać oceny stanu/potencjału	brak danych	brak danych
Rów Mokry	słaby potencjał ekologiczny	stan chemiczny poniżej dobrego	zły stan wód
Białka	umiarkowany stan ekologiczny	stan chemiczny poniżej dobrego	zły stan wód
Giełczewka	umiarkowany stan ekologiczny	brak danych	zły stan wód
Marianka	umiarkowany stan ekologiczny	brak danych	zły stan wód
Dopytyw spod Cyganki	umiarkowany stan ekologiczny	brak danych	zły stan wód

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie.

Analizowane JCWP podlegają znaczącej **presji** na elementy chemiczne, fizykochemiczne, obszary chronione, na elementy biologiczne zależne od hydromorfologii oraz od fizykochemii.

Tabela 3. Presje na stan wód powierzchniowych (JWPC) na terenie Gminy Trawniki

Nazwa JCWP	Kanał Wieprz-Krzna	Wieprz od oddzielenia się Kanału Wieprz-Krzna do Tyśmienicy	Rudka	Rów Mokry	Białka	Giełczewka	Marianka	Dopytyw spod Cyganki
presje na elementy biologiczne zależne od fizykochemii		x					x	
presje na elementy biologiczne zależne od hydromorfologii	x		x	x			x	x
presje na elementy chemiczne				x	x			
presje na elementy chemiczne (biota)	x							
presje na elementy fizykochemiczne	x	x		x	x	x	x	x
presje na obszary chronione	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie.

Do głównych zidentyfikowanych źródeł presji hydromorfologicznych należą: prostowanie koryta, budowie piętrzące oraz obiekty mostowe. Wśród źródeł presji troficznych wymienia

się najczęściej źródła bytowe i komunalne, źródła przemysłowe, nawożenie i depozycję. Głównym źródłem presji chemicznych jest natomiast rozwój obszarów zurbanizowanych. Wszystkie zlewnie stanowią obszary wrażliwe na eutrofizację wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych rozumianą jako wzbogacanie wód biogenami, w szczególności związkami azotu lub fosforu, powodującymi przyspieszony wzrost glonów oraz wyższych form życia roślinnego, w wyniku którego następują niepożądane zakłócenia biologicznych stosunków w środowisku wodnym oraz pogorszenie jakości tych wód.

Tabela 4. Źródła presji na stan wód powierzchniowych (JWPC) na terenie Gminy Trawniki

Nazwa JCWP	Kanał Wieprz-Krzna	Wieprz od oddzielenia się Kanału Wieprz-Krzna do Tyśmienicy	Rudka	Rów Mokry	Białka	Gielczewka	Marianka	Dopływ spod Cyganki
źródła presji troficznych								
odpływ miejski (wody opadowe)							x	
źródła przemysłowe		x				x		
nawożenie						x	x	
depozycja						x	x	
źródła bytowe i komunalne	x	x		x	x	x		
źródła presji zasalających								
eutrofizacja						x	x	
źródła presji hydromorfologicznych								
prostowanie koryta	x		x	x	x			x
budowle piętrzące	x				x	x	x	
obiekty mostowe	x		x	x	x	x		x
wały przeciwpowodziowe	x							
górnictwo	x							
obiekty gospodarki wodnej (zbiorniki, stawy rybne)				x				
źródła presji chemicznych								
rozproszone - rozwój obszarów zurbanizowanych: transport, turystyka, odpływ miejski	x			x	x			
nieznane (substancje zakazane)	x							

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie.

Monitoring jakości wód podziemnych prowadzony jest w celu dostarczenia informacji o stanie chemicznym wód podziemnych, śledzenia jego zmian oraz sygnalizacji zagrożeń na potrzeby zarządzania zasobami wód podziemnych i oceny skuteczności podejmowanych działań ochronnych. Ma to na celu wspomaganie działań, zmierzających do ograniczenia wpływu czynników antropogenicznych na wody

podziemne, które ze względu na swą wysoką jakość i potencjalne zasoby stanowią ważne źródło zaopatrzenia w wodę. Obszar gminy znajduje się w Jednolitej Części Wód Podziemnych PLGW2000090. Wyniki badań prowadzonych w 2019 r. przez Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy pokazują, że zarówno stan ilościowy, jak i stan chemiczny wód podziemnych na terenie gminy jest **dobry**.

Ponadto, w ramach monitoringu jakości wód podziemnych, poddano analizie wyniki oznaczeń terenowych i laboratoryjnych i wyznaczono klasy jakości wód podziemnych w punktach pomiarowych. Klasyfikacja elementów fizykochemicznych stanu wód podziemnych obejmuje pięć następujących klas jakości wód podziemnych: I klasa – wody bardzo dobrej jakości, II klasa – wody dobrej jakości, III klasa – wody zadowalającej jakości, IV klasa – wody niezadowalającej jakości, V klasa – wody złej jakości. Wyniki badań punktu pomiarowego znajdującego się w granicach powiatu świdnickiego pokazują, że badane wody odpowiadały **II i III klasie czystości**.

Dominującymi zanieczyszczeniami obszarowymi na terenie województwa lubelskiego są zanieczyszczenia pochodzące z produkcji rolniczej. Zagrożenie dla jakości wód mogą stanowić intensywność użytkowania gleb oraz prowadzenie produkcji zwierzęcej na dużą skalę. Do zwiększonego obciążenia wód związkami biogennymi prowadzi również szerokie wykorzystanie naturalnych i sztucznych nawozów. Obszar Gminy Trawniki – podobnie jak całe województwo lubelskie - charakteryzuje niedostateczne wyposażenie w kompleksową infrastrukturę wodno-ściekową, zwłaszcza w infrastrukturę kanalizacji sanitarnej, co powoduje, że znacząca część ludności korzysta ze zbiorników bezodpływowych. Niedostateczny nadzór nad sposobem funkcjonowania takich zbiorników może się przyczyniać do niewłaściwej ich eksploatacji i uwalniania się ścieków bytowych do gruntu.

Zanieczyszczenie powietrza stanowi wszystkie znajdujące się w nim substancje stałe, ciekłe lub gazowe nie będące jego naturalnymi składnikami lub występujące w stężeniach nieodpowiadających jego naturalnemu składowi. Substancje zanieczyszczające powietrze można podzielić na pyłowe i gazowe, a ich źródłem może być zarówno emisja antropogeniczna – wynikająca z działalności człowieka, jak i emisja naturalna. Do głównych źródeł zanieczyszczeń powietrza pochodzenia antropogenicznego występujących na terenie gminy należą: zanieczyszczenia z sektora komunikacyjnego oraz zanieczyszczenia z sektora komunalno-bytowego, wynikające ze spalania paliw stałych niskiej jakości oraz odpadów w indywidualnych gospodarstwach domowych oraz kotłowniach lokalnych.

Monitoring jakości powietrza atmosferycznego prowadzony jest przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Lublinie. Podstawowym celem monitoringu jakości powietrza jest uzyskanie informacji o poziomach stężeń substancji w powietrzu oraz wyników ocen jakości powietrza. W celu oceny jakości powietrza na terenie województwa lubelskiego wyznaczono 2 strefy: Aglomerację Lubelską (kod strefy: PL0601) oraz strefę lubelską (kod strefy: PL0602). Stan jakości powietrza określa ocena roczna sporządzona na podstawie informacji o poziomach stężeń substancji zanieczyszczających powietrze. Program pomiarów jakości powietrza realizowany jest zgodnie ze „Strategicznym Programem Państwowego Monitoringu Środowiska na lata 2020 – 2025”.

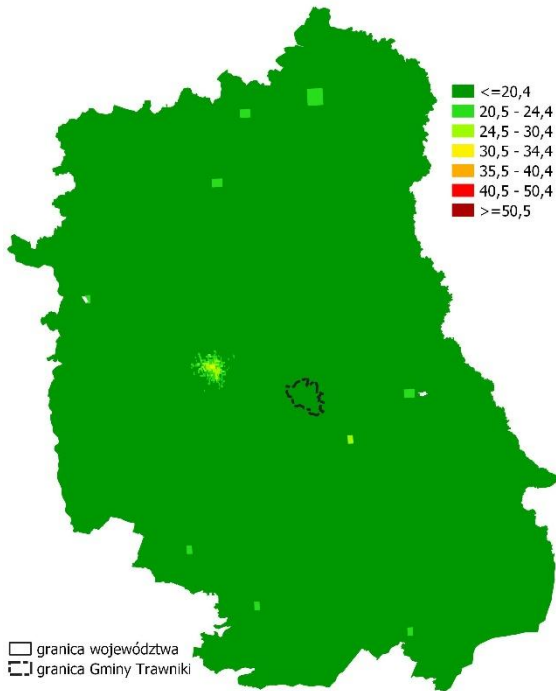
Gmina Trawniki znajduje się w strefie lubelskiej, dla której w 2023 r. nie wykazano obszarów przekroczeń poziomów dopuszczalnych oraz poziomów docelowych ze względu na

ochronę zdrowia ludzi. Na obszarze województwa lubelskiego od wielu lat występuje niski poziom zanieczyszczenia powietrza: dwutlenkiem siarki, dwutlenkiem azotu, benzenem, tlenkiem węgla oraz oznaczanymi w pyłe zawieszonym PM10 metalami: ołowiem, arsenem, kadmem i niklem.

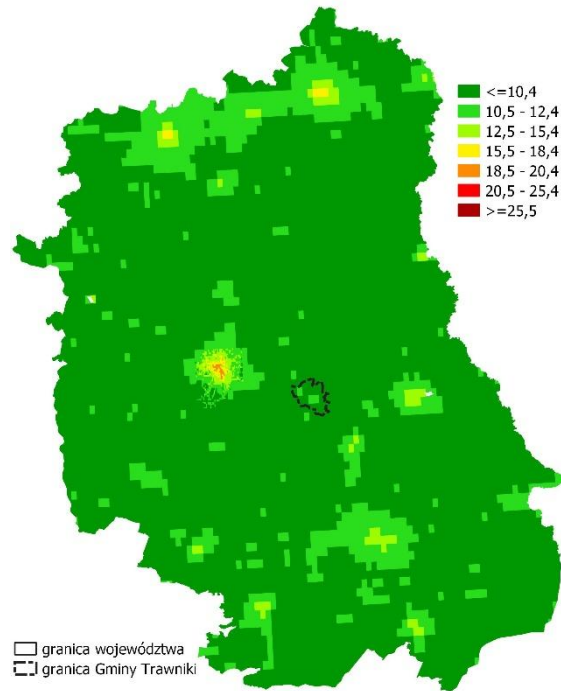
W 2023 roku na terenie stref województwa lubelskiego nie zanotowano przekroczeń w odniesieniu do poziomu dopuszczalnego dla stężeń 24-godzinnych i poziomu dopuszczalnego średniorocznego **pyłu zawieszonego PM10**. Obie strefy zostały zaklasyfikowane do klasy A. Analiza stężeń pyłu zawieszonego PM10 w latach 2014-2023 wskazuje na znaczącą tendencję spadkową. W latach 2014-2018 na większości stanowisk pomiarowych został przekroczony poziom dopuszczalny dla stężeń 24-godzinnych. Od 2019 roku na wszystkich stanowiskach została dotrzymana norma dla wartości dobowych. W analizowanym okresie wszystkie wartości stężenia średniego rocznego były poniżej poziomu dopuszczalnego. W 2023 r. stężenia średnie roczne pyłu zawieszonego PM10 na terenie województwa wahały się w zakresie od 13 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ do 33 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Najwyższe stężenia średnie roczne pyłu zawieszonego PM10 wystąpiły w aglomeracji lubelskiej. Podwyższone stężenia wystąpiły lokalnie, głównie na obszarach większych miast województwa i zawierały się w przedziale od 20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ do 30 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Na przeważającym obszarze strefy lubelskiej stężenia pyłu zawieszonego PM10 były poniżej 20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Sezonowa zmienność stężeń tego zanieczyszczenia wskazuje na występowanie przekroczeń głównie w sezonie grzewczym, co wskazuje na znaczny wpływ emisji pyłu z procesów spalania paliw dla celów grzewczych (tzw. emisja niska). Na podstawie wyników szacowania za pomocą modelowania matematycznego na obszarze Gminy Trawniki nie wykazano występowania obszarów przekroczeń wartości stężeń średnich dobowych i średnich rocznych dla pyłu zawieszonego PM10 – średnioroczne stężenia PM10 w 2023 r. zawierały się w przedziale 14,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, a 16,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Stężeniem kryterialnym w ocenie zanieczyszczenia powietrza **pyłem zawieszonym PM2,5** jest średnioroczny poziom dopuszczalny. Zgodnie z zapisami rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu od 2020 r. obowiązuje niższy poziom dopuszczalny dla pyłu zawieszonego PM2,5 wynoszący 20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (II faza). W 2023 roku w województwie lubelskim poziom ten nie został przekroczony w żadnej strefie, w związku z czym strefy otrzymały klasę A1. Na obszarze województwa lubelskiego stężenia średnie roczne pyłu zawieszonego PM2,5 wahały się od 8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ do 20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Na przeważającym obszarze strefy lubelskiej stężenia były niższe od 12 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Wyższe stężenia wystąpiły w rejonie większych miast województwa. Najwyższe stężenia powyżej 18 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ wystąpiły w centralnej części aglomeracji lubelskiej. Na obszarze Gminy Trawniki, w jej centralnej części oraz w okolicach miejscowości Struża-Kolonia, zanotowano stężenia pyłu zawieszonego PM2,5 powyżej 10,5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, na pozostałym obszarze gminy stężenia oscyływały między 9,6 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ a 10,3 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Tak jak w przypadku pyłu zawieszonego PM10 wyniki pomiarów pyłu zawieszonego PM2,5 wskazują na źródła grzewcze jako główną przyczynę nadmiernego zanieczyszczenia powietrza. Analizując stężenia średnioroczne pyłu zawieszonego PM2,5 w latach 2014-2023 obserwuje się trend malejący. Najwyższe wartości tego zanieczyszczenia wystąpiły w latach 2014-2015, kiedy przekroczony został poziom dopuszczalny dla II fazy na wszystkich stanowiskach pomiarowych.

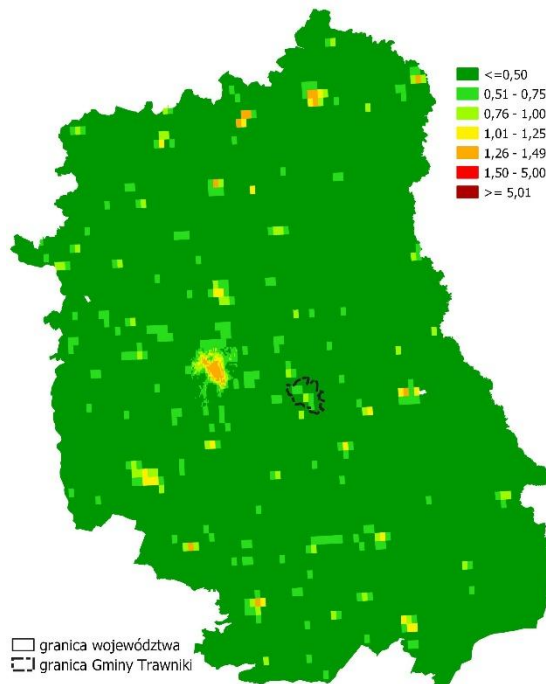
Ryc. 6. Rozkład przestrzenny średniego rocznego stężenia pyłu zawieszonego PM10 w 2023 r.

Ryc. 7. Rozkład przestrzenny średniego rocznego stężenia pyłu zawieszonego PM2,5 w 2023 r.

Ryc. 8. Rozkład przestrzenny średniego rocznego stężenia B(a)P w pyłe zawieszonym PM10 w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

W 2023 roku stężenia średnie roczne **benzo(a)pirenu zawartego w pyłe zawieszonym PM10** na wszystkich stanowiskach pomiarowych nie przekroczyły poziomu docelowego. Rozkład przestrzenny średniorocznych stężeń benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10 na obszarze województwa lubelskiego wykazywał wartości od 0,2 ng/m³ do 1 ng/m³. Najniższe wartości stężeń wystąpiły głównie we wschodniej części strefy lubelskiej oraz lokalnie na południu. Najwyższe wartości stężeń rocznego benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10 wynoszące 1 ng/m³ wystąpiły na terenie aglomeracji lubelskiej

i w rejonie większych miast województwa. Na obszarze Gminy Trawniki, w centralnej części obszaru, zanotowano stężenia benzo(a)pirenu wynoszące $0,96 \text{ ng/m}^3$, a zatem na granicy normy. Na pozostałym obszarze gminy średnioroczne stężenie benzo(a)pirenu oszacowane za pomocą modeli matematycznych oscyloowało między $0,2 - 0,63 \text{ ng/m}^3$ – nie odnotowano jednak przekroczenia dopuszczalnej normy wynoszącej 1 ng/m^3 .

Zgodnie z wynikami metod szacowania, opartymi o modelowanie matematyczne, na niemal całym terenie województwa lubelskiego – w tym również w Gminie Trawniki - doszło do przekroczenia poziomu celu długoterminowego **ozonu (O_3)**. Na przeważającym obszarze województwa średnia trzyletnia liczby dni, w których najwyższa ośmiogodzinna średnia krocząca ozonu była wyższa niż $120 \text{ } \mu\text{g/m}^3$ wahała się od 1 do 3 dni. Z kolei w 2023 r. poziom docelowy stężenia ozonu w powietrzu, określony ze względu na ochronę zdrowia ludzi, nie został przekroczony w strefach województwa lubelskiego, w związku z tym dwie strefy zostały zaklasyfikowane do klasy A. Należy zauważyć, iż powstawanie ozonu jest ściśle uzależnione od warunków meteorologicznych. Maksymalne stężenia występują w sezonie letnim i skorelowane są z wysokimi temperaturami i następcznieniem, zatem w latach o chłodnym i deszczowym okresie letnim stężenia ozonu są mniejsze.

Klimat akustyczny środowiska jest to zespół zjawisk akustycznych występujących na danym obszarze, niezależnie od źródeł je wywołujących. Klimat ten, zwłaszcza w warunkach lokalnych, cechuje się silnymi zmianami w czasie i przestrzeni. Zależy on w głównej mierze od: stopnia nasycenia danego środowiska urządzeniami i pojazdami, układu urbanistycznego cechującego dane lokalne środowisko i rozplanowania w nim osiedli mieszkaniowych wraz z terenami zieleni, układu komunikacyjnego, obiektów handlowo-usługowych, zakładów produkcji. Głównym źródłem hałasu na terenie Gminy Trawniki jest **ruch komunikacyjny** na drodze krajowej nr 12. Droga nr 12 należy do najbardziej obleganych dróg krajowych w regionie. Zgodnie z wynikami badań prowadzonych w ramach Generalnego Pomiaru Ruchu 2020/2021 odcinkiem Węzeł Piaski Wschodnie (DK17/ - Biskupice (DW829) porusza się 14 851 pojazdów na dobę, a odcinkiem Biskupice /DW829) - Dorohucza (DW838) – 11 760. Dla porównania w 2015 r. przez analizowane odcinki pomiarowe przejeżdżało średnio – odpowiednio – 10 837 oraz 9 195 pojazdów na dobę.

Istotnym problemem w sferze środowiskowej gminy jest **wysoki poziom nagromadzenia wyrobów zawierających azbest**. Azbest został uznany za substancję stwarzającą szczególne zagrożenie dla środowiska, w tym także życia i zdrowia ludzi, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Powodem takiej kwalifikacji jest fakt, że stosowanie azbestu oraz zawierających go produktów, w następstwie długotrwałego narażania dróg oddechowych na wdychanie jego włókien, może być przyczyną poważnych schorzeń. Wraz ze starzeniem się materiału azbestowe włókna uwalniają się do powietrza, stanowiąc ogromne zagrożenie dla mieszkających w pobliżu ludzi. Zgodnie z danymi zamieszczonymi w Elektronicznym Systemie Informacji Przestrzennej do monitorowania realizacji „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032” na terenie Gminy Trawniki zinwentaryzowano 6 815,569 Mg wyrobów zawierających azbest, z czego - według stanu na koniec 2024 r. - do usunięcia pozostało 5 714,165 Mg azbestu.

2.1.9. DZIEDZICTWO KULTUROWE

Dziedzictwo kulturowe i zabytki odgrywają współcześnie ogromną rolę w budowaniu pozycji konkurencyjnej miast i regionów, a także istotnie wpływają na jakość życia mieszkańców i atrakcyjność inwestycyjną. Gmina Trawniki legitymuje się **bogatą przeszłością historyczną i dziedzictwem kulturowym**.

Na obszarze gminy występują obiekty i zespoły, które posiadają wysoką wartość kulturową i stanowią potencjał do dalszego rozwoju branży turystycznej. Zgodnie z wykazem zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych i zabytków archeologicznych województwa lubelskiego, prowadzonym przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na analizowanym obszarze znajduje się **dziewięć zabytków architektury i budownictwa**, wykazanych we wpisach księgi A.

Tabela 5. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych na terenie Gminy Trawniki

Miejscowość	Zakres wpisu	Numer rejestru
Biskupice	zespół kościoła parafialnego: kościół pw. św. Stanisława BM z wyposażeniem i ruchomościami, ogrodzenie cmentarza kościelnego z pięcioma kapliczkami, plebania, drzewostan w obrębie cmentarza kościelnego	A/569
Biskupice	część cmentarza parafialnego, w granicach muru kamiennego odgradzającego starszą część	A/938
Biskupice	cmentarz żydowski, tzw. „Baca Góra”	A/1004
Dorohucza	kościół parafialny pw. św. Judy Tadeusza z wyposażeniem w zabytki ruchome, drzewostan w granicach ogrodzenia cmentarza kościelnego	A/604
Dorohucza	budynek dawnej karczmy (adaptowany na szkołę)	A/603
Struża	dwór i pozostałości parku	A/1118
Trawniki	pozostałości zespołu dworskiego: park, aleja dojazdowa, kordegarda z pozostałością bramy wjazdowej, kaplica grobowa Józefa Łódzia-Michalskiego	A/733
Trawniki	aleja drzew i słupki drogowe położone w pasie drogi wojewódzkiej DW nr 838, na odcinku Trawniki-Fajstawice	A/1698
Trawniki	cmentarz wojenny z I wojny świat., wraz z układem, elementami nagrobnymi i zadrzewieniem	A/1070

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Obwieszczenia Nr 1/2024 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 27 lutego 2024 r. w sprawie wykazu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i do rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego.

Gminę Trawniki tworzą miejscowości o historycznym tle. Do najstarszych miejscowości gminy należą: Biskupice i Trawniki. Mniejsze ośrodki osadnicze odnotowane w dokumentach archiwalnych to: Dorohucza, Struża, Oleśniki, Siostrzytów.

W Trawnikach – największej miejscowości gminnej - przed wielu laty nieopodal Wieprza usytuowany był **dwór** z okazałymi ogrodami. Dwór i folwark zlokalizowane były w oddaleniu od wsi na tzw. Bazarze, w trudno dostępnym zakolu Wieprza. Dziś pozostały jedynie odrestaurowane kordegarda i kapliczka. Do tych zabytków wiedzie piękna „Aleja kasztanowców”. W Trawnikach znajduje się również **zabytkowy cmentarz wojenny** z czasów I wojny światowej. Cmentarz usytuowany jest w północno-wschodniej części wsi, pomiędzy rzeką Wieprz, a szosą prowadzącą do Oleśnik, w bezpośrednim sąsiedztwie remizy. Na cmentarzu zachowały się dwa duże kopce - mogiły zbiorowe, między którymi znajduje się pomnik z 1916 r.

Na uwagę zasługują również zabytki zlokalizowane w pozostałych miejscowościach gminy:

- **Kościół parafialny p.w. św. Stanisława Biskupa Męczennika w Biskupicach**, ufundowany przez Remigiusza Piaseckiego, wybudowany w latach 1712-1717. Kościół, wraz z przylegającą od strony wschodniej plebanią, pozostałościami zabytkowego drzewostanu oraz muru ogrodzeniowego charakteryzuje się jednorodnością stylową i reprezentuje indywidualną formę polskiej barokowej architektury prowincjonalnej.
- **Cmentarz parafialny w Biskupicach**, położony w obrębie układu urbanistycznego miejscowości, w otoczeniu zabudowy. W części starszej cmentarza zachowały się nagrobki kamienne o formie charakterystycznej dla XIX-to wiecznych rozwiązań. W tej części cmentarza znajdują się również kaplice grobowe - klasycystyczna rodziny Radzywińskich i neogotycka Poptawskich i Zawadzkich.
- **Cmentarz żydowski w Biskupicach**, założony w połowie XVIII wieku. Najstarszy zachowany nagrobek pochodzi z 1792 r.
- **Kościół parafialny pw. św. Judy Tadeusza w Dorohuczycy**, wzniesiony pod koniec XVIII wieku (około 1790 roku) z fundacji Szczęsnego Siła-Nowickiego, podczaszego krasnostawskiego i jego żony Barbary z Poniatowskich. Stanowi przykład jednolitej stylowo świątyni w której przenikają się elementy późnobarokowe i wczesnoklasycystyczne. Niedaleko kościoła znajduje się kapliczka z rzeźbą św. Jana Nepomucena, której powstanie datowane jest na 1785 rok.
- **Budynek dawnej karczmy w Dorohuczycy**, wzniesiony w I połowie XIX wieku. jako karczma przydrożna. W 1923 r. budynek adoptowano na szkołę. W latach II wojny światowej w budynku mieściła się siedziba niemieckich władz okupacyjnych. Po wojnie, od 1946 r. budynek funkcjonował jako szkoła podstawowa.
- **Dwór wraz z pozostałościami parku w Strużycy**, wybudowany prawdopodobnie około 1905 r. dla Tomasza i Ludwika Poptawskich. W 1922 r. sprzedany Tomaszowi i Teodorze Szczepańskim, po 1945 r. przeszedł na własność Skarbu Państwa i był użytkowany przez Spółdzielnię Rolniczą z przeznaczeniem na mieszkania dla pracowników. Na początku lat 60-tych XX w. przeszedł na własność Zakładów mięsnych. Dwór nawiązuje stylem do willowej architektury uzdrowskiej w tzw. stylu szwajcarskim.

Ponadto, na terenie gminy znajduje się wiele obiektów sakralnych i świeckich wpisanych do **gminnej ewidencji zabytków**, które również zasługują na ochronę, aczkolwiek nie tak ścisłą, jak zespoły wpisane do rejestru zabytków. Wśród nich można wymienić: młyn w Dorohuczycy, wiatraki w Oleśnikach i Strużycy oraz park wiejski Siostrzytowie. Elementami nierozzerwalnie związanymi z krajobrazem Gminy Trawniki są **krzyże oraz kapliczki przydrożne** prezentujące różnorodność form architektonicznych. Przykłady krzyży można spotkać w niemal każdej miejscowości gminnej.

2.1.10. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- **Gmina Trawniki jest położona w centralnej części województwa lubelskiego, we wschodniej części powiatu świdnickiego. Od północy sąsiaduje z gminą Milejów, od zachodu z gminą Piaski, od południa z gminami Fajstawice i Łopiennik Górny, a od wschodu graniczy z gminami Rejowiec i Siedliszcze. Najbliżej położone miasta to: Piaski, Krasnystaw i Rejowiec Fabryczny. Powierzchnia administracyjna gminy wynosi**

8 413,5 ha, co stanowi 18,0% powierzchni powiatu świdnickiego oraz 0,3% powierzchni województwa lubelskiego.

- Gmina podzielona jest na 11 sołectw: Biskupice, Bonów, Dorohuczka, Ewopole, Oleśniki, Pełczyn, Siostrzytów, Struża, Struża-Kolonia, Trawniki, Trawniki-Kolonia obejmujących 12 miejscowości: Biskupice, Bonów, Dorohuczka, Ewopole, Oleśniki, Pełczyn, Siostrzytów, Struża, Struża-Kolonia, Trawniki, Trawniki-Kolonia, Majdan Siostrzytowski. Największą miejscowością oraz podstawowym ośrodkiem obsługi mieszkańców gminy są Trawniki. Tutaj znajdują się podstawowe obiekty usługowe z zakresu administracji, kultury i szkolnictwa, a także największe przedsiębiorstwa.
- W ujęciu fizycznogeograficznym przez obszar gminy przebiega granica pomiędzy dwoma wielkimi regionami geograficznymi Wyżyną Lubelską i Polesiem Wołyńskim, charakteryzującymi się odmiennymi warunkami środowiskowymi i krajobrazowymi. W granicach Wyżyny Lubelskiej, zajmującej zachodnią część gminy, wyróżnia się dwa mezoregiony: Wyniosłość Giełczewską i Płaskowyż Świdnicki. Obniżenie Dorohuckie, będące mezoregionem Polesia Lubelskiego, zajmuje około 1/2 powierzchni gminy w jej wschodniej części.
- Znaczny obszar gminy obejmuje dolina przepływającego z południa na północ Wieprza. Na obszarze gminy znajdują się dwa ujściowe odcinki dopływów Wieprza: Marianki i Giełczewki, a wschodnią część gminy przecina siedmiokilometrowy odcinek Kanału Wieprz-Krzna. Do wód powierzchniowych należą - poza rzekami - starorzeczka, oczka wodne, małe zboczowe źródelka oraz obiekty sztuczne: stawy, torfianki. Obszar gminy znajduje się w Jednolitej Części Wód Podziemnych PLGW2000090, którą cechuje dobry stan chemiczny i ilościowy. Wody podziemne występują w utworach czwartorzędowych i kredowych. Wykazują one silne powiązania z zasilaniem naturalnym: podnoszą się w okresie zasilania atmosferycznego i roztopowego oraz obniżają się w okresach posusznych. Płytkie występowanie wód gruntowych przejawia się m.in. występowaniem obszarów trwale i okresowo podmokłych, torfowiskowych i bagiennych.
- Surowce mineralne występujące na terenie gminy związane są z utworami wieku czwartorzędowego i kredowego. Wśród utworów czwartorzędowych dość rozpowszechnione są złoża kruszywa naturalnego oraz torfu. Wśród utworów kredowych na południowy zachód od Trawnik udokumentowano złoża wapieni i margli dla przemysłu cementowego. Jest to surowiec strategiczny o dużym znaczeniu dla surowcowego bilansu krajowego.
- Teren Gminy Trawniki należy do atrakcyjnych pod względem przyrodniczym, krajobrazowym i turystycznym. Obszar gminy przecinają korytarze ekologiczne o znaczeniu regionalnym przebiegające wzdłuż dolin rzek Wieprza i Giełczewki. Północno-wschodnia część gminy położona jest w obszarze Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego, północna część leży w jego otulinie, natomiast od południowego-zachodu gmina graniczy z Pawłowskim Obszarem Chronionego Krajobrazu. Ponadto, na analizowanym obszarze, znajdują się 2 pomniki przyrody reprezentowane przez okazałe drzewa.
- System Przyrodniczy Gminy to ekologicznie aktywny, ciągły przestrzennie układ, na który składają się zarówno elementy o randze krajowej i regionalnej, jak i lokalnej. Na

terenie gminy wyodrębniono jeden obszar węzłowy - „Torfowiska Bilskie”, obejmujący rozległą równinę torfową oraz dwa leśne węzły ekologiczne: Las Borek i Las Siostrzytowski. Kompleksową komunikację w obrębie systemu przyrodniczego pomiędzy węzłami ekologicznymi zapewniają korytarze ekologiczne: Doliny Wieprza, Doliny Giełczewki, Kanału Wieprz-Krzna.

- Wody powierzchniowe na terenie Gminy Trawniki badane są w ramach monitoringu rzek i zbiorników zaporowych, prowadzonego przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie. Badania obejmują główne rzeki przepływające przez gminę i prowadzone są w ramach ośmiu Jednolitych Części Wód Powierzchniowych: Kanał Wieprz-Krzna, Wieprz od oddzielenia się Kanału Wieprz-Krzna do Tyśmienicy, Rudka, Rów Mokry, Białka, Giełczewka, Marianka, Dopływ spod Cyganki. Wyniki monitoringu stanu środowiska prowadzonego w latach 2014-2019 wskazują, że stan/potencjał jednolitych części wód powierzchniowych na analizowanym terenie w oceniany jest jako zły. We wszystkich JCWP z obszaru gminy stwierdzono, iż osiągnięcie założonego dla nich celu środowiskowego jest zagrożone.
- Z kolei wyniki badań wód podziemnych pokazują, że zarówno stan ilościowy, jak i stan chemiczny wód podziemnych na terenie gminy jest dobry, a badane wody odpowiadały II i III klasie czystości.
- Do głównych źródeł zanieczyszczeń powietrza pochodzenia antropogenicznego występujących na terenie gminy należą: zanieczyszczenia z sektora komunikacyjnego oraz zanieczyszczenia z sektora komunalno-bytowego, wynikające ze spalania paliw stałych niskiej jakości oraz odpadów w indywidualnych gospodarstwach domowych oraz kotłowniach lokalnych. W celu oceny jakości powietrza na terenie województwa lubelskiego wyznaczono 2 strefy: Aglomerację Lubelską oraz strefę lubelską. Gmina Trawniki znajduje się w strefie lubelskiej, dla której w 2023 r. nie wykazano obszarów przekroczeń poziomów dopuszczalnych oraz poziomów docelowych ze względu na ochronę zdrowia ludzi. Należy jednak nadmienić, że w centralnej części obszaru, zanotowano stężenia benzo(a)pirenu wynoszące $0,96 \text{ ng/m}^3$, a zatem na granicy normy wynoszące 1 mg/m^3 . Główną przyczyną występowania wysokiego poziomu zanieczyszczeń jest emisja z systemów indywidualnego ogrzewania budynków oraz niekorzystne warunki meteorologiczne głównie w sezonie zimowym.
- W celu dalszej poprawy jakości powietrza na terenie gminy należy kontynuować realizowane działania polegające w szczególności na: likwidacji lokalnych źródeł ciepła, wymianie starych, wysokoemisyjnych urządzeń grzewczych opalanych węglem kamiennym na niskoemisyjne piece ekologiczne, termomodernizacji i termorenowacji budynków w celu zmniejszenia zapotrzebowania na ciepło, budowie, modernizacji i rozbudowie sieci ciepłej i gazowej, wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii, rozbudowie ścieżek rowerowych, a także edukacji i informowaniu mieszkańców.
- Głównym źródłem hałasu na terenie Gminy Trawniki jest ruch komunikacyjny na drodze krajowej nr 12. Droga nr 12 należy do najbardziej obleganych dróg krajowych w regionie.
- Istotnym problemem w sferze środowiskowej gminy jest wysoki poziom nagromadzenia wyrobów zawierających azbest. Zgodnie z danymi zamieszczonymi w Elektronicznym

Systemie Informacji Przestrzennej do monitorowania realizacji „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032” na terenie Gminy Trawniki zinwentaryzowano 6 815,569 Mg wyrobów zawierających azbest, z czego - według stanu na koniec 2024 r. - do usunięcia pozostało 5 714,165 Mg azbestu.

- Gmina Trawniki legitymuje się bogatą przeszłością historyczną i dziedzictwem kulturowym. Na jej obszarze występują obiekty i zespoły, które posiadają wysoką wartość kulturową i stanowią potencjał do dalszego rozwoju branży turystycznej. Głównymi zabytkami gminy są pozostałości zespołu dworskiego oraz zabytkowy cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej w Trawnikach. Na uwagę zasługują również zabytki zlokalizowane w pozostałych miejscowościach gminy: Kościół parafialny p.w. św. Stanisława Biskupa Męczennika w Biskupicach, Kościół parafialny pw. św. Judy Tadeusza w Dorohuczy, dwa cmentarze: parafialny i żydowski w Biskupicach, budynek dawnej karczmy w Dorohuczy, a także dwór wraz z pozostałościami parku w Struży. Ponadto, na terenie gminy znajduje się wiele obiektów sakralnych i świeckich wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, które również zasługują na ochronę, aczkolwiek nie tak ścisłą, jak zespoły wpisane do rejestru zabytków. Wśród nich można wymienić: młyn w Dorohuczy, wiatraki w Oleśnikach i Struży oraz park wiejski Siostrzytowie. Elementami nierozzerwalnie związanymi z krajobrazem Gminy Trawniki są krzyże oraz kapliczki przydrożne prezentujące różnorodność form architektonicznych.
- Głównym zagrożeniem dla dziedzictwa kulturowego gminy jest niszczenie przetrwałych resztek tradycyjnych wartości, zarówno tych materialnych (degradacja i likwidacja zabytkowych obiektów), jak i niematerialnych oraz niska świadomość społeczna lokalnych wartości kulturowych, ich niedocenywanie i zaniechanie czerpania z nich wzorów. Zgodnie ze współczesnymi tendencjami, w celu zrównoważonego rozwoju gminy, przetrwałe wartości kultury lokalnej należy w miarę możliwości chronić, a także gospodarczo i twórczo wykorzystywać.

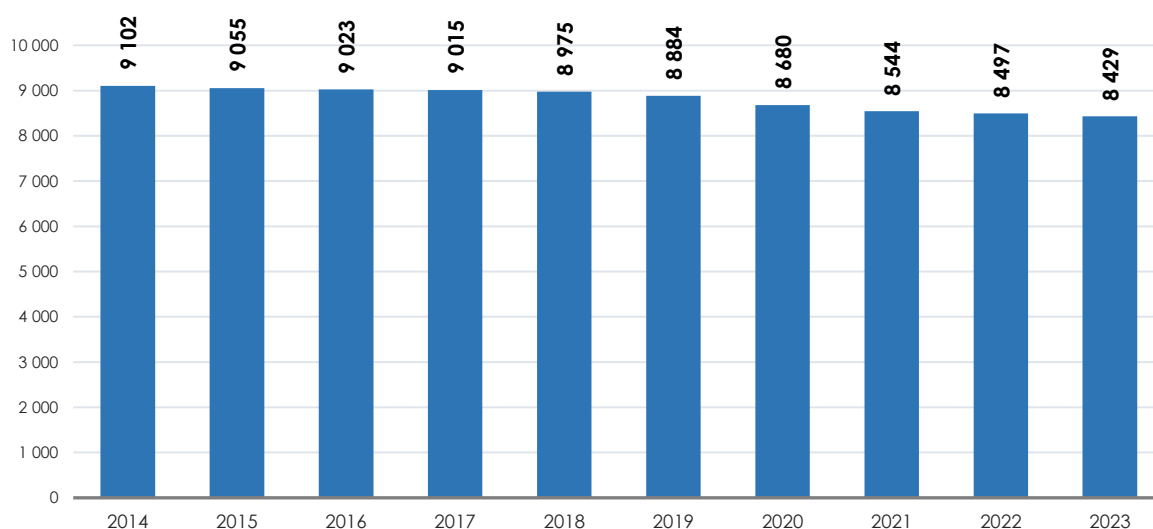
2.2. DEMOGRAFIA I POTENCJAŁ SPOŁECZNY

Ludność uznawana jest za jeden z najważniejszych zasobów lokalnych, zaś czynnik ludzki za podstawowe źródło szeroko pojętego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz ważny czynnik konkurencyjności. Liczba i struktura ludności, będące następstwem procesów demograficznych zachodzących na danym obszarze, w znacznym stopniu wpływają na całokształt procesów społecznych i ekonomicznych. Analiza przemian w sferze demografii stanowi podstawę wszelkich ocen sytuacji społeczno-gospodarczej oraz analiz konkurencyjności, jak również jest jedną z najważniejszych przesłanek podejmowania decyzji związanych z polityką lokalną i regionalną.

2.2.1. LICZBA LUDNOŚCI

Zgodnie z danymi statystycznymi Gminę Trawniki w końcu 2023 r. zamieszkiwało **8 429 osób** (4 272 kobiety i 4 157 mężczyzn), co stanowi 12,2% ludności powiatu świdnickiego oraz 0,4% ludności województwa lubelskiego. Obszar Gminy Trawniki dość wysoki **wskaźnik gęstości zaludnienia**, który w 2023 r. wynosił 100 osób/km². Wskaźnik ten choć był niższy od średniej dla powiatu świdnickiego (148 osób/km²), to zdecydowanie przewyższał wartość obliczoną dla województwa lubelskiego (80 osób/km²).

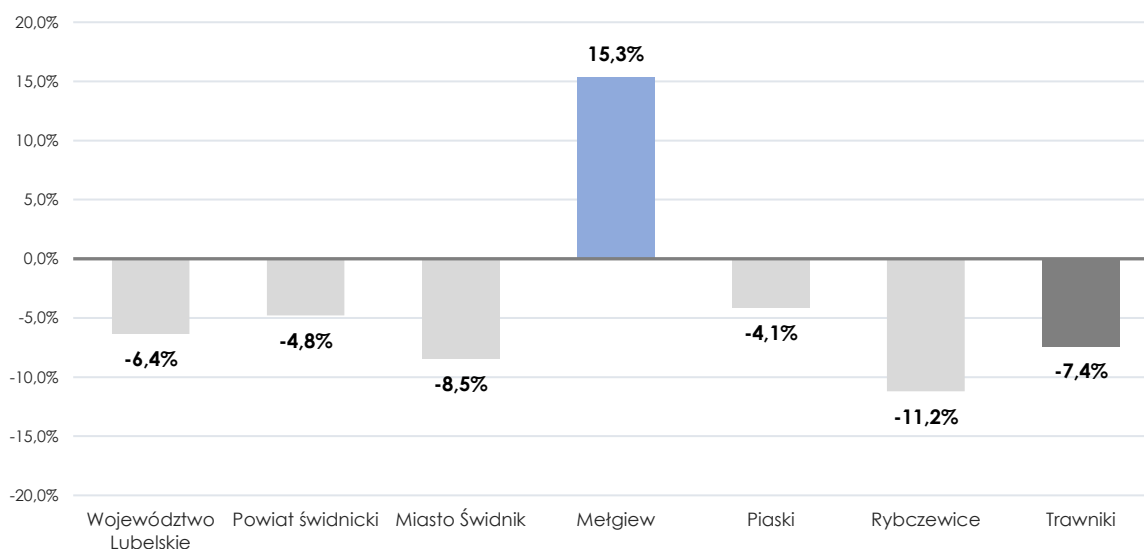
Wykres 1. Liczba ludności na terenie Gminy Trawniki w latach 2013-2023 (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Podstawowym wskaźnikiem obrazującym rozwój demograficzny obszaru jest **przyrost rzeczywisty**, wskazujący całkowity wzrost lub ubytek ludności z uwzględnieniem zarówno czynników naturalnych (ruch naturalny), jak i migracji (saldo migracji). Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat na terenie Gminy Trawniki odnotowuje się **systematyczny spadek liczby ludności** – w okresie tym liczba mieszkańców tego terenu zmniejszyła się o 673 osoby, co stanowi 7,4% ludności zamieszkującej obszar w 2014 r. W analogicznym okresie podobny trend dotyczący ubytku ludności, choć o relatywnie mniejszym natężeniu, zaobserwowano na terenie powiatu świdnickiego, jak i całego województwa lubelskiego.

Wykres 2. Zmiana liczby ludności w stosunku do 2014 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (%)

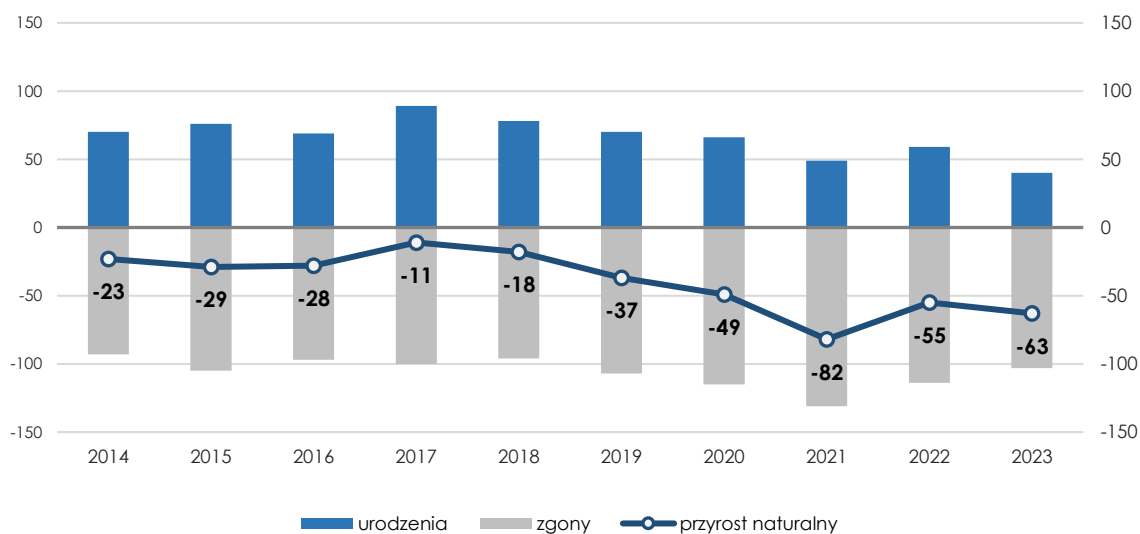
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Biorąc pod uwagę liczbę ludności, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu świdnickiego, Gmina Trawniki plasuje się na czwartej pozycji – za Miastem Świdnik (36 680 mieszkańców), Gminą Mełgiew (10 785 mieszkańców) i Gminą Piaski (10 201 mieszkańców). Najmniejszą gminą powiatu jest Gmina Rybczewice, w której mieszka jedynie 3 179 osób. Należy również zwrócić uwagę na wieloletni trend zmiany liczby mieszkańców, który w Gminie Trawniki – na tle pozostałych gmin powiatu – jest relatywnie niekorzystny. Wyższy procentowy ubytek ludności w latach 2014-2023 odnotowano jedynie w Gminie Rybczewice (-11,2%). Znaczny wzrost liczby mieszkańców w analizowanym okresie, będący wynikiem postępującego procesu suburbanizacji, nastąpił natomiast w Gminie Mełgiew (15,3%). Co więcej, Główny Urząd Statystyczny prognozuje, że w kolejnych latach nastąpi **znaczący spadek liczby ludności gminy**, wobec czego w 2040 r. obszar analizy będzie zamieszkiwało 7 586 osób, czyli o 10,0% ludności mniej w porównaniu do roku 2023.

2.2.2. RUCH NATURALNY I MIGRACJE

Jednym z głównych czynników decydujących o liczbie ludności jest **ruch naturalny**, który stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych, a liczbą zgonów. Gmina Trawniki charakteryzuje się **ujemnym przyrostem naturalnym**, w wyniku którego w 2023 r. liczba mieszkańców zmniejszyła się o 63 osoby. Warto również zauważyć, że przyrost naturalny na terenie gminy w latach 2014-2023 stale utrzymywał wartość ujemną, a dodatkowo w ostatnich pięciu latach znacząco się zmniejszył.

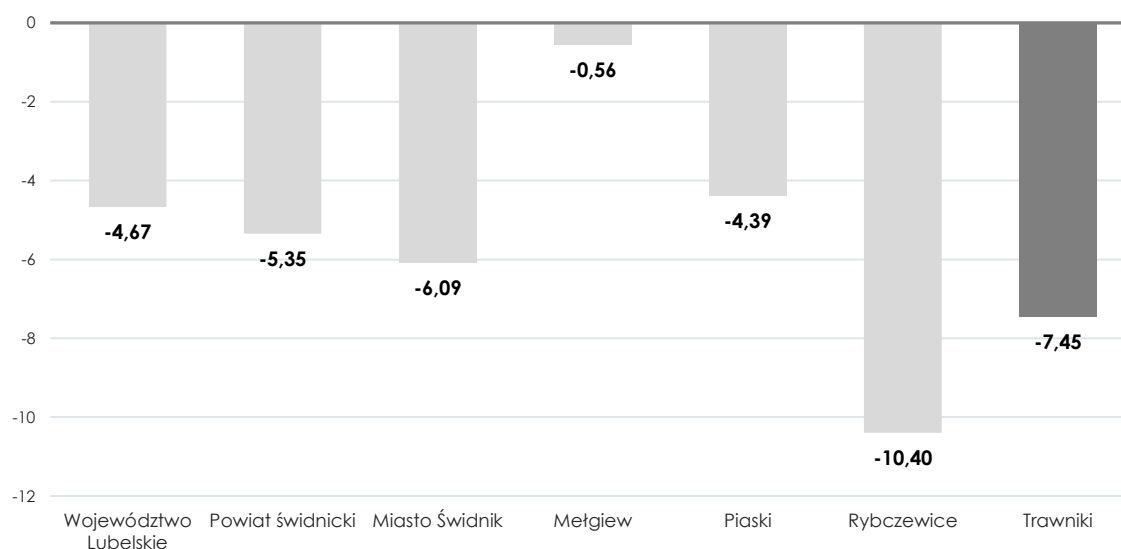
Wykres 3. Saldo przyrostu naturalnego w latach 2014-2023 na terenie Gminy Trawniki (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Trawniki w ostatnich dziesięciu latach przyjmował wartości ujemne, a w 2023 r. wyniósł $-7,45\text{‰}$. W wyniku spadku wartości przedmiotowego wskaźnika w ostatnich latach, sytuacja gminy kształtuje się niekorzystnie w porównaniu do średnich w powiecie świdnickim oraz w województwie lubelskim, w których współczynnik przyrostu naturalnego w 2023 r. wyniósł odpowiednio $-5,35\text{‰}$ oraz $-4,67\text{‰}$. Wśród gmin powiatu świdnickiego niższy współczynnik przyrostu naturalnego odnotowano jedynie w Gminie Rybczewice ($-10,40\text{‰}$).

Wykres 4. Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (‰)

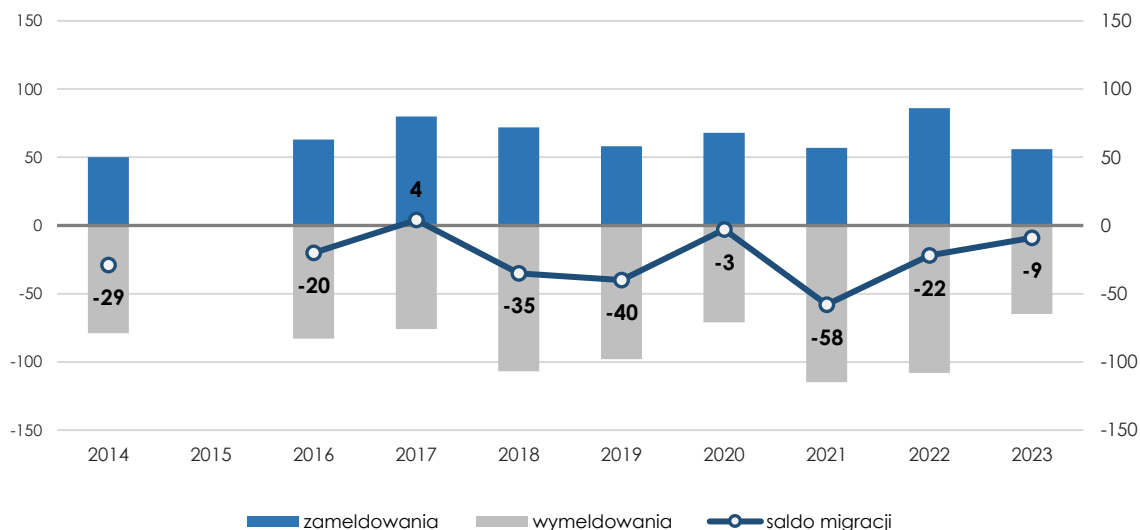

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wpływ na stabilność demograficzną obszaru mają również migracje, które nie tylko kreują wielkość populacji na danym obszarze, ale również wpływają na jej strukturę wiekową i mają kluczowe znaczenie dla kształtowania tzw. zastępowalności pokoleń. **Saldo migracji** od 2014 r. (poza rokiem 2017 oraz 2015, dla którego GUS ze względów metodologicznych nie udostępnił danych) na terenie Gminy Trawniki przyjmowało wartości ujemne, a w 2023 r. osiągnęło wartość -9 osób. Należy jednak zauważyć, że

wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu podległ znacznym wahaniom – od 4 osób w 2017 r. do -58 osób w 2021 r.

Wykres 5. Saldo migracji w latach 2014-2023 na terenie Gminy Trawniki (osoby)

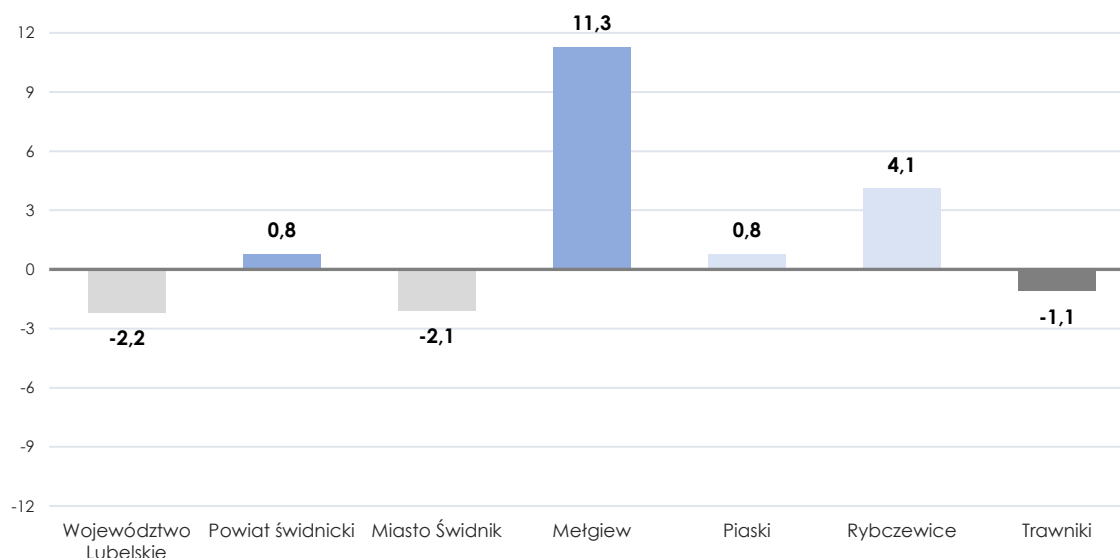

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analiza dostępnych danych wskazuje na to, że do Gminy Trawniki migrują głównie ludzie z obszarów wiejskich (55,4% zameldowań w 2023 r.), natomiast emigracja następuje niemalże w równym stopniu w obu kierunkach (miasto, wieś).

Współczynnik salda migracji na analizowanym terenie w 2023 r. osiągnął wartość -1,1‰, wobec 0,8‰ w powiecie świdnickim oraz -2,2‰ w województwie lubelskim. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu świdnickiego Gmina Trawniki cechuje się relatywnie niekorzystnym współczynnikiem salda migracji. Niższy wskaźnik zaobserwowano jedynie w Świdniku (-2,1‰). W pozostałych gminach powiatu świdnickiego w 2023 r. liczba nowo zameldowanych mieszkańców przewyższyła liczbę osób wymeldowanych.

Wykres 6. Współczynnik salda migracji na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (‰)

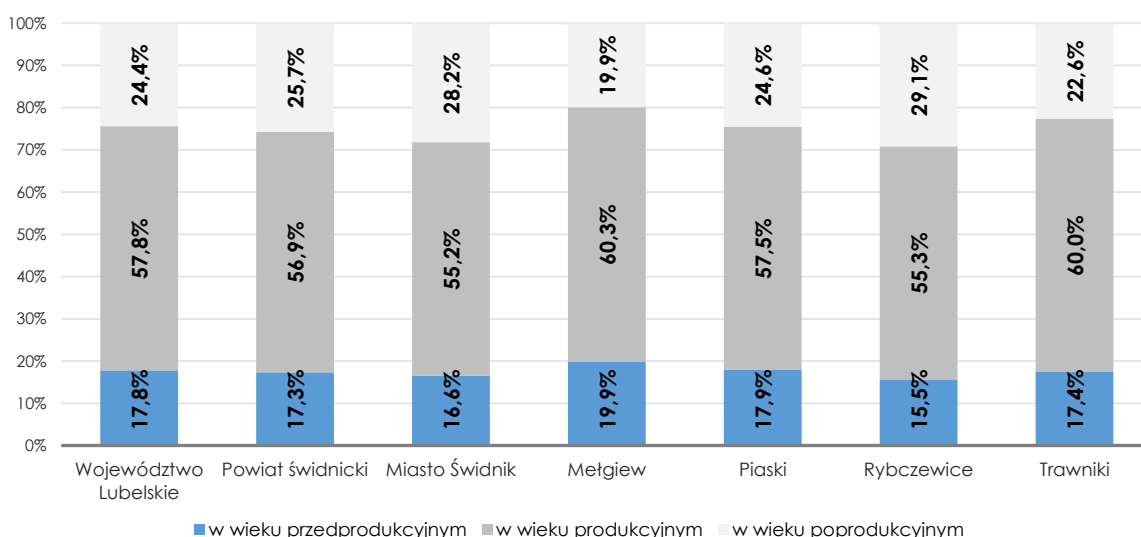
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ponadto, przyglądając się saldu migracji osób młodych w wieku 15-39 lat na 1 000 mieszkańców widzimy, że saldo migracji dla Gminy Trawniki w ostatnich latach przyjmuje wskaźniki ujemne, co oznacza, że więcej osób w tej grupie wiekowej opuszcza gminę, niż do niej przyjeżdża. Zbyt mała atrakcyjność i konkurencyjność gminy powoduje migracje młodych osób do miejsc, które oferują lepszą pracę, edukację i lepsze warunki życia.

2.2.3. STRUKTURA WIEKU I PŁCI LUDNOŚCI

Niezwykle istotnym składnikiem potencjału demograficznego jest **struktura demograficzna ludności**, w tym przede wszystkim struktura wiekowa. Demograficzne starzenie się społeczeństwa, wyrażające się większym udziałem osób starszych w strukturze ludności, stanowi istotne wyzwanie dla rozwoju regionalnego i lokalnego. W przyszłości skutkować będzie m.in. rosnącym zapotrzebowaniem na świadczenia zdrowotne i społeczne. Dodatkowo spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), jak i produkcyjnym (18-59/64 lat) prowadzi do zmian na rynku pracy, związanych z niedoborem siły roboczej i koniecznością dostosowania oferowanych miejsc pracy do potrzeb i możliwości osób starszych.

Wykres 7. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)

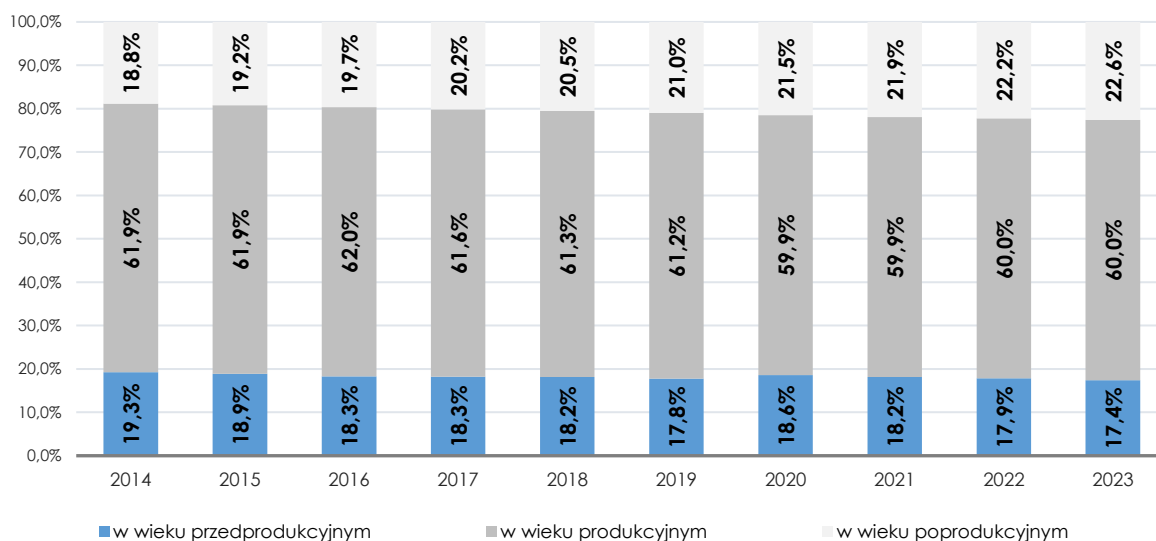

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Pierwszym ważnym wskaźnikiem sytuacji demograficznej analizowanego obszaru jest relacja ilości osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym. Relacje między liczebnością tych trzech grup wieku są szczególnie istotnym sygnałem dla gminy w zakresie kształtowania jej potencjału gospodarczego, rynku pracy oraz zapotrzebowania na zmieniające się, wraz z przemianami struktury wieku ludności, usługi. Na terenie Gminy Trawniki, w strukturze wieku ludności według ekonomicznych grup wieku, w 2023 r. dominowały osoby w wieku produkcyjnym – 60,0%. Ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 17,4%, a w wieku poprodukcyjnym 22,6% mieszkańców obszaru. W porównaniu do powiatu świdnickiego oraz województwa lubelskiego proporcje między ludnością w wieku produkcyjnym, poprodukcyjnym i przedprodukcyjnym na analizowanych terenie są dość korzystne. Gmina Trawniki również na tle pozostałych gmin powiatu świdnickiego wyróżnia się relatywnie wysokim udziałem

mieszkańców w wieku produkcyjnym oraz niskim odsetkiem osób starszych. Korzystniejsze wskaźniki obserwuje się jedynie w Gminie Mełgiew.

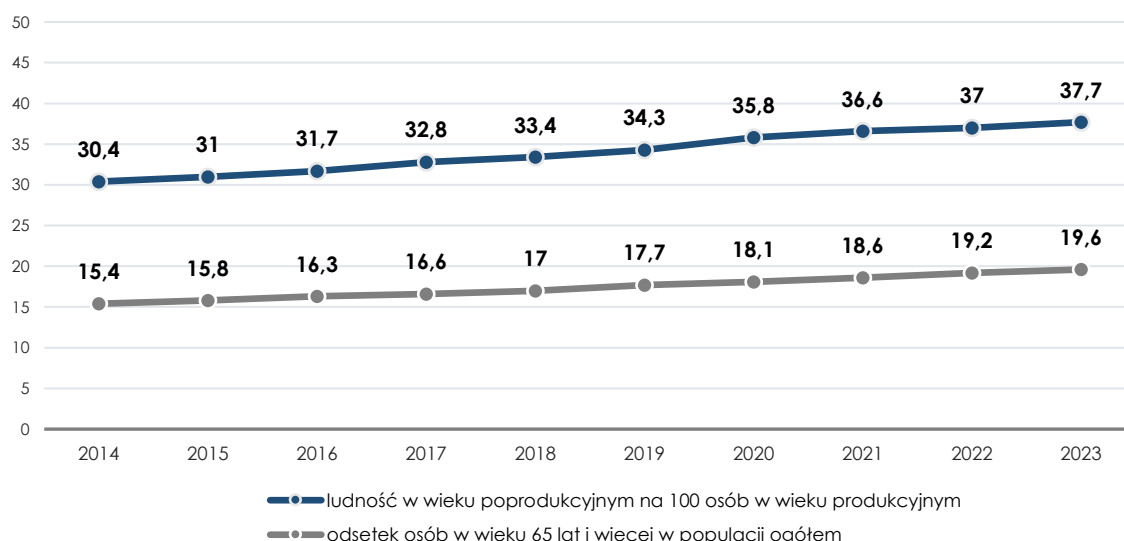
Wykres 8. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w latach 2014-2023 na terenie Gminy Trawniki (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Należy jednak zauważyć, że proporcje między ludnością w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ostatnim dziesięcioleciu wykazują tendencję do negatywnego układu. W porównaniu do roku 2014 na terenie gminy nastąpił wzrost odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym (o 3,8 pkt proc.), przy jednoczesnym spadku odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 1,8 pkt proc.) i produkcyjnym (o 1,9 pkt proc.), co niewątpliwie świadczy o **postępującym procesie starzenia się społeczeństwa** na tym terenie.

Wykres 9. Wskaźniki dotyczące obciążenia demograficznego w latach 2014-2023 na terenie Gminy Trawniki (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

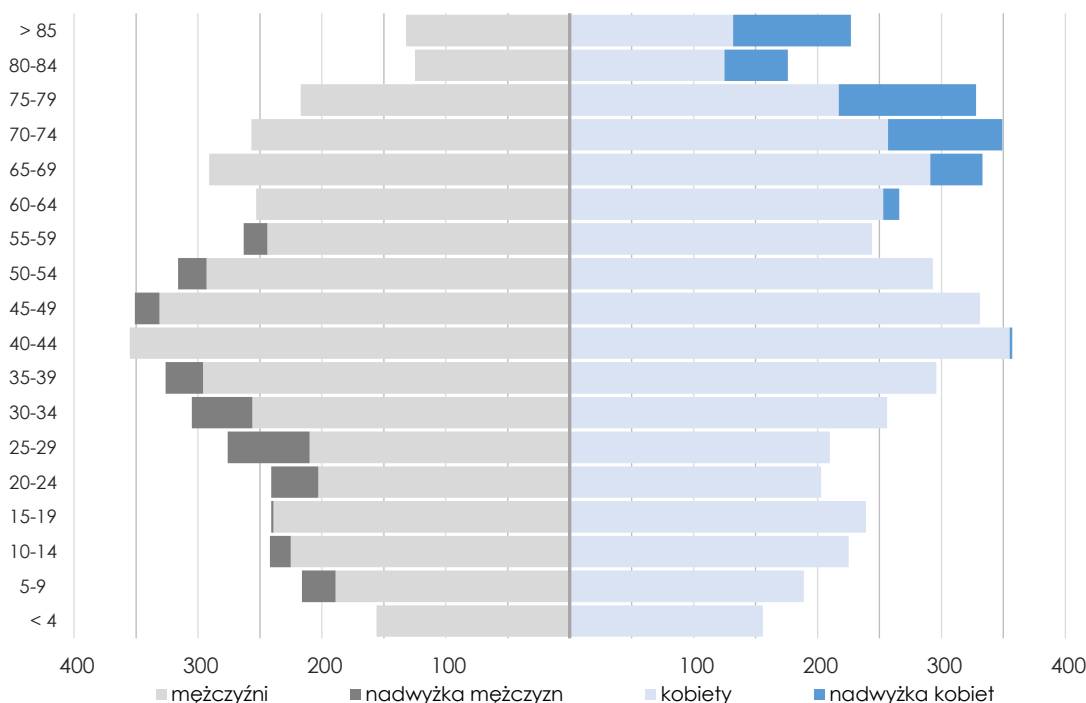
Niekorzystnym odzwierciedleniem powyższych tendencji jest obserwowany od 2014 r. stały wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (o 7,3 pkt proc.) oraz wzrost odsetka osób w wieku 65 lat i więcej (o 4,2 pkt proc.). Warto jednak

zaznaczyć, że w 2023 r. wartości przedmiotowych wskaźników obliczone dla obszaru gminy wynoszą odpowiednio 37,7% i 19,6% i są znacznie niższe do wartości dla powiatu świdnickiego (odpowiednio 45,2% i 22,5%) oraz województwa lubelskiego (42,2% i 21,0%). Biorąc pod uwagę powyższe można zauważyć, iż zjawisko postępującego starzenia się społeczeństwa wyraźniej odznacza się na obszarze powiatu i województwa lubelskiego niż na terenie gminy.

Z prognozy demograficznej wynika, iż w kolejnych latach – zarówno na obszarze całego województwa lubelskiego, jak i na terenie Gminy Trawniki – **zwiększy się obciążenie demograficzne** spowodowane wzrostem liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz zmniejszaniem się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz w wieku produkcyjnym. Prognoza zmian liczby ludności do roku 2040 przygotowana przez Główny Urząd Statystyczny wskazuje na istotne zwiększenie się udziału mieszkańców powyżej 65 roku życia. W 2040 roku ponad 26% mieszkańców gminy będzie starsza niż 65 lat, a odsetek najmłodszych mieszkańców jednostki zmniejszy się do 13,1%. Należy mieć świadomość, że będzie to rodziło konieczność zmian w systemie opieki zdrowotnej oraz systemie oświaty, a także będzie oddziaływało na rynek pracy.

Według stanu z końca grudnia 2023 r., kobiety stanowiły 50,7% ogólnej liczby ludności Gminy Trawniki, a **wskaźnik feminizacji** wynosił 103, wobec 108 w powiecie świdnickim oraz 107 w województwie lubelskim. Analiza danych statystycznych pokazuje, że wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu utrzymywał się na stałym poziomie. Natomiast, zgodnie z prognozą stanu i struktury ludności, w przyszłości udział kobiet w populacji gminy będzie stopniowo się zwiększał.

Wykres 10. Piramida wieku i płci ludności Gminy Trawniki w 2023 r. (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

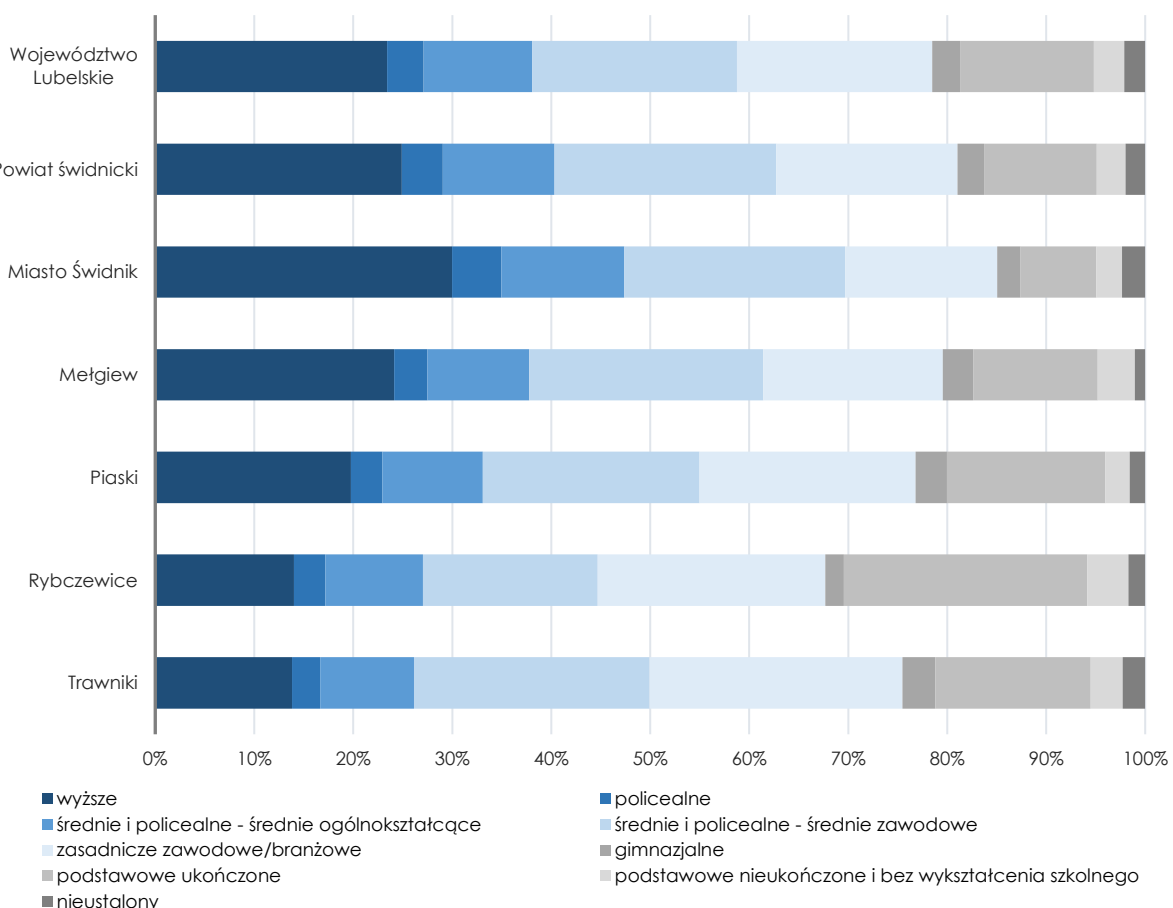
Należy również zauważyć, że współczynnik feminizacji jest zróżnicowany ze względu na wiek – wśród ludności do około 59 roku życia występuje liczebna przewaga mężczyzn. Z kolei dla grupy osób w wieku 60 lat i więcej współczynnik feminizacji jest znacznie wyższy, co jest wynikiem dłuższego trwania życia kobiet.

2.2.4. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY

Kapitał ludzki to wiedza, umiejętności, zdolności oraz inne właściwe jednostce atrybuty ułatwiające tworzenie osobistego, społecznego oraz ekonomicznego dobrostanu.

Najistotniejszym miernikiem kapitału ludzkiego jest **poziom wykształcenia ludności**. Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r. 13,8% ludności Gminy Trawniki posiada wykształcenie wyższe, 2,8% wykształcenie policealne, 9,5% średnie ogólnokształcące, a 23,8% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym legitymuje się 25,5% mieszkańców gminy, gimnazjalnym 3,3%, natomiast 15,7% ukończonym podstawowym. Aż 3,2% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej. Należy przy tym zauważyć, że w porównaniu do średniej dla powiatu świdnickiego oraz województwa lubelskiego udział osób z wykształceniem wyższym w Gminie Trawniki był znacznie niższy. Analiza dostępnych danych pokazuje również znaczące różnice w wykształceniu mieszkańców powiatu świdnickiego - struktura wykształcenia mieszkańców Miasta Świdnik jest bowiem wyraźnie przesunięta w kierunku wyższych poziomów edukacji, natomiast w pozostałych gminach większy jest udział osób z niższymi poziomami wykształcenia.

Wykres 11. Poziom wykształcenia ludności Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2021 r. (%)

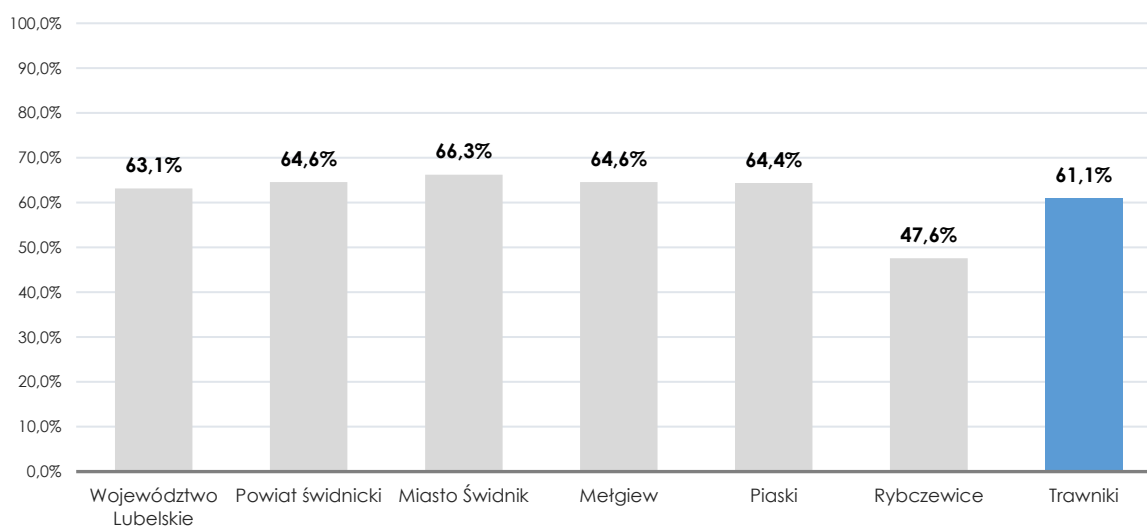
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Bardzo istotnym wskaźnikiem kapitału ludzkiego są również dane o **wynikach egzaminu ósmoklasisty**. W 2024 r. każdy ósmoklasista przystąpił do egzaminu z trzech przedmiotów obowiązkowych: języka polskiego, matematyki i języka obcego nowożytnego. Zadania sprawdzały, w jakim stopniu uczniowie opanowali wymagania ogólne i szczegółowe,

z zakresu trzech przedmiotów egzaminacyjnych, określone w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla II etapu edukacyjnego.

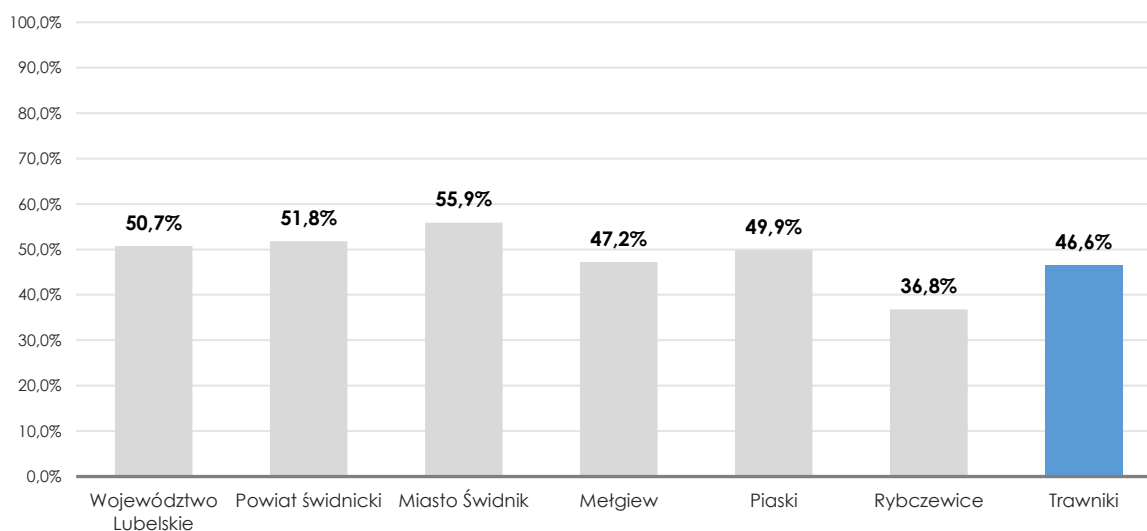
W 2024 r. z egzaminu z języka polskiego ósmoklasiści ze szkół podstawowych z terenu gminy uzyskali średnio 61,1% punktów możliwych do zdobycia (wobec 64,6% w powiecie świdnickim i 63,1% w województwie lubelskim), z matematyki – 46,6% (wobec 51,8% w powiecie świdnickim i 50,7% w województwie lubelskim), natomiast z języka angielskiego – 48,3% (wobec 67,9% w powiecie świdnickim oraz 63,7% w województwie lubelskim). Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2024 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów klas ósmych z obszaru gminy były **znacznie niższe do średnich wyników w powiecie i regionie**. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu świdnickiego gorsze wyniki uzyskali jedynie uczniowie uczęszczający do szkół na terenie Gminy Rybczewice.

Wykres 12. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w szkołach na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

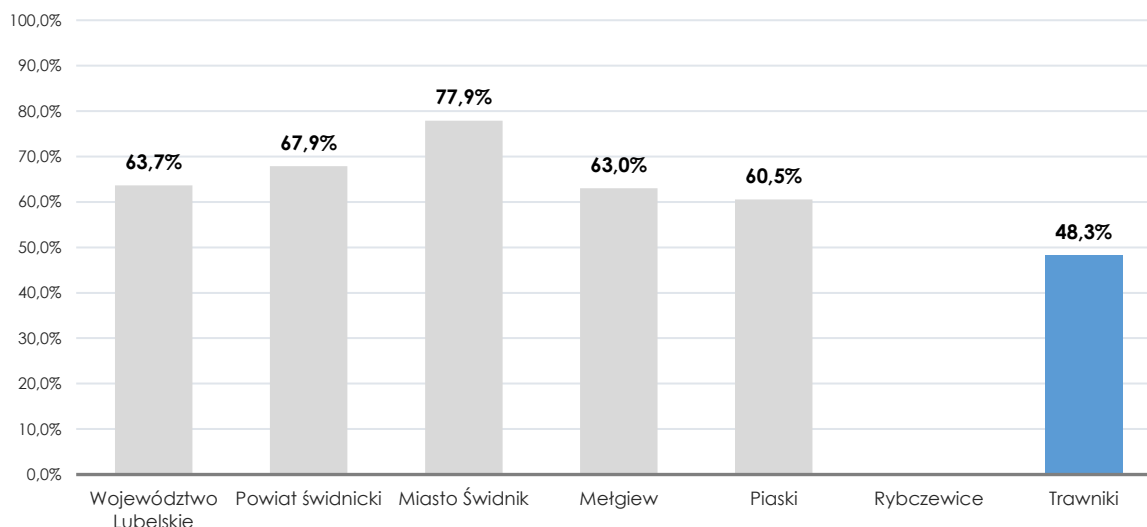
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Wykres 13. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z matematyki w szkołach na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

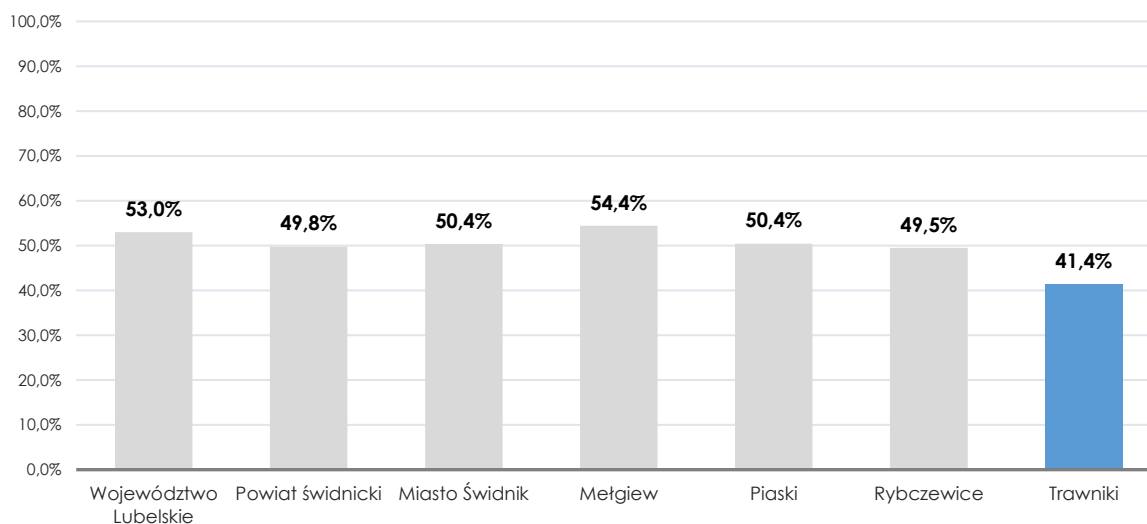
Wykres 14. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w szkołach na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Kapitał społeczny zaliczany jest do jednego z istotnych, endogenicznych czynników rozwoju lokalnego. Jakość kapitału społecznego i jego zaangażowanie w proces zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego jest obecnie jednym z głównych przejawów dobrego zarządzania na poziomie lokalnym. Podobnie, jak dla kapitału ludzkiego, wskaźnikami kapitału społecznego są cechy jakościowe. Jako mierniki ilustrujące pewien aspekt kapitału społecznego można zastosować wskaźnik frekwencji wyborczej, wskaźnik dotyczący liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych oraz fundacji na 10 000 ludności, a także aktywność przedsiębiorczą mieszkańców.

Wykres 15. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (%)

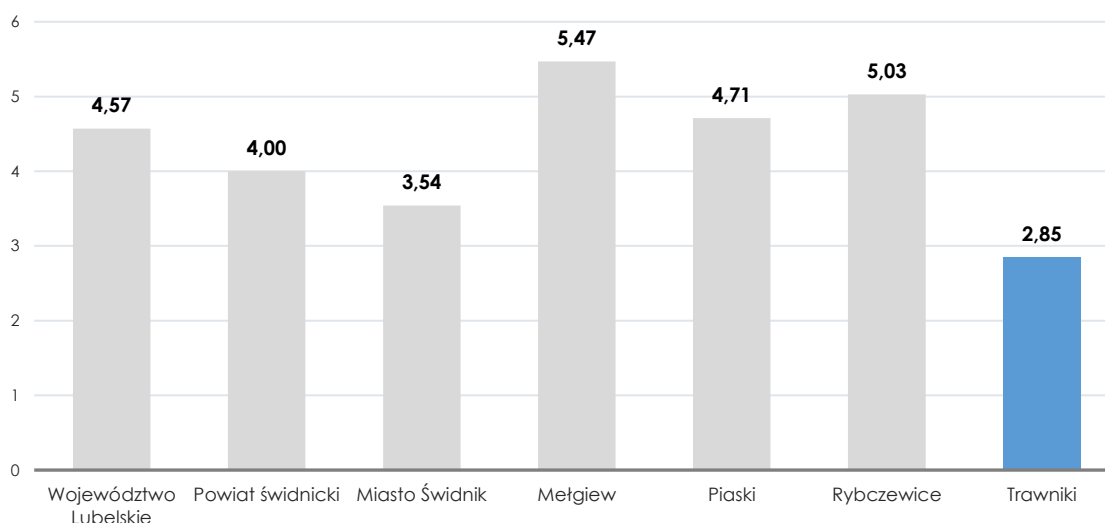
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Przejawem istnienia bądź też tworzenia się kapitału społecznego jest świadomość mieszkańców o możliwości współdecydowania w sprawach istotnych dla społeczeństwa, w tym społeczności lokalnej. Za swoisty miernik społeczeństwa obywatelskiego i poziomu kapitału społecznego należy uznać **frekwencję w wyborach powszechnych**, w tym

przede wszystkim w wyborach samorządowych, mających przełożenie na kierunki i charakter działań podejmowanych przez władze publiczne na rzecz rozwoju lokalnego. W tym kontekście należy zauważyć, że frekwencja w wyborach samorządowych w 2024 r. w Gminie Trawniki wyniosła jedynie 41,4% i była znacznie niższa od danych dla powiatu świdnickiego (49,8%) oraz średniej frekwencji w województwie lubelskim (53,0%). W skali powiatu Gmina Trawniki odznaczała się zdecydowanie najniższą frekwencją wyborczą.

Według danych GUS, na terenie Gminy Trawniki w 2023 r. działały 22 stowarzyszenia i organizacje społeczne oraz 2 fundacje. Od 2014 r. **liczba organizacji pozarządowych** nie uległa zmianie. W przeliczeniu na 1 000 mieszkańców liczba organizacji pozarządowych w 2023 r. wyniosła 2,85 i była znacznie niższa w porównaniu ze średnią w powiecie świdnickim (4,00) oraz w województwie lubelskim (4,57). Co więcej Gmina Trawniki wypada również bardzo niekorzystnie pod względem wskaźnika prezentującego liczbę fundacji, stowarzyszeń i organizacji w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w porównaniu do pozostałych gmin powiatu świdnickiego.

Wykres 16. Liczba organizacji pozarządowych na 1 000 mieszkańców w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (%)

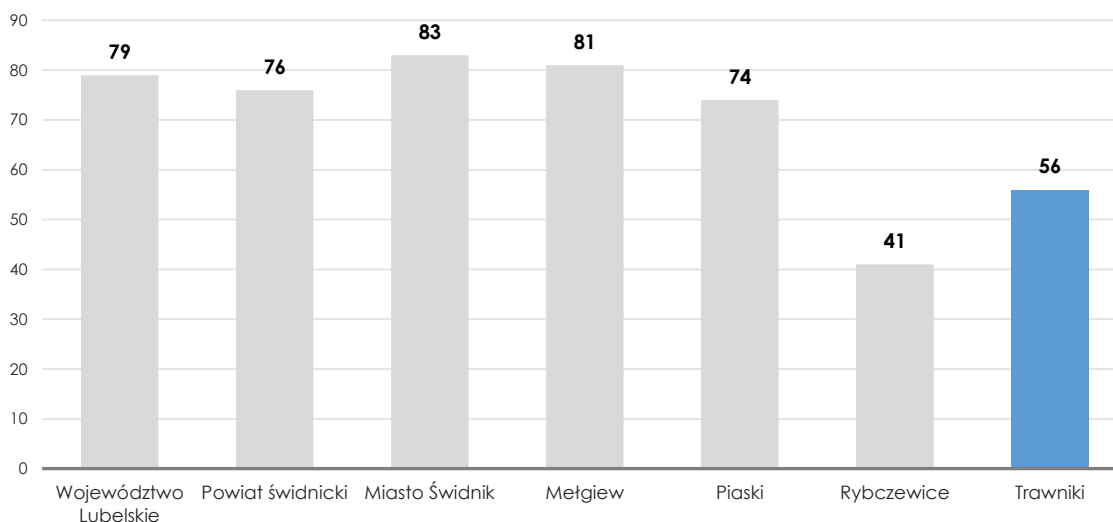
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Przedsiębiorczość to wyraz aktywności jednostek i społeczności będący efektem obserwacji, przemyśleń, wiedzy i doświadczenia. Istotnym miernikiem poziomu przedsiębiorczości jest liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Wskaźnik ten obrazuje aktywność indywidualnych osób i jest postrzegany jako przejaw ich kreatywności, odwagi, niezależności. Na terenie Gminy Trawniki na koniec 2023 r. w rejestrze REGON zaewidencjonowane były 562 podmioty gospodarcze, w tym 470 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Należy zauważyć, że poziom przedsiębiorczości obszaru, mierzony liczbą osób fizycznych podejmujących działalność gospodarczą, jest bardzo niski.

Wartości wskaźników dotyczących liczby osób fizycznych prowadzących w działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców oraz na 100 osób w wieku produkcyjnym obliczone dla Gminy Trawniki wynosiły odpowiednio 56 oraz 9,30 i były zdecydowanie niższe od wartości dla powiatu świdnickiego oraz od średniej dla regionu. Analiza danych zgromadzonych dla gmin powiatu świdnickiego uwidacznia znaczne zróżnicowanie wskaźników dotyczących poziomu przedsiębiorczości. W 2023 r. najwięcej osób fizycznych

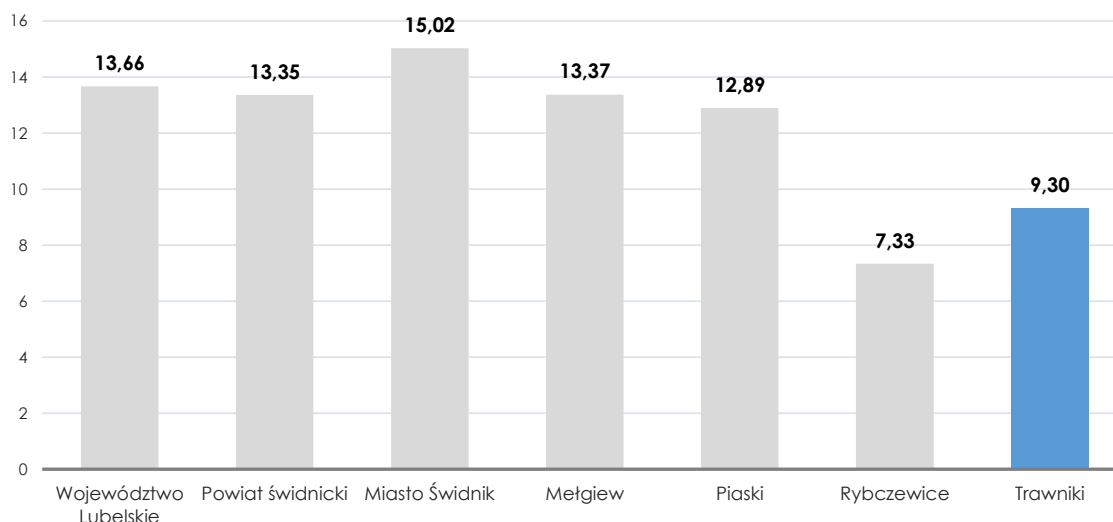
prowadziło działalność gospodarczą w Świdniku – 83 osoby na 1 000 mieszkańców. Świdnik charakteryzował się również najwyższą liczbą przedsiębiorców na 100 osób w wieku produkcyjnym – 15,02 osób. Gmina Trawniki, na tle pozostałych gmin powiatu świdnickiego, odznacza się bardzo niskimi wskaźnikami przedsiębiorczości mieszkańców – niższe wartości badanych wskaźników odnotowano jedynie w Gminie Rybczewice.

Wykres 17. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 18. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

2.2.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Zgodnie z danymi statystycznymi Gminę Trawniki w końcu 2023 r. zamieszkiwało 8 429 osób (4 272 kobiety i 4 157 mężczyzn), co stanowi 12,2% ludności powiatu świdnickiego oraz 0,4% ludności województwa lubelskiego. Obszar Gminy Trawniki dość wysoki wskaźnik gęstości zaludnienia, który w 2023 r. wynosił 100 osób/km².

- Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat na terenie Gminy Trawniki odnotowuje się systematyczny spadek liczby ludności – w okresie tym liczba mieszkańców tego terenu zmniejszyła się o 673 osoby, co stanowi 7,4% ludności zamieszkującej obszar w 2014 r. W analogicznym okresie podobny trend dotyczący ubytku ludności, choć o relatywnie mniejszym natężeniu, zaobserwowano na terenie powiatu świdnickiego, jak i całego województwa lubelskiego. Co więcej, Główny Urząd Statystyczny prognozuje, że w kolejnych latach nastąpi znaczący spadek liczby ludności gminy, wobec czego w 2040 r. obszar analizy będzie zamieszkiwało 7 586 osób, czyli o 10,0% ludności mniej w porównaniu do roku 2023.
- Gmina Trawniki charakteryzuje się ujemnym przyrostem naturalnym, w wyniku którego w 2023 r. liczba mieszkańców zmniejszyła się o 63 osoby. Warto również zauważyć, że przyrost naturalny na terenie gminy w latach 2014-2023 stale utrzymywał wartość ujemną, a dodatkowo w ostatnich pięciu latach znacząco się zmniejszył. Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Trawniki w ostatnich dziesięciu latach przyjmował wartości ujemne, a w 2023 r. wyniósł -7,45‰. W wyniku spadku wartości przedmiotowego wskaźnika w ostatnich latach, sytuacja gminy kształtuje się niekorzystnie w porównaniu do średnich w powiecie świdnickim oraz w województwie lubelskim, w których współczynnik przyrostu naturalnego w 2023 r. wyniósł odpowiednio -5,35‰ oraz -4,67‰.
- Problemem w odniesieniu do sytuacji demograficznej obszaru jest również odpływ migracyjny ludności. Saldo migracji na terenie Gminy Trawniki przyjmowało wartości ujemne, a w 2023 r. osiągnęło wartość -9 osób. Współczynnik salda migracji na analizowanym terenie w 2023 r. osiągnął wartość -1,1‰, wobec 0,8‰ w powiecie świdnickim oraz -2,2‰ w województwie lubelskim. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu świdnickiego Gmina Trawniki cechuje się relatywnie niekorzystnym współczynnikiem salda migracji. Niższy wskaźnik zaobserwowano jedynie w Świdniku (-2,1‰). W pozostałych gminach powiatu świdnickiego w 2023 r. liczba nowo zameldowanych mieszkańców przewyższyła liczbę osób wymeldowanych. Ponadto, przyglądając się saldu migracji osób młodych w wieku 15-39 lat na 1 000 mieszkańców widzimy, że saldo migracji dla Gminy Trawniki w ostatnich latach przyjmuje wskaźniki ujemne, co oznacza, że więcej osób w tej grupie wiekowej opuszcza gminę, niż do niej przyjeżdża.
- Zła sytuacja dotycząca odpływu migracyjnego ludności spowodowana jest przede wszystkim przyczynami ekonomicznymi, tj. chęcią poprawy warunków bytowych, lepszą dostępnością do pracy w większych ośrodkach miejskich, a także emigracją młodych ludzi w celu podjęcia nauki w ośrodkach akademickich znajdujących się poza gminą. Jest to zjawisko bardzo negatywne, w szczególności ze względu na fakt, że migracja jest procesem selektywnym – wyraźnie wyższe od średnich są wskaźniki migracji dla ludzi młodych, o wyższym poziomie wykształcenia. W rezultacie znaczące ujemne saldo migracji może oznaczać odpływ najlepszej, z punktu widzenia ekonomicznej przyszłości obszaru, części jego mieszkańców. Nie dość, że obserwuje się w takiej sytuacji odpływ ludzi o wysokim potencjale, to dodatkowo w przyspieszonym tempie postępuje proces starzenia się społeczności, także za sprawą spadającego przyrostu naturalnego, będącego konsekwencją odpływu kobiet w wieku produkcyjnym.

- Na terenie Gminy Trawniki, w strukturze wieku ludności według ekonomicznych grup wieku, w 2023 r. dominowały osoby w wieku produkcyjnym – 60,0%. Ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 17,4%, a w wieku poprodukcyjnym 22,6% mieszkańców obszaru. W porównaniu do powiatu świdnickiego oraz województwa lubelskiego proporcje między ludnością w wieku produkcyjnym, poprodukcyjnym i przedprodukcyjnym na analizowanym terenie są dość korzystne. Gmina Trawniki również na tle pozostałych gmin powiatu świdnickiego wyróżnia się relatywnie wysokim udziałem mieszkańców w wieku produkcyjnym oraz niskim odsetkiem osób starszych.
- Należy jednak zauważyć, że proporcje między ludnością w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ostatnim dziesięcioleciu wykazują tendencję do negatywnego układu – systematycznie spada liczba osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz zwiększanie się grupy osób starszych. Proces demograficznego starzenia się społeczeństwa wynika bezpośrednio z niskiego przyrostu naturalnego, zwłaszcza z malejącej dzietności, przy jednocześnie wydłużającym się okresie przeciętnego dalszego trwania życia. Niekorzystnym odzwierciedleniem powyższych tendencji jest obserwowany od 2014 r. stały wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym oraz wzrost odsetka osób w wieku 65 lat i więcej. Warto jednak zaznaczyć, że w 2023 r. wartości przedmiotowych wskaźników obliczone dla obszaru gminy wynoszą odpowiednio 37,7% i 19,6% i są znacznie niższe do wartości dla powiatu świdnickiego (odpowiednio 45,2% i 22,5%) oraz województwa lubelskiego (42,2% i 21,0%). Biorąc pod uwagę powyższe można zauważyć, iż zjawisko postępującego starzenia się społeczeństwa wyraźniej odznacza się na obszarze powiatu i województwa lubelskiego niż na terenie gminy.
- Z prognozy demograficznej wynika, iż w kolejnych latach – zarówno na obszarze całego województwa lubelskiego, jak i na terenie Gminy Trawniki – zwiększy się obciążenie demograficzne spowodowane wzrostem liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz zmniejszaniem się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz w wieku produkcyjnym. Prognoza zmian liczby ludności do roku 2040 przygotowana przez Główny Urząd Statystyczny wskazuje na istotne zwiększenie się udziału mieszkańców powyżej 65 roku życia. W 2040 roku ponad 26% mieszkańców gminy będzie starsza niż 65 lat, a odsetek najmłodszych mieszkańców jednostki zmniejszy się do 13,1%. Należy mieć świadomość, że będzie to rodziło konieczność zmian w systemie opieki zdrowotnej oraz systemie oświaty, a także będzie oddziaływało na rynek pracy.
- Według stanu z końca grudnia 2023 r., kobiety stanowiły 50,7% ogólnej liczby ludności Gminy Trawniki, a wskaźnik feminizacji wynosił 103, wobec 108 w powiecie świdnickim oraz 107 w województwie lubelskim. Analiza danych statystycznych pokazuje, że wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu utrzymywał się na stałym poziomie. Natomiast, zgodnie z prognozą stanu i struktury ludności, w przyszłości udział kobiet w populacji gminy będzie stopniowo się zwiększał.
- Kapitał ludzki stanowi jeden z kluczowych elementów rozwoju jednostek samorządu terytorialnego. Istotnym miernikiem kapitału ludzkiego jest poziom wykształcenia ludności. Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r. 13,8% ludności Gminy Trawniki posiada wykształcenie wyższe, 2,8% wykształcenie policealne, 9,5% średnie

ogólnokształcące, a 23,8% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym legitymuje się 25,5% mieszkańców gminy, gimnazjalnym 3,3%, natomiast 15,7% ukończonym podstawowym. Aż 3,2% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej. Należy przy tym zauważyć, że w porównaniu do średniej dla powiatu świdnickiego oraz województwa lubelskiego udział osób z wykształceniem wyższym w Gminie Trawniki był znacznie niższy.

- Wskaźnikiem kapitału ludzkiego są także dane o wynikach egzaminu ósmoklasisty. W 2024 r. z egzaminu z języka polskiego ósmoklasiści ze szkół podstawowych z terenu gminy uzyskali średnio 61,1% punktów możliwych do zdobycia (wobec 64,6% w powiecie świdnickim i 63,1% w województwie lubelskim), z matematyki – 46,6% (wobec 51,8% w powiecie świdnickim i 50,7% w województwie lubelskim), natomiast z języka angielskiego – 48,3% (wobec 67,9% w powiecie świdnickim oraz 63,7% w województwie lubelskim). Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2024 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów klas ósmych z obszaru gminy były znacznie niższe do średnich wyników w powiecie i regionie. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu świdnickiego gorsze wyniki uzyskali jedynie uczniowie uczęszczający do szkół na terenie Gminy Rybczewice.
- Jakość kapitału społecznego i jego zaangażowanie w proces zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego jest obecnie jednym z głównych przejawów dobrego zarządzania na poziomie lokalnym. Za swoisty miernik społeczeństwa obywatelskiego i poziomu kapitału społecznego należy uznać frekwencję w wyborach powszechnych, w tym przede wszystkim w wyborach samorządowych, mających przełożenie na kierunki i charakter działań podejmowanych przez władze publiczne na rzecz rozwoju lokalnego. Frekwencja w wyborach samorządowych w 2024 r. w Gminie Trawniki wyniosła jedynie 41,4% i była znacznie niższa od danych dla powiatu świdnickiego (49,8%) oraz średniej frekwencji w województwie lubelskim (53,0%). W skali powiatu Gmina Trawniki odznaczała się zdecydowanie najniższą frekwencją wyborczą.
- Jako mierniki ilustrujące pewien aspekt kapitału społecznego można zastosować również wskaźniki dotyczące liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych oraz fundacji na 1 000 ludności oraz aktywności gospodarczej. W przeliczeniu na 1 000 mieszkańców liczba organizacji pozarządowych w 2023 r. wyniosła 2,85 i była znacznie niższa w porównaniu ze średnią w powiecie świdnickim (4,00) oraz w województwie lubelskim (4,57). Co więcej Gmina Trawniki wypada również bardzo niekorzystnie pod względem wskaźnika prezentującego liczbę fundacji, stowarzyszeń i organizacji w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w porównaniu do pozostałych gmin powiatu świdnickiego.
- Poziom przedsiębiorczości obszaru, mierzony liczbą osób fizycznych podejmujących działalność gospodarczą, jest stosunkowo wysoki. Wartości wskaźników dotyczących liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców oraz na 100 osób w wieku produkcyjnym obliczone dla Gminy Trawniki wynosiły odpowiednio 56 oraz 9,30 i były zdecydowanie niższe od wartości dla powiatu świdnickiego oraz od średniej dla regionu.
- Analiza danych demograficznych wskazuje na konieczność podjęcia działań w zakresie zahamowania odpływu ludności z terenu gminy, powstrzymania

negatywnych trendów demograficznych związanych ze starzeniem się społeczeństwa, a także rozwój kapitału ludzkiego oraz kapitału społecznego obszaru.

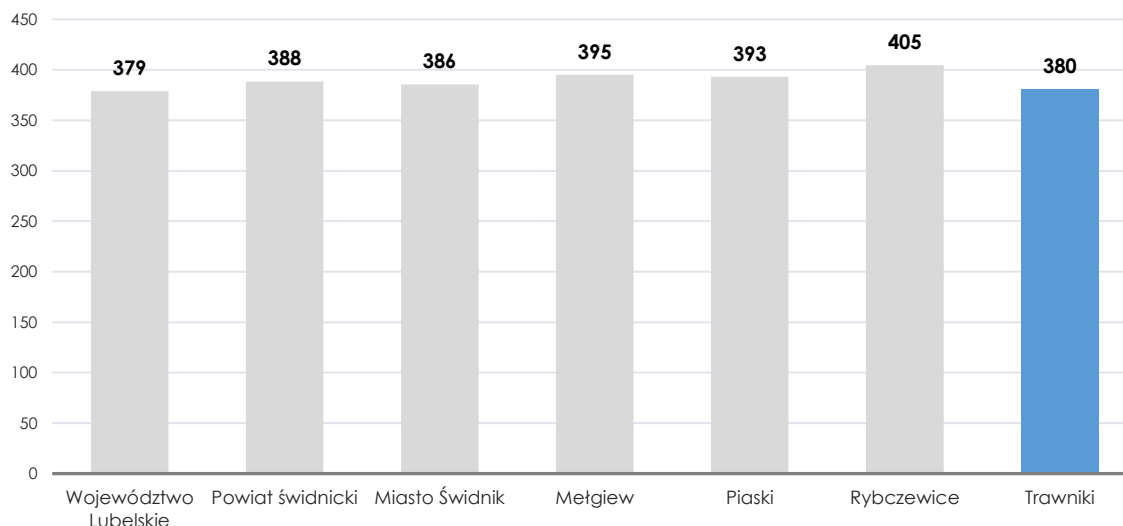
- Opisane zmiany demograficzne powodują, że szczególnego znaczenia nabierają dwie grupy mieszkańców: osoby młode i osoby starsze. Liczba osób młodych na terenie gminy stale się zmniejsza, zatem – biorąc pod uwagę ujemne saldo migracji oraz niekorzystny współczynnik przyrostu naturalnego – należy podjąć działania mające za celu zachęcenie osób młodych do pozostania na tym obszarze. Zwiększający się udział osób w wieku poprodukcyjnym powoduje natomiast konieczność realizacji skutecznych działań ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów, z którymi borykają się osoby starsze. Biorąc pod uwagę obecne tendencje, możemy spodziewać się dalszego wzrostu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz wzrostu udziału ludności w tym wieku w ogólnej liczbie ludności, co będzie prowadzić do obciążenia osób pracujących kosztami utrzymania systemów zabezpieczenia społecznego. Uwzględniając wyniki prognozy demograficznej, w tym zmieniającą się strukturę ludności, konieczne jest dostosowanie działań związanych z rozwojem infrastruktury społecznej do potrzeb powiększającej się społeczności osób starszych, a także rozwój usług społecznych z zakresu opieki i aktywizacji osób starszych i długotrwale chorych. Należy również założyć, że w kolejnych latach będzie wzrastało zapotrzebowanie na różne formy wsparcia seniorów tj. usługi w miejscu zamieszkania, placówki pobytu całodobowego oraz wsparcia środowiskowego.
- Analiza danych obrazujących aktywność obywatelską i potencjał społeczny wskazuje na konieczność podjęcia działań mających na celu dalszy rozwój kapitału ludzkiego oraz kapitału społecznego obszaru. W obliczu depopulacji i starzenia się mieszkańców władze samorządowe powinny dążyć do zwiększenia aktywności i integracji społecznej przez rozwijanie organizacji pozarządowych, a także aktywnie angażować mieszkańców w realizację wspólnych przedsięwzięć rozwojowych.

2.3. RYNEK PRACY

2.3.1. PRACUJĄCY I STRUKTURA ZATRUDNIENIA

Według danych GUS w 2023 r. zbiorowość **osób pracujących**³ na terenie Gminy Trawniki wynosiła 3 207 osób (1 437 kobiet i 1 770 mężczyzn). **Wskaźnik zatrudnienia**, prezentujący liczbę osób pracujących na 1 000 mieszkańców w 2023 r. wynosił 380 osób, wobec 388 w powiecie świdnickim oraz 379 na terenie całego województwa lubelskiego. Na jeszcze pełniejszy ogląd sytuacji grupy osób pracujących pozwala wskaźnik odnoszący ich liczbę do liczby osób w wieku produkcyjnym. Również w przypadku tego wskaźnika wartości obliczone dla Gminy Trawniki są nieznacznie niższe od średnich wartości dla powiatu świdnickiego i regionu. Jednak w porównaniu do pozostałych gmin powiatu świdnickiego Gmina Trawniki wyróżnia się najniższymi wartościami wskaźników dotyczących liczby osób pracujących.

Wykres 19. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

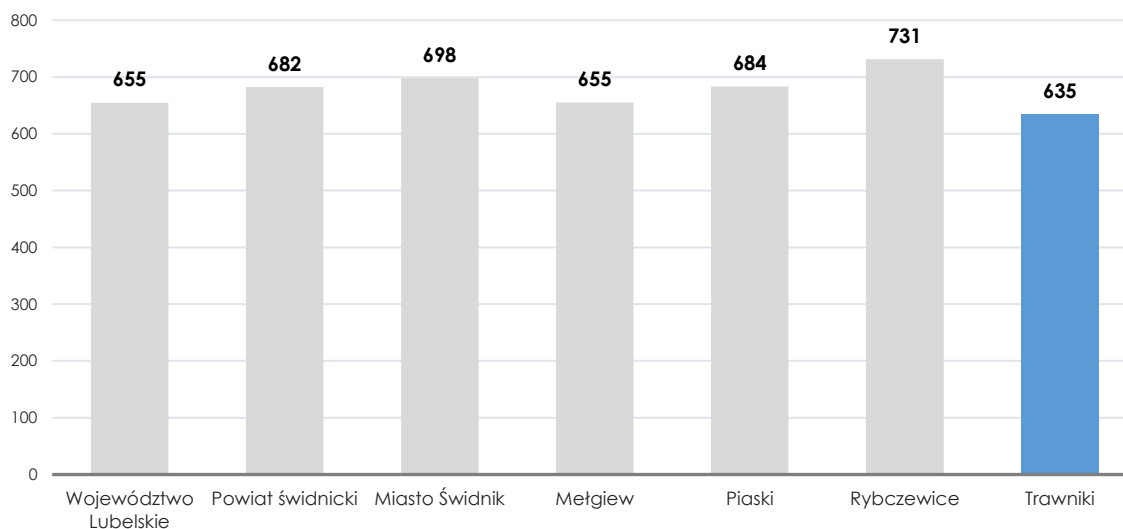
³ Zgodnie z definicją GUS osoby pracujące to osoby wykonujące pracę przynoszącą im zarobek (w formie wynagrodzenia za pracę) lub dochód. Do pracujących zalicza się:

Do pracujących zalicza się:

- 1) pracowników najemnych, czyli osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, powołanie, mianowanie, wybór) lub stosunek służbowy;
- 2) pracujących na własny rachunek łącznie z pomagającymi członkami rodziny;
- 3) osoby wykonujące pracę nakładczą;
- 4) członków spółdzielni produkcji rolniczej;
- 5) duchownych pełniących obowiązki duszpasterskie.

Zaprezentowane dane – zgodnie z metryką GUS – nie uwzględniają pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

Wykres 20. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

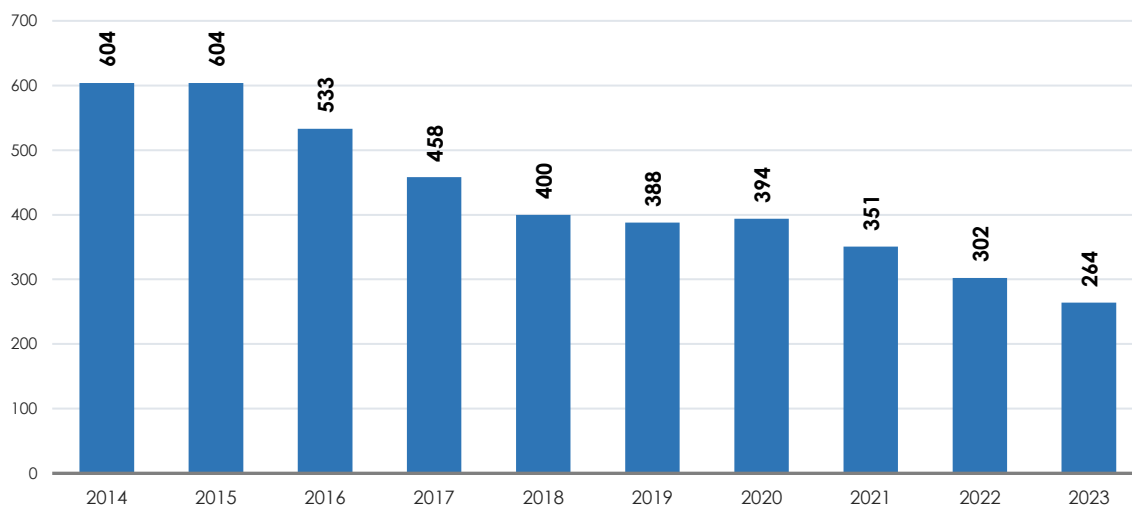
Biorąc pod uwagę **liczbę osób pracujących według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności**, zgodnie z danymi GUS w 2023 r. największy odsetek osób pracujących w powiecie świdnickim stanowiły osoby zatrudnione w przetwórstwie przemysłowym (sekcja C) – 20,5% (wobec 13,1% w województwie lubelskim), handlu (sekcja G) – 15,0% (wobec 13,3% w województwie lubelskim), rolnictwie (sekcja A) – 11,4% (wobec 19,5% w województwie lubelskim) oraz edukacji (sekcja P) – 8,1% (wobec 8,8% w województwie lubelskim).

2.3.2. BEZROBOCIE I JEGO STRUKTURA

Skrajny – wobec pracujących - wymiar rynku pracy stanowi grupa **osób bezrobotnych**. Według stanu na koniec 2023 r. na terenie Gminy Trawniki zarejestrowanych było 264 bezrobotnych, z czego większy odsetek stanowili mężczyźni (53,0%).

Podobnie do obserwowanego trendu w województwie lubelskim w latach 2014-2019 **liczba osób bezrobotnych** na terenie gminy systematycznie spadała z 604 osób w 2014 r. do 388 osób w 2019 r. Natomiast biorąc pod uwagę rok 2020 to w porównaniu z grudniem 2019 r. liczba bezrobotnych zwiększyła się o 1,5% (6 osób). Wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych w tym okresie odnotowano również w województwie lubelskim (10,3%). Analiza danych wskazuje, że wpływ na wzrost liczby bezrobotnych miało niewątpliwie spowolnienie gospodarcze wywołane pandemią COVID-19 – obserwowana od lat stała tendencja spadku bezrobocia w gminie oraz w regionie została zachwiana dopiero w 2020 r. Pozytywny jest natomiast fakt, że w następnych latach 2021-2023 na terenie gminy ponownie obserwuje się spadek liczby osób bezrobotnych (o 33,0% w porównaniu do końca 2020 r.).

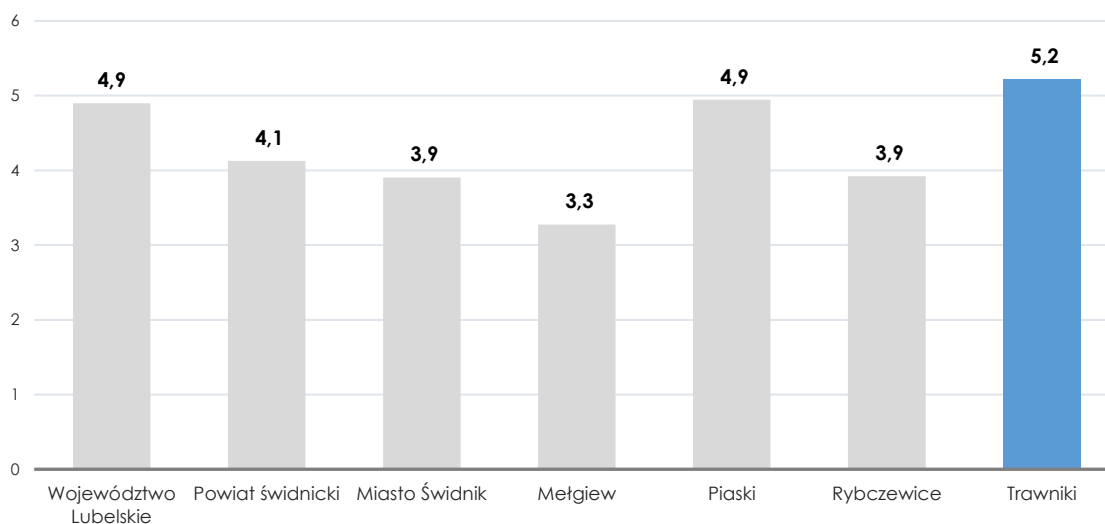
Wykres 21. Liczba bezrobotnych na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Należy jednak zauważyć, że pomimo znacznego zmniejszenia liczby osób bezrobotnych, **wskaźnik bezrobocia** (mierzony stosunkiem liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym) na obszarze gminy w 2023 r. wyniósł 5,2 i jego wartość była wyższa od wartości wskaźnika dla powiatu świdnickiego (4,1) oraz wartości dla województwa lubelskiego (4,9). Co więcej, wskaźnik bezrobocia obliczony dla Gminy Trawniki w 2023 r. był najwyższy spośród wszystkich gmin powiatu świdnickiego.

Wykres 22. Liczba bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby)

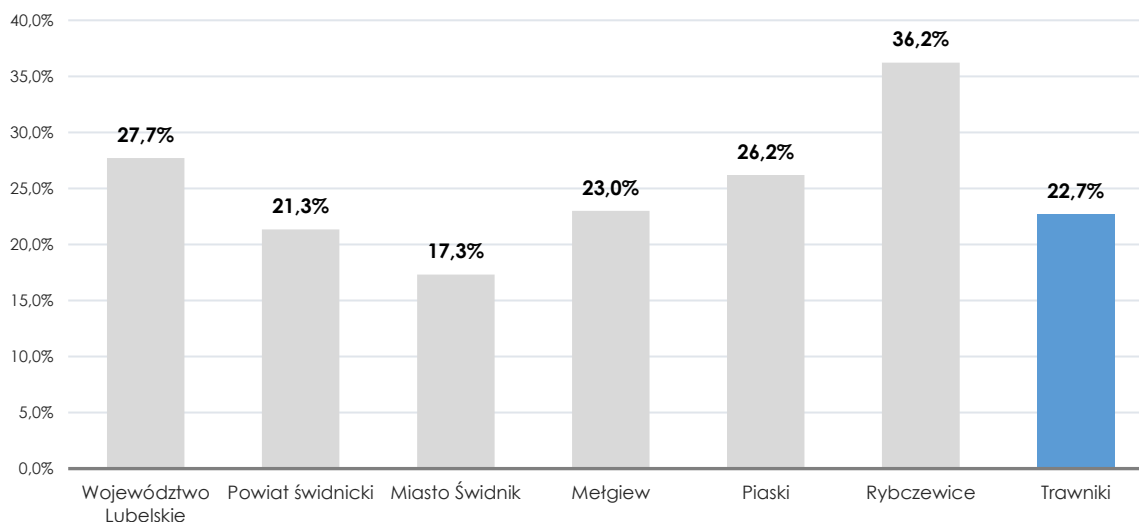

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ponadto Gmina Trawniki, podobnie jak całe województwo lubelskie, wykazuje wiele problemów związanych ze strukturą bezrobocia. Dotyczy to przede wszystkim wysokiego bezrobocia wśród ludzi młodych, w tym osób wchodzących na rynek pracy, bezrobocia osób po 50 roku życia oraz bezrobocia długotrwałego. Ponadto, na analizowanym obszarze, podobnie jak na terenie całego kraju, występuje również bezrobocie strukturalne, które charakteryzuje się niedopasowaniem kwalifikacji zawodowych pracowników do potrzeb rynku pracy.

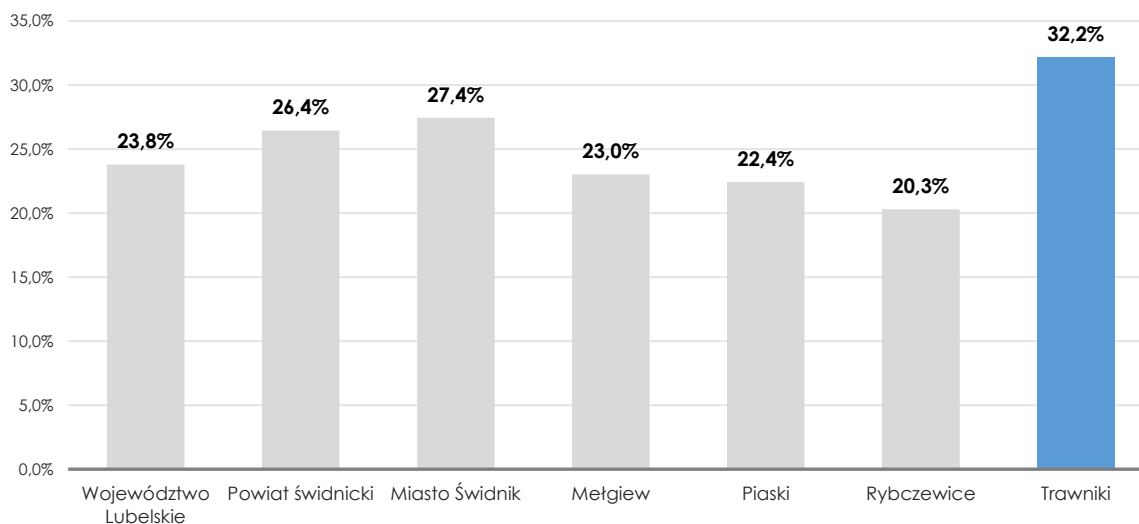
Najistotniejszym problemem obszaru jest **bezrobocie długotrwałe**⁴ – według danych GUS na koniec 2023 r. na terenie gminy 59,8% bezrobotnych stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok. Ważnym problemem gminy jest również **bezrobocie osób po 50 roku życia**, które w 2023 r. stanowiły 32,2% ogółu bezrobotnych oraz **bezrobocie osób młodych**, do 30 roku życia – 22,7% ogółu bezrobotnych.

Wykres 23. Udział osób do 30 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

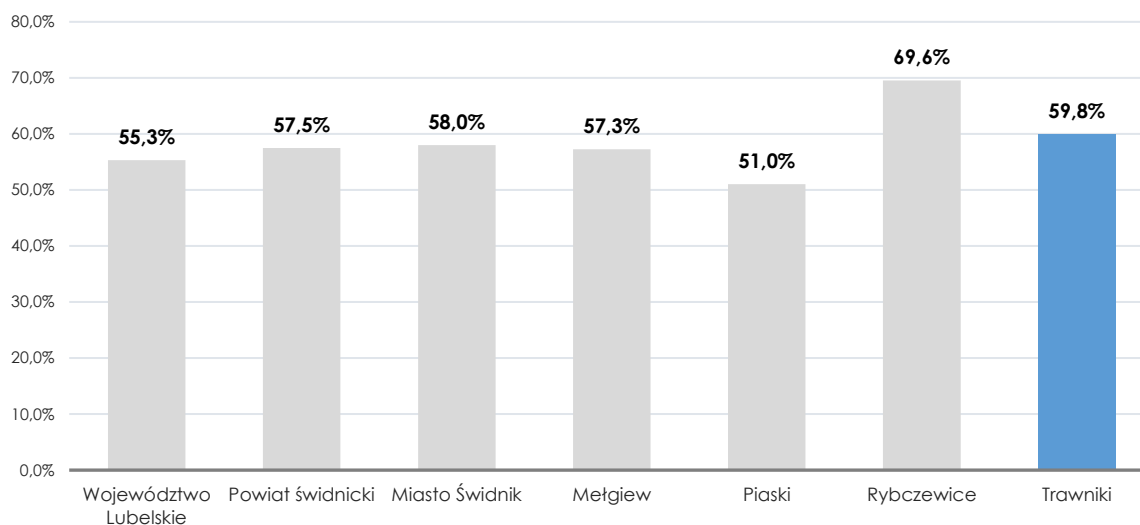
Wykres 24. Udział osób po 50 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

⁴ Osoby bezrobotne długotrwałe to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych w miejscu pracy.

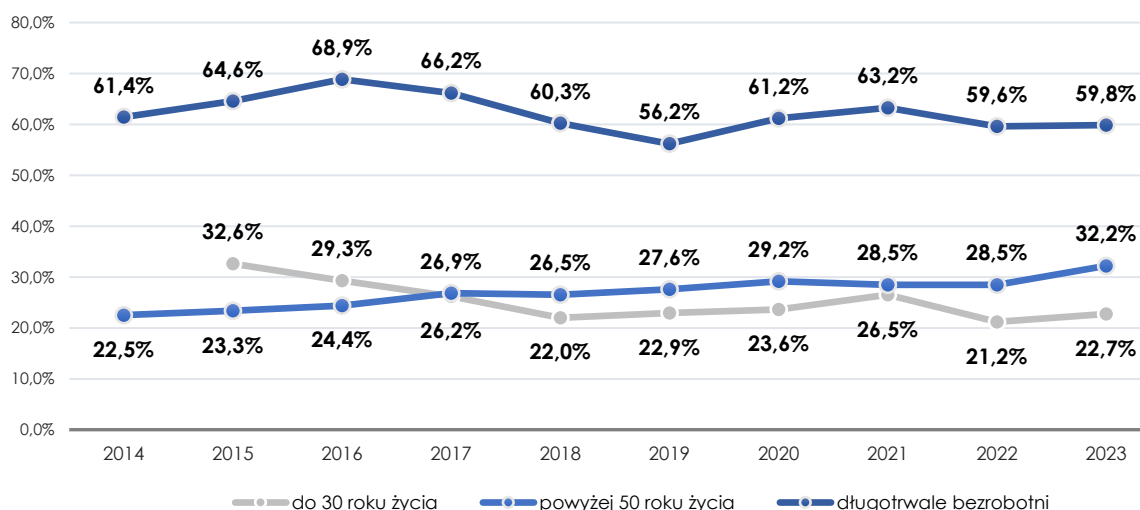
Wykres 25. Udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na tle pozostałych gmin powiatu świdnickiego Gmina Trawniki wyróżnia się wysokimi wskaźnikami dotyczącymi bezrobocia osób po 50 roku życia (najwyższa wartość w powiecie) oraz udziału osób długotrwale bezrobotnych (wyższą wartość odnotowano jedynie w Gminie Rybczewice). Wskaźnik dotyczący bezrobocia osób młodych plasuje gminę w środku stawki.

Wykres 26. Wskaźniki dotyczące struktury bezrobocia w latach 2014-2023 na terenie Gminy Trawniki (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat można zaobserwować pewne trendy. Znacznie zmniejszył się udział bezrobotnych do 30 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych ogółem – z 32,6% do 22,7%. Zwiększył się natomiast stopień bezrobocia osób po 50 roku – z 22,5% do 32,2%. Wskaźnik dotyczący bezrobocia długotrwałego uległ w tym okresie pewnym wahaniom, jednak ostatecznie jego wartość w ostatnim dziesięcioleciu prawie nie uległa zmianie.

Informacji na temat stanu i struktury rynku pracy dostarcza również **analiza zawodów deficytowych i nadwyżkowych**. Problemem rynku pracy w Gminie Trawniki wciąż

pozostaje niedopasowanie kwalifikacji osób poszukujących pracy do potrzeb pracodawców. Z badania „Barometr zawodów”, przygotowanego na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej wynika, że na terenie powiatu świdnickiego wiele branż zmaga się z deficytem pracowników. Według danych z 2024 r. w powiecie świdnickim za deficytowe uznano 37 zawodów. Najbardziej poszukiwane profesje to: brukarze, elektrycy, elektromechanicy i elektrycy, fizjoterapeuci i masażyści, fryzjerzy, kierowcy autobusów, kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych, kosmetyczki, krawcy i pracownicy produkcji odzieży, kucharze, lakiernicy, lekarze, magazynierzy, mechanicy pojazdów samochodowych, mechanicy-monterzy maszyn i urządzeń, monterzy instalacji budowlanych, murarze i tynkarze, nauczyciele praktycznej nauki zawodu, nauczyciele przedmiotów ogólnokształcących, nauczyciele przedmiotów zawodowych, nauczyciele szkół specjalnych i oddziałów integracyjnych, operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych, operatorzy maszyn do produkcji wyrobów chemicznych, operatorzy obrabiarek skrawających, opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej, piekarze, pielęgniarki i położne, pracownicy ds. rachunkowości i księgowości, pracownicy fizyczni w produkcji i pracach prostych, pracownicy robót wykończeniowych w budownictwie, pracownicy służb mundurowych, przetwórcy mięsa i ryb, psycholodzy i psychoterapeuci, robotnicy budowlani, robotnicy obróbki drewna i stolarze, samodzielni księgowi, spawacze, ślusarze.

2.3.3. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Według danych GUS w 2023 r. zbiorowość osób pracujących na terenie Gminy Trawniki wynosiła 3 207 osób (1 437 kobiet i 1 770 mężczyzn). Wskaźnik zatrudnienia, prezentujący liczbę osób pracujących na 1 000 mieszkańców w 2023 r. wynosił 380 osób, wobec 388 w powiecie świdnickim oraz 379 na terenie całego województwa lubelskiego. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu świdnickiego Gmina Trawniki wyróżnia się najniższą wartością dotyczącą liczby osób pracujących.
- Biorąc pod uwagę liczbę osób pracujących według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności, zgodnie z danymi GUS w 2023 r. największy odsetek osób pracujących w powiecie świdnickim stanowiły osoby zatrudnione w przetwórstwie przemysłowym (sekcja C) – 20,5%, handlu (sekcja G) – 15,0%, rolnictwie (sekcja A) – 11,4% oraz edukacji (sekcja P) – 8,1%.
- Na koniec 2023 r. na terenie Gminy Trawniki zarejestrowanych było 264 bezrobotnych, z czego większy odsetek stanowili mężczyźni (53,0%). Wskaźnik bezrobocia (mierzony stosunkiem liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym) na obszarze gminy w 2023 r. wyniósł 5,2 i jego wartość była wyższa od wartości wskaźnika dla powiatu świdnickiego (4,1) oraz wartości dla województwa lubelskiego (4,9). Co więcej, wskaźnik bezrobocia obliczony dla Gminy Trawniki w 2023 r. był najwyższy spośród wszystkich gmin powiatu świdnickiego.
- Mimo wzrostu liczby osób pracujących i jednoczesnego spadku liczby osób bezrobotnych w ostatnich latach, obszar zmaga się z licznymi problemami związanymi ze strukturą bezrobocia. Najistotniejszym problemem obszaru jest bezrobocie długotrwałe – według danych GUS na koniec 2023 r. na terenie gminy 59,8% bezrobotnych stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok. Ważnym

problemem gminy jest również bezrobocie osób po 50 roku życia, które w 2023 r. stanowiły 32,2% ogółu bezrobotnych oraz bezrobocie osób młodych, do 30 roku życia – 22,7% ogółu bezrobotnych.

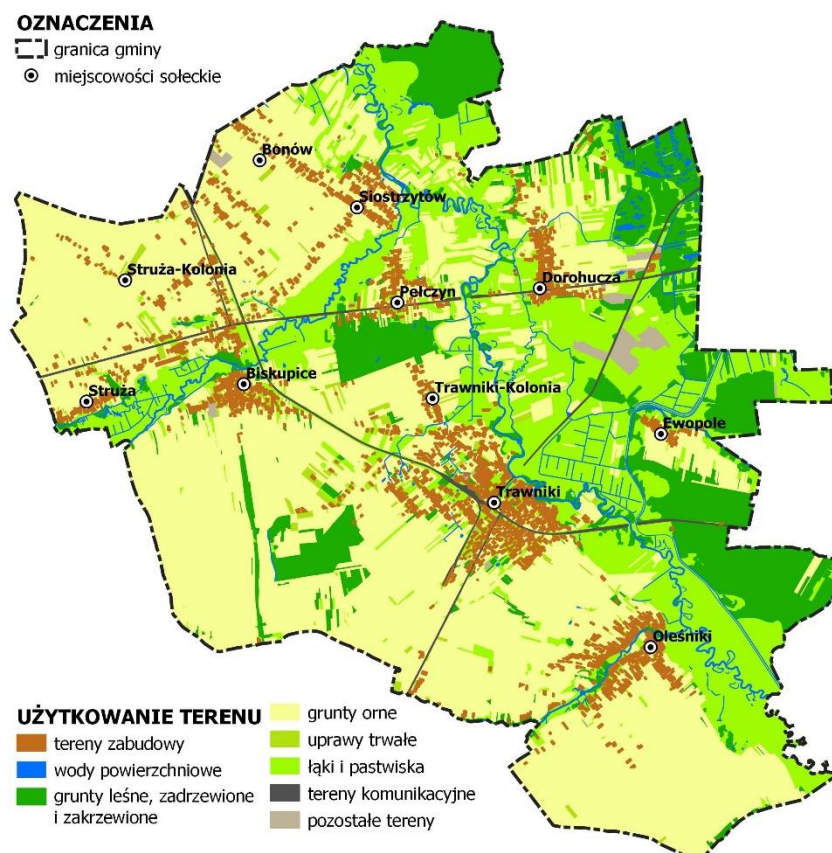
- W przypadku Gminy Trawniki, charakteryzującej się relatywnie niską stopą bezrobocia, wyzwaniem jest nie tyle samo dalszej obniżanie jego poziomu, lecz skuteczna aktywizacja zawodowa osób będących w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, a także pomoc w uzyskaniu lepszej jakości zatrudnienia, tak aby przeciwdziałać zjawisku tzw. ubogich pracujących.
- Zjawisko bezrobocia, a w szczególności bezrobocia długookresowego, jest na ogół przyczyną innych problemów społecznych. Osoby bezrobotne są bardziej zagrożone ubóstwem, wykluczeniem społecznym, a nawet problemami zdrowotnymi. Przyczynami przedłużania się okresu pozostawania bez pracy większości osób długotrwale bezrobotnych jest niskie wykształcenie oraz brak kwalifikacji zawodowych i doświadczenia zawodowego. Bezrobocie długotrwale jest wysoce niekorzystne społecznie, wpływa bowiem zarówno na warunki bytowe rodziny (długotrwały brak stałego wynagrodzenia), jak i na kondycję psychiczną i społeczną osoby pozostającej bez pracy. Ponadto, wśród osób długotrwale bezrobotnych następuje dezaktualizacja kwalifikacji zawodowych, a ich aktywizacja zawodowa i przywrócenie do grona pracujących staje się bardzo trudne. Osoby, które pozostają bez pracy przez dłuższy czas, mają większe problemy ze znalezieniem zatrudnienia, ponieważ tracą motywację, pewność siebie i umiejętności. Długotrwały brak stałego wynagrodzenia prowadzi również często do uzależnienia finansowego od transferów z pomocy społecznej i oddalenia od rynku pracy.
- Trudna sytuacja osób dopiero wkraczających na rynek pracy najczęściej wiąże się z brakiem odpowiedniego doświadczenia oraz niedopasowaniem kwalifikacji do potrzeb rynku pracy. Na zróżnicowanie szans zawodowych osób młodych wpływ ma wiele czynników: posiadane wykształcenie, zdobyte doświadczenie, kwalifikacje, miejsce zamieszkania, jak również ich oczekiwania. Wysoka stopa bezrobocia wśród młodych ludzi uwydatnia potrzebę wdrożenia programów wsparcia, takich jak praktyki zawodowe, staże, które mogłyby pomóc w zdobyciu odpowiednich umiejętności i doświadczeń.

2.4. POTENCJAŁ GOSPODARCZY

2.4.1. STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA

Na sposób użytkowania obszaru Gminy Trawniki oraz zachodzące w nim zmiany wpływają przede wszystkim cechy środowiska przyrodniczego oraz oddziaływanie antropogeniczne wynikające z realizacji potrzeb społecznych, ekonomicznych, kulturowych i politycznych. Przeobrażenia w sposobie użytkowania gruntów zachodzą na skutek postępującej urbanizacji i związanego z nią rozwoju niezbędnej infrastruktury, a także podejmowanych działań ochronnych wynikających z prowadzonej polityki ekologicznej i przestrzennej.

Ryc. 9. Kierunki wykorzystania powierzchni Gminy Trawniki

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k).

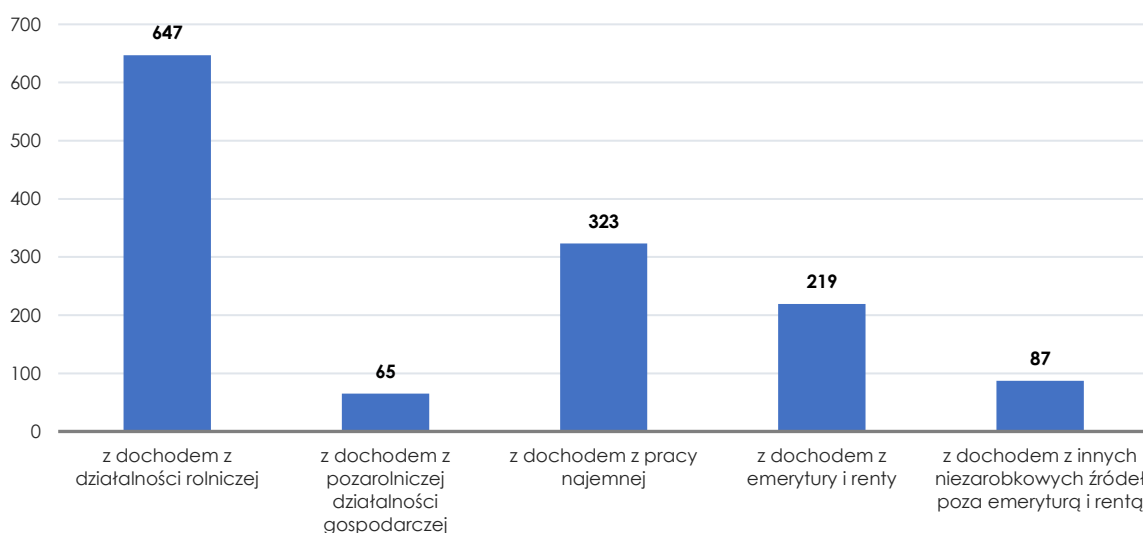
Trawniki są gminą rolniczą, gdzie większość mieszkańców utrzymuje się z rolnictwa i pracuje w rolnictwie. W związku z tym obszar gminy w zdecydowanej większości jest wykorzystywany jako rolnicza przestrzeń produkcyjna. W **strukturze użytkowania gruntów** zdecydowanie przeważają **grunty orne** - zajmują one 4 983 ha, czyli 52,9% powierzchni ogólnej gminy. Użytki zielone – łąki i pastwiska trwałe – obejmują powierzchnię 1 675 ha – co stanowi 19,9% powierzchni gminy. Użytki rolne obejmują łącznie powierzchnię 6 957 ha, co stanowi 82,7% powierzchni ogólnej gminy. Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią jedynie 5,3% (448 ha) obszaru gminy. Stosunkowo niewielką powierzchnię obejmują lasy - 747 ha, co stanowi 8,9% powierzchni ogólnej gminy, z tego 317 ha pozostaje w zasobie Lasów Państwowych, a pozostały obszar lasów wchodzi w skład indywidualnych gospodarstw rolnych.

2.4.2. ROLNICTWO

Według danych GUS uzyskanych w ramach Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r. na terenie Gminy Trawniki zlokalizowanych jest 647 **gospodarstw rolnych**, co stanowi 18,1% gospodarstw rolnych z terenu całego powiatu świdnickiego. Wszystkie gospodarstwa prowadzące działalność na terenie gminy to gospodarstwa indywidualne.

Dane GUS wskazują, że na obszarze gminy rolnictwo jest wciąż istotnym źródłem uzyskiwania dochodów – na 647 gospodarstw domowych uzyskujących dochody z różnych źródeł wszystkie gospodarstwa wykazały dochód z działalności rolniczej. Dochody z pracy najemnej posiadało 49,9% gospodarstw rolnych, a 33,8% dochody z emerytury i renty. Dochody z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą wykazało 13,4%, a 10,1% gospodarstw miało dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej.

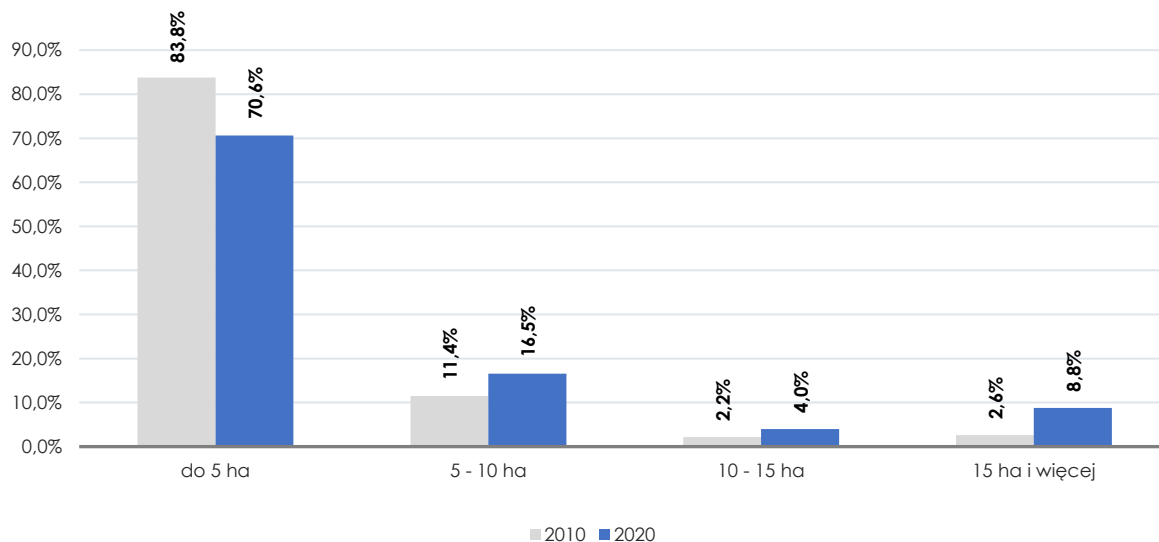
Wykres 27. Gospodarstwa rolne w Gminie Trawniki według źródeł dochodów (liczba)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Czynnikiem wpływającym na stan rolnictwa i intensywność produkcji rolnej jest **struktura agrarna**. Pod względem wielkości w Gminie Trawniki dominują **małe gospodarstwa rolne** – gospodarstwa o powierzchni do 5 ha stanowią 70,6% ogółu gospodarstw. Gospodarstwa o powierzchni od 5 do 10 ha stanowią 16,5% wszystkich gospodarstw, a powyżej 15 ha – 8,8%. Najmniej jest gospodarstw, których powierzchnia mieści się w przedziale 10-15 ha, które stanowią jedynie 4,0% gospodarstw ogółem. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosi 6,55 ha, wobec 9,44 ha w powiecie świdnickim oraz 9,64 w województwie lubelskim. Zmiany, jakie zaszły w tym zakresie na obszarze gminy, można zaobserwować, porównując wyniki Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r. z wynikami spisu przeprowadzonego w roku 2010. W 2010 r. rozkład gospodarstw rolnych według poszczególnych grup obszarowych przedstawiał się następująco: na 1 337 wszystkich gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą, aż 83,8% stanowiły gospodarstwa do 5 ha, 5-10 ha – 11,4%, 10-15 ha – 2,2%, a gospodarstwa powyżej 15 ha – tylko 2,6%. Widać więc wyraźnie, że choć rozdrobnienie gospodarstw nadal dominuje na terenie gminy, to zmiany jakie zaszły w ostatnich latach nieco poprawiły strukturę agrarną, przez co stała się ona bardziej efektywna.

Wykres 28. Gospodarstwa rolne w Gminie Trawniki według grup obszarowych użytków rolnych (liczba)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Istotnym uwarunkowaniem rozwoju społeczno-gospodarczego gminy jest **wysokiej jakości rolnicza przestrzeń produkcyjna**. Naturalne warunki rozwoju rolnictwa w gminie są dobre, dzięki dużemu udziałowi gleb o wysokich klasach bonitacyjnych (II – III klasa) w ogólnej powierzchni gminy. Według oceny Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa — Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach, wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla tego obszaru wynosi 79,0 pkt, wobec 74,1 pkt dla województwa lubelskiego i 66,6 pkt dla kraju.

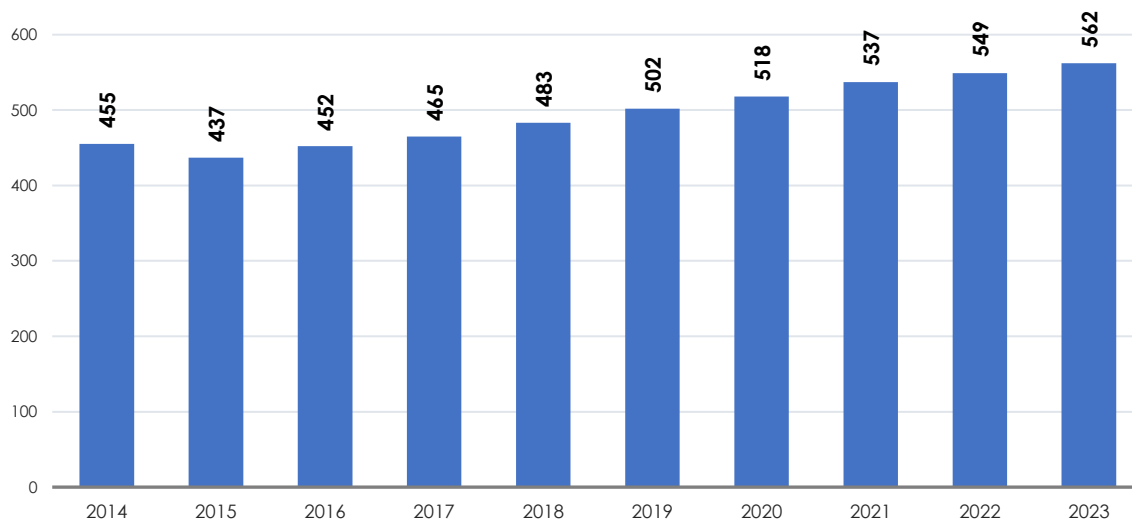
Na terenie gminy istnieją korzystne warunki dla rozwoju **produkcji roślinnej**. W zakresie upraw na analizowanym obszarze dominują zboża, które stanowią 79,1% powierzchni zasiewów na terenie gminy, a wśród nich pszenica ozima, żyto i pszenżyto ozime oraz kukurydza na ziarno. Znaczną powierzchnię zajmują również uprawy przemysłowe (16,0% powierzchni zasiewów), w tym rzepaku i rzepiku.

Z uwagi na rolniczy charakter gminy o kondycji finansowej jej mieszkańców gminy będzie decydował poziom dochodów uzyskiwanych z indywidualnych gospodarstw rolnych, uzależniony od sposobu wykorzystania i zagospodarowania terenów będących obecnie i w przyszłości użytkowanych jako rolnicza lub leśna przestrzeń produkcyjna. W tym celu konieczne jest maksymalne wykorzystanie potencjału terenów rolnych przy uwzględnieniu uwarunkowań środowiska przyrodniczego. Korzystny wpływ na dochody uzyskiwane z produkcji rolnej będą miały: oszczędne i zgodne z naturalnymi predyspozycjami wykorzystywanie terenów stanowiących rolniczą przestrzeń produkcyjną, poprawa struktury agrarnej i wzrost towarowości gospodarstw rolnych, podnoszenie kwalifikacji osób pracujących w rolnictwie oraz poprawa stanu i jakości urządzeń oraz obiektów służących produkcji rolnej. Przemiany w strukturze agrarnej i przemiany technologiczne uzależnione będą od możliwości zatrudnienia poza rolnictwem. Działania prowadzące do poprawienia warunków produkcji rolniczej muszą być prowadzone nie tylko w sferze gospodarki żywnościowej, ale również dziedzinach bezpośrednio związanych z obsługą produkcji rolnej, przetwórstwem płodów rolnych, zaopatrzeniu w środki do produkcji.

2.4.3. SEKTOR POZAROLNICZY

Na terenie Gminy Trawniki na koniec 2023 r. w **rejestrze REGON** zaewidencjonowane były **562 podmioty**, czyli 8,4% ogółu podmiotów zarejestrowanych w powiecie świdnickim.

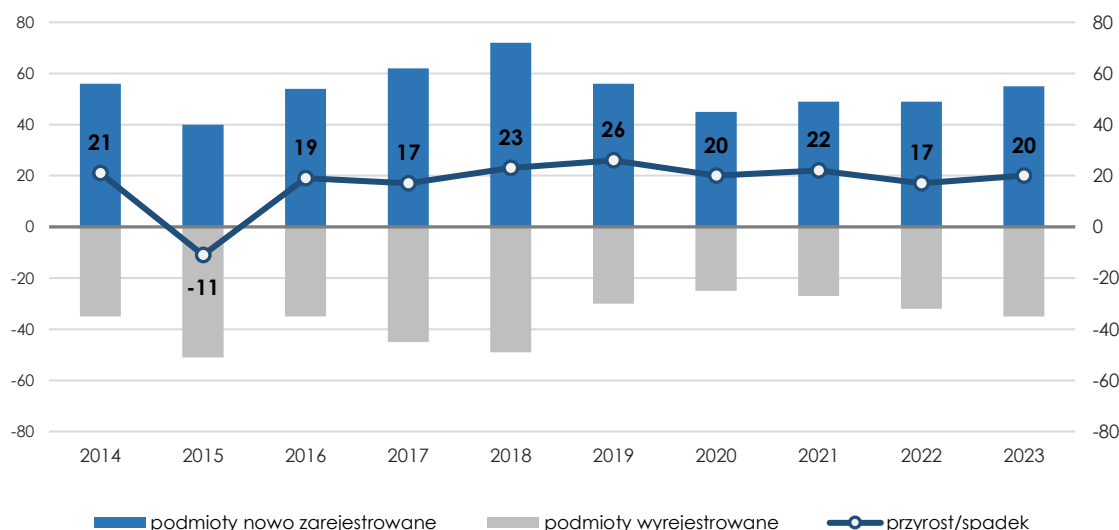
Wykres 29. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (podmioty)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ostatniej dekadzie liczba podmiotów gospodarki narodowej na obszarze gminy wzrosła o 107 przedsiębiorstw, co stanowi 23,5% podmiotów z 2014 r.

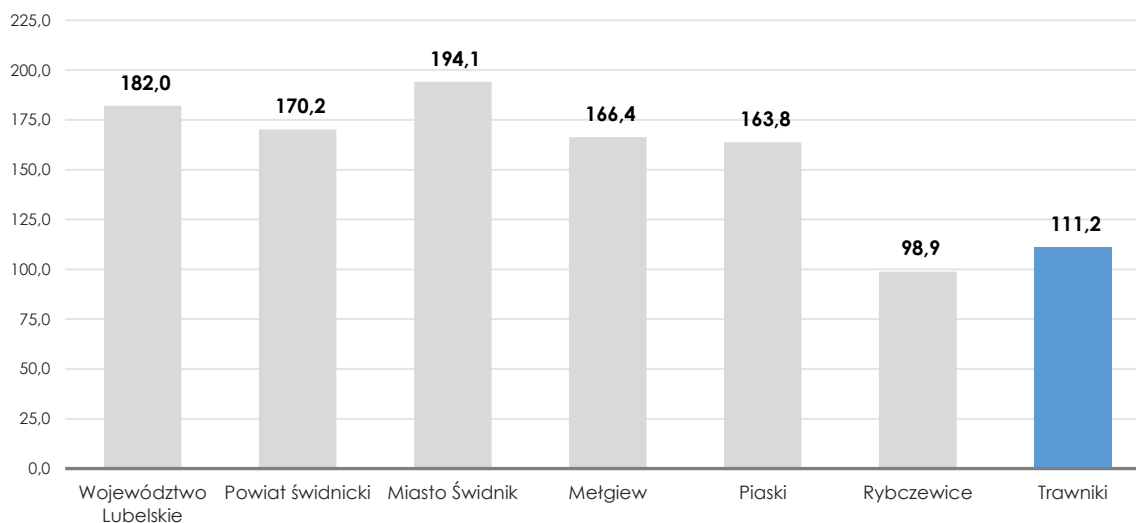
Wykres 30. Liczba podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w latach 2014-2023 na terenie Gminy Trawniki (podmioty)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analiza zmian w liczbie podmiotów gospodarczych pokazuje, że w badanych okresie (z wyłączeniem roku 2015) liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON przewyższała – w ostatnich latach blisko dwukrotnie – liczbę podmiotów wyrejestrowanych z rejestru. W 2023 r. na terenie Gminy Trawniki zarejestrowano 55 nowych przedsiębiorstw, a wyrejestrowano 35 podmiotów.

Wykres 31. Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności w wieku produkcyjnym) w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (podmioty)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wskaźnik przedsiębiorczości obszaru, obrazujący liczbę podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, na koniec 2023 r. wyniósł 111,2 i był zdecydowanie niższy od wartości dla powiatu świdnickiego (170,2), jak również od wskaźnika obliczonego dla województwa lubelskiego (182,0). W porównaniu do pozostałych gmin powiatu świdnickiego Gmina Trawniki wyróżnia bardzo niskim wskaźnikiem przedsiębiorczości – niższą wartość przedmiotowego wskaźnika odnotowano jedynie w Gminie Rybczewice.

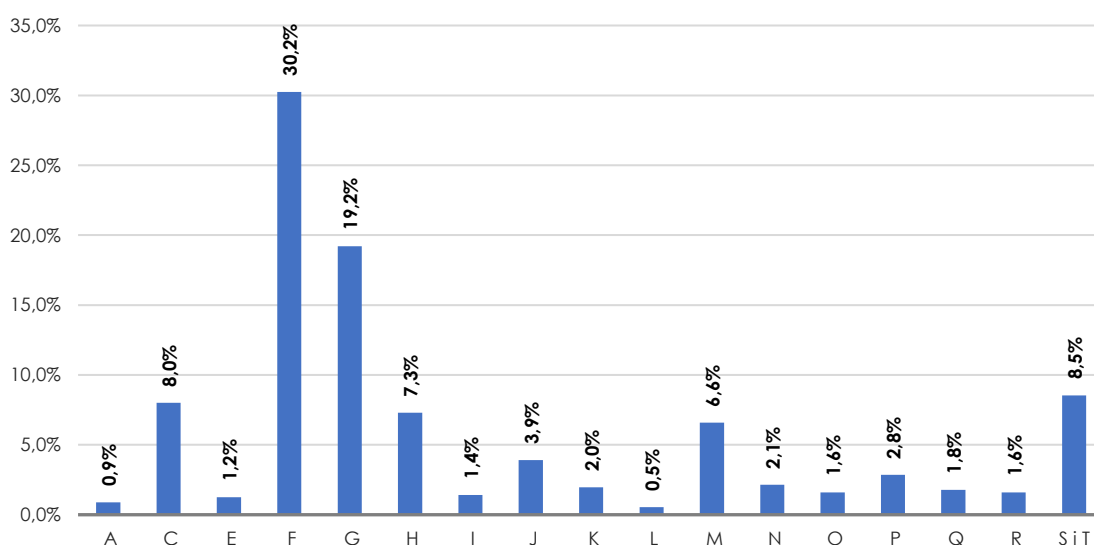
Biorąc pod uwagę podział podmiotów według **sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD)**⁵ na terenie Gminy Trawniki najwięcej podmiotów prowadziło działalność w **Sekcji F „Budownictwo”** – 30,2%, przy czym aż 66,5% prowadziła działalność w zakresie specjalistycznych robót budowlanych (dział 43). Drugą pod względem liczebności grupę jednostek gospodarczych na terenie gminy tworzyły przedsiębiorstwa z **Sekcji G „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych”**, które stanowiły 19,2% ogółu firm działających na tym obszarze. W tej grupie najliczniej reprezentowane były firmy z działu 47 – „Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi”, które stanowiły 51,9% podmiotów w sekcji. Znacznie mniej przedsiębiorstw prowadziło działalność w zakresie handlu hurtowego i detalicznego pojazdami samochodowymi oraz naprawy pojazdów samochodowych (dział 45) – 29,6% oraz handlu hurtowego, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi (dział 46) –

⁵ Sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007: Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo; Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie; Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe; Sekcja D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; Sekcja E – dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; Sekcja F – Budownictwo; Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa; Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; Sekcja J – Informacja i komunikacja; Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; Sekcja P – Edukacja; Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna; Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; Sekcja S – Pozostała działalność usługowa; Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby; Sekcja U – Organizacje i zespoły eksterytorialne.

18,5%. Kolejno największa liczba podmiotów prowadziła działalność w Sekcjach S „Pozostała działalność usługowa” oraz T „Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby” – 8,5%, Sekcji C „Przetwórstwo przemysłowe” – 8,0%, w Sekcji H „Transport i gospodarka magazynowa” – 7,3%, Sekcji M „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna” – 6,6% oraz Sekcji J „Informacja i komunikacja” – 3,9%.

Warto zauważyć, że 26,7% podmiotów prowadzących działalność w ramach **Sekcji C „Przetwórstwo przemysłowe”** zajmowało się produkcją metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń (dział 25), 20,0% - produkcją wyrobów ze stomy i materiałów używanych do wyplatania (dział 16), 13,3% - naprawą, konserwacją i instalowaniem maszyn i urządzeń, w tym metalowych wyborów gotowych (dział 33), 8,9% - produkcją mebli (dział 31), a 6,7% produkcją materiałów tekstylnych (dział 13).

Wykres 32. Podmioty gospodarki narodowej na terenie Gminy Trawniki według sekcji PKD (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Biorąc pod uwagę liczbę podmiotów zaewidencjonowanych w rejestrze REGON, na obszarze Gminy Trawniki zaobserwowano ponadprzeciętną koncentrację podmiotów prowadzących działalność w Sekcji E „Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją” - współczynnik lokalizacji (LQ. – Location Quotient) obliczony dla przedmiotowej sekcji osiągnął wartość 4,6 w odniesieniu do województwa lubelskiego, co świadczy o lokalnej specjalizacji sektorowej gminy. Na uwagę zasługuje również ponadprzeciętna koncentracja podmiotów w Sekcji C w ramach działów 13 „Produkcja wyrobów tekstylnych” (współczynnik lokalizacji wynosi 3,1) oraz 20 „Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych” (współczynnik lokalizacji wynosi 3,1), w Sekcji F w ramach działu 42 „Roboty związane z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej” (współczynnik lokalizacji to 2,8) oraz 41 „Roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków” (współczynnik lokalizacji to 2,1).

W latach 2014-2023 w strukturze podmiotów według sekcji PKD zaszły nieznaczne zmiany. W porównaniu do roku 2014 **wzrost liczby podmiotów** odnotowano w sekcjach:

- F „Budownictwo” – wzrost o 90 podmiotów (112,5%);

- S „Pozostała działalność usługowa” oraz T „Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby” – wzrost o 21 podmiotów (77,8%);
- M „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna” – wzrost o 19 podmiotów (105,6%);
- C „Przetwórstwo przemysłowe” – wzrost o 16 podmiotów (55,2%),
- J „Informacja i komunikacja” – wzrost o 15 podmiotów (214,3%);
- A „Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” – wzrost o 8 podmiotów (53,3%),
- E „Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją” – wzrost o 4 podmioty (133,3%);
- N „Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca” – wzrost o 2 podmioty (20,0%);
- A „Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” – wzrost o 1 podmiot (25,0%) oraz
- Q „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna” – wzrost o 1 podmiot (11,1%).

Spadek liczby podmiotów odnotowano w siedmiu sekcjach:

- G „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle” – spadek o 25 podmiotów (18,8%);
- H „Transport i gospodarka magazynowa” – spadek o 10 podmiotów (19,6%);
- P „Edukacja” – spadek o 9 podmiotów (36,0%);
- R „Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją” – spadek o 7 podmiotów (43,8%);
- K „Działalność finansowa i ubezpieczeniowa” – spadek o 6 podmiotów (35,3%);
- B „Górnictwo i wydobywanie” – spadek o 3 podmioty (100,0%) oraz
- I „Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi” – spadek o 2 podmioty (20,0%).

Zdecydowana większość – 96,4% - zarejestrowanych podmiotów działała w sektorze prywatnym. Najliczniejszą grupę stanowiły **osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą** (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) – ich udział wyniósł 86,7% ogółu podmiotów prywatnych. Mniejszy udział w rejestrze miały stowarzyszenia i organizacje społeczne – 4,1%, spółki handlowe – 2,8%, spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego, spółdzielnie i fundacje – po 0,4%. Struktura podmiotów według form prawnych na analizowanym obszarze, w porównaniu ze strukturą w województwie lubelskim, wykazała wyższy udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (o 8,3 pkt proc.) oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych (o 0,3 pkt proc.). Natomiast udziały pozostałych typów podmiotów – spółek spółdzielni oraz fundacji – były niższe.

W latach 2014-2023 liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na terenie Gminy Trawniki systematycznie się zwiększała i w stosunku do 2014 r. wzrosła o 111 osób (30,9%). W odniesieniu do roku 2014 zauważalny jest również wzrost liczby spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego - o 1 podmiot (100,0%) oraz fundacji - również o 1 podmiot (100,0%). W badanym okresie odnotowano natomiast spadek liczby spółek handlowych o 31 podmiotów (6,3%) oraz stowarzyszeń i organizacji społecznych – również o 1 podmiot (4,3%).

Formy prawne prowadzonej działalności przekładają się na **strukturę wielkościową przedsiębiorstw**. W strukturze podmiotów gospodarki narodowej Gminy Trawniki zdecydowanie dominowały **mikroprzedsiębiorstwa o liczbie pracujących do 9 osób** – stanowiły one 97,5% zarejestrowanych podmiotów. 2,3% to podmioty małe, liczące od 10 do 49 pracujących. W gminie funkcjonuje również 1 podmiot zatrudniający powyżej 250 pracowników. Do największych podmiotów działających na terenie gminy należą firma NICOLS POLAND, produkująca środki czystości oraz VITERRA – elewator zbożowy.

2.4.4. ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA

Gmina Trawniki posiada **potencjał przyrodniczy, krajobrazowy i kulturowy** sprzyjający rozwojowi różnych form turystyki. Tereny Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego z cennym florystycznym (projektowanym) rezerwatem przyrody „Uroczysko Jezioro”, a także strefa doliny Wieprza posiadają cenne walory krajobrazowe i przyrodnicze, które stanowią podstawę do rozwoju wypoczynku i turystyki. Walory przyrodnicze przedstawiają także tereny na północny wschód od Dorohuczy oraz fragmenty Doliny Giełczewki pomiędzy Biskupicami, a Strużą. Ważną rolę przyrodniczą pełnią dawne zespoły ogrodowo – parkowe, w tym park w Siostrzytowie, czy ocalałe fragmenty parku w Trawnikach.

Gminę Trawniki tworzą **miejsowości o historycznym tle**. Należą do nich między innymi miejscowości Biskupice, Oleśniki, Siostrzytów i oczywiście Trawniki. Do najważniejszych **obiektów zabytkowych**, miejsc historycznych jako składnika przyrody i krajobrazu służącego rozwojowi funkcji turystycznych oraz wypoczynkowych – ze szczególnym uwzględnieniem obiektów wpisanych do rejestru zabytków należą:

- Kościół Parafialny pod wezwaniem Świętego Stanisława Biskupa wraz z ogrodzeniem, parkiem i plebanią w Biskupicach,
- Dwór wraz z pozostałościami parku w Struży,
- Kościół parafialny pw. św. Judy Tadeusza w Dorohuczy,
- pozostałości zespołu dworskiego w Trawnikach, w tym Kaplica Grobowa Bolesława Łódzia Michalskiego, kordegarda oraz ruiny bramy, park wraz z aleją kasztanową,
- pozostałości parku dworskiego w Siostrzytowie.

Ponadto, w ciągu roku na terenie gminy odbywa się wiele różnego rodzaju **impresz kulturalnych** o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym. Różnorodność oferty kulturalnej stanowić może również element oferty spędzania czasu wolnego dla osób odwiedzających obszar. Gmina oferuje m.in. takie wydarzenia jak: „Nadwieprzański Festiwal Piosenki i Przyśpiewki Ludowej”, festyn „Między Wieprzem, a Giełczwią - Festiwal Dwóch Dolin - Trawnicka Zaciera” „Dożynki Gminne”, Gminny Festiwal Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej „Śpiewający Słowik”, Gminny Festiwal Piosenki i Pieśni Patriotycznej oraz liczne spektakle i warsztaty artystyczne. Ważną kwestią w promocji walorów gminy mogą być również **lokalne produkty** jak m.in.: trawnicka zaciera, wpisana na Listę Produktów Tradycyjnych. Trawnicka zaciera to tzw. „polewka na szybko”, która towarzyszy mieszkańcom Gminy Trawniki od niepamiętnych czasów, zapewniając gorącą i sycącą strawę w przerwie prac polowych lub na zakończenie dnia.

Walory środowiskowe i przyrodnicze sprzyjają rozwojowi **czynnego wypoczynku**, zwłaszcza w dziedzinie wędrówek pieszych, rowerowych oraz spływów kajakowych. Przez teren gminy przebiega trasa Szlaku Wyżynnego Wschodniego, prowadząca przez bardzo zróżnicowane krajobrazowo i przyrodniczo tereny Wyżyny Lubelskiej i Polesia Wołyńskiego.

Szlak jest oznakowany kolorem czerwonym i ma długość 90 km. Prowadzi z Lublina do Chełma, przez Wilczopole, Piaski, Biskupice, Trawniki i Pawtów. Na terenie gminy wyznaczono również dwa odcinki trasy kajakowej na rzece Wieprz: Dobryniów – Oleśniki – Trawniki oraz Trawniki – Pełczyn/Dorohuczka – Siostrzytów – Jaszczów. Gmina oferuje turystom również **miejsca noclegowe i usługi gastronomiczne**. Na terenie gminy – w miejscowości Pełczyn - znajduje się „Hotel Regionalny”, w którym do dyspozycji gości oddano ponad 90 miejsc noclegowych. W gminie znajdują się ponadto miejsca noclegowe w budynku na stacji paliw w Pełczynie.

Warto również wspomnieć, że na terenie Gminy Trawniki planowana jest budowa retencyjnego **zbiornika wodnego Oleśniki**. Pierwsze koncepcje budowy zalewu powstały jeszcze w latach siedemdziesiątych XX w. i były ściśle związane z planowanym rozwojem Lubelskiego Zagłębia Węglowego i budową nowych kopalń. W 2014 r. Zarząd Województwa Lubelskiego podjął uchwałę, w której umieścił budowę zbiornika Oleśniki, a także rewitalizację Kanału Wieprz-Krzna, na liście przedsięwzięć o priorytetowym znaczeniu dla realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020. Niestety inwestycja nie została ujęta na liście obejmującej projekty niemające negatywnego wpływu na stan lub potencjał jednolitych części wód, będącej załącznikiem do MasterPlanu dla obszaru dorzecza Wisły, wobec czego nie została zrealizowana w perspektywie finansowej 2014-2020. Budowa zbiornika Oleśniki została ponownie umieszczona na zintegrowanej liście przedsięwzięć dla realizacji celów zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, jako inwestycja o strategicznym znaczeniu dla realizacji celów i kierunków działań wskazanych w strategii.

Planowany zbiornik zostanie wybudowany na bazie rzeki Wieprz i będzie zlokalizowany na obszarze 5 gmin województwa lubelskiego: Trawniki (powiat świdnicki), Łopiennik Górny i Krasnostaw (powiat krasnostawski) oraz Siedliszcze i Rejowiec Fabryczny (powiat chełmski). Głównym zadaniem zbiornika będzie pobór wody do Kanału Wieprz-Krzna dla odbudowy systemu wodnego dla nawodnień rolniczych, zasilanie stawów rybnych, renaturyzacja ekosystemów przyrodniczych, a także produkcja energii elektrycznej w planowanej elektrowni wodnej. Kolejnym istotnym zadaniem będzie łagodzenie skutków powodzi w zlewni rzeki Wieprza Środkowego wskutek zaprojektowania rezerwy powodziowej oraz łagodzenie skutków suszy. Realizacja inwestycji przyczyni się również do rozwoju turystyki i rekreacji oraz wpłynie na wzrost przedsiębiorczości w jego rejonie.

Niestety, pomimo bogatych walorów przyrodniczych i krajobrazowych, Gmina Trawniki wciąż postrzegana jest jako **obszar mało atrakcyjny i przyjazny dla turystów**. Głównym czynnikiem ograniczającym rozwój sektora turystyki w gminie jest niewystarczający poziom rozwoju bazy gastronomicznej i noclegowej, niezbędnej do stworzenia kompleksowej oferty turystycznej. Brakuje **infrastruktury turystycznej**, w tym szlaków rowerowych i pieszych, która przyczyniałaby się do kreowania produktu turystycznego. W celu dalszego rozwoju Gmina Trawniki powinna bazować się na istniejącej już infrastrukturze oraz upatrywać szansę w budowie ścieżek rowerowych i przyrodniczych, które przebiegałyby poprzez teren Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego oraz w obszarze jego otuliny. Podstawą do rozwoju turystyki i rekreacji może być również **rozwój agroturystyki**, a także budowa zbiornika retencyjnego w miejscowości Oleśniki. Rozwój turystyki i rekreacji powinien zostać skoncentrowany na obszarze wsi Ewopole, Oleśniki, Pełczyn oraz Dorohuczka ze względu na ich malownicze położenie i brak uciążliwego przemysłu oraz bliskie sąsiedztwo z Nadwieprzańskim Parkiem Krajobrazowym.

2.4.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Trawniki są gminą rolniczą, gdzie większość mieszkańców utrzymuje się z rolnictwa i pracuje w rolnictwie. W związku z tym obszar gminy w zdecydowanej większości jest wykorzystywany jako rolnicza przestrzeń produkcyjna. W strukturze użytkowania gruntów zdecydowanie przeważają grunty orne - zajmują one 4 983 ha, czyli 52,9% powierzchni ogólnej gminy. Użytki zielone – łąki i pastwiska trwałe – obejmują powierzchnię 1 675 ha – co stanowi 19,9% powierzchni gminy. Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią jedynie 5,3% (448 ha) obszaru gminy. Stosunkowo niewielką powierzchnię obejmują lasy - 747 ha, co stanowi 8,9% powierzchni ogólnej gminy.
- Pod względem wielkości w Gminie Trawniki dominują małe gospodarstwa rolne – gospodarstwa o powierzchni do 5 ha stanowią 70,6% ogółu gospodarstw. Gospodarstwa o powierzchni od 5 do 10 ha stanowią 16,5% wszystkich gospodarstw, a powyżej 15 ha – 8,8%. Najmniej jest gospodarstw, których powierzchnia mieści się w przedziale 10-15 ha, które stanowią jedynie 4,0% gospodarstw ogółem. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosi 6,55 ha, wobec 9,44 ha w powiecie świdnickim oraz 9,64 w województwie lubelskim.
- Istotnym uwarunkowaniem rozwoju społeczno-gospodarczego gminy jest wysokiej jakości rolnicza przestrzeń produkcyjna. Naturalne warunki rozwoju rolnictwa w gminie są dobre, dzięki dużemu udziałowi gleb o wysokich klasach bonitacyjnych (II – III klasa) w ogólnej powierzchni gminy. Na terenie gminy istnieją korzystne warunki dla rozwoju produkcji roślinnej. W zakresie upraw na analizowanym obszarze dominują zboża, które stanowią 79,1% powierzchni zasiewów na terenie gminy, a wśród nich pszenica ozima, żyto i pszenżyto ozime oraz kukurydza na ziarno. Znaczną powierzchnię zajmują również uprawy przemysłowe (16,0% powierzchni zasiewów), w tym rzepak i rzepiku.
- Wśród barier wpływających na rozwój rolnictwa oraz jego opłacalność należy wskazać nadal mało efektywną strukturę agrarną oraz dominację tradycyjnych form rolnictwa i kierunków upraw. Pomimo obserwowanych zmian – na przestrzeni ostatnich lat odnotowuje się tendencję zmniejszania liczby gospodarstw rolnych, przy jednoczesnym zwiększaniu ich średniej powierzchni oraz postępujący proces specjalizacji i mechanizacji gospodarstw - gospodarka rolna nie gwarantuje mieszkańcom znaczących dochodów. W związku z tym zmniejsza się liczba osób zatrudnionych w rolnictwie, które coraz częściej poszukują pracy poza sektorem rolnym lub prowadzą dodatkowe działalności. Szansą na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów może być rozwój sektora usług. Rolnictwo może stanowić potencjał dla rozwoju gospodarki, pod warunkiem poprawy jakości wytwarzanych produktów, przy jednoczesnym skróceniu łańcuchów dostaw. Szansą rozwoju obszaru mogą być rosnące oczekiwania konsumentów w zakresie jakości żywności oraz rosnący rynek zbytu na żywność wysokiej jakości, w tym m.in. żywność ekologiczną, produkty regionalne i tradycyjne.
- Przedsiębiorczość jest istotnym czynnikiem decydującym o rozwoju społecznym i gospodarczym układów przestrzennych w różnych skalach, również lokalnych. Obok przedstawionej i omówionej powyżej struktury bezrobocia (generującej stan kryzysowy przede wszystkim w sferze społecznej), kluczowymi wskaźnikami

obrazującymi sytuację gospodarczą gminy są dane dotyczące podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Należy także podkreślić, że sfera gospodarcza jest silnie sprzężona ze sferą społeczną. Zachodzące w niej zjawiska, w tym zmiany w liczbie podmiotów gospodarczych, liczba zawieszonych i wykreślonych podmiotów, możliwość uzyskania pomocy związanej z założeniem własnej działalności wpływają na lokalny rynek pracy i na aktywność zawodową mieszkańców.

- Na terenie Gminy Trawniki na koniec 2023 r. w rejestrze REGON zaewidencjonowane były 562 podmioty, czyli 8,4% ogółu podmiotów zarejestrowanych w powiecie świdnickim. Obszar gminy charakteryzuje się dość niskim stopniem nasycenia przedsiębiorczością. Wskaźnik przedsiębiorczości obszaru, obrazujący liczbę podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, na koniec 2023 r. wyniósł 111,2 i był zdecydowanie niższy od wartości dla powiatu świdnickiego (170,2), jak również od wskaźnika obliczonego dla województwa lubelskiego (182,0). Pozytywny jest natomiast fakt, że w ostatnim dziesięcioleciu liczba przedsiębiorstw prowadzących działalność na terenie gminy zwiększyła się znacząco. Na obszarze gminy przeważają firmy prowadzące działalność w branży budowlanej, podmioty gospodarcze o profilu handlowym i usługowym.
- Zdecydowana większość – 96,4% - zarejestrowanych podmiotów działała w sektorze prywatnym. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) – ich udział wyniósł 86,7% ogółu podmiotów prywatnych. Mniejszy udział w rejestrze miały stowarzyszenia i organizacje społeczne – 4,1%, spółki handlowe – 2,8%, spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego, spółdzielnie i fundacje – po 0,4%. W strukturze podmiotów gospodarki narodowej Gminy Trawniki zdecydowanie dominowały mikroprzedsiębiorstwa o liczbie pracujących do 9 osób – stanowiły one 97,5% zarejestrowanych podmiotów. 2,3% to podmioty małe, liczące od 10 do 49 pracujących. W gminie funkcjonuje tylko 1 podmiot zatrudniający powyżej 250 pracowników. Struktura wielkościowa i prawna przedsiębiorstwa przekłada się na ubogą ilościowo i jakościowo ofertę miejsc pracy. Co więcej, dane GUS dotyczące nakładów inwestycyjnych oraz środków trwałych w przedsiębiorstwach świadczą o zmniejszającej się konkurencyjności przedsiębiorstw z analizowanego terenu. Lokalni przedsiębiorcy doświadczają problemów finansowych i często borykają się z brakiem środków na rozwój swojej działalności, promocję czy wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań. Problem stanowią również trudności z pozyskaniem pracowników o odpowiednich kwalifikacjach oraz wysokie koszty pracy.
- Gmina Trawniki posiada potencjał przyrodniczy, krajobrazowy i kulturowy sprzyjający rozwojowi różnych form turystyki. Tereny Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego z projektowanym rezerwatem przyrody „Uroczysko Jezioro”, a także strefa doliny Wieprza posiadają cenne walory krajobrazowe i przyrodnicze, które stanowią podstawę do rozwoju wypoczynku i turystyki. Walory środowiskowe i przyrodnicze sprzyjają rozwojowi czynnego wypoczynku, zwłaszcza w dziedzinie wędrówek pieszych, rowerowych oraz spływów kajakowych. Przez teren gminy przebiega trasa Szlaku Wyrzynnego Wschodniego, prowadząca przez bardzo zróżnicowane

krajobrazowo i przyrodniczo tereny Wyżyny Lubelskiej i Polesia Wołyńskiego. Na terenie gminy wyznaczono również dwa odcinki trasy kajakowej na rzece Wieprz: Dobryniów – Oleśniki – Trawniki oraz Trawniki – Pełczyn/Dorohuczka – Siostrzytów – Jaszczów. Warto również wspomnieć, że na terenie Gminy Trawniki planowana jest budowa retencyjnego zbiornika wodnego Oleśniki.

- Gminę Trawniki tworzą miejscowości o historycznym tle. Należą do nich między innymi miejscowości Biskupice, Oleśniki, Siostrzytów i oczywiście Trawniki. Do najważniejszych obiektów zabytkowych, miejsc historycznych jako składnika przyrody i krajobrazu służącego rozwojowi funkcji turystycznych oraz wypoczynkowych – ze szczególnym uwzględnieniem obiektów wpisanych do rejestru zabytków należą: Kościół Parafialny pod wezwaniem Świętego Stanisława Biskupa wraz z ogrodzeniem, parkiem i plebanią w Biskupicach, Dwór wraz z pozostałościami parku w Struży, Kościół parafialny pw. św. Judy Tadeusza w Dorohuczynie, pozostałości zespołu dworskiego w Trawnikach, w tym Kaplica Grobowa Bolesława Łódzkiego Michalskiego, kordegarda oraz ruiny bramy, park wraz z aleją kasztanową oraz pozostałości parku dworskiego w Siostrzytowie.
- W ciągu roku na terenie gminy odbywa się wiele różnego rodzaju imprez kulturalnych o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym. Różnorodność oferty kulturalnej stanowić może również element oferty spędzania czasu wolnego dla osób odwiedzających obszar. Ważną kwestią w promocji walorów gminy mogą być również lokalne produkty jak m.in.: trawnicka zaciera, wpisana na Listę Produktów Tradycyjnych.
- Niestety, pomimo bogatych walorów przyrodniczych i krajobrazowych, Gmina Trawniki wciąż postrzegana jest jako obszar mało atrakcyjny i przyjazny dla turystów. Do głównych czynników ograniczających rozwój sektora turystyki w gminie należy zaliczyć: niewystarczającą infrastrukturę turystyczną, w tym przede wszystkim brak odpowiedniej liczby obiektów gastronomicznych i noclegowych oraz szlaków rowerowych i pieszych niezbędnej do stworzenia kompleksowej oferty turystycznej i zapewnienia zadawalającej jakości usług, a także brak spójnej oferty turystycznej zdolnej przyciągnąć i zatrzymać na dłużej turystów (sieciowych produktów turystycznych).

2.5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Infrastruktura techniczna, utożsamiana z dostępnością i jakością urządzeń, jak i sieci przesyłowej (m.in. energetycznej, ciepłowniczej, gazowej), a także ze świadczeniem określonych usług w istotnym stopniu decyduje o atrakcyjności lokalizacyjnej obszaru, wpływa na produktywność czynników wytwórczych, a także określa poziom życia jego mieszkańców.

2.5.1. INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA I DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA

Jednym z kluczowych elementów organizacji przestrzeni, warunkującym rozwój społeczno-gospodarczy obszaru, jest jego **dostępność komunikacyjna**. Infrastruktura komunikacyjną na terenie Gminy Trawniki tworzy: infrastruktura drogowa oraz infrastruktura kolejowa.

Głównym elementem sieci drogowej gminy jest **droga krajowa nr 12** relacji Kurów - Lublin - Piaski - Dorohusk - granica państwa, będąca jednocześnie drogą międzynarodową E-373, która spina sieć dróg niższej rangi na obszarze gminy. Droga nr 12 biegnie równoleżnikowo przez obszar Polski od granicy z Niemcami w Łęknicy do granicy z Ukrainą w Dorohusku - Berdyszczach. Przebiega przez 6 województw: lubuskie, dolnośląskie, wielkopolskie, łódzkie, mazowieckie i lubelskie. Na terenie Gminy Trawniki droga posiada obecnie parametry techniczno-funkcjonalne odpowiadające klasie drogi głównej ruchu przyspieszonego.

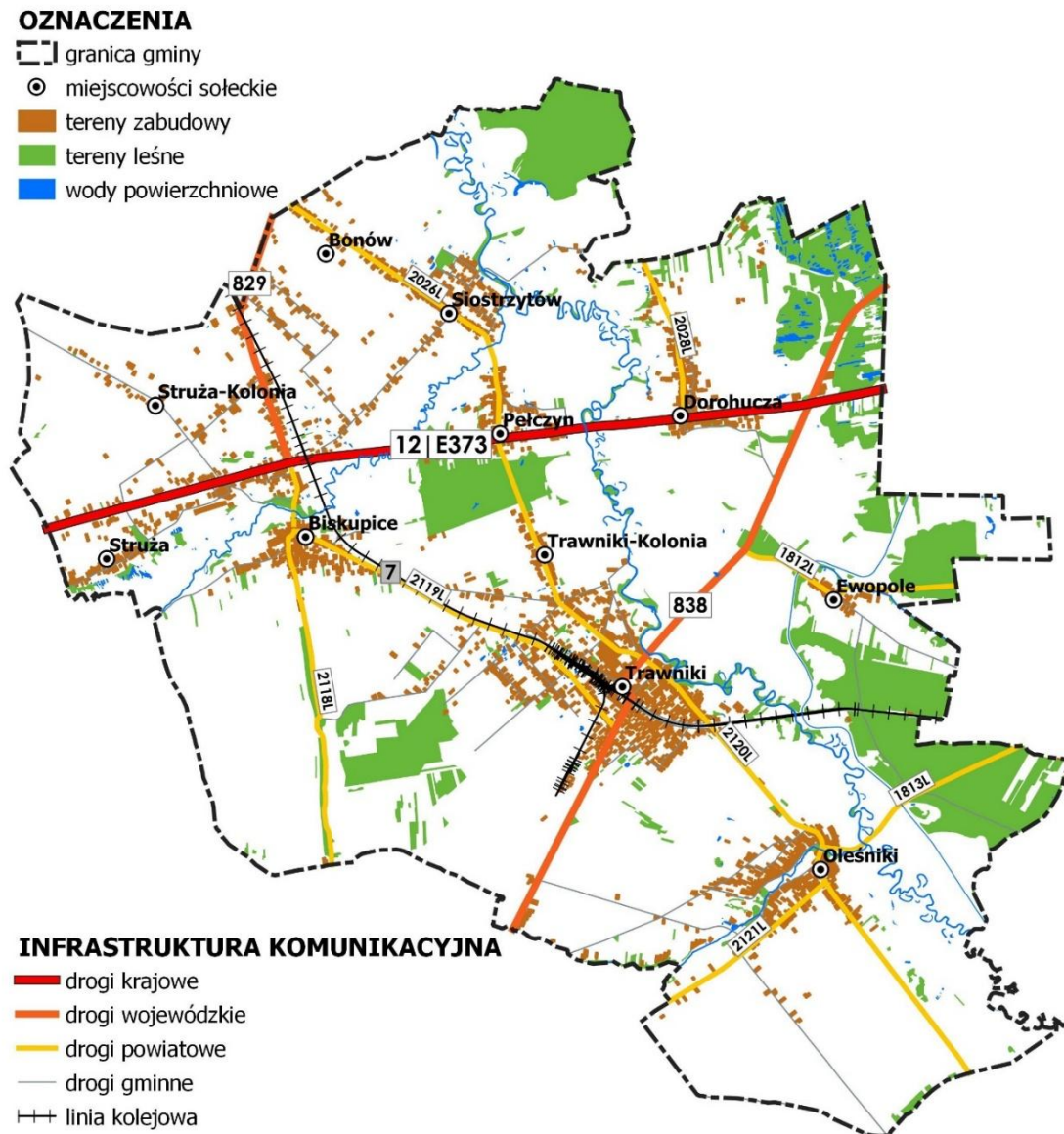
Na kierunku istniejącej drogi krajowej nr 12 planowana jest budowa drogi ekspresowej S12. Droga ekspresowa S12 będzie realizowana w ramach Rządowego Programu Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. (z perspektywą do 2033 r.). Będzie to jedna z kluczowych tras, tworzących horyzontalne uzupełnienie istniejącej i powstającej sieci dróg szybkiego ruchu w kraju. Połączy autostradę A1 w województwie łódzkim, przez województwo mazowieckie i lubelskie, z przejściem granicznym z Ukrainą w Dorohusku. Na terenie gminy zaplanowano realizację dwóch odcinków drogi ekspresowej: Piaski – Dorohuczka, Dorohuczka – Chełm⁶. W ramach inwestycji przewidziana jest też budowa dróg dojazdowych dla obsługi ruchu lokalnego i przebudowa dróg bocznych. Budowa obiektów inżynierskich: wiaduktów, mostów, przejazdów gospodarczych, przejść dla zwierząt. Ponadto inwestycja będzie obejmowała przebudowę lub budowę urządzeń towarzyszących z zakresu branży telekomunikacyjnej, energetycznej, sanitarnej, gazowej i wodociągowej.

Istotnymi ciągami komunikacyjnymi są **drogi wojewódzkie**:

- nr 829 (Łucka - Łęczna – Biskupice). Droga wojewódzka 829 łączy drogę krajową nr 19 w miejscowości Łucka koło Lubartowa z drogą krajową nr 12 w miejscowości Biskupice. Całkowita długość drogi wynosi 42 kilometry.
- nr 838 (Głębokie - Dorohuczka - Trawniki – Fajstawice). Łączy drogę krajową nr 82 w Głębokim z drogą krajową i europejską nr 17 (E372) w Fajstawicach.

⁶ Z pierwotnych planów, po wykonaniu badań geologicznych, wyłączony został fragment o długości ok. 5,7 km na połączeniu zakładanych wcześniej dwóch odcinków realizacyjnych Piaski-Dorohuczka i Dorohuczka - Chełm. W rejonie planowanego węzła Dorohuczka, pod warstwą ziemi, stwierdzono występowanie odpadów przemysłowych. Wiąże się to ze zmianą przebiegu trasy między Pełczynem a miejscowością Chojno Nowe, opracowaniem nowego wariantu i uzyskaniem dla niego decyzji środowiskowej.

Ryc. 10. Infrastruktura drogowa na terenie Gminy Trawniki

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k).

Wewnętrzną komunikację zapewniają głównie **drogi powiatowe i gminne**. Drogi te stanowią podstawową sieć drogową, niezbędną do obsługi zapotrzebowania komunikacyjnego lokalnej społeczności oraz zapewnienia powiązań jednostek z drogami wyższej kategorii. Przez obszar Gminy Trawniki przebiega **8 dróg powiatowych** o łącznej długości 33 km. Sieć dróg powiatowych stanowią:

- droga Nr 1812 L relacji Trawniki - Ewopole
- droga Nr 1813 L relacji Oleśniki - Wólka Kańska
- droga Nr 2026 L relacji Łysotaje - Pełczyn
- droga Nr 2028 L relacji Ostrówek - Białka - Dorohucza
- droga Nr 2118 L relacji Biskupice - Fajstawice
- droga Nr 2119 L relacji Biskupice - Trawniki
- droga Nr 2120 L relacji Pełczyn - Trawniki - Kol. Dobryniów
- droga Nr 2121 L relacji Fajstawice - Oleśniki.

Dopełnieniem układu komunikacyjnego jest sieć **dróg gminnych**, po których odbywa się ruch lokalny. Drogi gminne posiadają łączną długość 60,4 km. Sieć dróg gminnych jest wystarczająca do zapewnienia prawidłowej obsługi zainwestowanych obszarów. Konieczna jest jednak poprawa jakości nawierzchni części dróg, w tym ich utwardzenie.

Postępując się danymi GUS należy zauważyć, że odsetek długości dróg gminnych o nawierzchni twardej w Gminie Trawniki w 2023 r. wyniósł 82,3%, wobec 80,3% w powiecie świdnickim oraz 48,9% w województwie lubelskim. Odsetek długości dróg powiatowych o nawierzchni twardej w powiecie świdnickim był również wysoki i wyniósł natomiast 85,7% i był nieco niższy od średniej dla województwa wynoszącej 89,4%. Ponadto wskaźnik gęstości sieci dróg powiatowych utwardzonych i gminnych utwardzonych, który to decyduje o skomunikowaniu i dostępności wewnętrznej obszaru, obliczony dla powiatu świdnickiego wyniósł aż 128,0 km/100 km² i był znacznie wyższy, zarówno w stosunku do średniej wojewódzkiej (83,9 km/100 km²), jak i krajowej (86,3 km/100 km²).

Dzięki realizacji licznych inwestycji drogowych oraz prowadzonym pracom związanym z remontami bieżącymi i utrzymaniem infrastruktury, stan dróg powiatowych i gminnych Gminy Trawniki w ciągu ostatnich lat uległ znacznej poprawie. Warto wspomnieć choćby o inwestycjach współfinansowanych ze środków krajowych, których celem jest poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego i parametrów technicznych lokalnej sieci drogowej, a także zwiększenie atrakcyjności i dostępności do terenów inwestycyjnych. W ostatnich latach Gmina Trawniki zrealizowała (lub jest w trakcie realizacji) następujące projekty dofinansowane ze środków **Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg**.

Tabela 6. Wykaz projektów zrealizowanych / realizowanych przez Gminę Trawniki ze środków Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg

Nazwa zadania	Wartość całkowita zadania (zł)	Wartość robót (zł)	Dofinansowanie (zł)
2025 rok			
Przebudowa drogi gminnej nr 105724L w m. Siostrzytów	-	2261 400,89	1 526 884,59
2024 rok			
Przebudowa drogi gminnej nr 105744L w m. Oleśniki	1 260 798,12	1 190 214,78	833 150,34 zł
Remont drogi gminnej nr 105361L w m. Struża Kolonia	732 374,79	708 154,79	424 892,87
Remont drogi gminnej nr 105738L w m. Trawniki	719 206,40	664 200,00	398 520,00
2023 rok			
Przebudowa drogi gminnej nr 105361L w Struży Kolonii na odcinku 1350 mb	2 208 450,97 zł	2 149 017,29	744 383,42
2022 rok			
Przebudowa drogi gminnej nr 105810L w Siostrzytowie na odcinku 2034 mb etap II od km. 0+1300,00 do km 1+867,38	582 370,55	453 268,76	226 634,38
2021 rok			
Przebudowa drogi gminnej nr 105810L w Siostrzytowie na odcinku 2034 mb, etap I od km. 0+000,00 do km 1+300	1 080 297,42	877 754,42	614 428,00
2020 rok			
Przebudowa drogi gminnej nr 105744L na odcinku 980 m w miejscowości Oleśniki	665 245,25	638,400,01	510 720,00
Przebudowa drogi gminnej nr 105810L na odcinku 980 m w Siostrzytowie	673 000,40	646 125,64	516 900,00

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Gminy Trawniki.

Ponadto w ramach realizacji Rządowego Funduszu Polski Ład, Program Inwestycji Strategicznych Gmina Trawniki otrzymała środki na realizację inwestycji „Modernizacja infrastruktury drogowej na terenie Gminy Trawniki obejmująca część dróg gminnych i wewnętrznych”. Gmina w ramach projektu wykonała:

- modernizację części dróg gminnych i wewnętrznych stanowiących połączenia lokalne z drogami powiatowymi nr 2118L, 2119L, 2120L, 2121L, 2126L, 2128L.
- modernizację części dróg gminnych i wewnętrznych stanowiących połączenia lokalne z drogami wojewódzkimi 829 i 838.
- modernizację części dróg gminnych i wewnętrznych stanowiących połączenia lokalne z drogą krajową nr 12.
- modernizację części dróg gminnych i dróg wewnętrznych stanowiących lokalny dostęp komunikacyjny do międzynarodowej linii kolejowej nr 7 Warszawa-Dorohusk.

Modernizacja objęła część istniejących dróg gminnych i wewnętrznych zniszczonych na skutek intensywnej eksploatacji obejmującej ruch miejscowy i tranzytowy. Modernizacja została przeprowadzona na drogach, na których warstwa ścieralna była w bardzo złym stanie technicznym lub jej rodzaj uniemożliwiał intensywną i bezpieczną eksploatację. W ramach modernizacji części dróg gminnych i wewnętrznych wzmocniono i poprawiono nawierzchnię poprzez wykonanie miejscowych wzmocnień i wyrównania warstw konstrukcyjnych wraz z ułożeniem nowych nawierzchni bitumicznych. Całkowita wartość zadania wyniosła 6 422 279,90 zł, w tym 4 999 999,99 zł stanowiło dofinansowanie.

Oprócz inwestycji współfinansowanych ze środków programów rządowych, gmina podejmowała również działania na rzecz poprawy lokalnej infrastruktury drogowej, korzystając z innych dostępnych źródeł finansowania. Wśród nich znalazły się środki z Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych oraz Funduszu Leśnego, które umożliwiły modernizację dróg dojazdowych do gruntów rolnych oraz dróg przebiegających przez tereny leśne.

Tabela 7. Wykaz projektów zrealizowanych przez Gminę Trawniki ze środków Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych i Funduszu Leśnego.

Nazwa zadania	Wartość całkowita zadania (zł)	Wartość robót (zł)	Dofinansowanie (zł)
Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych			
2024 rok			
Modernizacja (przebudowa) drogi dojazdowej do gruntów rolnych w miejscowości Struża Kolonia	240 703,96	230 000,00	110 000,00
2022 rok			
Modernizacja (przebudowa) drogi dojazdowej do gruntów rolnych w m. Siostrzytów	274 774,40	239 850,00	80 000,00
Fundusz Leśny			
2024 rok			
Modernizacja drogi gminnej nr 105748L w Ewopolu	258 000,20	250 786,20	40 000,00

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Gminy Trawniki.

W ramach współpracy z Powiatem Świdnickim Gmina Trawniki zaangażowała się finansowo w realizację zadań związanych z modernizacją i remontem dróg powiatowych przebiegających przez jej teren. Wspólne przedsięwzięcia miały na celu poprawę jakości nawierzchni drogowej, usprawnienie ruchu oraz zwiększenie bezpieczeństwa

mieszkańców i wszystkich użytkowników infrastruktury drogowej. Wśród zrealizowanych wspólnie projektów można wymienić następujące inwestycje drogowe:

- Przebudowa obiektu mostowego przez rzekę Giełczew w ciągu drogi powiatowej nr 2118 L Biskupice – Fajstawice;
- Budowa ciągu pieszego przy drodze powiatowej nr 2026L Łysołaje - Pełczyn w m. Bonów Etap II;
- Przebudowa drogi powiatowej nr 2119L Biskupice - Trawniki II Etap;
- Przebudowa drogi powiatowej nr 2119L Biskupice - Trawniki (fragment do przejazdu, 108 mb);
- Budowa ciągu komunikacyjnego dla pieszych w ciągu drogi powiatowej 2120L Pełczyn - Trawniki - Kol. Dobryniów (Zakręt w Oleśnikach);
- Przebudowa drogi powiatowej nr 1812L Ewopole - Wólka Kańska;
- Budowa ciągu pieszego przy drodze powiatowej nr 2026L Łysołaje - Pełczyn w m. Bonów - etap III;
- Przebudowa drogi powiatowej nr 2121L Fajstawice – Oleśniki;
- Budowa ciągu pieszego przy drodze powiatowej nr 2119L Biskupice - Trawniki I etap;
- Budowa ciągu pieszego przy drodze powiatowej nr 2026L Łysołaje - Pełczyn w m. Bonów - etap IV;
- Remont drogi powiatowej 2120L Pełczyn – Dobryniów;
- Budowa ciągu pieszego przy drodze powiatowej nr 2119L Biskupice - Trawniki II etap.

Jednak pomimo podejmowanych działań, na części dróg konieczne jest kontynuowanie inwestycji zmierzających do budowy, przebudowy oraz remontów dróg i obiektu mostowego oraz infrastruktury towarzyszącej. Ponadto znaczna część dróg nie jest przystosowana do systematycznie wzrastającego natężenia ruchu drogowego, szczególnie towarowego. W kontekście bezpieczeństwa drogowego warto również podkreślić, że przy wielu ciągach drogowych na obszarze gminy brak jest chodników oraz ścieżek rowerowych, co wpływa na pogorszenie jakości ich użytkowania i obniżenie poziomu bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego. Pomimo istnienia chodników na niektórych odcinkach, wymagają one bieżących remontów. Dodatkowym utrudnieniem w zakresie poprawy infrastruktury pieszo-rowerowej jest ograniczona szerokość istniejących pasów drogowych, która często uniemożliwia budowę nowych chodników i ścieżek rowerowych.

Przez teren gminy przebiega jedenastokilometrowy odcinek **linii kolejowej nr 7** Warszawa Wschodnia – Dorohusk, ze stacją w Trawnikach i przystankiem w Biskupicach. Jest to linia o znaczeniu międzynarodowym, która wchodzi w skład sieci kompleksowej TEN-T. Odcinek Lublin – Dorohusk linii nr 7 to najważniejsza linia kolejowa we wschodniej części regionu. Jego długość wynosi niespełna 100 km, prawie na całej długości jest ona dwutorowa i zelektryfikowana. PKP Polskie Linie Kolejowe planują przebudowę szlaku na odcinku Lublin – Chełm - Dorohusk. Przebudowa pozwoli na znaczne skrócenie czasu przejazdu pociągu między Lublinem a granicą z Ukrainą. Inwestycja ma poprawić częstotliwość realizowanych połączeń oraz punktualność ich realizowania, a także zwiększyć bezpieczeństwo ruchu kolejowego, podróżnych, przewożonych ładunków oraz ruchu drogowego na przejazdach kolejowo drogowych oraz przejściach. Zabytkowy dworzec kolejowy, znajdujący się w miejscowości Trawniki, został już odnowiony. Inwestycja została zrealizowana w ramach Programu Inwestycji Dworcowych z dofinansowaniem ze środków unijnych z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko.

Gmina Trawniki jest organizatorem **transportu publicznego**. Na obszarze gminy funkcjonują trzy linie komunikacyjne:

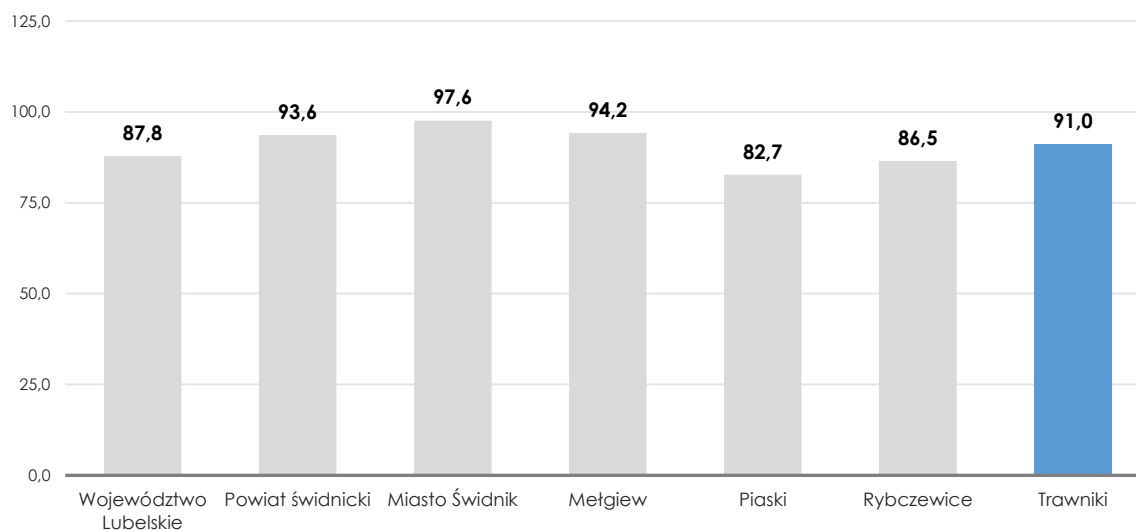
- Dorohucza – Ewopole – Trawniki;
- Trawniki – Biskupice – Struża-Kolonia – Struża;
- Trawniki – Biskupice – Bonów – Siostrzytów.

Łączna długość linii komunikacyjnych wynosi 34,5 km. W ramach gminnego transportu publicznego mieszkańcy mogą korzystać z sieci 24 przystanków komunikacyjnych. Ponadto przez teren gminy przebiega kilka linii komunikacyjnych obsługiwanych przez prywatnych przewoźników.

2.5.2. INFRASTRUKTURA WODNO-KANALIZACYJNA

Jednym z elementów infrastrukturalnych niezbędnych do rozwoju obszaru oraz w zasadniczy sposób wpływającym na ochronę środowiska jest sieć wodno-kanalizacyjna. Brak przyłączy do sieci może powodować nieefektywne korzystanie z obiektów budowlanych, zwiększać prawdopodobieństwo występowania negatywnych konsekwencji zdrowotnych dla mieszkańców, a także negatywnie wpływać na stan środowiska przyrodniczego.

Wykres 33. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Teren Gminy Trawniki jest zwodociągowany. Na terenie gminy działają dwie stacje wodociągowe wraz z ujęciami w miejscowościach: Trawniki i Struża Kolonia. W celu zapewnienia stabilności dostaw wody w 2024 roku wykonana została modernizacja ujęć obejmująca oczyszczenie i pogłębienie otworów studziennych, częściowa wymiana osprzętu oraz termomodernizacja budynków.

Na koniec 2023 r. **sieć wodociągowa** na terenie gminy osiągnęła długość 118,3 km. Dzięki istniejącej sieci w 2023 r. liczba przyłączy do budynków mieszkalnych i budynków zbiorowego zamieszkania wyniosła łącznie 2 766. Ludność zamieszkująca w zabudowie rozproszonej korzysta z indywidualnych ujęć wód podziemnych - studni kopanych. **Odsetek ludności korzystającej z wodociągów** na terenie gminy w 2023 r. wyniósł 91,0% wobec 97,6% w powiecie świdnickim oraz 87,8% w województwie lubelskim. W porównaniu

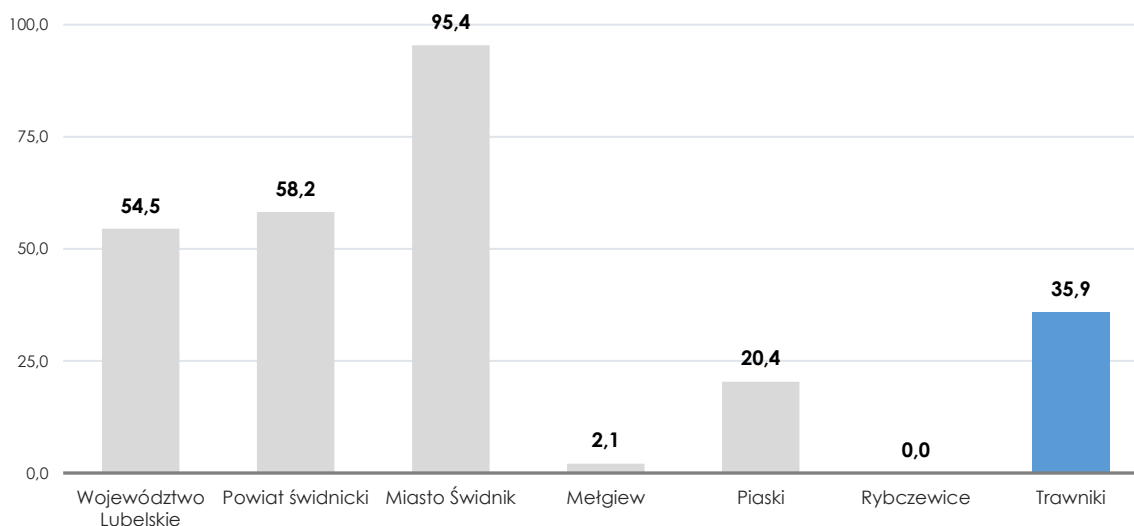
do pozostałych gminy powiatu świdnickiego Trawniki odznaczają się średnim wskaźnikiem zwodociągowania – wyższy wskaźnik odnotowano w Gminie Mełgiew (94,2%) oraz w Świdniku (97,6%).

W 2023 r. **ilość wody dostarczonej wodociągami** wyniosła 256,0 dam³, w tym 216,6 dam³ zostało dostarczonych gospodarstwom domowym. **Zużycie wody na 1 mieszkańca** w gospodarstwach domowych w 2023 r. wyniosło 25,6 m³.

Zdecydowanie gorzej przedstawia się sytuacja w zakresie dostępu do **sieci kanalizacyjnej**. Jedynie dwie z jedenastu miejscowości gminnych są skanalizowane: Trawniki i Trawniki-Kolonia. Długość kanalizacji sanitarnej na terenie Gminy Trawniki w 2023 r. wyniosła łącznie 55,8 km, przy liczbie przyłączy do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania wynoszącej 966 szt. Ścieki zebrane z kanalizacji sanitarnej trafiają do oczyszczalni ścieków zlokalizowanej w miejscowości Trawniki-Kolonia. Ilość ścieków odprowadzonych od gospodarstw domowych siecią kanalizacyjną w 2023 r. wyniosła łącznie 79,8 dam³. W 2023 r. Gmina przeprowadziła kompleksową modernizację I bloku oczyszczalni ścieków: wymieniono wszystkie instalacje sterowania i automatyki, w pełni ocieplono budynek I bloku oczyszczalni oraz wymieniono wszystkie instalacje i urządzenia odpowiedzialne za prawidłowe funkcjonowanie oczyszczalni.

W 2023 r. z kanalizacji sanitarnej korzystało jedynie 35,9% ludności zamieszkującej gminę. W tym samym okresie **odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej** w powiecie świdnickim wynosił 58,2%, a w województwie lubelskim 54,25%. Czynnikiem wpływającym na niski poziom skanalizowania obszaru jest wstępująca zabudowa rozproszona. Pod względem ludności korzystającej z kanalizacji Trawniki wypadają dość dobrze w porównaniu do pozostałych gmin powiatu świdnickiego – wyższy odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej odnotowano jedynie w Świdniku (95,4%).

Wykres 34. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Z uwagi na niewystarczająco rozwiniętą infrastrukturę kanalizacyjną mieszkańcy gminy korzystają z **przydomowych systemów do odprowadzania ścieków** – zbiorników bezodpływowych i przydomowych oczyszczalni ścieków. Z danych GUS wynika, że w 2023 r. na analizowanym terenie funkcjonowało 1 426 zbiorników bezodpływowych oraz 277 przydomowych oczyszczalni ścieków. Na terenie gminy od kilku lat obserwowany

jest systematyczny wzrost zarówno liczby zbiorników bezodpływowych, jak i przydomowych oczyszczalni ścieków. Nieczystości ciekłe były odbierane od właścicieli ze zbiorników bezodpływowych i dostarczane do dowożonych wozami asenizacyjnymi do stacji zlewnej zlokalizowanej na terenie oczyszczalni ścieków w Trawnikach-Kolonii. Stacja zlewna w 2023 r. przyjęła łącznie 18 987,8 m³ nieczystości ciekłych komunalnych i bytowych, dostarczonych poza siecią kanalizacyjną.

W celu poprawy gospodarki ściekowej, Gmina Trawniki podjęła szereg działań inwestycyjnych. W 2023 r. zakończono kompleksową modernizację I bloku oczyszczalni ścieków w Trawnikach. Zakres prac obejmował m.in. wymianę instalacji sterowania i automatyki, ocieplenie budynku, remonty wewnętrzne oraz wymianę urządzeń odpowiedzialnych za prawidłowe funkcjonowanie oczyszczalni, takich jak dmuchawy, siła czy układ napowietrzania. Całkowity koszt inwestycji wyniósł 1 758 310,00 zł, z czego znacząca część została sfinansowana ze środków rządowych, w tym z programu „Polski Ład” oraz subwencji kanalizacyjnej. Dodatkowo, w 2022 r. gmina zrealizowała projekt pn. „Rozwój gospodarki wodno-ściekowej w gminie Trawniki poprzez budowę kanalizacji sanitarnej i przydomowych oczyszczalni ścieków”. W ramach projektu współfinansowanego ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 wybudowano 75 przydomowych oczyszczalni ścieków. W latach 2023–2024 wybudowano również dwie oczyszczalnie ścieków przy budynkach użyteczności publicznej, co stanowi kolejny krok w kierunku poprawy infrastruktury sanitarnej na terenie gminy.

2.5.3. INFRASTRUKTURA ENERGETYCZNA

Gmina Trawniki zaopatrywana jest w energię elektryczną z krajowego systemu elektroenergetycznego. Źródłem zasilania gminy w **energię elektryczną** jest Główny Punkt Zasilania (GPZ) 110kV/15kV Biskupice zlokalizowany w Kolonii Struża, poprzez napowietrzną sieć średniego i niskiego napięcia.

Obecnie na terenie gminy nie ma rozdzielczej sieci gazowej. Gmina Trawniki nie ma też zorganizowanej gospodarki w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb cieplnych mieszkańców. Gospodarka cieplna gminy bazuje na **lokalnych i indywidualnych źródłach ciepła**. Źródła te tworzą tzw. niską emisję, która pogarsza stan środowiska naturalnego obszaru. **Niska emisja** stanowi emisję spalania paliw stałych, ciekłych i gazowych do atmosfery, ze źródeł emisji znajdujących się na wysokości nie większej niż 40 m, głównie z lokalnych kotłowni i domowych źródeł ciepła. Cechą charakterystyczną niskiej emisji jest to, że powodowana jest ona przez liczne źródła ciepła wprowadzające do powietrza niewielkie ilości zanieczyszczeń. Ze względu na uwarunkowania przestrzenne i wynikające z tego ograniczenia w zaopatrywaniu w ciepło systemowe, w Gminie Trawniki zakłada się utrzymanie na obszarze indywidualnego systemu zaopatrzenia w ciepło. Należy jednak dążyć do eliminacji uciążliwych palenisk węglowych i stosowania do celów grzewczych i bytowych gazu ziemnego lub lekkiego oleju opałowego, a także pozyskiwania ciepła z odnawialnych źródeł energii. W powyższym kontekście należy zauważyć, że na terenie gminy realizowane były liczne inwestycje, finansowane zarówno ze środków unijnych, jak i krajowych, przyczyniające się do poprawy efektywności energetycznej obiektów, promocji niskoemisyjności, a także programy dotyczące wymiany nieefektywnych źródeł ciepła.

2.5.4. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII

Potencjał naturalny obszaru oraz jego rolniczy charakter stwarzają sprzyjające warunki do rozwoju energetyki odnawialnej - na terenie gminy teoretycznie do pozyskania jest energia słońca, wiatru oraz biomasy.

Obszar całego województwa lubelskiego należy do regionów posiadających jedno z najlepszych warunków wykorzystywania **energii słonecznej** w kraju i został, zgodnie z „Programem rozwoju odnawialnych źródeł energii dla województwa lubelskiego”, w całości zakwalifikowany do obszarów preferowanych dla lokalizacji urządzeń i instalacji wykorzystujących energię słoneczną. Potencjał wykorzystania energii słonecznej, określany przez roczną gęstość mocy promieniowania słonecznego, w obszarze regionu waha się w granicach od ok. 1 050 do ok. 1 150 kWh/m², podczas gdy w kraju potencjał ten zasadniczo zawiera się w przedziale 950 kWh/m² - 1 150 kWh/m². Potrzeby własne mieszkańców w zakresie produkcji energii elektrycznej i ciepłej z energii słonecznej mogą być zaspokajane poprzez stosowanie kolektorów słonecznych. Należy jednak wziąć pod uwagę, że lokalizacja ogniw fotowoltaicznych nie powinna być realizowana na: obszarach o szczególnych walorach przestrzennych, obszarach i obiektach objętych ochroną konserwatorską oraz terenach cennych przyrodniczo. Usytuowanie wielkopowierzchniowych instalacji paneli fotowoltaicznych pożądane jest na terenach wyrobisk poeksploatacyjnych surowców mineralnych oraz na terenach składowisk odpadów komunalnych.

Rejon województwa lubelskiego w krajowym podziale na strefy energetyczne wiatru zaliczony jest do strefy III – korzystnej, a w części południowo-wschodniej do strefy IV - mało korzystnej pod względem zasobów wiatru. Gmina Trawniki znajduje się w strefie energetycznej wiatrowej, gdzie średnia prędkość wiatru w ciągu roku na wysokości 30 m waha się od 6,0 m/s do 6,5 m/s, dzięki czemu posiada **dogodne warunki dla lokalizacji elektrowni wiatrowych**. Obszarem proponowanym do rozwoju energetyki wiatrowej jest obszar sołectwa Biskupice. Warto podkreślić, że w dniu 28 marca 2025 r. Rada Gminy Trawniki podjęła uchwałę w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Trawniki dla lokalizacji elektrowni wiatrowych w granicach części obrębów: Biskupice, Trawniki, Trawniki Kolonia oraz o przystąpieniu do przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Przedmiotem opracowania planu miejscowego będzie wskazanie nowych terenów pod lokalizację instalacji odnawialnych źródeł energii, w tym elektrowni wiatrowych wraz z ich strefami ochronnymi oraz towarzyszącą infrastrukturą techniczną i komunikacyjną.

Najbardziej dostępnym źródłem energii odnawialnej na terenie województwa lubelskiego jest **biomasa**. Do głównych źródeł jej pozyskiwania należą: celowe uprawy roślin energetycznych, organiczne pozostałości i odpady produkcji rolniczej, odpady powstające w przemyśle rolno-spożywczym oraz odchody z ferm hodowlanych wykorzystywane do fermentacji metanowej. Całkowity, wstępnie oszacowany potencjał biomasy pochodzenia rolniczego, możliwy do wykorzystania na cele energetyczne w województwie lubelskim, jest wysoki i stanowi równowartość około 28,0 PJ energii rocznie, co stanowi ok. 11,0% energii krajowej. Na cele energetyczne można wykorzystać również drewno pochodzące z lasów, z odpadów przemysłu drzewnego oraz z odpadów powstających przy pielęgnacji sadów i zadrzewień. Teren Gminy Trawniki zaliczany jest do:

- obszarów o najwyższym potencjale gleb do uprawy jednorocznych roślin energetycznych, o wysokich wymaganiach glebowych (rzepak, buraki cukrowe), wskazanych do lokalizacji inwestycji wykorzystujących biomasę w energetyce,
- obszarów preferowanych do rozwoju energetyki na bazie słomy pochodzącej z upraw zbóż i rzepaku.

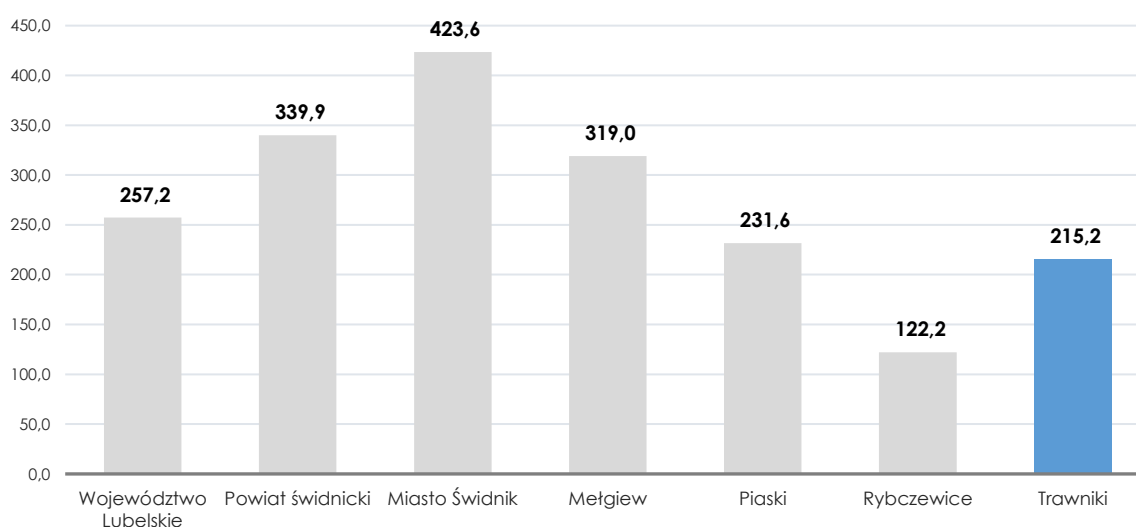
2.5.5. GOSPODARKA ODPADAMI

Nieodłączną cechą ludzkiej działalności jest wytwarzanie odpadów. **Odpady** oznaczają każdą substancję lub przedmiot, których posiadacz pozbywa się, zamierza się pozbyć lub do których pozbycia jest obowiązany. Uciążliwość odpadów dla środowiska przejawia się przede wszystkim zanieczyszczeniem wód i gleb, skażeniem powietrza, niszczeniem walorów estetycznych i krajobrazowych oraz wyłączeniem z użytkowania terenów rolnych i leśnych zajmowanych pod składowanie odpadów. Głównym wyzwaniem w gospodarce odpadami na najbliższe lata jest przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym poprzez minimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz wykorzystywanie odpadów nieuniknionych jako zasobu dzięki procesom recyklingu.

W 2024 r. na terenie Gminy Trawniki łączna masa odebranych odpadów komunalnych wyniosła **2 290,14 ton**, natomiast łączna masa odebranych i zebranych odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości wyniosła **2 391,40 ton**. System zagospodarowania odpadami – zgodnie ze złożonymi deklaracjami o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi objął 7 220 osób. Liczba właścicieli nieruchomości zamieszkałych, od których zostały odebrane odpady komunalne zgodnie z informacjami podanymi w deklaracjach na dzień 31 grudnia 2024 r. wyniosła 2 420.

Należy zauważyć, że **masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca** była niższa niż w powiecie oraz regionie - na jednego mieszkańca gminy w 2023 r. przypadało 215 kg odpadów, wobec 340 kg w powiecie świdnickim oraz 257 kg w województwie lubelskim.

Wykres 35. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na jednego mieszkańca na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (kg)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Gospodarowanie odpadami może w sposób istotny wpływać na środowisko przyrodnicze oraz zdrowie ludzi. Ograniczanie ich wytwarzania w dobie zwiększającej się produkcji

i konsumpcji jest istotnym warunkiem zmniejszania negatywnego wpływu na środowisko oraz jednym z zasadniczych wyzwań współczesnego świata. Ich unieszkodliwienie poprzez składowanie jest przejawem nieefektywnego gospodarowania zasobami, powodującym dodatkowo emisję zanieczyszczeń do atmosfery, gleby, wody, utratę powierzchni pod składowiska czy obniżenie estetycznych walorów krajobrazu. Dopiero powtórne wykorzystanie odpadów, odzyskanie lub poddanie ich recyklingowi sprawia, iż mogą one stać się potencjalnym zasobem, przyczyniając się w ten sposób do zmniejszenia zużycia surowców pierwotnych w celu wytworzenia produktów, a tym samym efektywniejszego gospodarowania zasobami.

Na terenie gminy w sposób selektywny zebrano 1 260,95 ton odpadów, w tym:

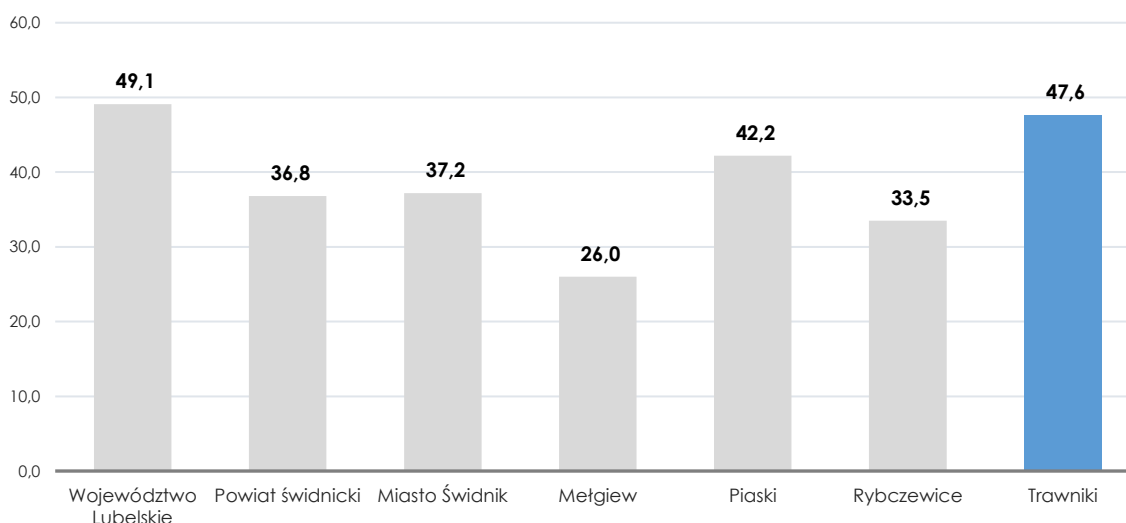
- segregowane (papier i tektura, szkło, metale i tworzywa sztuczne) - 621,93 ton;
- elektroodpady – 11,62 ton;
- popiół - 439,37 ton;
- biodegradowalne – 188,03 ton

Masa odebranych zmieszanych odpadów komunalnych wyniosła 1 029,19 ton.

Pozytywny jest fakt, że **ilość odpadów komunalnych zebranych selektywnie** z roku na rok rośnie. W 2017 r. selektywna zbiórka odpadów stanowiła jedynie 27,6% zebranych odpadów komunalnych. Natomiast siedem lat później, w 2024 r. na terenie gminy zebrano selektywnie 55,1% wytworzonych odpadów komunalnych.

W 2023 r. odpady zebrane selektywnie w Gminie Trawniki stanowiły 47,6% ogółu odpadów. Wskaźnik ten był znacznie wyższy od średniej dla powiatu świdnickiego wynoszącej 36,8% oraz zbliżony do średniej dla województwa lubelskiego wynoszącej 49,1%. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu świdnickiego wskaźnik dotyczący udziału odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu wytworzonych odpadów komunalnych obliczony dla Gminy Trawniki kształtował się na bardzo wysokim poziomie, a gmina w 2023 r. zajęła pierwsze miejsce.

Wykres 36. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dalszy wzrost wskaźników selektywnie zebranych odpadów możliwy jest dzięki wdrażaniu rozwiązań prawnych, budowaniu systemu selektywnej zbiórki przez władze gminne oraz zaangażowaniu mieszkańców w segregację odpadów powstających w gospodarstwach

domowych. Zgodnie ze zmienioną ustawą z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, ustanawiającą nowe zasady gospodarowania odpadami, od 1 lipca 2013 r. odpowiedzialność za odbiór i właściwe zagospodarowanie odpadów została przekazana gminom. Celem znowelizowanej ustawy jest ograniczenie składowania zmieszanych odpadów komunalnych i odpadów ulegających biodegradacji na składowiskach, zwiększenie udziału odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych (papieru, szkła, tworzyw sztucznych, metali), zmniejszenie ilości dzikich wysypisk śmieci oraz spalania odpadów w domowych kotłowniach.

Najważniejsze zadania w gospodarowaniu odpadami komunalnymi, wynikające z konieczności ochrony środowiska, sprowadzają się do minimalizacji powstawania odpadów i maksymalizacji ich zagospodarowania oraz ograniczania do koniecznego minimum składowania odpadów w środowisku. Jedną z głównych metod ograniczania ilości odpadów jest **recykling**, którego celem jest ponowne wykorzystanie tych samych materiałów. Biorąc pod uwagę powyższe oraz w kontekście postępującego procesu przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym, zakładającą minimalizację oraz eliminację powstawania odpadów, jak również wspieranie efektywnego zużycia zasobów przez ponowne ich wykorzystanie, niezwykle ważny jest dalszy rozwój systemu selektywnej zbiórki odpadów, w szczególności tych nadających się do odzysku i recyklingu.

Poziomy recykling jakie muszą osiągnąć gminy w odniesieniu do poszczególnych rodzajów odpadów określone zostały w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach. Za rok 2024 gminy były zobowiązane osiągnąć poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia odpadów komunalnych w wysokości co najmniej 45%. Zgodnie z opracowanym przez gminę sprawozdaniem z realizacji zadań z zakresu gospodarki odpadami w 2024 r. minimalny poziom wskazany recykling został osiągnięty - wyniósł 45,2%. Należy zauważyć, że w kolejnych latach wymagany poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych będzie skokowo wzrastał - w 2025 – 55% odpadów komunalnych powinno być poddawane recyklingowi. Do 2030 roku cel ten wzrośnie do 60%, a 65% osiągnie w 2035 roku i będzie obowiązywać także w kolejnych latach. Osiągnięcie wymaganych poziomów recyklingu odpadów komunalnych może przekraczać możliwości budżetowe gminy. Wymaga to odpowiedniego przygotowania pod względem infrastrukturalnym, zabezpieczenia instalacji prowadzących recykling odpadów surowcowych oraz bioodpadów. Kluczowe będą również działania na rzecz zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów ogółem oraz zaangażowanie mieszkańców w kwestie związane z gospodarką odpadami. Gmina podjęła działania, których celem jest usprawnienie systemu gospodarowania odpadami. Został wykonany projekt modernizacji punktu selektywnej zbiórki odpadów. Gmina złożyła wniosek o dofinansowanie z Funduszy Europejskich dla Lubelskiego na lata 2021-2027.

2.5.6. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- **Głównym elementem sieci drogowej gminy jest droga krajowa nr 12 relacji Kurów - Lublin - Piaski - Dorohusk - granica państwa, będąca jednocześnie drogą międzynarodową E-373, która spina sieć dróg niższej rangi na obszarze gminy. Istotnymi ciągami komunikacyjnymi są drogi wojewódzkie: nr 829 (Łucka - Łęczna - Biskupice) i nr 838 (Głębokie - Dorohuczka - Trawniki - Fajstawice). Wewnętrzna komunikację zapewniają głównie drogi powiatowe i gminne. Drogi te stanowią podstawową sieć**

drogową, niezbędną do obsługi zapotrzebowania komunikacyjnego lokalnej społeczności oraz zapewnienia powiązań jednostek z drogami wyższej kategorii. Przez obszar Gminy Trawniki przebiega 8 dróg powiatowych o łącznej długości 33 km. Drogi gminne posiadają łączną długość 60,4 km. Sieć dróg gminnych jest wystarczająca do zapewnienia prawidłowej obsługi zainwestowanych obszarów. Konieczna jest jednak poprawa jakości nawierzchni części dróg, w tym ich utwardzenie.

- Na kierunku istniejącej drogi krajowej nr 12 planowana jest budowa drogi ekspresowej S12. Droga ekspresowa S12 będzie realizowana w ramach Rządowego Programu Budowy Dróg Krajowych do 2030 r. (z perspektywą do 2033 r.). Będzie to jedna z kluczowych tras, tworzących horyzontalne uzupełnienie istniejącej i powstającej sieci dróg szybkiego ruchu w kraju. Połączy autostradę A1 w województwie łódzkim, przez województwo mazowieckie i lubelskie, z przejściem granicznym z Ukrainą w Dorohusku. Na terenie gminy zaplanowano realizację dwóch odcinków drogi ekspresowej: Piaski – Dorohuczka, Dorohuczka – Chełm . W ramach inwestycji przewidziana jest też budowa dróg dojazdowych dla obsługi ruchu lokalnego i przebudowa dróg bocznych. Budowa obiektów inżynierskich: wiaduktów, mostów, przejazdów gospodarczych, przejść dla zwierząt. Ponadto inwestycja będzie obejmowała przebudowę lub budowę urządzeń towarzyszących z zakresu branży telekomunikacyjnej, energetycznej, sanitarnej, gazowej i wodociągowej.
- Dzięki realizacji licznych inwestycji drogowych oraz prowadzonym pracom związanym z remontami bieżącymi i utrzymaniem infrastruktury, stan dróg powiatowych i gminnych Gminy Trawniki w ciągu ostatnich lat uległ znacznej poprawie. Warto wspomnieć choćby o inwestycjach współfinansowanych ze środków krajowych, których celem jest poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego i parametrów technicznych lokalnej sieci drogowej, a także zwiększenie atrakcyjności i dostępności do terenów inwestycyjnych. Jednak pomimo podejmowanych działań, na części dróg konieczne jest kontynuowanie inwestycji zmierzających do przebudowy oraz remontów dróg i obiektów mostowych oraz infrastruktury towarzyszącej. Ponadto znaczna część dróg nie jest przystosowana do systematycznie wzrastającego natężenia ruchu drogowego, szczególnie towarowego. W kontekście bezpieczeństwa drogowego warto również podkreślić, że przy wielu ciągach drogowych na obszarze gminy brak jest chodników oraz ścieżek rowerowych, co wpływa na pogorszenie jakości ich użytkowania i obniżenie poziomu bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego.
- Przez teren gminy przebiega jedenastokilometrowy odcinek linii kolejowej nr 7 Warszawa Wschodnia – Dorohusk, ze stacją w Trawnikach i przystankiem w Biskupicach. Jest to linia o znaczeniu międzynarodowym, która wchodzi w skład sieci kompleksowej TEN-T.
- Gmina Trawniki jest organizatorem transportu publicznego. Na obszarze gminy funkcjonują trzy linie komunikacyjne: Dorohuczka – Ewopole – Trawniki, Trawniki – Biskupice – Struża-Kolonia – Struża oraz Trawniki – Biskupice – Bonów – Siostrzytów. Łączna długość linii komunikacyjnych wynosi 34,5 km. W ramach gminnego transportu publicznego mieszkańcy mogą korzystać z sieci 24 przystanków komunikacyjnych.
- Teren Gminy Trawniki jest zwodociągowany. Na terenie gminy działają dwie stacje wodociągowe wraz z ujęciami w miejscowościach: Trawniki i Struża Kolonia. Odsetek ludności korzystającej z wodociągów na terenie gminy w 2023 r. wynosił 91,0% wobec

97,6% w powiecie świdnickim oraz 87,8% w województwie lubelskim. Zdecydowanie gorzej przedstawia się sytuacja w zakresie dostępu do sieci kanalizacyjnej. Jedynie dwie z jedenastu miejscowości gminnych są skanalizowane: Trawniki i Trawniki-Kolonia, a w 2013 r. z kanalizacji sanitarnej korzystało jedynie 35,9% ludności zamieszkującej gminę. W tym samym okresie odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w powiecie świdnickim wynosił 58,2%, a w województwie lubelskim 54,25%. Czynnikiem wpływającym na niski poziom skanalizowania obszaru jest wstępująca zabudowa rozproszona. Z uwagi na niewystarczająco rozwiniętą infrastrukturę kanalizacyjną mieszkańcy gminy korzystają z przydomowych systemów do odprowadzania ścieków – zbiorników bezodpływowych i przydomowych oczyszczalni ścieków.

- Opisane, niskie parametry wskazują na potrzebę wdrożenia kompleksowych rozwiązań w zakresie gospodarki ściekowej. Obecny stopień skanalizowania gminy nie jest wystarczający. W kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego gminy należy podkreślić, że zapewnienie odpowiedniego poziomu rozwoju infrastruktury wpływa zarówno na jakość życia na obszarze, jak i jego atrakcyjność inwestycyjną. Niedoinwestowanie obszaru w zakresie infrastruktury technicznej stanowi również duże również zagrożenie dla jakości wód podziemnych i powierzchniowych. W kolejnych latach należy zatem postawić na dalszy rozwój infrastruktury sieciowej. W zakresie kanalizacji sanitarnej wskazuje się na dalszą konieczność rozwoju sieci kanalizacyjnej. Natomiast w miejscach w których budowa sieci kanalizacyjnej jest technicznie lub ekonomicznie nieuzasadniona, należy stosować rozwiązanie alternatywne w postaci przydomowych oczyszczalni ścieków.
- Gmina Trawniki zaopatrywana jest w energię elektryczną z krajowego systemu elektroenergetycznego. Źródłem zasilania gminy w energię elektryczną jest Główny Punkt Zasilania (GPZ) 110kV/15kV Biskupice zlokalizowany w Kolonii Służa.
- Obecnie na terenie gminy nie ma rozdzielczej sieci gazowej. Gmina Trawniki nie ma też zorganizowanej gospodarki w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb ciepłych mieszkańców. Gospodarka ciepła gminy bazuje na lokalnych i indywidualnych źródłach ciepła. Ze względu na uwarunkowania przestrzenne i wynikające z tego ograniczenia w zaopatrywaniu w ciepło systemowe, zakłada się utrzymanie indywidualnego systemu zaopatrzenia w ciepło. Należy jednak dążyć do eliminacji uciążliwych palenisk węglowych i stosowania do celów grzewczych i bytowych gazu ziemnego lub lekkiego oleju opałowego, a także pozyskiwania ciepła z odnawialnych źródeł energii.
- Potencjał naturalny obszaru oraz jego rolniczy charakter stwarzają sprzyjające warunki do rozwoju energetyki odnawialnej - na terenie gminy teoretycznie do pozyskania jest energia słońca, wiatru oraz biomasy. Gmina została zaliczona do obszarów o korzystnych warunkach do rozwoju energetyki słonecznej. Z uwagi na potencjał obszaru potrzeby własne mieszkańców w zakresie produkcji energii elektrycznej i ciepłej z energii słonecznej mogą być zaspokajane poprzez stosowanie kolektorów słonecznych. Gmina Trawniki znajduje się w strefie energetycznej wiatrowej, gdzie średnia prędkość wiatru w ciągu roku na wysokości 30 m waha się od 6,0 m/s do 6,5 m/s, dzięki czemu posiada dogodne warunki dla lokalizacji elektrowni wiatrowych. Obszarem proponowanym do rozwoju energetyki wiatrowej jest obszar sołectwa

Biskupice. Gmina ze względu na rolniczy charakter posiada również dobre zaplecze dla wytwarzania ekopaliw z biomasy. Teren Gminy Trawniki zaliczany jest do:

- obszarów o najwyższym potencjale gleb do uprawy jednorocznych roślin energetycznych, o wysokich wymaganiach glebowych (rzepak, buraki cukrowe), wskazanych do lokalizacji inwestycji wykorzystujących biomasę w energetyce,
- obszarów preferowanych do rozwoju energetyki na bazie słomy pochodzącej z upraw zbóż i rzepaku.
- W dniu 28 marca 2025 r. Rada Gminy Trawniki podjęła uchwałę w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Trawniki dla lokalizacji elektrowni wiatrowych w granicach części obrębów: Biskupice, Trawniki, Trawniki Kolonia oraz o przystąpieniu do przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Przedmiotem opracowania planu miejscowego będzie wskazanie nowych terenów pod lokalizację instalacji odnawialnych źródeł energii, w tym elektrowni wiatrowych wraz z ich strefami ochronnymi oraz towarzyszącą infrastrukturą techniczną i komunikacyjną
- Prognozy dotyczące zużycia energii elektrycznej w Polsce (według „Polityki energetycznej Polski do 2030 roku” wskazują, że zapotrzebowanie na energię elektryczną (w stosunku do roku bazowego 2006) wzrastać będzie w średniorocznym tempie zbliżonym do 2,3%. Analizując dostępne dane GUS można stwierdzić, że zużycie energii elektrycznej w przeliczeniu na 1 mieszkańca w powiecie świdnickim sukcesywnie rośnie. Ze względów ekonomicznych i ekologicznych, konieczne jest zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w produkcji ciepła i energii elektrycznej. Dlatego też istotną kwestią jest realizowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę efektywności energetycznej, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii poprzez m.in. wymianę starych systemów grzewczych o niskiej sprawności energetycznej, montaż instalacji urządzeń wykorzystujących OZE, co w rezultacie zmniejszy zapotrzebowanie na energię cieplną i elektryczną. Dla samorządu rozwój i zastosowanie technologii OZE oznaczać będzie również dodatkowe źródło wpływów do budżetu wygenerowanych z racji optymalizacji kosztów bieżącego utrzymania infrastruktury publicznej.
- Samorząd gminy już od wielu lat realizuje inwestycje dotyczące redukcji zużycia energii oraz produkcji energii ze źródeł odnawialnych, mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego swoich mieszkańców, a także budowanie proekologicznego wizerunku jednostki. Równolegle do działań inwestycyjnych związanych z rozbudową i modernizacją infrastruktury energetycznej oraz wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii prowadzone były zadania przyczyniające się do poprawy efektywności energetycznej obiektów. Prace dotyczyły zarówno termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej, a także budowy energooszczędnego oświetlenia. Jednak pomimo podejmowanych działań nadal wiele budynków użyteczności publicznej znajdujących się na terenie gminy wymaga przeprowadzenia prac termomodernizacyjnych, a także dostosowania do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Istnieje dalsza potrzeba kontynuacji działań w zakresie budowy i rozbudowy instalacji odnawialnych źródeł energii na obszarze gminy. Konieczna jest również kontynuacja inwestycji dotyczących budowy i przebudowy energooszczędnego oświetlenia ulicznego.

- W 2023 r. na terenie Gminy Trawniki łączna masa odebranych odpadów komunalnych wyniosła 2 290,14 ton, natomiast łączna masa odebranych i zebranych odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości wyniosła 2 391,40 ton. Należy zauważyć, że masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca była niższa niż w powiecie oraz regionie - na jednego mieszkańca gminy w 2023 r. przypadało 215 kg odpadów, wobec 340 kg w powiecie świdnickim oraz 257 kg w województwie lubelskim.
- Na terenie gminy w sposób selektywny zebrano 1 260,95 ton odpadów. Pozytywny jest fakt, że ilość odpadów komunalnych zebranych selektywnie z roku na rok rośnie. W 2017 r. selektywna zbiórka odpadów stanowiła jedynie 27,6% zebranych odpadów komunalnych. Natomiast sześć lat później, w 2024 r. na terenie gminy zebrano selektywnie 55,1% wytworzonych odpadów komunalnych. Wskaźnik osiągnięty przez gminę w 2023 r. wynoszący 47,6% był znacznie wyższy od średniej dla powiatu świdnickiego wynoszącej 36,8% oraz zbliżony do średniej dla województwa lubelskiego wynoszącej 49,1%.
- Zgodnie z opracowanym przez gminę sprawozdaniem z realizacji zadań z zakresu gospodarki odpadami w 2024 r. minimalny poziom recyklingu wskazany przez ustawodawcę (45%) został osiągnięty i wyniósł 45,2%. Należy zauważyć, że w kolejnych latach wymagany poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych będzie skokowo wzrastał. Osiągnięcie wymaganych poziomów recyklingu odpadów komunalnych może przekraczać możliwości budżetowe gminy. Wymaga to odpowiedniego przygotowania pod względem infrastrukturalnym, zabezpieczenia instalacji prowadzących recykling odpadów surowcowych oraz bioodpadów. Kluczowe będą również działania na rzecz przejścia na gospodarkę o obiegu zamkniętym poprzez minimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz wykorzystywanie odpadów nieuniknionych jako zasobu dzięki procesom recyklingu. Gmina podjęła działania, których celem jest usprawnienie systemu gospodarowania odpadami. Został wykonany projekt modernizacji punktu selektywnej zbiórki odpadów. Gmina złożyła wniosek o dofinansowanie z Funduszy Europejskich dla Lubelskiego na lata 2021-2027.

2.6. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASPOKAJANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW

2.6.1. EDUKACJA I WYCHOWANIE

W Polsce system oświaty i wychowania obejmuje dzieci i młodzież w wieku od 3 do 21 roku życia, przy czym nauka jest obowiązkowa od 6 do 18 roku życia. W obszarze wychowania przedszkolnego i edukacji, rolą samorządu jest zapewnienie warunków kształcenia uczniów oraz dążenie do zapewnienia wysokich standardów nauczania zarówno na poziomie przedszkolnym jak i szkolnym (w zakresie szkół podstawowych). Poziom nauczania ma znaczenie dla konkurencyjności gminy. Edukacja na wysokim poziomie jest czynnikiem, który z jednej strony może przyciągać nowych mieszkańców, zwłaszcza ludzi młodych z dziećmi, z drugiej strony może zapobiegać rezygnacjom rodziców z usług świadczonych przez placówki oświatowe na terenie miejsca zamieszkania. Zadaniem lokalnych władz jest utrzymywanie obiektów i placówek oświatowych, zatrudnienie i monitoring pracy kadry dydaktycznej, organizacja zajęć edukacyjnych, a także wspieranie uzdolnionych uczniów. Źródłami finansowania oświaty są: subwencja oświatowa, która z reguły wystarcza na pokrycie zaledwie części wydatków związanych z edukacją oraz dochody własne samorządu.

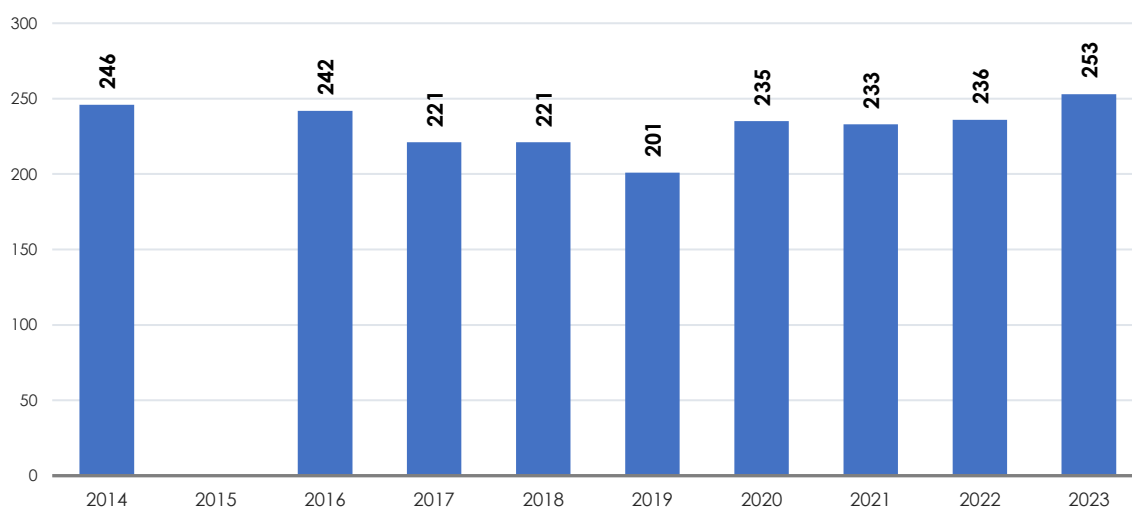
System opieki nad najmłodszymi dziećmi jest uregulowany w ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3. Instytucjami opieki mogą być żłobki, kluby dziecięce, dzienny opiekun i niania. **Opieka nad dzieckiem** w formach określonych w ustawie może być sprawowana do ukończenia roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3. rok życia, lub w przypadku, gdy niemożliwe lub utrudnione jest objęcie dziecka wychowaniem przedszkolnym – 4. rok życia. Zadania z zakresu opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 są zadaniem własnym gminy. Obok gminy tworzyć i prowadzić żłobki i kluby dziecięce mogą inne niż gmina jednostki samorządu terytorialnego, instytucje publiczne, osoby fizyczne oraz osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

Na terenie Gminy Trawniki, w miejscowości Pełczyn, od 2018 r. funkcjonuje Żłobek Słonik oferujący 25 miejsc. W 2023 r. do żłobka uczęszczało 16 dzieci. Zgodnie z danymi GUS odsetek dzieci do lat 3 objętych **opieką żłobkową** na terenie gminy wynosi jedynie 10,4%, wobec 22,2% w powiecie świdnickim oraz 16,0% w województwie lubelskim. Warto jednak wspomnieć, że trwa budowa Gminnego Żłobka w Trawnikach, realizowana w ramach Programu Aktywny Maluch 2022-2029. W ramach projektu powstanie nowoczesny, wolnostojący budynek żłobka, w którym zostanie utworzonych 26 nowych miejsc dla dzieci w wieku do 3 lat. Budynek, zaprojektowany jako przestrzeń bezpieczna i przyjazna najmłodszym, będzie wyposażony w pomieszczenia do zajęć, odpoczynku i posiłków, dostosowane do ich potrzeb. Pierwszy, zakończony już etap budowy obejmował doprowadzenie budynku do stanu surowego zamkniętego, co umożliwi dalsze prace wykończeniowe i wyposażenie. Kolejne etapy obejmą prace wykończeniowe, montaż wyposażenia i przygotowanie budynku do użytku. Projekt jest finansowany ze środków Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności oraz Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 i programu „Aktywny Maluch 2022-2029”. Dofinansowanie pokrywa koszty pierwszego etapu budowy żłobka, czyli stanu surowego zamkniętego. Kolejne etapy,

obejmujące wykończenie i wyposażenie, zostaną sfinansowane z programu „Polski Ład” oraz z budżetu gminy. Na późniejszym etapie projektu planowane jest przyznanie dodatkowych środków na utrzymanie nowych miejsc opieki przez okres 36 miesięcy.

Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci od początku roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 3 lata, do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat. Wychowanie przedszkolne jest realizowane w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w innych formach wychowania przedszkolnego. W 2023 r. na terenie Gminy Trawniki funkcjonowało **5 ośrodków wychowania przedszkolnego** (przedszkoli, i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych): Przedszkole Samorządowe w Trawnikach, Przedszkole Samorządowe w Biskupicach oraz oddziały przedszkole w szkołach podstawowych w: Dorohuczycy, Oleśnikach i Siostrzytowie.

Wykres 37. Liczba dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (osoby)

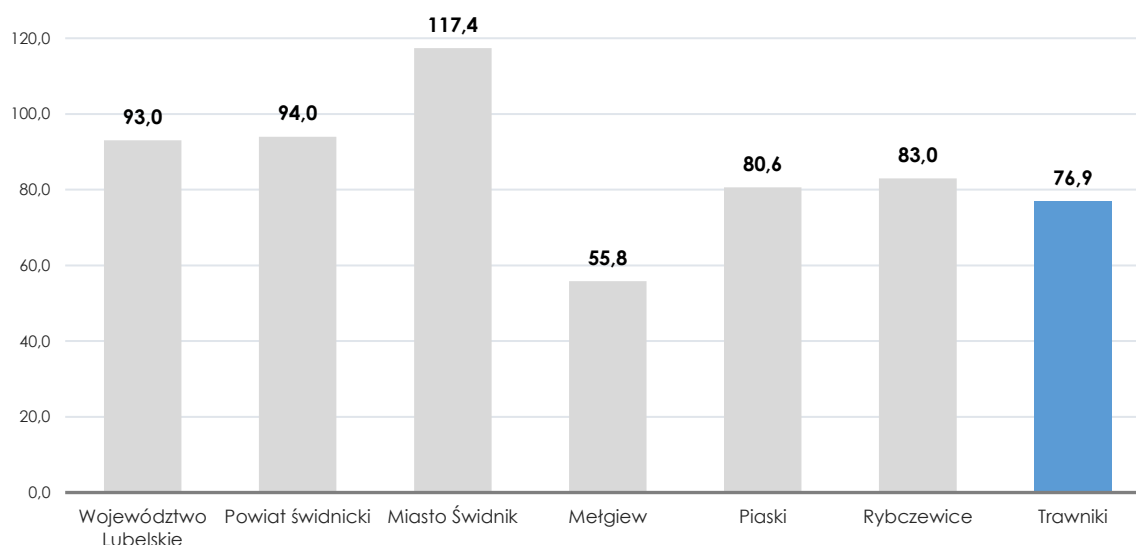

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W roku szkolnym 2022/2023 w ramach systemu oświaty wychowaniem przedszkolnym objętych zostało 253 dzieci w wieku od 3 do 6 lat. W porównaniu do roku 2014 liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli i oddziałów przedszkolnych na terenie gminy wzrosła jedynie o 2,8%, a od 2020 r. **liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym** w gminie utrzymuje się na dość stałym poziomie.

Równocześnie w latach 2014-2023 na analizowanym terenie zaobserwowano znaczący wzrost dostępności wychowania przedszkolnego – w 2023 r. **odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną** na terenie gminy wyniósł 76,9% - w 2014 r. wynosił on 70,7%. Nadal jednak wskaźnik ten odbiega od średniej dla powiatu świdnickiego (94,0%) oraz województwa lubelskiego (93,0%). Jednocześnie należy zauważyć, że w Świdniku zaobserwowano ponad 100% upowszechnienie edukacji przedszkolnej (117,4%), co oznacza, że ośrodki funkcjonujące na terenie miasta obejmują edukacją przedszkolną dzieci z terenów spoza miejsca ich zameldowania, w tym również z Gminy Trawniki.

Wykres 38. Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wśród dzieci w wieku 3-6 lat na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)

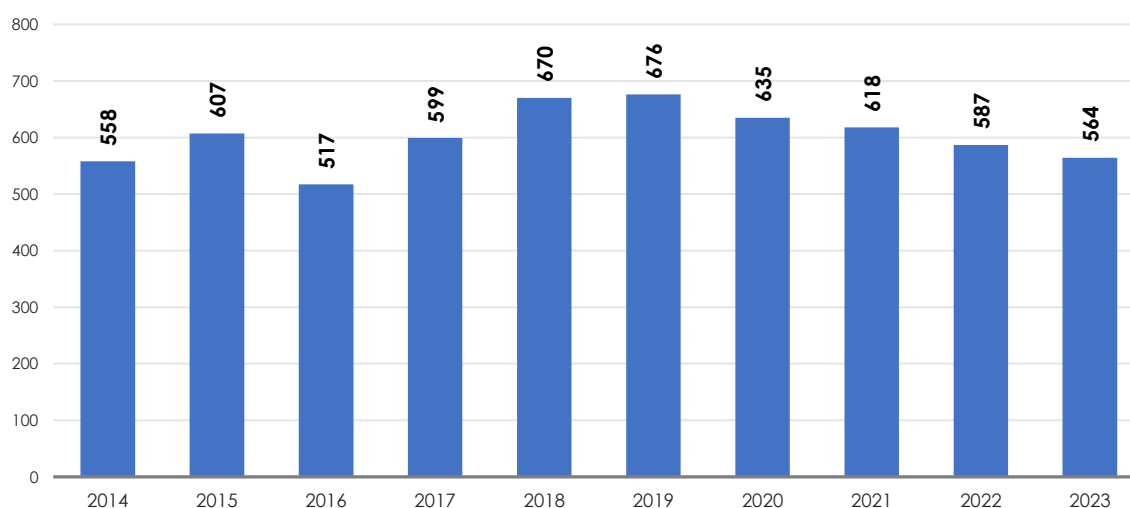

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ostatnich latach na sytuację szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego decydujący wpływ miała reforma systemu edukacji. Obecnie, po edukacji przedszkolnej, kolejnym szczeblem polskiego systemu oświaty jest ośmioletnia szkoła podstawowa. W 2023 r. na terenie Gminy Trawniki funkcjonowały **5 szkół podstawowych**, prowadzonych przez samorząd gminny, do których uczęszczało łącznie **564 uczniów**:

- Szkoła Podstawowa im. Stefana Batorego w Biskupicach,
- Szkoła Podstawowa im. Noblistów Polskich w Siostrzytowie,
- Szkoła Podstawowa im. Marii Skłodowskiej-Curie w Trawnikach,
- Szkoła Podstawowa im. ks. Piotra Ściegiennego w Oleśnikach,
- Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Dorohuczycy.

Wykres 39. Liczba uczniów szkół podstawowych na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (osoby)

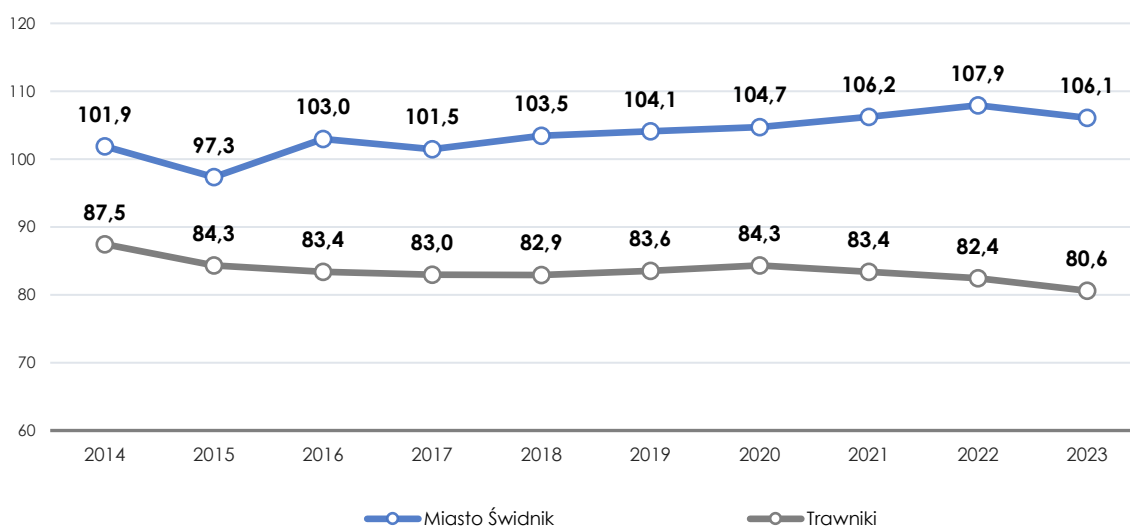
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W latach 2014-2019 – między innymi w wyniku reformy edukacji i likwidacji gimnazjów – obserwowano stopniowy wzrost uczniów uczęszczających do szkół podstawowych na

analizowanym obszarze – od 558 uczniów w 2014 r. do 676 uczniów w 2019 r. Natomiast od 2019 r. liczba uczniów zaczęła sukcesywnie spadać. Wpływ na liczbę uczniów podejmujących naukę w szkołach podstawowych na terenie Gminy Trawniki ma również jej bliskie sąsiedztwo z miastem powiatowym – pomimo iż sieć szkolnictwa na terenie gminy zaspokaja potrzeby mieszkańców, duża rzesza uczniów podejmuje naukę w mieście.

Co więcej, w świetle danych statystycznych **współczynnik skolaryzacji** brutto, czyli relacja liczby osób uczących się na danym poziomie nauczania (niezależnie od wieku) do liczby ludności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi kształcenia, obliczony dla szkół podstawowych na terenie gminy, osiągnął wartość 80,6%, wobec 106,1% w gminie miejskiej Świdnik. Co istotne widać pewną tendencję wzrostu tego współczynnika w gminie miejskiej i spadku na terenie Gminy Trawniki, co świadczy o większej atrakcyjności szkół w Świdniku również dla mieszkańców pobliskich obszarów wiejskich.

Wykres 40. Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych na terenie Gminy Trawniki i Miasta Świdnik w latach 2014-2023 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Oceny jakości i edukacji oferowanej na poziomie szkół podstawowych można dokonać przy pomocy analizy wyników **egzaminu ósmoklasisty**. Warto przypomnieć, że w 2024 r. z egzaminu z języka polskiego ósmoklasiści ze szkół podstawowych z terenu gminy uzyskali średnio 61,1% punktów możliwych do zdobycia (wobec 64,6% w powiecie świdnickim i 63,1% w województwie lubelskim), z matematyki – 46,6% (wobec 51,8% w powiecie świdnickim i 50,7% w województwie lubelskim), natomiast z języka angielskiego – 48,3% (wobec 67,9% w powiecie świdnickim oraz 63,7% w województwie lubelskim). Na podstawie analizy wyników uczniów z egzaminu ósmoklasisty w 2024 r. w powiatach i gminach województwa lubelskiego, opublikowanych przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Krakowie można stwierdzić, wyniki uczniów szkół podstawowych z Gminy Trawniki były znacznie **niższe** do średnich wyników w powiecie i regionie. W 2024 r. do egzaminu ósmoklasisty przystąpili uczniowie z 3 szkół podstawowych z terenu gminy: Szkoły Podstawowej im. Stefana Batorego w Biskupicach, Szkoły Podstawowej im. Noblistów Polskich w Siostrzytowie oraz Szkoły Podstawowej im. Marii Skłodowskiej-Curie w Trawnikach. Wyniki poszczególnych szkół podstawowych w 2024 r. były bardzo zbliżone do siebie, przy czym z języka polskiego najlepsze wyniki osiągnęli ósmoklasiści ze Szkoły

Podstawowej im. Noblistów Polskich w Siostrzytowie, a z matematyki i języka angielskiego - Szkoły Podstawowej im. Marii Skłodowskiej-Curie w Trawnikach. Natomiast biorąc pod uwagę rok 2023, w którym egzamin ósmoklasisty zdawali uczniowie wszystkich 5 szkół zdecydowanie najlepsze wyniki osiągnęli uczniowie ze Szkoły Podstawowej im. Jana Pawła II w Dorohuczycy. Najstąbiej wypadli zdający ze Szkoły Podstawowej im. Stefana Batorego w Biskupicach.

Tabela 8. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach podstawowych na terenie Gminy Trawniki w 2024 r.

Nazwa szkoły	Język polski - średni wynik (%)	Matematyka - średni wynik (%)	Język angielski - średni wynik (%)
2024			
Szkoła Podstawowa im. Stefana Batorego w Biskupicach	61	52	44
Szkoła Podstawowa im. Noblistów Polskich w Siostrzytowie	62	48	46
Szkoła Podstawowa im. Marii Skłodowskiej-Curie w Trawnikach	61	53	52
2023			
Szkoła Podstawowa im. Stefana Batorego w Biskupicach	58	38	40
Szkoła Podstawowa im. Noblistów Polskich w Siostrzytowie	64	58	68
Szkoła Podstawowa im. Marii Skłodowskiej-Curie w Trawnikach	65	55	62
Szkoła Podstawowa im. Ks. Piotra Ściegiennego w Oleśnikach	66	44	48
Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Dorohuczycy	69	57	74

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Konieczne są dalsze działania poprawiające stale jakość kształcenia w szkołach gminnych i wzbogacające ofertę edukacyjną dla uczniów. Istotne z punktu widzenia jakości edukacji na terenie gminy są dane dotyczące potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami i uczniów zdolnych. W ostatnich latach zwiększyła się liczba dzieci, dla których poradnie psychologiczno – pedagogiczne wydały orzeczenia i opinie dotyczące kształcenia. Kadra pedagogiczna placówek z terenu gminy wskazuje również na większą liczbę dzieci nie posiadających dysfunkcji wymagających specjalistycznych orzeczeń, ale zmagających się z różnego rodzaju kryzysami psychologicznymi, także wymagających różnego rodzaju wsparcia pedagogicznego i psychologicznego. Inną grupą, na której potrzeby zwracają uwagę rodzice i opiekunowie dzieci ze szkół podstawowych są dzieci szczególnie uzdolnione. Potrzeby edukacyjne tych dzieci znacznie wykraczają poza podstawę programową oferowaną przez szkołę. Placówki szkolne ze względu na ograniczenia finansowe i organizacyjne nie są w stanie zaspokoić szczególnych potrzeb ww. grup dzieci. Dostęp do specjalistów jest z kolei utrudniony i często wymaga wyjazdów poza miejsce zamieszkania, co wiąże się z ponoszeniem przez rodziców znacznych nakładów finansowych. W celu zapewnienia wysokiej jakości kształcenia konieczne staje się zwiększenie oferty na zajęcia i wsparcie psychologiczne dla uczniów ze specjalnymi potrzebami oraz zajęć dodatkowych dla uczniów zdolnych.

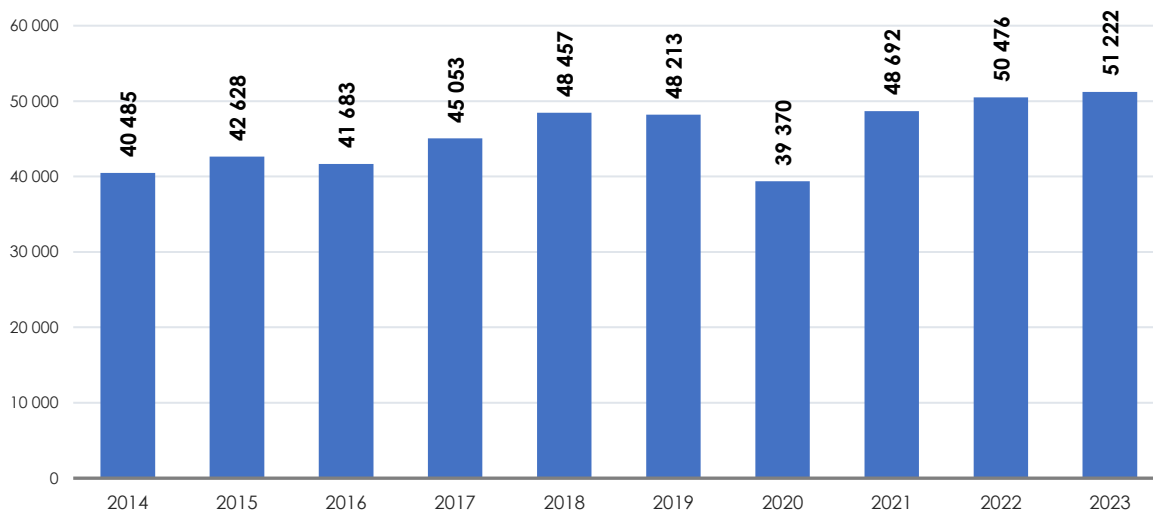
2.6.2. OCHRONA ZDROWIA

Podstawowa opieka zdrowotna stanowi ważny szczebel w systemie ochrony zdrowia – to od jej skuteczności w ogromnym stopniu zależy efektywność całego procesu leczenia

pacjenta i sprawność systemu opieki medycznej. Na terenie Gminy Trawniki działalność prowadzi 5 **przychodni lekarskich**, w tym jedna podległa samorządowi gminnemu: **Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Trawnikach**. Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Trawnikach udziela świadczeń w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej. W jego ramach funkcjonują trzy gabinety lekarzy rodzinnych, gabinet pediatryczny, gabinet pielęgniarki środowiskowo-rodzinnej, gabinet położnej środowiskowej, gabinet pielęgniarki medycyny szkolnej, gabinet zabiegowy i EKG, gabinet szczepień ochronnych oraz punkt pobrań laboratorium analitycznego.

W 2023 r. we wszystkich przychodniach udzielono 51 222 **porad lekarskich w podstawowej opiece zdrowotnej**. Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat liczba porad lekarskich udzielonych na terenie gminy zwiększyła się o 26,5% (10 737). Dane obejmujące liczbę udzielonych porad pośrednio świadczą o kondycji zdrowotnej społeczności zamieszkującej gminę. Wyraźny spadek liczby porad w roku 2020 spowodowany był pandemią COVID-19 oraz czasową samoizolacją społeczeństwa. W latach 2021-2023, wraz z poluzowaniem obostrzeń pandemicznych, liczba porad znacząco wzrosła. Zmiany liczby udzielonych porad powiązane są również powstawaniem i likwidacją placówek ochrony zdrowia.

Wykres 41. Liczba porad udzielonych w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (szt.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2023 r. Gmina Trawniki finansowała mieszkańcom z własnych środków świadczenia w zakresie ochrony zdrowia. Głównym celem zakupu świadczeń było zwiększenie dostępności do świadczeń gwarantowanych obejmujących porady specjalistyczne i badania diagnostyczne, a tym samym wcześniejsza diagnostyka chorób i poprawa stanu zdrowia mieszkańców. Łącznie, w ramach programu udzielono 1 593 porad.

W 2023 r. na terenie gminy funkcjonowały **3 ogólnodostępne apteki**.

2.6.3. POMOC SPOŁECZNA

Pomoc społeczna ma na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwycięzenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w godnych

warunkach. Zgodnie z polskim prawodawstwem większość działań pomocowych umiejscowionych jest na poziomie gminy, a ośrodki pomocy społecznej i centra usług społecznych można uznać za wiodące i stanowiące podstawowe źródło wsparcia dla rodzin znajdujących się w sytuacji kryzysowej. Są to instytucje, które na poziomie lokalnym odpowiadają za koordynację działań z zakresu pomocy społecznej oraz za większość działań z zakresu polityki społecznej. Zajmują się one między innymi wypłacaniem świadczeń pieniężnych i udzielaniem wsparcia w zakresie przewycięzania trudnej sytuacji życiowej.

W Gminie Trawniki powyższe zadania wykonuje **Ośrodek Pomocy Społecznej w Trawnikach**. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej jako jednostka organizacyjna gminy realizuje zadania własne gminy o charakterze obowiązkowym i zlecone gminie w zakresie pomocy społecznej. Jednostką realizującą zadania z zakresu pomocy społecznej oraz systemu pieczy zastępczej na obszarze Powiatu Świdnickiego jest także **Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Świdniku**. W zakresie jego kompetencji znajdują się również działania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych. Kolejną jednostką wspierającą mieszkańców Gminy Trawniki w przewycięzaniu trudności życiowych jest Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Świdniku, który pełni też funkcję Organizatora Rodzinnej Pieczy Zastępczej. Na terenie powiatu funkcjonuje również: Powiatowy Ośrodek Wsparcia w Świdniku „Stacja Świdnik II”, Powiatowy Klub Samopomocy dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi „TOR” w Świdniku, dwa Warsztaty Terapii Zajęciowej – jeden w Janówku gmina Metegiew, drugi w mieście Świdnik. Osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącym samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w miejscu zamieszkania przysługuje możliwość umieszczenia w domu pomocy społecznej – na terenie powiatu takie jednostki znajdują się w Świdniku, Wygnanowicach i Krzesimowie i są dedykowane do różnej grupy odbiorców w zależności od zdiagnozowanych potrzeb.

Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej to osoby, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, i które korzystają ze świadczeń pomocy społecznej, takich jak:

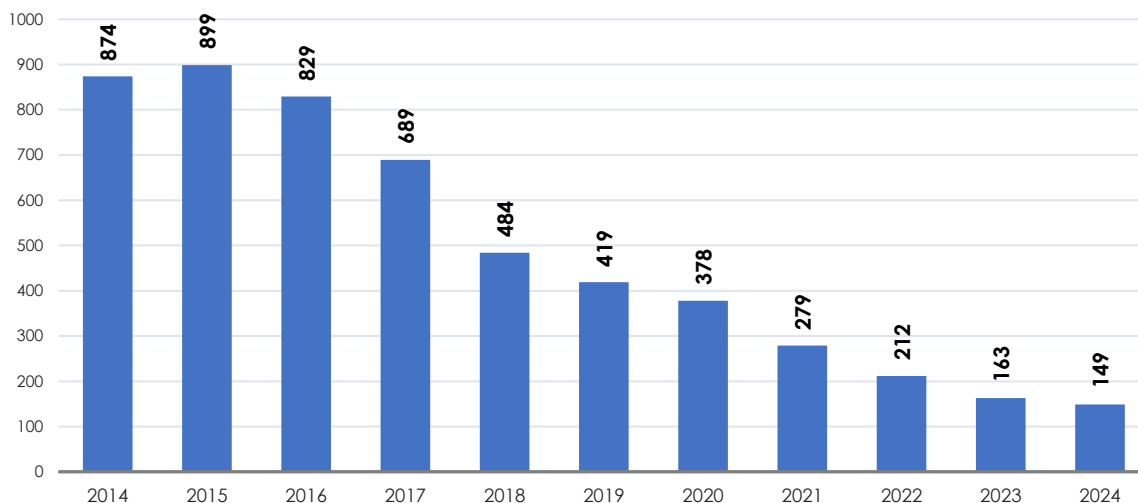
- świadczenia pieniężne (są to głównie zasiłki stałe, okresowe i celowe,
- świadczenia niepieniężne (jest to pomoc w formie: schronienia, posiłku, ubrania, usług opiekuńczych, pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego w szczególności prawnego, psychologicznego, pedagogicznego, współpraca z asystentem rodzinnym, a także pomoc w formie pobytu w ośrodkach wsparcia).

W 2024 r. z pomocy społecznej skorzystało 81 gospodarstw domowych. **Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej** na terenie gminy w 2024 r. wyniosła 149 osób i była o 725 osób mniejsza niż w 2014 r. (83,0%).

Zasięg korzystania z pomocy społecznej, czyli udział beneficjentów pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności na terenie gminy w latach 2014-2024 zmniejszył się o 7,8 pkt proc. i wyniósł 1,8%.

Wśród **przyczyn korzystania z pomocy społecznej** w gminie najczęściej powtarzają się następujące zjawiska: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, alkoholizm, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz potrzeba ochrony macierzyństwa. W rodzinach występuje jednocześnie kilka powodów przyznania pomocy społecznej.

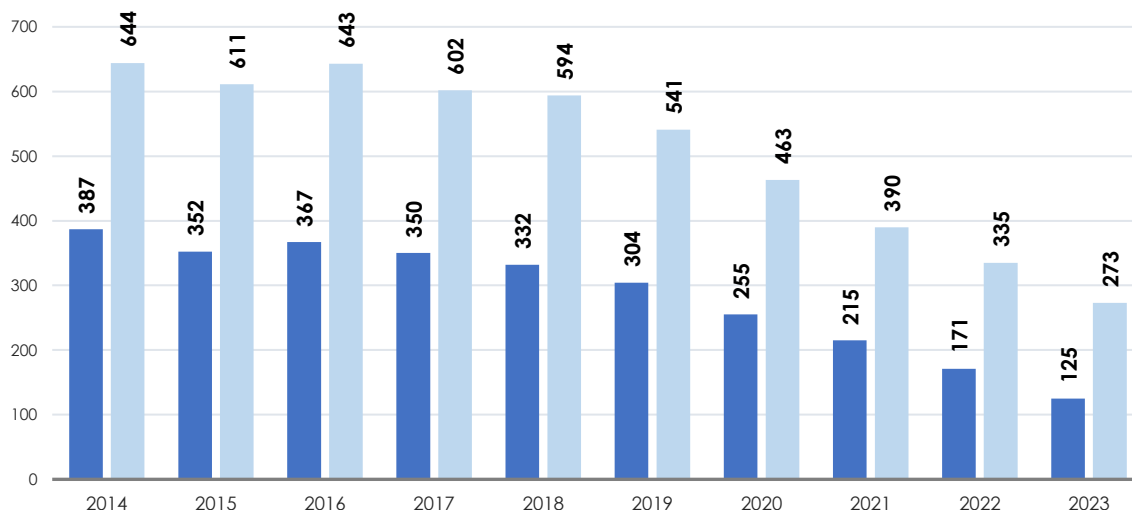
Wykres 42. Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2024 (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2023 r. na terenie gminy ze **świadczeń rodzinnych na dzieci** skorzystało 125 rodzin, a liczba dzieci do lat 17 na które przyznano zasiłek rodzinny wyniosła 273. Według danych GUS w ostatnim dziesięcioleciu liczba rodzin otrzymujących zasiłki na dzieci spadła o 262, co stanowi 67,7% rodzin otrzymujących takie zasiłki w roku 2014. Analogicznie w latach 2014-2023 zanotowano spadek liczby dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłki rodzinne – na terenie gminy wskaźnik ten był mniejszy o 57,6% w stosunku do 2014 r.

Wykres 43. Liczba rodzin oraz liczba dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (osoby)

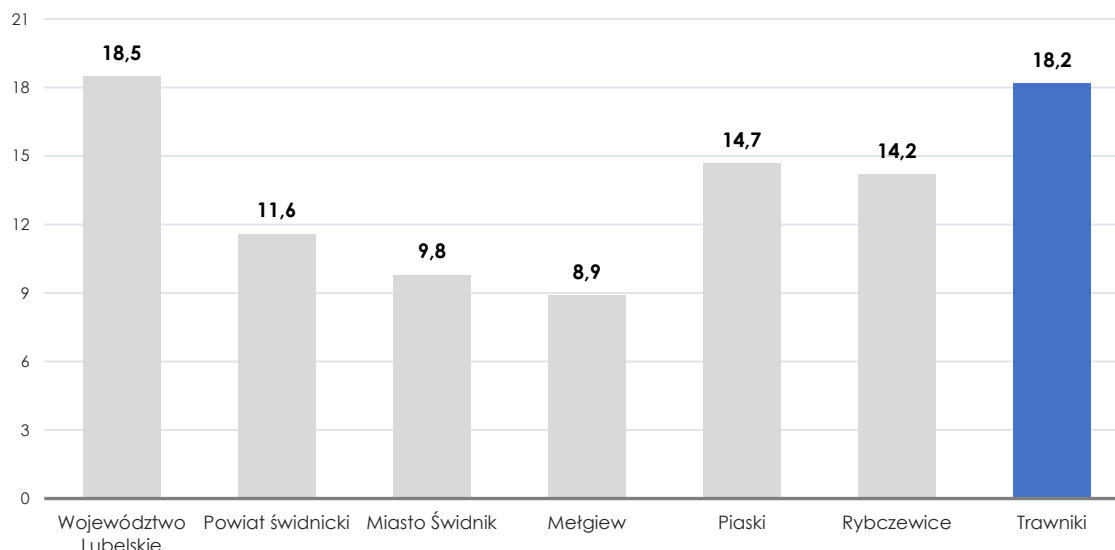

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analizując **udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny** w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (tj. w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym), należy zauważyć, że choć w ostatnim dziesięcioleciu wartość tego wskaźnika zmniejszyła się z 36,2% w 2014 r. do 18,2%, to i tak wartość wskaźnika dla gminy była wyższa od wartości dla powiatu świdnickiego (11,3%) i zbliżona do średniej dla województwa lubelskiego (18,5%). W porównaniu do pozostałych gmin powiatu świdnickiego Trawniki wyróżniają się

najwyższą wartością wskaźnika dotyczącego udziału dzieci otrzymujących zasiłek rodzinny w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym.

Wykres 44. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego oraz województwa lubelskiego w latach 2014-2023 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

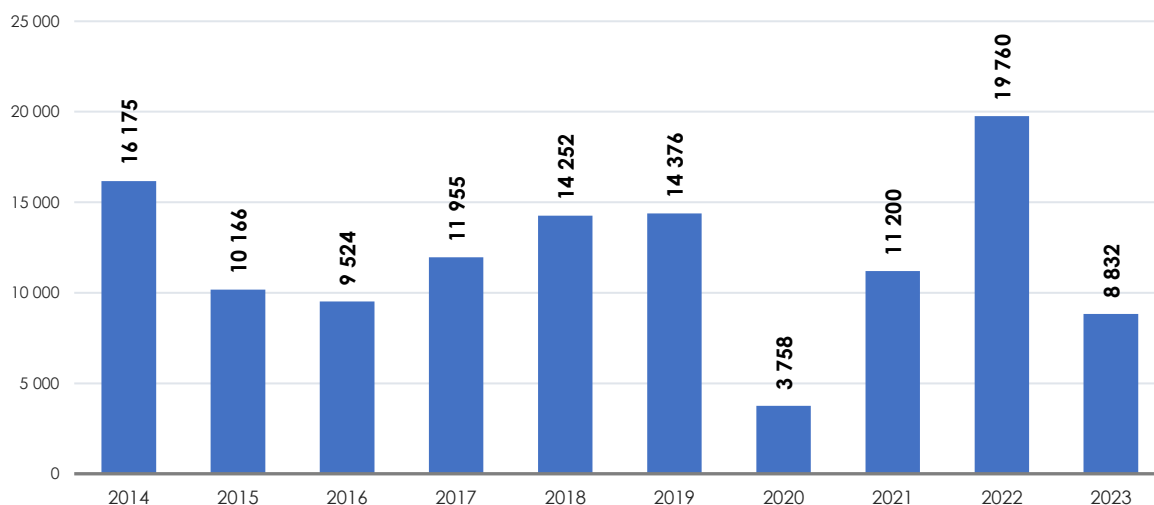
2.6.4. KULTURA I SPORT

Instytucje **kultury** prowadzą wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną, integrują poszczególne przedsięwzięcia kulturalne, a przygotowując zróżnicowane oferty skierowane do ludzi w każdym wieku, kreują postawy aktywnego uczestnictwa w życiu społeczno-kulturalnym danej społeczności. Ponadto instytucje te zapewniają, zwłaszcza dzieciom i młodzieży, atrakcyjne formy wypełnienia wolnego czasu. W Gminie Trawniki działalność kulturalną prowadzą przede wszystkim Gminny Ośrodek Kultury w Trawnikach oraz Gminne Biblioteki Publiczne w Biskupicach, Oleśnikach i Trawnikach.

Podstawowym celem działania **Gminnego Ośrodka Kultury w Trawnikach** jest prowadzenie wielokierunkowej działalności rozwijającej i zaspakajającej potrzeby kulturalne mieszkańców gminy, poprzez organizowanie i stymulowanie życia kulturalnego. Instytucja ta umożliwi różnym grupom społecznym i wiekowym aktywny udział w rozwoju zainteresowań i zamiłowań w zakresie upowszechniania kultury.

Dominującą formą działalności ośrodka jest organizacja imprez kulturalnych. W 2023 r. Gminny Ośrodek Kultury zorganizował **106 imprez**, w których wzięło udział łącznie **8 832 uczestników**. Najczęściej organizowane były koncerty, warsztaty, konkursy, prelekcje, spotkania. Należy przy tym zaznaczyć, że w ostatnim dziesięcioleciu zarówno liczba organizowanych imprez, jak też osób w nich uczestniczących ulegała fluktuacji. Spadek liczby organizowanych wydarzeń i ich uczestników w latach 2020-2021 spowodowany był pandemią COVID-19 oraz wprowadzonymi ograniczeniami związanymi z sytuacją epidemiologiczną. Najwięcej osób uczestniczyło w wydarzeniach zorganizowanych w 2022 r.

Wykres 45. Liczba osób uczestniczących w imprezach organizowanych przez ośrodek kultury na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Gminny Ośrodek Kultury cyklicznie organizuje szereg imprez: „Nadwieprzański Festiwal Piosenki i Przyśpiewki Ludowej”, festyn „Między Wieprzem, a Giełczwią - Festiwal Dwóch Dolin - Trawnicka Zaciera” „Dożynki Gminne”, Gminny Festiwal Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej „Śpiewający Słowik”, Gminny Festiwal Piosenki i Pieśni Patriotycznej, Jesienne Spotkania Teatralne, festyny rodzinne, a także imprezy charytatywne. Ośrodek promuje lokalnych twórców i rękodzieła artystyczne organizując wystawy fotograficzne, plastyczne, kiermasze rękodzieła artystycznego z zakresu: garncarstwa, malarstwa, rzeźbiarstwa i nauki wykonywania witraży. Gminny Ośrodek Kultury realizuje również zadania z zakresu upowszechniania kultury, poprzez stałe formy pracy w kołach i zespołach zainteresowań. W 2023 r. były to zespoły: taneczne, plastyczne, teatralne i muzyczne, kapela ludowa z zespołem śpiewaczym, orkiestra dęta.

W Gminnym Ośrodku Kultury w Trawnikach swoją przestrzeń do tworzenia i spotkań ma **Klub Seniora**, który liczy 50 członków. Jego głównym celem jest wspieranie i wzmacnianie aktywności społecznej seniorów.

Lokalna społeczność Gminy Trawniki w celu rozwoju i promocji swoich miejscowości, a także całego regionu, skupia się w stowarzyszeniach działających na rzecz integracji lokalnej i organizacji wszelkiego rodzaju przedsięwzięć kulturalnych, turystycznych, oświatowych czy gospodarczych. Spośród **organizacji społecznych** działających na terenie gminy należy wymienić m.in.: Stowarzyszenie Inicjatyw Trawnickich w Trawnikach oraz Stowarzyszenie Inicjatyw w Biskupicach.

Na terenie gminy funkcjonuje również 5 kół gospodyń wiejskich:

- Koło Gospodyń Wiejskich „Kromeczki” w Pełczynie,
- Koło Gospodyń Wiejskich „Atomówki” w Siostrzycowie,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Trawnikach-Kolonii,
- Koło Gospodyń Wiejskich „Oleśnianki” w Oleśnikach,
- Koło Gospodyń i Gospodarzy Wiejskich w Trawnikach.

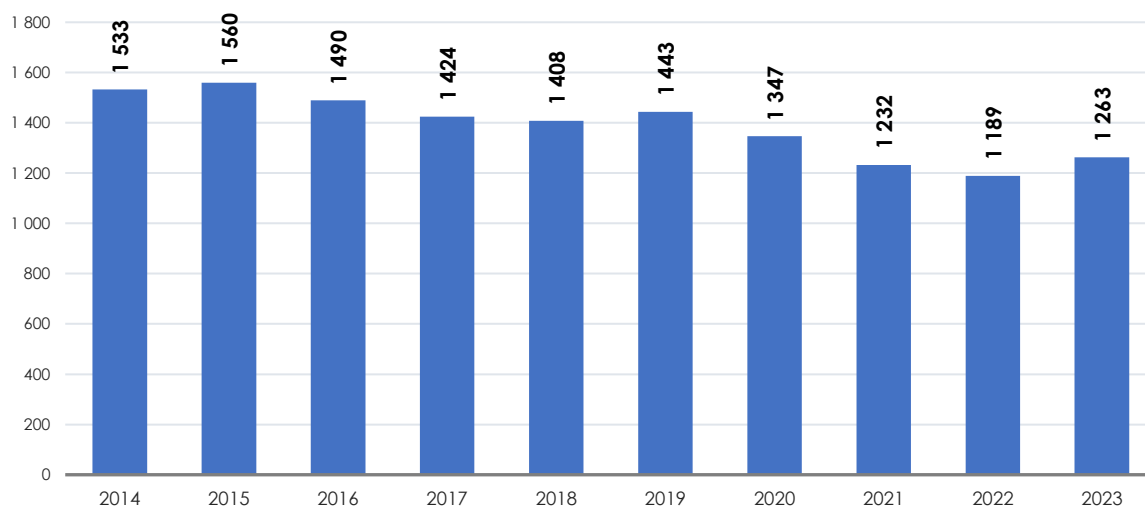
Aktywność społeczna kół przejawia się przede wszystkim w kultywowaniu tradycji czy rozwijaniu różnych form przedsiębiorczości wśród kobiet. Ich członkinie chętnie angażują się w wydarzenia kulturalne, jarmarki, festyny i warsztaty rękodzieła. Panie z KGW z terenu

gminy styną między innymi z wykonywania wieńców dożynkowych, za które otrzymują nagrody podczas powiatowych uroczystości dożynkowych w Świdniku. Członkinie Kół uczestniczą także w corocznych imprezach kulinarnych. Imprezy są okazją do promocji twórczości ludowej, rzemiosła artystycznego i kulinarnego. W stałym programie imprez są liczne konkursy kulinarne, m.in. turniej zacierkowy, konkurs nalewek.

Bardzo ważnymi w życiu społeczności wiejskich organizacjami pozarządowymi są również **jednostki ochotniczej straży pożarnej**. Są to najdłużej działające stowarzyszenia, które realizują zadania z zakresu ochrony przeciwpożarowej, ochrony życia i mienia mieszkańców gminy, jak również z zakresu organizacji imprez kulturalnych, społecznych i sportowych.

Ważną rolę w szerzeniu działalności kulturalno-oświatowej w gminie pełnią **placówki biblioteczne**. Na terenie gminy działają trzy Gminne Biblioteki Publiczne w: Biskupicach, Oleśnikach i Trawnikach. W 2023 r. biblioteki publiczne dysponowały księgozbiorem składającym się z 20 414 woluminów. W placówkach bibliotecznych na terenie gminy w 2023 r. było zarejestrowanych 1 263 czytelników, co stanowi 14,9% mieszkańców gminy. Biorąc pod uwagę lata 2014-2023 liczba czytelników na terenie Gminy Trawniki spadła o 270 osób (17,6%).

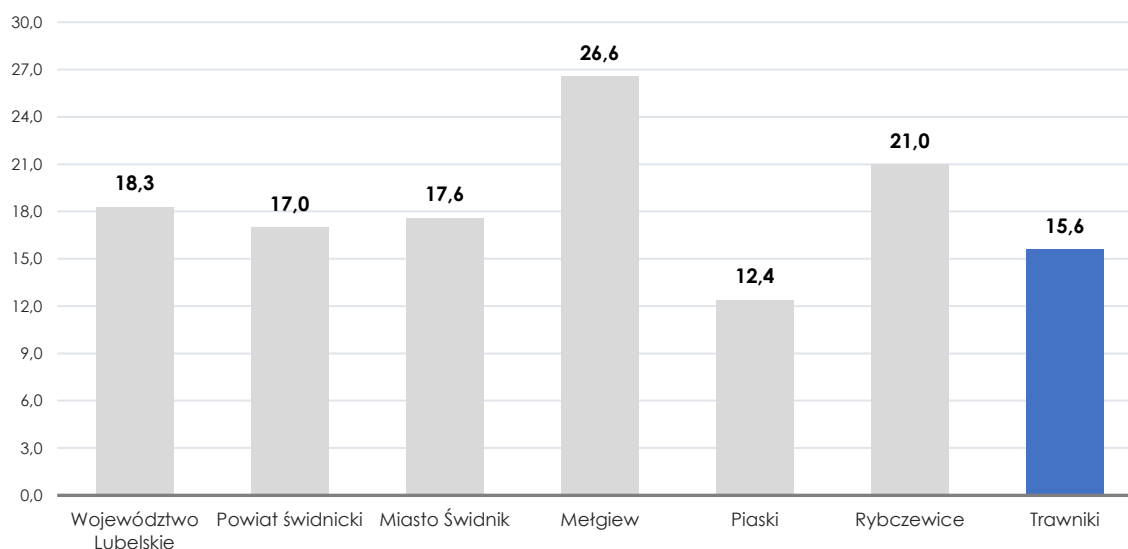
Wykres 46. Liczba czytelników bibliotek na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2023 r. czytelnictwo, mierzone liczbą wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach, w Gminie Trawniki osiągnęło wartość 15,4 i było na niższym poziomie niż wartość ww. wskaźnika dla województwa lubelskiego (18,3 wypożyczeń książek na czytelnika) oraz dla średniej obliczonej dla powiatu świdnickiego (17,0).

Wykres 47. Liczba wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego oraz województwa lubelskiego w 2023 r. (wol.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ramach realizacji Rządowego Funduszu Polski Ład, Program Inwestycji Strategicznych Gmina Trawniki otrzymała środki na realizację inwestycji pn. „Budowa i modernizacja infrastruktury społecznej, edukacyjnej, kulturalnej oraz poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych Gminy Trawniki”. Dzięki otrzymanemu dofinansowaniu rozpoczęto modernizację istniejącego budynku biblioteki w Biskupicach wraz z zagospodarowaniem terenu. Zakres prac obejmuje przebudowę i rozbudowę istniejącego budynku biblioteki (o nowe pomieszczenia w postaci sali wielofunkcyjnej z magazynkiem, zapleczem socjalnym, toaletą dla osób niepełnosprawnych oraz pomieszczenie porządkowe) wraz z przebudową kanalizacji sanitarnej, budową bezodpływowych zbiorników na ścieki, przebudową infrastruktury teletechnicznej oraz utwardzenia terenu.

W Gminie Trawniki działania w zakresie rozwoju **kultury fizycznej i sportu** prowadzone są przez wiele podmiotów począwszy od przedszkoli, szkół, organizacji młodzieżowych, aż do różnego rodzaju klubów sportowych i stowarzyszeń. Na terenie gminy dobrze jest rozwinięty sport amatorski. Działalność w tym zakresie prowadzą **kluby sportowe**, których działalność ukierunkowana jest na rozwój i popularyzowanie sportu:

- Ludowy Klub Sportowy „Biskupice” w Biskupicach,
- Ludowy Klub Sportowy „Vir” w Dorohuczy,
- Ludowy Klub Sportowy „Oleśnia” w Oleśnikach,
- Ludowy Klub Sportowy „Trawena” w Trawnikach,
- Ludowy Klub Sportowy „Huragan” w Siostrzytowie,
- Sportowy Klub Teakwon-do w Trawnikach,
- Parafialny Klub Sportowy „Meandra” w Dorohuczy,
- Uczniowski Klub Sportowy „Tytan” w Trawnikach,
- Uczniowski Klub Sportowy „Sokół” w Oleśnikach,
- Uczniowski Klub Sportowy „Orzeł” w Biskupicach.

Warto podkreślić, że gmina posiada nowoczesną **bazę sportowo-rekreacyjną**, w postaci ogólnodostępnej infrastruktury sportowej dającej możliwość aktywnego spędzania wolnego czasu. Stanowi to ważny element profilaktyki zdrowotnej oraz umożliwia

współzawodnictwo sportowe. Baza sportowo-rekreacyjna jest stale rozbudowywana i dostosowywana do potrzeb mieszkańców. Szkoły posiadają 5 sal sportowych oraz dostęp do placów zabaw czy boisk przyszkolnych. W gminie użytkowane są również ogólnodostępne boiska, w tym boisko wielofunkcyjne oraz 8 boisk do gry w piłkę nożną (5 pełnowymiarowych i 3 niepełnowymiarowe).

2.6.5. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Poczucie bezpieczeństwa jest jedną z podstawowych potrzeb każdego człowieka i decyduje o funkcjonowaniu społeczności. Jednym z zadań realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego jest zapewnienie porządku publicznego i bezpieczeństwa przeciwpożarowego.

Główne zadania zakresu ochrony przeciwpożarowej realizowane są poprzez działalność **Ochotniczych Straży Pożarnych**. W 2023 r. na terenie gminy funkcjonowało 7 jednostek OSP, z czego 2 jednostki (OSP Trawniki, OSP Oleśnik) włączone do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Dodatkowo przy OSP Trawniki działa Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza. Wszystkie jednostki posiadają samochody pożarnicze wraz z wyposażeniem. Aktualne wyposażenie spełnia niezbędne wymagania i zabezpiecza potrzeby gminy. Dzięki odpowiedniemu wyposażeniu jednostek OSP możliwe jest podejmowanie działań ratowniczych w zakresie: ratownictwa technicznego, ratownictwa powodziowego, ratownictwa medycznego, poszukiwawczo-ratowniczego. Jednostki OSP również wykazują się dużą aktywnością podczas działań wspomagających organizację imprez kulturalnych czy inicjatyw lokalnej społeczności.

W 2023 r. na obszarze gminy miały miejsce **104 zdarzenia** wymagające udziału straży pożarnych w tym 38 pożarów, 64 miejscowe zagrożenia oraz 2 fałszywe alarmy.

2.6.6. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- **Na terenie Gminy Trawniki, w miejscowości Pełczyn, od 2018 r. funkcjonuje Żłobek Słonik oferujący 25 miejsc. W 2023 r. do żłobka uczęszczało 16 dzieci. Zgodnie z danymi GUS odsetek dzieci do lat 3 objętych opieką żłobkową na terenie gminy wynosi jedynie 10,4%, wobec 22,2% w powiecie świdnickim oraz 16,0% w województwie lubelskim. Warto jednak wspomnieć, że trwa budowa Gminnego Żłobka w Trawnikach, realizowana w ramach Programu Aktywny Maluch 2022-2029.**
- **W 2023 r. na terenie Gminy Trawniki funkcjonowało 5 ośrodków wychowania przedszkolnego (przedszkoli, i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych): Przedszkole Samorządowe w Trawnikach, Przedszkole Samorządowe w Biskupicach oraz oddziały przedszkole w szkołach podstawowych w: Dorohuczy, Oleśnikach i Siostrzytowie.**
- **W roku szkolnym 2022/2023 w ramach systemu oświaty wychowaniem przedszkolnym objętych zostało 253 dzieci w wieku od 3 do 6 lat. W latach 2014-2023 na analizowanym terenie zaobserwowano znaczący wzrost dostępności wychowania przedszkolnego – w 2023 r. odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną na terenie gminy wyniósł 76,9% - w 2014 r. wynosił on 70,7%. Nadal jednak wskaźnik ten odbiega od średniej dla powiatu świdnickiego (94,0%) oraz województwa lubelskiego (93,0%). Jednocześnie należy zauważyć, że w Świdniku zauważono ponad 100% upowszechnienie edukacji przedszkolnej (117,4%), co oznacza, że ośrodki**

funkcjonujące na terenie miasta obejmują edukacją przedszkolną dzieci z terenów spoza miejsca ich zameldowania, w tym również z Gminy Trawniki.

- W 2023 r. na terenie Gminy Trawniki funkcjonowały 5 szkół podstawowych, prowadzonych przez samorząd gminny, do których uczęszczało łącznie 564 uczniów: Szkoła Podstawowa im. Stefana Batorego w Biskupicach, Szkoła Podstawowa im. Noblistów Polskich w Siostrzytowie, Szkoła Podstawowa im. Marii Skłodowskiej-Curie w Trawnikach, Szkoła Podstawowa im. ks. Piotra Ściegiennego w Oleśnikach, Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Dorohuczycy.
- Współczynnik skolaryzacji brutto, czyli relacja liczby osób uczących się na danym poziomie nauczania (niezależnie od wieku) do liczby ludności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi kształcenia, obliczony dla szkół podstawowych na terenie gminy, osiągnął wartość 80,6%, wobec 106,1% w gminie miejskiej Świdnik. Co istotne widać pewną tendencję wzrostu tego współczynnika w gminie miejskiej i spadku na terenie Gminy Trawniki, co świadczy o większej atrakcyjności szkół w Świdniku również dla mieszkańców pobliskich obszarów wiejskich.
- Oceny jakości i edukacji oferowanej na poziomie szkół podstawowych można dokonać przy pomocy analizy wyników egzaminu ósmoklasisty. Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2024 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów szkół podstawowych z Gminy Trawniki były znacznie niższe do średnich wyników w powiecie i regionie.
- W 2024 r. do egzaminu ósmoklasisty przystąpili uczniowie z 3 szkół podstawowych z terenu gminy: Szkoły Podstawowej im. Stefana Batorego w Biskupicach, Szkoły Podstawowej im. Noblistów Polskich w Siostrzytowie oraz Szkoły Podstawowej im. Marii Skłodowskiej-Curie w Trawnikach. Wyniki poszczególnych szkół podstawowych w 2024 r. były bardzo zbliżone do siebie, przy czym z języka polskiego najlepsze wyniki osiągnęli ósmoklasiści ze Szkoły Podstawowej im. Noblistów Polskich w Siostrzytowie, a z matematyki i języka angielskiego - Szkoły Podstawowej im. Marii Skłodowskiej-Curie w Trawnikach. Natomiast biorąc pod uwagę rok 2023, w którym egzamin ósmoklasisty zdawali uczniowie wszystkich 5 szkół zdecydowanie najlepsze wyniki osiągnęli uczniowie ze Szkoły Podstawowa im. Jana Pawła II w Dorohuczycy. Najbardziej wypadli zdający ze Szkoły Podstawowej im. Stefana Batorego w Biskupicach.
- Szkoły w Gminie Trawniki posiadają dobrą bazę do prowadzenia zajęć dydaktycznych. Poprawie ulega zarówno stan techniczny budynków, jak również wyposażenie szkół w nowoczesne narzędzia multimedialne. Konieczne są jednak dalsze działania poprawiające jakość kształcenia w szkołach gminnych i wzbogacających ofertę edukacyjną w szczególności dla uczniów ze specjalnymi potrzebami oraz uczniów zdolnych.
- Na terenie Gminy Trawniki działalność prowadzi 5 przychodni lekarskich, w tym jedna podległa samorządowi gminnemu: Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Trawnikach. W 2023 r. we wszystkich przychodniach udzielono 51 222 porad lekarskich w podstawowej opiece zdrowotnej. Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat liczba porad lekarskich udzielonych na terenie gminy zwiększyła się o 26,5% (10 737), co pośrednio świadczy o pogarszającej się kondycji zdrowotnej społeczności zamieszkującej gminę. Postępujący proces starzenia się populacji oraz wzrost liczby zachorowań na choroby przewlekłe prognozują dalszy wzrost popytu na świadczenia zdrowotne.

- W Gminie Trawniki zadania z zakresu pomocy społecznej wykonuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Trawnikach. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej jako jednostka organizacyjna gminy realizuje zadania własne gminy o charakterze obowiązkowym i zlecone gminie w zakresie pomocy społecznej. Jednostką realizującą zadania z zakresu pomocy społecznej systemu pieczy zastępczej na obszarze Powiatu Świdnickiego jest także Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Świdniku.
- W 2024 r. ze środowiskowej pomocy społecznej skorzystało 81 gospodarstw domowych. Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy w 2024 r. wyniosła 149 osób i była o 725 osób mniejsza niż w 2014 r. (83,0%). Zasięg korzystania z pomocy społecznej, czyli udział beneficjentów pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności na terenie gminy w latach 2014-2023 zmniejszył się o 7,8 pkt proc. i wyniósł 1,8%. Wśród przyczyn korzystania z pomocy społecznej w gminie najczęściej powtarzają się następujące zjawiska: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, alkoholizm, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz potrzeba ochrony macierzyństwa. W rodzinach występuje jednocześnie kilka powodów przyznania pomocy społecznej.
- W 2023 r. na terenie gminy ze świadczeń rodzinnych na dzieci skorzystało 125 rodzin, a liczba dzieci do lat 17 na które przyznano zasiłek rodzinny wyniosła 273. Analizując udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (tj. w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym), należy zauważyć, że choć w ostatnim dziesięcioleciu wartość tego wskaźnika zmniejszyła się z 36,2% w 2014 r. do 18,2% , to i tak wartość wskaźnika dla gminy była wyższa od wartości dla powiatu świdnickiego (11,3%) i zbliżona do średniej dla województwa lubelskiego (18,5%).
- W Gminie Trawniki działalność kulturalną prowadzą przede wszystkim Gminny Ośrodek Kultury w Trawnikach oraz Gminne Biblioteki Publiczne w Biskupicach, Oleśnikach i Trawnikach. Podstawowym celem działania Gminnego Ośrodka Kultury w Trawnikach jest prowadzenie wielokierunkowej działalności rozwijającej i zaspakajającej potrzeby kulturalne mieszkańców gminy, poprzez organizowanie i stymulowanie życia kulturalnego. Instytucja ta umożliwia różnym grupom społecznym i wiekowym aktywny udział w rozwoju zainteresowań i zamiłowań w zakresie upowszechniania kultury. Dominującą formą działalności ośrodka jest organizacja imprez kulturalnych. W 2023 r. Gminny Ośrodek Kultury zorganizował 106 imprez, w których wzięło udział łącznie 8 832 uczestników. Najczęściej organizowane były koncerty, warsztaty, konkursy, prelekcje, spotkania.
- Gminny Ośrodek Kultury cyklicznie organizuje szereg imprez: „Nadwieprzański Festiwal Piosenki i Przyśpiewki Ludowej”, festyn „Między Wieprzem, a Giełczwią - Festiwal Dwóch Dolin - Trawnicka Zaciera” „Dożynki Gminne”, Gminny Festiwal Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej „Śpiewający Słowik”, Gminny Festiwal Piosenki i Pieśni Patriotycznej, Jesienne Spotkania Teatralne, festyny rodzinne, a także imprezy charytatywne. Instytucja ta realizuje również zadania z zakresu upowszechniania kultury, poprzez stałe formy pracy w kołach i zespołach zainteresowań. W Gminnym Ośrodku Kultury w Trawnikach swoją przestrzeń do tworzenia i spotkań ma Klub Seniora, który liczy 50 członków. Jego głównym celem jest wspieranie i wzmacnianie aktywności społecznej seniorów.

- Lokalna społeczność Gminy Trawniki w celu rozwoju i promocji swoich miejscowości, a także całego regionu, skupia się w stowarzyszeniach działających na rzecz integracji lokalnej i organizacji wszelkiego rodzaju przedsięwzięć kulturalnych, turystycznych, oświatowych czy gospodarczych. Spośród organizacji społecznych działających na terenie gminy należy wymienić m.in.: Stowarzyszenie Inicjatyw Trawnickich w Trawnikach oraz Stowarzyszenie Inicjatyw w Biskupicach. Na terenie gminy funkcjonuje również 5 kół gospodyń wiejskich. Aktywność społeczna kół przejawia się przede wszystkim w kultywowaniu tradycji czy rozwijaniu różnych form przedsiębiorczości wśród kobiet. Ich członkinie chętnie angażują się w wydarzenia kulturalne, jarmarki, festyny i warsztaty rękodzieła czy kulinarne. Bardzo ważnymi w życiu społeczności wiejskich organizacjami pozarządowymi są również jednostki ochotniczej straży pożarnej.
- Ważną rolę w szerzeniu działalności kulturalno-oświatowej w gminie pełnią placówki biblioteczne. Na terenie gminy działają trzy Gminne Biblioteki Publiczne w: Biskupicach, Oleśnikach i Trawnikach. W placówkach bibliotecznych na terenie gminy w 2023 r. było zarejestrowanych 1 263 czytelników, co stanowi 14,9% mieszkańców gminy. Biorąc pod uwagę lata 2014-2023 liczba czytelników na terenie Gminy Trawniki spadła o 270 osób (17,6%). Co więcej, w 2023 r. czytelnictwo, mierzone liczbą wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach, w Gminie Trawniki osiągnęło wartość 15,4 i było na niższym poziomie niż wartość ww. wskaźnika dla województwa lubelskiego (18,3 wypożyczeń książek na czytelnika) oraz dla średniej obliczonej dla powiatu świdnickiego (17,0).
- W ramach realizacji Rządowego Funduszu Polski Ład, Program Inwestycji Strategicznych Gmina Trawniki otrzymała środki na realizację inwestycji pn. „Budowa i modernizacja infrastruktury społecznej, edukacyjnej, kulturalnej oraz poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych Gminy Trawniki”. Dzięki otrzymanemu dofinansowaniu rozpoczęto modernizację istniejącego budynku biblioteki w Biskupicach wraz z zagospodarowaniem terenu. Zakres prac obejmuje przebudowę i rozbudowę istniejącego budynku biblioteki (o nowe pomieszczenia w postaci sali wielofunkcyjnej z magazynkiem, zapleczem socjalnym, toaletą dla osób niepełnosprawnych oraz pomieszczenie porządkowe) wraz z przebudową kanalizacji sanitarnej, budową bezodpływowych zbiorników na ścieki, przebudową infrastruktury teletechnicznej oraz utwardzenia terenu.
- Na terenie gminy dobrze jest rozwinięty sport amatorski. Działalność w tym zakresie prowadzą kluby sportowe, których działalność ukierunkowana jest na rozwój i popularyzowanie sportu. Warto podkreślić, że gmina posiada nowoczesną bazę sportowo-rekreacyjną, w postaci ogólnodostępnej infrastruktury sportowej dającej możliwość aktywnego spędzania wolnego czasu. Stanowi to ważny element profilaktyki zdrowotnej oraz umożliwia współzawodnictwo sportowe. Baza sportowo-rekreacyjna jest stale rozbudowywana i dostosowywana do potrzeb mieszkańców.
- Główne zadania zakresu ochrony przeciwpożarowej realizowano poprzez działalność Ochotniczych Straży Pożarnych. W 2023 r. na terenie gminy funkcjonowało 7 jednostek OSP, z czego 2 jednostki (OSP Trawniki, OSP Oleśnik) włączone do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Dodatkowo przy OSP Trawniki działa Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza. Wszystkie jednostki posiadają samochody pożarnicze wraz z wyposażeniem. Aktualne wyposażenie spełnia niezbędne wymagania i zabezpiecza potrzeby gminy.

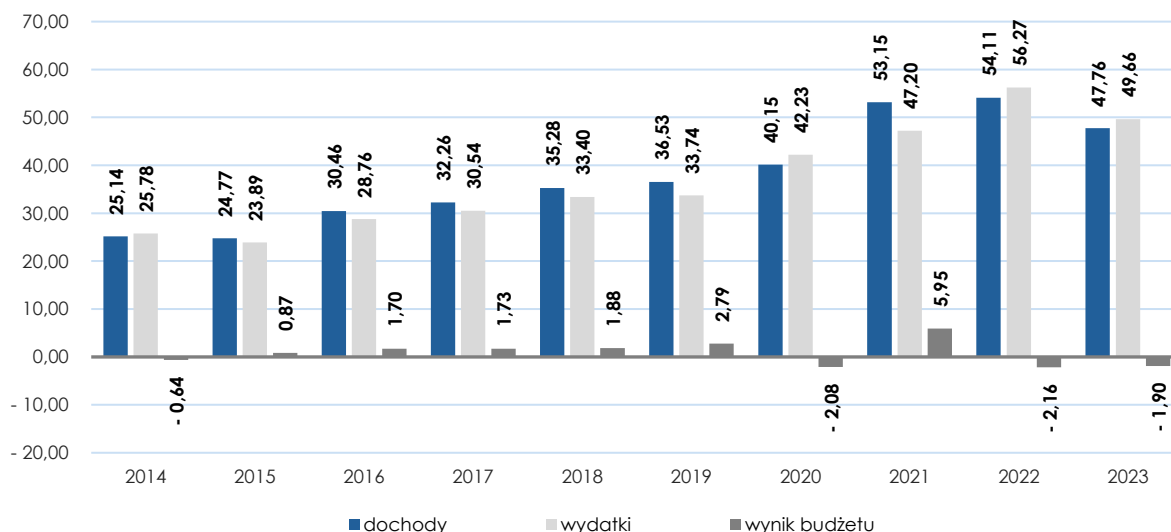
2.7. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA I SYTUACJA FINANSOWA

2.7.1. STRUKTURA BUDŻETU GMINY

Wielkość dochodów oraz struktura wydatków gminy świadczy o zdolności jednostki do inwestowania. W 2023 r. **dochody** Gminy Trawniki wyniosły 47 755 216,23 zł, a **wydatki** osiągnęły kwotę 49 657 235,36 zł. Należy również zauważyć, że w latach 2015-2022 dochody i wydatki gminy wykazywały trend wzrostowy, natomiast w 2023 r. zmniejszyły się w stosunku do roku poprzedniego o około 12%.

W ocenie potencjału dochodowego gmin z punktu widzenia możliwości finansowania ich zadań inwestycyjnych szczególnie przydatna jest kategoria nadwyżki lub deficytu operacyjnego. **Wynik operacyjny** określa poziom dochodów bieżących pozostających do dyspozycji samorządów po sfinansowaniu obligatoryjnych wydatków bieżących wraz z kosztami obsługi zadłużenia. Dodatni wynik bieżący (nadwyżka operacyjna) daje jednostce samorządu terytorialnego możliwość realizacji nowych przedsięwzięć majątkowych, zarówno bezpośrednio, przeznaczając tę kwotę na inwestycje lub pośrednio, spłacając wcześniej zaciągnięte zobowiązania na cele inwestycyjne. Ujemny wynik bieżący (deficyt operacyjny) oznacza, że bieżące wydatki jednostki samorządu terytorialnego przekraczają poziom jej dochodów bieżących. W roku 2023 wynik finansowy gminy był ujemny i jednostka wygenerowała stratę w wysokości 1 902 019,13 zł, co oznacza, że wydatki bieżące jednostki nie znajdowały znalazły pełnego pokrycia w dochodach bieżących. Analiza danych statystycznych GUS wskazuje, że w latach 2014-2023 saldo budżetu bieżącego z reguły przyjmowało wartości dodatnie. Ujemny wynik finansowy wystąpił w czterech latach – 2014, 2020, 2022 i 2023 r.

Wykres 48. Wykonanie budżetu Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (mln zł)

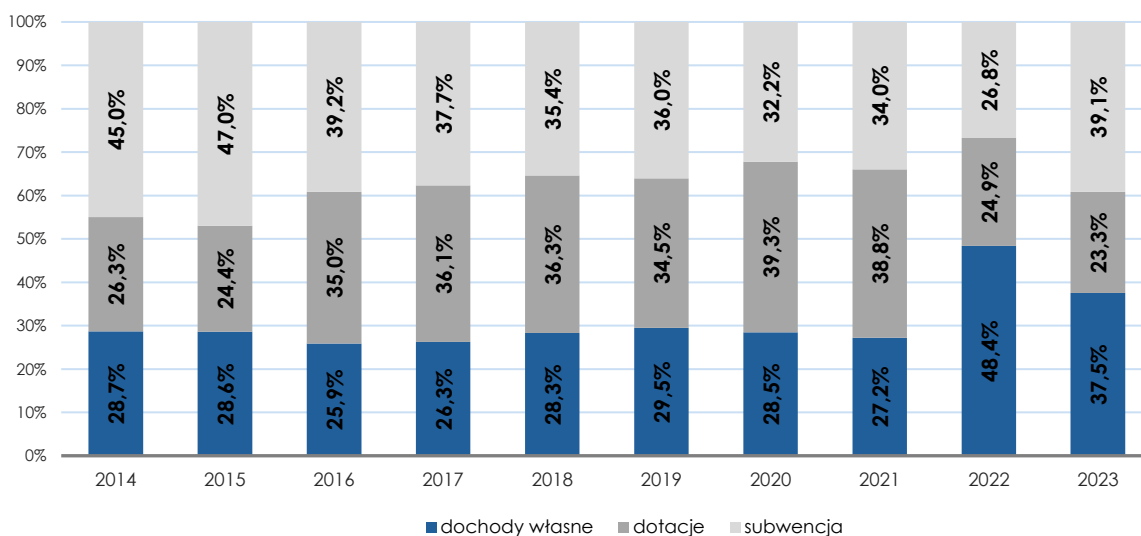

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ciągu ostatnich 10 lat można zaobserwować **wzrost dochodów** gminy. W odniesieniu do roku 2013 dochody wzrosły o 89,9% (22 611 927,53 zł). **Struktura dochodów samorządu**, a szczególnie wysoki udział dochodów własnych w dochodach ogółem, świadczy o zamożności jednostki samorządu terytorialnego, a także o dużej samodzielności finansowej i niezależności od transferów z budżetu państwa. Dochody własne stanowią bowiem wpływy z podatków, opłat, sprzedaży mienia komunalnego czy dzierżawy

(tzw. dochody własne podstawowe), a także wpływy z tytułu udziału w podatkach od osób fizycznych (PIT) i prawnych (CIT), stanowiących dochody budżetu państwa. W Gminie Trawniki w 2023 r. najwyższy udział w dochodach ogółem miały subwencje – 39,41% (18 689 320,85 zł), następnie dochody własne – 37,5% (17 924 257,02 zł), zaś najmniejszy dotacje – 23,3% (11 141 638,36 zł). W ostatnich dwóch latach w strukturze dochodów gminy zaobserwowano znaczący spadek udziały dotacji oraz jednocześnie wzrost dochodów własnych gminy, co może być związane z zakończeniem realizacji projektów współfinansowanych ze środków europejskich dostępnych w ramach perspektywy finansowej na lata 2014-2020.

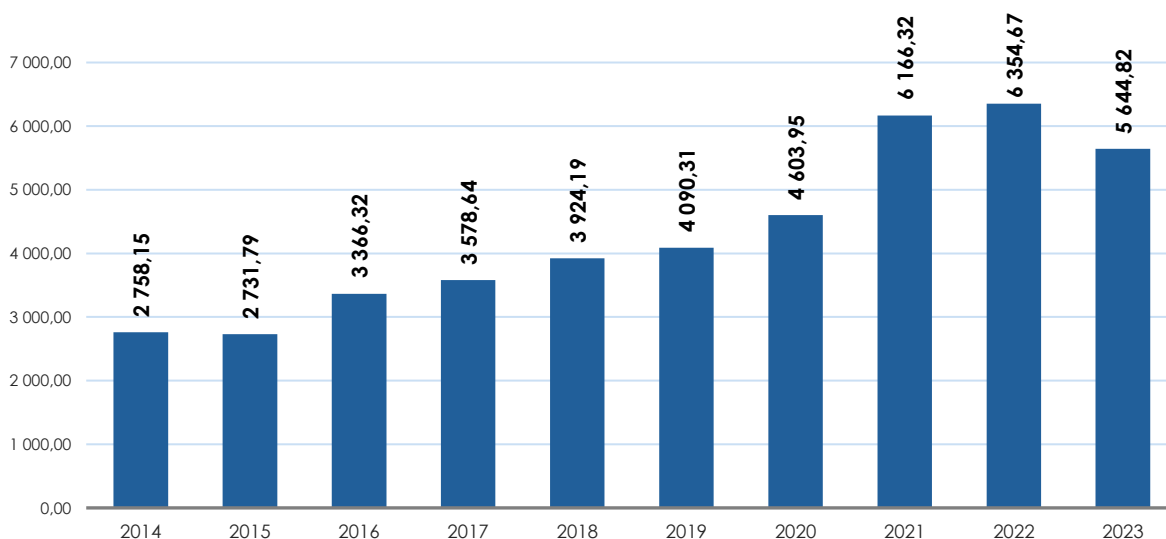
Wykres 49. Struktura dochodów Gminy Trawniki w latach 2014 - 2023 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Według danych GUS **średni dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca** gminy wyniósł 5 644,82 zł i był zbliżony od średniego dochodu na 1 mieszkańca gmin powiatu świdnickiego (5 739,07 zł), lecz jednocześnie znacznie niższy od średniego dochodu na 1 mieszkańca województwa lubelskiego w gminach bez miast na prawach powiatu (6 491,02 zł).

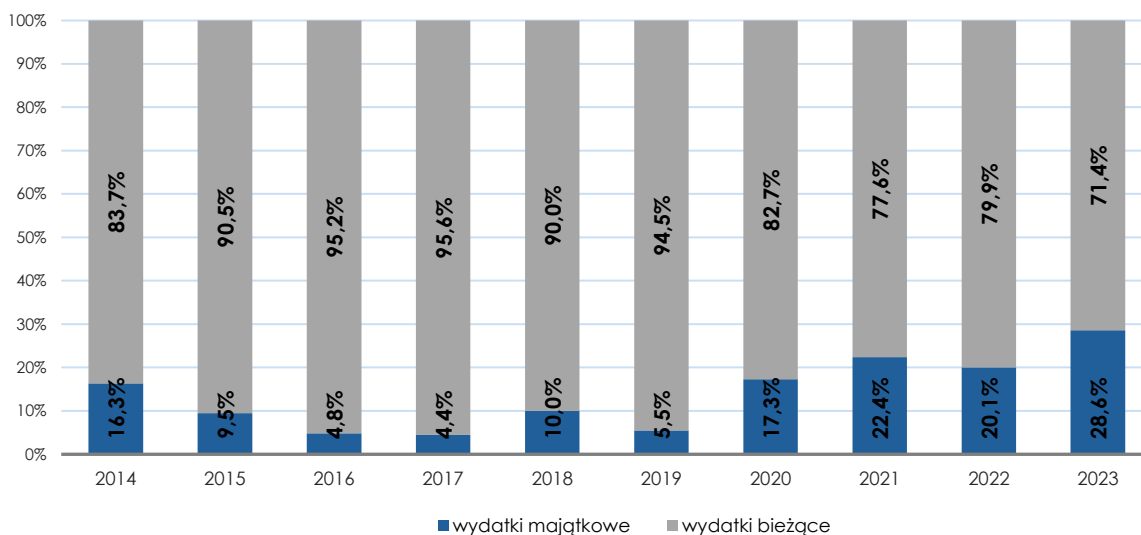
Wykres 50. Średni dochód na 1 mieszkańca Gminy Trawniki w latach 2014 - 2023 (zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Trend dotyczący dochodów własnych gminy przypadających na 1 mieszkańca w latach 2014-2022 kształtował się pozytywnie – w okresie tym obserwowano stopniowy wzrost tego wskaźnika. Należy jednak zauważyć, że w 2023 r. wartość wskaźnika zmniejszyła się o 11,2%. W 2023 r. – w porównaniu do roku 2014 r. – **wydatki ogółem** gminy zwiększyły się o 23 873 893,25 zł (92,6%). W **strukturze wydatków** gminy w 2023 r. wydatki bieżące wyniosły 35 467 798,52 zł (71,4%), zaś wydatki majątkowe 14 189 436,84 zł (28,6%).

Wykres 51. Struktura wydatków Gminy Trawniki w latach 2014 - 2023 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

2.7.2. PROJEKTY WSPÓŁFINANSOWANE ZE ŚRODKÓW UNII EUROPEJSKIEJ

Gmina Trawniki aktywnie korzysta ze środków pochodzących z Funduszy Europejskich. Gmina w perspektywie finansowej 2014-2020 w ramach **Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020** – jako beneficjent wiodący – zrealizowała **9 projektów** o łącznej wartości ogółem wynoszącej 18 204 233,82 zł i otrzymała **11 112 402,21 zł** dofinansowania z Unii Europejskiej. Gmina oraz podmioty prowadzące działalność na jej terenie realizowały również projekty współfinansowane w ramach **Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020** – łącznie zrealizowano **4 inwestycje** o wartości całkowitej wynoszącej 2 480 983,30 zł, przy dofinansowaniu wynoszącym **1 060 138,89 zł**.

Tabela 9. Projekty realizowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 przez Gminę Trawniki oraz inne podmioty

Tytuł projektu	Wartość ogółem (zł)	Wkład UE (zł)
Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020		
Wsparcie dla klimatu w Gminie Trawniki I	3 817 909,36	1 977 338,05
Wsparcie dla klimatu w Gminie Trawniki III	3 597 390,79	1 786 353,54
Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii do budowy systemów fotowoltaicznych i biomasy w gospodarstwach indywidualnych w Gminie Trawniki.	2 198 527,95	1 607 712,59
Termomodernizacja budynku Przedszkola w Trawnikach	674 459,71	440 390,01

Termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej w Trawnikach	2 400 189,84	1 499 354,47
Termomodernizacja budynku Gminnego Ośrodka Kultury w Trawnikach	1 320 901,09	834 290,71
Modernizacja oświetlenia ulicznego w Gminie Trawniki	2 011 040,18	1 161 188,88
Klub Seniora w Gminie Trawniki	1 009 213,98	807 363,18
Moje przedszkole w Gminie Trawniki	1 174 600,92	998 410,78
	18 204 233,82	11 112 402,21
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020		
Elementy infrastruktury sportowo - rekreacyjnej na boisku sportowym w Trawnikach (Beneficjent – OSP Trawniki)	335 050,30	167 225,00
Przebudowa boiska sportowego w Oleśnikach (Beneficjent – LKS Oleśnia Oleśniki)	398 520,00	300 000,00
Rozwój gospodarki wodno - ściekowej w Gminie Trawniki poprzez budowę kanalizacji sanitarnej i przydomowych oczyszczalni ścieków - rozwój sieci kanalizacyjnej	192 963,60	71 361,11
Rozwój gospodarki wodno - ściekowej w Gminie Trawniki poprzez budowę kanalizacji sanitarnej i przydomowych oczyszczalni ścieków – przydomowe oczyszczalnie ścieków	1 554 449,40	521 552,78
	2 480 983,30	1 060 138,89

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zamieszczonych na stronie www.funduszeuropejskie.gov.pl oraz danych Gminy Trawniki.

Gmina Trawniki rozpoczęła również realizację dwóch projektów współfinansowanych w ramach programu **Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027**.

Gmina Trawniki, będąca liderem projektu, wspólnie z Gminami: Garbów, Firlej, Krzczonów i Spiczyn, realizuje projekt pn. **Zwiększenie dostępności elektronicznych usług publicznych i informacji przestrzennej w gminach subregionu lubelskiego**, którego głównym celem jest zwiększenie dostępności i jakości usług publicznych świadczonych przez urzędy. U uruchomienie nowych e-usług oraz poprawa funkcjonalności i e-dojrzałości istniejących e-usług w jednostkach samorządu terytorialnego realizujących projekt będą możliwe dzięki zaplanowanym w projekcie działaniom: wdrożeniu i modernizacji systemów informatycznych w urzędach gmin i modernizacji infrastruktury sieciowo-sprzętowej w zakresie niezbędnym dla zaplanowanych wdrożeń. Grupami docelowymi są mieszkańcy gmin współrealizujących projekt, tj. Trawniki, Firlej, Garbów, Krzczonów i Spiczyn, przedsiębiorcy prowadzący działalność na terenie subregionu oraz pracownicy urzędów jednostek samorządu terytorialnego współrealizujących projekt. Dzięki udostępnieniu elektronicznych usług publicznych wszyscy interesanci będą mieli ułatwioną możliwość załatwienia swoich spraw, bez potrzeby fizycznej wizyty w instytucji. Całkowita wartość projektu wynosi 5 848 192,44 zł, natomiast kwota dofinansowania z Funduszy Europejskich to 4 970 963,57 zł.

Gmina rozpoczęła także realizację projektu pn. **Wzmocnienie potencjału turystycznego Gminy Trawniki**. Celem projektu jest wzmocnienie potencjału turystycznego gminy poprzez budowę ogrodu sensorycznego oraz zakup niezbędnego wyposażenia, które będzie wykorzystywane do organizowania wydarzeń kulturalnych. Na realizację tej inwestycji gmina otrzymała 753 517,08 zł.

Ponadto Gmina Trawniki podpisała umowę o powierzenie grantu na realizację zadania pn.: **Cyberbezpieczny samorząd w Gminie Trawniki**. Projekt jest realizowany w ramach Funduszy Europejskich na Rozwój Cyfrowy 2021-2027. Celem projektu jest zwiększenie

poziomu bezpieczeństwa informacji Urzędu Gminy Trawniki oraz jednostek budżetowych podległych Gminie Trawniki poprzez wzmocnienie odporności oraz zdolności do skutecznego zapobiegania i reagowania na incydenty w systemach informacyjnych. Z projektu korzystać będą pracownicy Urzędu Gminy Trawniki, Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach oraz Gminnego Zespołu Ekonomiczno-Administracyjnego Szkół w Trawnikach. Wartość projektu to 699 862,00 zł. Dofinansowanie z Funduszy Europejskich wynosi natomiast 573 887,00 zł.

Samorząd Gminy Trawniki może również pochwalić realizacją licznych inwestycji współfinansowanych ze **środków krajowych**. Spośród wspartych inwestycji można wyróżnić przede wszystkim te wspierające rozwój infrastruktury drogowej mający na celu poprawę nie tylko komfortu podróżowania, ale też bezpieczeństwa oraz projekty dotyczące termomodernizacji infrastruktury publicznej, wspierające rozwój infrastruktury sportowej oraz renowację obiektów zabytkowych.

2.7.3. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- W 2023 r. dochody Gminy Trawniki wyniosły 47 755 216,23 zł, a wydatki osiągnęły kwotę 49 657 235,36 zł. W roku 2023 wynik finansowy gminy był ujemny i jednostka wygenerowała stratę w wysokości 1 902 019,13 zł, co oznacza, że wydatki bieżące jednostki nie znajdowały znalazły pełnego pokrycia w dochodach bieżących. Analiza danych statystycznych GUS wskazuje, że w latach 2014-2023 saldo budżetu bieżącego z reguły przyjmowało wartości dodatnie. Ujemny wynik finansowy wystąpił w czterech latach – 2014, 2020, 2022 i 2023 r.
- W 2023 r. najwyższy udział w dochodach ogółem miały subwencje – 39,41% (18 689 320,85 zł), następnie dochody własne – 37,5% (17 924 257,02 zł), zaś najmniejszy dotacje – 23,3% (11 141 638,36 zł). W strukturze wydatków gminy w 2023 r. wydatki bieżące wyniosły 35 467 798,52 zł (71,4%), zaś wydatki majątkowe 14 189 436,84 zł (28,6%).
- Według danych GUS średni dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy wyniósł 5 644,82 zł i był zbliżony od średniego dochodu na 1 mieszkańca gmin powiatu świdnickiego (5 739,07 zł), lecz jednocześnie znacznie niższy od średniego dochodu na 1 mieszkańca województwa lubelskiego w gminach bez miast na prawach powiatu (6 491,02 zł).
- Gmina Trawniki aktywnie korzysta ze środków pochodzących z Funduszy Europejskich. Gmina w perspektywie finansowej 2014-2020 w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 – jako beneficjent wiodący – zrealizowała 9 projektów o łącznej wartości ogółem wynoszącej 18 204 233,82 zł i otrzymała 11 112 402,21 zł dofinansowania z Unii Europejskiej. Gmina oraz podmioty prowadzące działalność na jej terenie realizowały również projekty współfinansowane w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 – łącznie zrealizowano 4 inwestycje o wartości całkowitej wynoszącej 2 480 983,30 zł, przy dofinansowaniu wynoszącym 1 060 138,89 zł.
- Gmina Trawniki rozpoczęła również realizację dwóch projektów współfinansowanych w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027: Zwiększenie dostępności elektronicznych usług publicznych i informacji przestrzennej w gminach

subregionu lubelskiego oraz Wzmocnienie potencjału turystycznego Gminy Trawniki. Ponadto Gmina Trawniki podpisała umowę o powierzenie grantu na realizację zadania pn.: Cyberbezpieczny samorząd w Gminie Trawniki. Projekt jest realizowany w ramach Funduszy Europejskich na Rozwój Cyfrowy 2021-2027. Celem projektu jest zwiększenie poziomu bezpieczeństwa informacji Urzędu Gminy Trawniki oraz jednostek budżetowych podległych Gminie Trawniki poprzez wzmacnianie odporności oraz zdolności do skutecznego zapobiegania i reagowania na incydenty w systemach informacyjnych. Z projektu korzystać będą pracownicy Urzędu Gminy Trawniki, Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach oraz Gminnego Zespołu Ekonomiczno-Administracyjnego Szkół w Trawnikach. Wartość projektu to 699 862,00 zł. Dofinansowanie z Funduszy Europejskich wynosi natomiast 573 887,00 zł.

- Samorząd Gminy Trawniki może również pochwalić realizacją licznych inwestycji współfinansowanych ze środków krajowych. Spośród wspartych inwestycji można wyróżnić przede wszystkim te wspierające rozwój infrastruktury drogowej mający na celu poprawę nie tylko komfortu podróżowania, ale też bezpieczeństwa oraz projekty dotyczące termomodernizacji infrastruktury publicznej, wspierające rozwój infrastruktury sportowej oraz renowację obiektów zabytkowych.

B. CZĘŚĆ STRATEGICZNA

3. PRZESŁANKI OPRACOWANIA STRATEGII

3.1. SAMORZĄD GMINY WOBEC WYZWAŃ SPOŁECZNYCH I GOSPODARCZYCH

Na przestrzeni lat 2019 - 2025 obserwowany jest istotny wzrost dynamiki zmian zachodzących w wielu obszarach życia społecznego i gospodarczego na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym. Skala tych zmian jest znacznie większa niż miało to miejsce w okresie programowania UE 2014 – 2020, a ich wpływ na wiele obszarów funkcjonowania samorządów jest widoczny i znaczący.

Zmiany społeczne i gospodarcze spowodowane są przede wszystkim nasilającym się globalnym kryzysem ekonomicznym, coraz silniej widocznymi efektami zmian klimatycznych, wpływem wojny w Ukrainie na gospodarkę europejską, krajową i lokalną, a w latach wcześniejszych - skutkami pandemii wirusa COVID19.

Jednocześnie coraz bardziej dynamicznym procesom globalizacji i zachodzącym przez to zmianom geopolitycznym towarzyszą lokalne zmiany społeczne i ekonomiczne związane z intensywnym rozwojem gospodarki opartej na wiedzy i nowoczesnych technologiach, procesem zapobiegania i dostosowania do zmian klimatycznych oraz starzeniem się społeczeństwa.

Tym samym liczba i skala oddziaływań czynników wpływających na funkcjonowanie samorządów wzrasta, zmienia się też charakter przewag konkurencyjnych jakimi dysponuje gmina Trawniki. Konsekwencją takiego stanu rzeczy są między innymi zmieniające się oczekiwania mieszkańców gminy - głównych adresatów działań strategicznych władz samorządowych.

W związku z powyższym, w obszarach społecznych, gospodarczych i środowiskowych dokonano analizy danych, szczególnie w ramach tych funkcji i oddziaływań, które są istotne z punktu widzenia problemów i potencjałów rozwojowych gminy Trawniki.

Prace te pozwoliły na sformułowanie wniosków ujętych w części diagnostycznej Strategii, obejmujących najważniejsze kwestie dotyczące: przestrzeni i środowiska, demografii i potencjału społecznego, rynku pracy, potencjału gospodarczego, infrastruktury technicznej i społecznej, zaspokajania potrzeb mieszkańców oraz jakości zarządzania i sytuacji finansowej gminy.

W oparciu o zaktualizowane dane i wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz rekomendacje uzyskane w procesie partycypacji społecznej, przeprowadzono analizę SWOT oraz określono kluczowe problemy, potencjały i kierunki rozwojowe gminy Trawniki.

Identyfikacja istotnych zjawisk i trendów oraz rezultaty powyższych prac pozwoliły na wypracowanie wizji, celów i kierunków działań rozwojowych, wskazujących główne obszary aktywności gminy Trawniki w latach 2025 - 2030.

3.2. WPŁYW EUROPEJSKIEJ I KRAJOWEJ POLITYKI REGIONALNEJ

Model polityki regionalnej kraju, jako jeden z kluczowych aspektów, wyróżnia skuteczność planowania i realizacji działań rozwojowych oraz podniesienie jakości funkcjonowania instytucji publicznych. Dlatego tak ważne jest zapewnienie wysokiej jakości planowania strategicznego gminy oraz spójności dokumentów planistycznych.

Jednym z założeń w obecnym modelu polityki rozwoju regionalnego jest wzmocnienie roli wymiaru terytorialnego i podejścia zintegrowanego, które zakłada opracowanie dokumentów integrujących zagadnienia społeczne, gospodarcze i przestrzenne, zapewnienie skutecznych mechanizmów realizacji planowanych przedsięwzięć oraz wzajemne powiązanie działań podmiotów odpowiedzialnych za politykę rozwoju na danym obszarze. Stąd też ważnym elementem Strategii jest zawarty w dokumencie model struktury funkcjonalno – przestrzennej oraz system wdrażania zaprojektowany zgodnie z kompetencjami ustawowymi samorządu gminy w oparciu o opisane zasady współpracy partnerów.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030) zakłada odejście od modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnego, skupiającego działania rozwojowe przede wszystkim na największych aglomeracjach, i przejście na model odpowiedzialnego rozwoju - zrównoważonego społecznie i terytorialnie. Zgodnie z KSRR 2030, w ramach modelu zrównoważonego terytorialnie „polityka regionalna wspierać będzie zintegrowane interwencje wykorzystujące miejscowe zasoby i potencjały poszczególnych terytoriów oraz dostarczanie odpowiednich impulsów dla zainicjowania trwałego wzrostu i miejsc pracy w obszarach o mniej korzystnych uwarunkowaniach rozwojowych”.

W praktyce KSRR 2030 zakłada odejście od wspierania całego kraju czy regionów w jednolity sposób na rzecz większego różnicowania interwencji w zależności od problemów i potencjałów poszczególnych obszarów. Takie podejście doprowadziło do **wyznaczenia w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 (SRWL 2030) tzw. obszarów strategicznej interwencji (OSI).**

Gmina Trawniki znajduje się w grupie samorządów, które zgodnie z typologią przyjętą w SRWL 2030 zaliczają się do **OSI POLESIE.**

Powyższe podejście znalazło odzwierciedlenie w Strategii, która ma nie tylko sprostać nowym wyzwaniom rozwojowym Gminy Trawniki, ale też wpisać się w kierunki i zasady polityki rozwoju proponowane na poziomie regionalnym, krajowymi i UE.

4. ZAKRES, TRYB I METODYKA OPRACOWANIA STRATEGII

Zakres i metodyka opracowania niniejszej Strategii oparte są o uwarunkowania i zasady określone w ustawie o samorządzie gminnym (Dz.U. 2025 poz. 1153), ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. 2025 poz. 198) oraz ustawie o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2024 poz. 1112). Uwarunkowania te odnoszą się przede wszystkim do wymogów formalnych dotyczących zakresu i trybu opracowania, opiniowania i konsultowania Strategii.

Metodyka zastosowana w Strategii opiera się na poniższych zasadach, które odnoszą się zarówno do kolejnych etapów opracowania dokumentu, jak też do fazy wdrożeniowej Strategii:

▪ **Analiza danych, wnioski i kierunki rozwojowe**

W celu zidentyfikowania potencjałów rozwojowych i problemów gminy Trawniki przeprowadzona została diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, na podstawie której dokonano analizy danych w następujących obszarach: przestrzeń i środowisko, demografia i rynek pracy, potencjał gospodarczy, infrastruktura techniczna, infrastruktura społeczna oraz jakość zarządzania. Zidentyfikowano kluczowe zjawiska i trendy wpływające na rozwój obszaru.

Po szczegółowym scharakteryzowaniu poszczególnych obszarów sformułowano wnioski i określono wizję rozwoju, a także zdefiniowano cele strategiczne i cele operacyjne/kierunki działań, w taki sposób, aby dać pierwszeństwo mobilizacji lokalnych czynników rozwoju. Pozwoliło to na wskazanie najatrakcyjniejszych obszarów aktywności gminy Trawniki w latach 2025 - 2030. Definiując cele i zadania korzystano z dotychczasowych doświadczeń i dobrych praktyk związanych z planowaniem i wdrażaniem polityki rozwoju.

▪ **Koncentracja wsparcia**

Zasada koncentracji wsparcia opiera się na ograniczeniu liczby celów, a także obszarów rozwojowych, do takich które w trakcie tworzenia Strategii uznano za priorytetowe i mające decydujący wpływ na realizację wizji rozwoju Gminy Trawniki. Podczas podjętych prac nad dokumentem nie dążono do tego, aby każdy obszar aktywności gminy uznać za strategiczny. Nie oznacza to rezygnacji z bieżących działań samorządu, uznano jedynie, że część z nich ma mniejszy wpływ na osiągnięcie celów strategicznych.

▪ **Podejście zintegrowane**

Zastosowano zasady wynikające ze zintegrowanego planowania – zidentyfikowano społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne powiązania funkcjonalne, które występują na terenie Gminy Trawniki oraz dostosowano zakres przedsięwzięć rozwojowych do specyfiki obszaru, tak aby były odpowiedzią na istniejące problemy i wyzwania. Skupiono się na tych funkcjach, które najbardziej wzmocnią potencjały rozwojowe gminy.

▪ **Partycypacja społeczna i konsultacje społeczne**

Proces opracowywania Strategii, realizowany przez ekspertów zewnętrznych i przedstawicieli władz samorządowych, oparty został o wymogi ustawowe oraz zasady dobrych praktyk partycypacji społecznej i konsultacji społecznych. Pozwoliło to na zaangażowanie interesariuszy w proces określania problemów, celów oraz przedsięwzięć realizujących cele Strategii.

▪ **System realizacji**

Opracowany system wdrażania Strategii jest przejrzysty i oparty o kompetencje ustawowe oraz możliwości finansowe i organizacyjne Gminy Trawniki. W celu zwiększenia sprawności realizacji Strategii i skuteczności wykorzystywania dostępnych funduszy zastosowano zasadę partnerstwa interesariuszy, uwzględniając elastyczność przyjętych rozwiązań.

▪ **Wybór celów operacyjnych (kierunków działań) i projektów**

Zawarte w dokumencie cele operacyjne oraz przypisane im projekty zapewnią osiągnięcie celów strategicznych oraz wskaźników Strategii. Skupiono się na takich przedsięwzięciach, które rozwiązują istotne problemy Gminy Trawniki oraz wzmacniają i rozwijają jej potencjał. Ideą takich przedsięwzięć jest stworzenie możliwości współpracy z partnerami zewnętrznymi zapewniającej efekt synergii, w taki sposób, aby rezultaty i oddziaływanie projektów były większe i korzystniejsze niż jest to możliwe do osiągnięcia w projektach realizowanych jedynie przez samorząd gminy. Możliwości współpracy międzygminnej opisane zostały w Rozdziale 10.3 *Potencjalne kierunki interwencji w wymiarze terytorialnym*.

▪ **Polityka spójności Unii Europejskiej**

Dostosowano rodzaj i zakres interwencji oraz system wdrażania Strategii do wyzwań i uwarunkowań perspektywy finansowej UE 2021 – 2027 opierając się na uwarunkowaniach obowiązujących w unijnych, krajowych i regionalnych dokumentach strategicznych i operacyjnych. Dotyczy to przede wszystkim spójności z celami i obszarami wsparcia oraz kwalifikowalności typów projektów przewidzianych do realizacji w Strategii.

▪ **Spójność z celami polityki regionalnej na poziomie województwa i kraju**

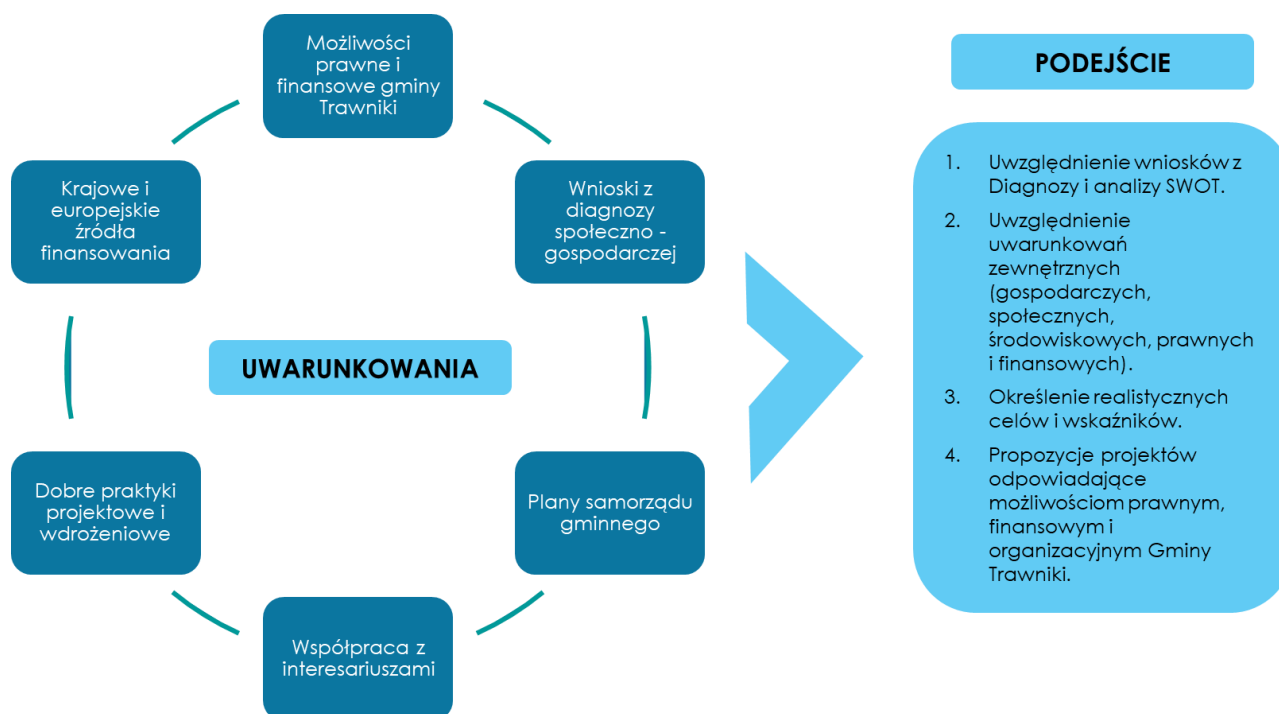
Zachowano zgodność z założeniami polityki regionalnej województwa lubelskiego Państwa tak aby Strategia była spójna z kierunkami, obszarami interwencji i celami określonymi w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz uwzględniała ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie lubelskim określone w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (SRWL 2030).

▪ **Spójności z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**

Procedury i zakres opracowania Strategii są spójne z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym poprzez uwzględnienie uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy zawartych w modelu struktury funkcjonalno - przestrzennej (Rozdział 9A) oraz sformułowanie ustaleń i rekomendacji do lokalnych dokumentów planistycznych (Rozdział 9 B).

▪ Podejście realistyczne

W trakcie prac koncentrowano się na tym aby dokument Strategii pozostał realistyczny. Zarówno w kontekście celów, jak również kierunków działań i propozycji konkretnych przedsięwzięć przyjęto podejście zaprezentowane na poniższym schemacie:

Źródło: opracowanie własne

▪ Finansowanie propozycji przedsięwzięć wynikających ze strategii

W dokumencie Strategii zwrócono uwagę na informacje dotyczące źródeł finansowania zidentyfikowanych przedsięwzięć strategicznych. Szczegółowy zakres, koszty i harmonogram realizacji poszczególnych projektów uzależnione będą od dostępności własnych i zewnętrznych źródeł finansowania, przede wszystkim w zakresie kwalifikowalności wsparcia z funduszy europejskich w latach 2021 – 2027 oraz kolejnej perspektywie finansowej UE. Proces ten wymaga realizacji Strategii zgodnie z przyjętym systemem wdrażania oraz długofalowej konsekwencji w działaniu władz gminy.

▪ Logika interwencji Strategii

W Strategii przyjęto poniższą logikę interwencji, w której celom i odpowiadającym im kierunkom działań przypisano odpowiednie wskaźniki i rezultaty oraz propozycje projektów do realizacji:

Źródło: opracowanie własne

5. ANALIZA SWOT

Narzędziem zastosowanym do przeprowadzenia analizy strategicznej obszaru gminy Trawniki jest analiza SWOT – zestawienie uwarunkowań wewnętrznych w postaci mocnych i słabych stron oraz określenie zewnętrznych szans i zagrożeń rozwojowych. Analiza potraktowana została szeroko i kompleksowo, obejmując wszystkie istotne kwestie społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne obszaru gminy.

Metoda ta umożliwiła zebranie oraz usystematyzowanie informacji o wewnętrznym potencjale gminy, jak również dostrzeganych barierach, zwracając jednocześnie uwagę na pojawiające się w otoczeniu szanse i zagrożenia mające wpływ na funkcjonowanie i rozwój obszaru.

Analiza SWOT jest narzędziem pozwalającym na zidentyfikowanie:

- **silnych stron (strengths)** - przewag wewnętrznych gminy, które wpływają na jej rozwój,
- **słabych stron (weaknesses)** - wewnętrznych ograniczeń lub problemów gminy, które mogą blokować rozwój,
- **szans (opportunities)** – sprzyjających uwarunkowań zewnętrznych, które nie zależą bezpośrednio od gminy, a które odpowiednio wykorzystane mogą przyczynić się do jej rozwoju,
- **zagrożeń (threats)** - czynników zewnętrznych, na które gmina nie ma bezpośredniego wpływu, a które mogą utrudniać lub blokować jej rozwój.

Dzięki zastosowaniu metod diagnostycznych w postaci zebranych i usystematyzowanych potencjałów i barier rozwojowych Gminy Trawniki, przy jednoczesnym określeniu istniejących szans i zagrożeń jednostka samorządowa otrzymuje realny wpływ na funkcjonowanie obszaru.

Analizy dokonano w oparciu o dane liczbowe, opisowe i przestrzenne pozyskane z gminy Trawniki oraz ze źródeł zewnętrznych i wniosków z przeprowadzonej Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

SILNE STRONY

1. Dogodne położenie komunikacyjne – przebieg drogi krajowej nr 12, dróg wojewódzkich 829 i 838 oraz linii kolejowej o znaczeniu krajowym (Warszawa–Lublin–Dorohusk).
2. Bliskość Lublina (35 km) – dostęp do regionalnego rynku pracy, edukacji i usług.
3. Dobra jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej – wysoki udział gleb klas II–III.
4. Znaczny udział użytków rolnych i korzystne warunki dla rozwoju produkcji roślinnej.
5. Bogate złoża kruszywa naturalnego, torfu oraz wapieni i margli dla przemysłu cementowego.
6. Cenne walory przyrodnicze – dolina Wieprza, Nadwieprzański Park Krajobrazowy, planowane rezerваты i użytki ekologiczne.
7. Dobrej jakości wody podziemne (II–III klasa czystości) oraz stabilny stan ilościowy zasobów.
8. Wysoki poziom zwodociągowania i postępująca modernizacja sieci wodociągowej.

9. Aktywne działania na rzecz poprawy jakości powietrza – wymiana źródeł ciepła, termomodernizacja, rozwój OZE.
10. Bogate dziedzictwo kulturowe – zespoły dworskie, zabytkowe kościoły, cmentarze, parki i kapliczki.
11. Walory krajobrazowe i potencjał turystyczny – szlak wyżynny, spływy kajakowe Wieprzem, imprezy regionalne.
12. Stosunkowo niski poziom przestępczości i wysokie poczucie bezpieczeństwa publicznego.
13. Dobrze rozwinięta infrastruktura drogowa lokalna – wysoki udział dróg utwardzonych.
14. Doświadczenie samorządu w pozyskiwaniu środków zewnętrznych (m.in. RFRD, fundusze UE).
15. Aktywność kulturalna i społeczna – GOK, biblioteka, koła gospodyń wiejskich, wydarzenia lokalne.

SŁABE STRONY

1. Systematyczny spadek liczby ludności i ujemny przyrost naturalny.
2. Ujemne saldo migracji, szczególnie wśród osób młodych i wykształconych.
3. Niski poziom wykształcenia mieszkańców – niewielki udział osób z wyższym wykształceniem.
4. Słabe wyniki egzaminów ósmoklasisty w porównaniu do powiatu i województwa.
5. Niska aktywność społeczna – niewielka liczba organizacji pozarządowych i niskie zaangażowanie obywatelskie.
6. Wysoki odsetek osób długotrwale bezrobotnych (ok. 60%) i bezrobocia osób 50+.
7. Mała liczba podmiotów gospodarczych i niski wskaźnik przedsiębiorczości.
8. Brak większych zakładów pracy – ograniczona liczba miejsc zatrudnienia.
9. Niewystarczające wykorzystanie walorów turystycznych – brak rozbudowanej infrastruktury noclegowej, gastronomicznej i szlaków pieszo-rowerowych.
10. Niewystarczająca infrastruktura kanalizacyjna – rozproszona zabudowa utrudnia rozbudowę sieci.
11. Wysoki poziom nagromadzenia azbestu – ponad 5,7 tys. Mg do usunięcia.
12. Zły stan wód powierzchniowych – wszystkie JCWP ocenione jako wody o złym stanie.
13. Słabo rozwinięta oferta sportowo-rekreacyjna w małych miejscowościach.
14. Ograniczona liczba usług medycznych i trudny dostęp do specjalistów.
15. Niska frekwencja wyborcza – świadczy o niewystarczającym poziomie kapitału społecznego.

SZANSE

1. Budowa drogi ekspresowej S12 – poprawa zewnętrznej dostępności i atrakcyjności inwestycyjnej gminy.
2. Realizacja zbiornika retencyjnego w Oleśnikach – rozwój turystyki, retencji i OZE.
3. Wykorzystanie walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego do tworzenia kompleksowych produktów turystycznych.
4. Rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej powiązanej z lokalną kuchnią i produktami tradycyjnymi („trawnicka zaciera”).

5. Dalsze inwestycje w odnawialne źródła energii (fotowoltaika, biomasa, biogazownie).
6. Modernizacja infrastruktury wodno-kanalizacyjnej i rozwój gospodarki obiegu zamkniętego.
7. Możliwość pozyskania funduszy z nowej perspektywy UE 2021–2027 oraz programów krajowych.
8. Rozwój edukacji zawodowej i szkoleń – poprawa dopasowania kwalifikacji do potrzeb rynku pracy.
9. Wspieranie przedsiębiorczości lokalnej i tworzenie stref aktywności gospodarczej.
10. Współpraca z Lublinem i gminami sąsiednimi w ramach partnerstw funkcjonalnych.
11. Rozwój transportu publicznego i ścieżek rowerowych poprawiających mobilność mieszkańców.
12. Promocja ekologicznego stylu życia, inwestycji prośrodowiskowych i działań adaptacyjnych do zmian klimatu.
13. Wzrost zainteresowania turystyką przyrodniczą i krajoznawczą – szansa na rozwój usług rekreacyjnych.
14. Rozszerzenie oferty kulturalnej i integracyjnej dla seniorów i młodzieży.
15. Rozwój rynku produktów lokalnych, ekologicznych i krótkich łańcuchów dostaw.

ZAGROŻENIA

1. Zmiany klimatyczne (m.in. zagrożenie suszami i powodzią) – spadek efektywności produkcji rolniczej oraz postępujące zagrożenie dla cennych walorów środowiska przyrodniczego.
2. Postępujące wyludnianie i starzenie się populacji gminy.
3. Odływ młodych, wykształconych mieszkańców do większych miast.
4. Utrzymujący się zły stan wód powierzchniowych – ryzyko pogorszenia jakości ekosystemów wodnych.
5. Wzrost kosztów energii i paliw – zagrożenie dla konkurencyjności lokalnych przedsiębiorstw.
6. Trudności w pozyskaniu wykwalifikowanych pracowników i spadek aktywności zawodowej.
7. Ryzyko ograniczenia środków unijnych w formie dotacji i większy nacisk na instrumenty zwrotne.
8. Możliwe przeciążenie systemu opieki zdrowotnej i społecznej w związku ze starzeniem się ludności.
9. Pogłębianie się różnic rozwojowych między gminami w regionie (zwłaszcza z aglomeracją lubelską).
10. Presja urbanizacyjna i degradacja krajobrazu w rejonie drogi krajowej 12.
11. Ryzyko niewystarczającego tempa realizacji inwestycji infrastrukturalnych.
12. Uzależnienie lokalnej gospodarki od sektora rolniczego o niskiej opłacalności.
13. Zwiększające się wymogi dotyczące ochrony środowiska i recyklingu odpadów.
14. Wzrost zagrożeń ekologicznych (emisje, odpady, nielegalne składowiska).
15. Nieprzewidywalne skutki sytuacji geopolitycznej (wojna w Ukrainie, kryzysy gospodarcze).

6. MISJA I WIZJA GMINY TRAWNIKI

Idea rozwoju gminy określa ogólny kierunek działań, wokół którego skupiają się inicjatywy władz samorządowych, instytucji publicznych, organizacji społecznych i mieszkańców. Misja Gminy Trawniki stanowi fundament Strategii Rozwoju na lata 2025–2035 – wyraża sens i cel podejmowanych działań, integruje różne aspekty rozwoju wokół wspólnej idei oraz motywuje lokalną wspólnotę do aktywności i współodpowiedzialności za przyszłość gminy. Misja wyznacza kierunek polityki rozwoju, ukierunkowanej na podnoszenie jakości życia mieszkańców, wzmocnienie gospodarki lokalnej i ochronę środowiska, z zachowaniem równowagi pomiędzy potrzebami rozwojowymi a zachowaniem walorów przyrodniczych i kulturowych.

MISJA wskazuje naczelny cel polityki rozwoju gminy Trawniki, wokół którego powinny koncentrować się działania władz samorządowych i wszystkich zaangażowanych partnerów. Rolą misji jest określenie kierunku działania, poprzez zdefiniowanie jego granic, w których zawarto wybory strategiczne i przedsięwzięcia, przekazanie wszystkim zainteresowanym komunikatu o zakresie i sposobie działania oraz motywowanie do wspólnej aktywności.

Misją Gminy Trawniki jest prowadzenie nowoczesnej, odpowiedzialnej i zrównoważonej polityki rozwoju, ukierunkowanej na podnoszenie jakości życia mieszkańców poprzez inwestycje w infrastrukturę techniczną, społeczną, środowiskową i cyfrową. Gmina dąży do tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości, turystyki i rolnictwa, z poszanowaniem dziedzictwa przyrodniczego oraz kulturowego doliny Wieprza. Samorząd Gminy Trawniki konsekwentnie wspiera aktywność mieszkańców, integruje lokalne środowiska i instytucje oraz tworzy bezpieczną, przyjazną i nowoczesną przestrzeń do życia, pracy i rozwoju, opartą na zasadach partnerstwa, odpowiedzialności i współpracy.

WIZJA Gminy Trawniki ma na celu przedstawienie jej stanu w perspektywie roku 2035 z uwzględnieniem rezultatów działań zawartych w Strategii. Określony jest w niej stan Gminy, do którego dąży jej wspólnota, wykorzystując swoje mocne strony i szanse płynące z otoczenia. Wizja ukierunkowana jest perspektywicznie, pokazuje kierunek podejmowanych działań i określa cel do jakiego dąży gmina Trawniki.

Gmina Trawniki to nowoczesna, bezpieczna i przyjazna mieszkańcom przestrzeń, łącząca walory środowiskowe doliny Wieprza z dynamicznym rozwojem gospodarczym, społecznym i cyfrowym. Jest to obszar o silnej tożsamości lokalnej, w którym zrównoważony rozwój środowiska, innowacyjna gospodarka i wysoka jakość życia tworzą spójny system sprzyjający aktywności mieszkańców i inwestorów. Trawniki w roku 2035 to gmina konkurencyjna w regionie lubelskim, wykorzystująca potencjał swojego położenia, zasobów przyrodniczych i ludzkich, wspierająca edukację, kulturę i rozwój społeczny oraz prowadząca efektywną, otwartą na mieszkańców administrację publiczną.

7. CELE STRATEGICZNE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

Przedstawione w niniejszym rozdziale cele strategiczne są priorytetowymi obszarami interwencji, w ramach których podejmowane będą działania, służące rozwojowi społeczno-gospodarczemu Gminy Trawniki w perspektywie do 2035 roku. Stanowią spójny układ, w którym efekty jednych celów generują i wzmacniają efekty realizacji innych. Osiągnięcie założonych celów strategicznych i przypisanych im celów operacyjnych (kierunków działań) doprowadzić ma do polepszenia sytuacji społecznej, gospodarczej, środowiskowej i przestrzennej gminy oraz do poprawy jakości życia lokalnej społeczności.

Cele strategiczne i kierunki działań, które będą podejmowane dla osiągnięcia celów strategicznych określono w oparciu o:

- wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy,
- wnioski z analizy silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń (SWOT),
- efekty partycypacji i konsultacji społecznych,
- analizę zewnętrznych procesów zachodzących na poziomie regionalnym i krajowym,
- komplementarność z celami polityki regionalnej na poziomie regionalnym, krajowym i UE.
- kompetencje ustawowe gminy oraz aspekty organizacyjne i możliwości finansowe.

CEL STRATEGICZNY 1

Poprawa jakości środowiska, gospodarowania zasobami i przestrzeni oraz wzmacnianie odporności gminy na zmiany klimatu

Kierunek działania 1.1. Racjonalna gospodarka wodno-ściekowa i retencja wód

Kierunek działania 1.2. Efektywność energetyczna i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii

Kierunek działania 1.3. Ochrona przyrody, krajobrazu i rozwój zielono-błękitnej infrastruktury

Kierunek działania 1.4. Gospodarka o obiegu zamkniętym i edukacja ekologiczna

CEL STRATEGICZNY 2

Rozwój przedsiębiorczości i turystyki jako podstawa trwałego wzrostu lokalnego

Kierunek działania 2.1. Wsparcie przedsiębiorczości i atrakcyjności inwestycyjnej

Kierunek działania 2.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

Kierunek działania 2.3. Rozwój marki terytorialnej

Kierunek działania 2.4. Poprawa dostępności komunikacyjnej i infrastruktury transportowej

CEL STRATEGICZNY 3 – Wzrost jakości życia mieszkańców poprzez rozwój usług społecznych, edukacyjnych, kulturalnych i sportowych

Kierunek działania 3.1. Rozwój i modernizacja infrastruktury społecznej i kulturalnej

Kierunek działania 3.2. Sport, rekreacja i integracja mieszkańców

Kierunek działania 3.3. Usługi społeczne i integracja międzypokoleniowa

CEL STRATEGICZNY 4 – Nowoczesne i efektywne zarządzanie gminą oparte na cyfryzacji, kompetencjach i partnerstwie społecznym

Kierunek działania 4.1. Rozwój elektronicznych usług publicznych i technologii cyfrowych

Kierunek działania 4.2. Rozwój kompetencji cyfrowych mieszkańców i przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu

Kierunek działania 4.3. Komunikacja społeczna, bezpieczeństwo i partycypacja mieszkańców

CHARAKTERYSTYKA CELÓW

Cel strategiczny 1. Poprawa jakości środowiska, gospodarowania zasobami i przestrzeni oraz wzmacnianie odporności gminy na zmiany klimatu

Realizacja tego celu stanowi fundament polityki rozwoju Gminy Trawniki w perspektywie do 2035 roku, a zarazem odpowiedź na wyzwania środowiskowe i przestrzenne, jakie zostały wskazane w diagnozie sytuacji gminy oraz analizie SWOT. Trawniki to gmina o wyjątkowych walorach przyrodniczych, położona w dolinie rzeki Wieprz, obejmująca tereny o znaczeniu ekologicznym, krajobrazowym i rolniczym. Jednocześnie obszar ten charakteryzuje się niskim poziomem retencji wód, rozproszoną zabudową, ograniczonym zasięgiem sieci kanalizacyjnej oraz rosnącym wpływem zmian klimatycznych, które objawiają się okresowymi suszami, intensywnymi opadami i wzrostem temperatur. Diagnoza jednoznacznie wskazuje, że brak dostatecznie rozwiniętej infrastruktury wodno-ściekowej, niewystarczające wykorzystanie odnawialnych źródeł energii oraz niedostateczne planowanie przestrzenne są czynnikami ograniczającymi zrównoważony rozwój gminy.

Cel strategiczny 1 ma na celu przekształcenie Gminy Trawniki w jednostkę samorządową, która w sposób kompleksowy zarządza swoimi zasobami środowiskowymi, przestrzennymi i energetycznymi. Osiągnięcie tego celu wymaga realizacji działań z zakresu ochrony zasobów naturalnych, modernizacji infrastruktury technicznej, rozwoju zielonej i błękitnej infrastruktury, poprawy jakości powietrza oraz wzmacniania odporności gminy na skutki zmian klimatu. Wpisuje się to w nadrzędne kierunki rozwoju wskazane w dokumentach strategicznych szczebla krajowego i regionalnego, takich jak Krajowa Polityka Miejska, Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego oraz cele Europejskiego Zielonego Ładu, które podkreślają znaczenie lokalnych działań na rzecz neutralności klimatycznej i racjonalnego gospodarowania zasobami.

Analiza SWOT Gminy Trawniki wykazała, że mimo wysokich walorów środowiskowych i dużego potencjału przyrodniczego, gmina boryka się z szeregiem problemów strukturalnych. Do najważniejszych należą: niedostateczna sieć kanalizacyjna, brak systemów retencji i odprowadzania wód opadowych, niska efektywność energetyczna budynków publicznych, a także zanieczyszczenia powietrza spowodowane niską emisją z przestarzałych źródeł ciepła. Dodatkowo, obserwuje się ograniczoną świadomość ekologiczną wśród części mieszkańców, a także potrzebę rewitalizacji zdegradowanych terenów. Strategia odpowiada na te wyzwania w sposób zintegrowany, łącząc inwestycje infrastrukturalne, działania edukacyjne oraz inicjatywy proekologiczne.

W ramach realizacji tego celu podejmowane będą działania w czterech kluczowych obszarach operacyjnych. Po pierwsze, modernizacja i rozbudowa sieci kanalizacyjnej oraz

wodociągowej ma na celu poprawę warunków sanitarnych i środowiskowych, a także ochronę zasobów wodnych. Budowa nowych zbiorników retencyjnych, systemów odwodnienia oraz instalacji małej retencji będzie przeciwdziałać skutkom suszy i powodzi, zwiększając bezpieczeństwo mieszkańców i stabilność rolnictwa. Po drugie, rozwój odnawialnych źródeł energii oraz poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i prywatnych przyczyni się do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych, zmniejszenia kosztów energii oraz uniezależnienia gminy od paliw kopalnych. Wdrażanie instalacji fotowoltaicznych, pomp ciepła i nowoczesnych systemów grzewczych stanowi praktyczny wymiar realizacji idei zielonej transformacji na poziomie lokalnym.

Po trzecie, istotnym elementem jest ochrona walorów przyrodniczych i krajobrazowych gminy, w tym doliny Wieprza, terenów leśnych i użytków ekologicznych. Strategia zakłada tworzenie parków, terenów rekreacyjnych i zadrzewień, budowę ścieżek edukacyjnych oraz rewitalizację zdegradowanych przestrzeni. Rozwój zielono-błękitnej infrastruktury poprawi mikroklimat i estetykę przestrzeni publicznych, a także wzmocni lokalną tożsamość opartą na harmonijnym współistnieniu człowieka z przyrodą. Po czwarte, rozwijana będzie gospodarka o obiegu zamkniętym poprzez wspieranie selektywnej zbiórki odpadów, usuwanie azbestu, recykling oraz działania edukacyjne podnoszące świadomość ekologiczną mieszkańców. Edukacja ekologiczna będzie obejmować kampanie informacyjne, programy szkolne i lokalne inicjatywy sołeckie, takie jak „Zielone Sołectwo”, które wzmacniają zaangażowanie społeczności w działania na rzecz środowiska.

Realizacja Celu 1 przyniesie wielowymiarowe efekty – od poprawy jakości wód i gleby, przez ograniczenie emisji i zużycia energii, po wzrost estetyki i atrakcyjności przestrzeni publicznej. Przede wszystkim jednak przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa ekologicznego i zdrowia mieszkańców oraz zwiększy odporność gminy na zmiany klimatyczne. Inwestycje infrastrukturalne w obszarze środowiska i energetyki tworzą też warunki dla rozwoju gospodarczego i turystycznego, co dowodzi ich komplementarności z innymi celami strategii. Lepsze środowisko przyciąga inwestorów, sprzyja rozwojowi agroturystyki i poprawia jakość życia mieszkańców, a jednocześnie wspiera realizację Celu 2, koncentrującego się na gospodarce i turystyce, oraz Celu 3, związanego z rozwojem usług społecznych i infrastruktury rekreacyjnej.

Cel strategiczny 1 ma zatem charakter integrujący i długofalowy. Jego realizacja pozwoli Gminie Trawniki stać się przestrzenią bardziej zrównoważoną, odporną i przyjazną dla mieszkańców, w której rozwój gospodarczy, społeczny i przestrzenny pozostaje w harmonii z ochroną środowiska. To właśnie poprzez wdrażanie tego celu gmina w praktyce realizuje zasadę zrównoważonego rozwoju, tworząc lokalny model transformacji ekologicznej zgodny z europejskimi i krajowymi priorytetami klimatycznymi.

Cel strategiczny 2. Rozwój przedsiębiorczości i turystyki jako podstawa trwałego wzrostu lokalnego

Cel strategiczny 2 jest drugim filarem rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Trawniki i odzwierciedla jej ambicje w zakresie wzmocnienia lokalnej gospodarki, tworzenia warunków do rozwoju przedsiębiorczości oraz wykorzystania walorów przyrodniczych i przestrzennych do rozwoju turystyki. Diagnoza sytuacji gospodarczej gminy wskazała na szereg wyzwań strukturalnych, w tym ograniczoną bazę przedsiębiorstw, niewystarczająco rozwiniętą infrastrukturę techniczną w strefach potencjalnych inwestycji, małą

dywersyfikację gospodarki lokalnej, a także stosunkowo niską atrakcyjność turystyczną wynikającą z niewystarczającej liczby obiektów noclegowych i usług rekreacyjnych. Z kolei analiza SWOT podkreśliła mocne strony gminy, takie jak korzystne położenie komunikacyjne przy ważnych szlakach drogowych i kolejowych, wysoki potencjał rolniczy oraz unikalne walory przyrodnicze doliny Wieprza, które mogą stać się podstawą rozwoju turystyki przyrodniczej, agroturystyki i rekreacji.

Strategia rozwoju Gminy Trawniki kładzie nacisk na wzmacnianie lokalnych zasobów gospodarczych i społecznych w sposób zrównoważony. Cel 2 obejmuje działania ukierunkowane zarówno na rozwój przedsiębiorczości, jak i na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej gminy. Dążenie do zrównoważonego rozwoju gospodarczego opiera się na założeniu, że silna, różnorodna gospodarka lokalna jest podstawą trwałego wzrostu dobrobytu mieszkańców i zwiększenia dochodów samorządu, a także umożliwia finansowanie inwestycji w inne sfery – społeczną, środowiskową i infrastrukturalną.

Wśród głównych kierunków działań przewidzianych w ramach tego celu znajduje się rozwój przedsiębiorczości oraz wspieranie inwestycji w sektorze małych i średnich firm. Gmina planuje dalsze uzbrajanie terenów inwestycyjnych, rozwój Strefy Aktywności Gospodarczej „Trawniki–Wschód” oraz utworzenie inkubatora przedsiębiorczości i rzemiosła, który będzie wspierał lokalnych przedsiębiorców w początkowej fazie działalności. Kluczowe znaczenie mają tu również działania promujące lokalne produkty i inicjatywy gospodarcze, a także tworzenie programów ulg podatkowych i preferencyjnych warunków dla inwestorów, co może przyciągać nowe podmioty gospodarcze i zwiększać lokalne zatrudnienie. Równolegle podejmowane będą działania w zakresie rozwoju infrastruktury drogowej i technicznej, w tym modernizacji dróg dojazdowych do stref inwestycyjnych, budowy parkingów, oświetlenia i ścieżek komunikacyjnych, co poprawi dostępność transportową i bezpieczeństwo użytkowników.

Integralną częścią realizacji tego celu jest także rozwój turystyki jako jednego z priorytetowych sektorów gospodarki gminy. W oparciu o bogate walory przyrodnicze i krajobrazowe doliny Wieprza, planowane jest stworzenie spójnego systemu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, obejmującego m.in. Nadwieprzańskie Centrum Turystyki i Aktywności Przyrodniczej, przystanie kajakowe, ścieżki dydaktyczne, trasy rowerowe, zalew w Biskupicach oraz wieże widokowe. Działania te pozwolą na wykorzystanie naturalnego potencjału gminy do rozwoju turystyki aktywnej i edukacyjnej, co przyczyni się do tworzenia nowych miejsc pracy w sektorze usług i rekreacji. Równolegle prowadzona będzie promocja gminy jako miejsca przyjaznego inwestorom, turystom i mieszkańcom, poprzez kampanie informacyjne, nowoczesne portale internetowe „Visit Trawniki” i „Invest in Trawniki” oraz inicjatywy wzmacniające lokalną markę terytorialną.

Ważnym aspektem Celu 2 jest także rozwój lokalnego rynku pracy i wsparcie przedsiębiorczości. Takie działania mają przyczynić się do zatrzymania młodych ludzi w regionie oraz zwiększenia dopasowania kwalifikacji pracowników do potrzeb lokalnej gospodarki. Współpraca samorządu z instytucjami otoczenia biznesu, lokalnymi liderami i organizacjami społecznymi stanowi istotny element realizacji tego celu, zapewniając wielosektorowy charakter polityki gospodarczej gminy.

Cel strategiczny 2 ma charakter rozwojowy i komplementarny wobec pozostałych obszarów strategii. Wspiera realizację Celu 1 poprzez rozwój turystyki przyrodniczej, która wymaga zachowania wysokiej jakości środowiska naturalnego. Jednocześnie stanowi

podstawę dla Celu 3, ponieważ wzrost gospodarczy i liczba miejsc pracy bezpośrednio wpływają na poprawę jakości życia mieszkańców, poziom usług publicznych i aktywność społeczną. Współzależność z Celem 4 ma natomiast wymiar systemowy – rozwój gospodarki wymaga nowoczesnej administracji i skutecznej obsługi inwestorów, co wspierają działania z zakresu cyfryzacji i zarządzania gminą.

Realizacja Celu 2 pozwoli na stworzenie w Gminie Trawniki stabilnych fundamentów dla rozwoju gospodarczego opartego na wiedzy, innowacjach, przedsiębiorczości i zrównoważonym wykorzystaniu zasobów. Wzrost liczby przedsiębiorstw, rozwój turystyki, poprawa infrastruktury i promocja gminy jako miejsca przyjaznego do życia i inwestowania będą prowadzić do wzrostu dochodów własnych samorządu, zwiększenia atrakcyjności osiedleńczej i gospodarczej oraz wzmocnienia pozycji gminy w subregionie. Tym samym Gmina Trawniki stanie się miejscem, w którym gospodarka, przyroda i społeczność lokalna rozwijają się w sposób harmonijny i wzajemnie się wspierają.

Cel strategiczny 3. Wzrost jakości życia mieszkańców poprzez rozwój usług społecznych, edukacyjnych, kulturalnych i sportowych

Cel ten jest odpowiedzią na problemy społeczne zdiagnozowane w Gminie Trawniki, w tym starzenie się ludności, ograniczoną ofertę spędzania czasu wolnego, niedostateczną dostępność do usług społecznych i opiekuńczych oraz braki w infrastrukturze społecznej i kulturalnej. Analiza SWOT wskazała na potrzebę wzmocnienia integracji społecznej i rozwoju kapitału ludzkiego, które są kluczowymi czynnikami długofalowego rozwoju lokalnego. Gmina, posiadająca aktywne społeczności sołeckie i zaangażowane organizacje społeczne, ma znaczący potencjał do rozwijania inicjatyw obywatelskich i wolontariatu, który powinien być wspierany odpowiednią infrastrukturą i programami aktywizującymi.

Realizacja Celu 3 ma na celu stworzenie spójnego systemu wsparcia społecznego i edukacyjnego, który zapewni mieszkańcom równy dostęp do usług publicznych i wysoką jakość życia niezależnie od miejsca zamieszkania. Strategia zakłada modernizację i budowę świetlic wiejskich, obiektów sportowych i kulturalnych, rozbudowę placówek edukacyjnych oraz doposażenie ich w nowoczesny sprzęt dydaktyczny. Równocześnie rozwijane będą programy społeczne i edukacyjne ukierunkowane na kształcenie kompetencji cyfrowych i społecznych, aktywizację zawodową, a także wspieranie inicjatyw międzypokoleniowych. Ważnym elementem jest tworzenie nowoczesnych przestrzeni integracyjnych i rekreacyjnych – boisk, placów zabaw, parków i terenów zieleni – które staną się miejscami spotkań, aktywizacji i wymiany międzypokoleniowej.

W ramach tego celu szczególny nacisk położono na rozwój usług opiekuńczych dla osób starszych i zależnych. Zwiększająca się liczba seniorów w społeczeństwie gminy wymaga tworzenia sieci opieki domowej, klubów seniora, centrów aktywności i programów wolontariatu społecznego. Tego typu działania nie tylko poprawiają jakość życia najstarszych mieszkańców, ale również wzmacniają więzi społeczne i solidarność międzypokoleniową. Równocześnie rozwijane będą programy wsparcia dla rodzin, dzieci i młodzieży, w tym zajęcia pozalekcyjne, warsztaty rozwojowe oraz działania promujące zdrowy i aktywny styl życia. Planowane inwestycje w infrastrukturę sportową i rekreacyjną umożliwią różnorodne formy spędzania czasu wolnego, co będzie miało pozytywny wpływ na kondycję fizyczną i psychiczną mieszkańców.

Analiza SWOT wskazuje, że Gmina Trawniki posiada mocny potencjał społeczny i aktywne organizacje lokalne, jednak konieczne jest zwiększenie ich potencjału organizacyjnego i kompetencyjnego. Dlatego w ramach tego celu promowane będzie współdziałanie samorządu, organizacji pozarządowych i mieszkańców w planowaniu i realizacji lokalnych inicjatyw. Działania te będą również powiązane z procesami cyfryzacji i rozwoju kompetencji cyfrowych, co umożliwi szerszy dostęp do e-usług publicznych i ułatwi mieszkańcom kontakt z administracją. Rozwój społeczny ma również znaczenie gospodarcze – podniesienie poziomu edukacji i kompetencji mieszkańców przekłada się na większą aktywizację zawodową i rozwój lokalnego rynku pracy.

Cel 3 jest ściśle powiązany z pozostałymi celami strategii. Stanowi społeczny filar rozwoju, który uzupełnia działania środowiskowe i gospodarcze. Dzięki realizacji tego celu zwiększy się atrakcyjność osiedleńcza i społeczna gminy, co z kolei wspiera rozwój inwestycji i turystyki zawarty w Celu 2. Z drugiej strony, rozwój społeczny jest wzmacniany przez nowoczesne zarządzanie i cyfryzację zawartą w Celu 4, które ułatwiają dostęp do informacji i usług publicznych. W efekcie realizacja Celu 3 prowadzi do powstania społeczności aktywnej, zintegrowanej, kompetentnej i zaangażowanej w rozwój swojej gminy, co stanowi niezbędny warunek trwałego i zrównoważonego rozwoju Trawnik.

Cel strategiczny 4. Nowoczesne i efektywne zarządzanie gminą oparte na cyfryzacji, kompetencjach i partnerstwie społecznym

Cel strategiczny 4 stanowi kolejny filar Strategii Rozwoju Gminy Trawniki 2025–2035 i ma istotne znaczenie dla skuteczności wdrażania wszystkich pozostałych celów. Odpowiada on na potrzebę usprawnienia zarządzania publicznego, zwiększenia jakości obsługi mieszkańców, poprawy przejrzystości procesów administracyjnych oraz rozwoju nowoczesnych narzędzi cyfrowych. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej gminy oraz analiza SWOT jednoznacznie wskazały na konieczność wzmocnienia potencjału instytucjonalnego samorządu, podniesienia kompetencji urzędników i wdrożenia rozwiązań z zakresu cyfryzacji usług publicznych. Wskazano również na rosnące oczekiwania mieszkańców wobec administracji lokalnej, która powinna być bardziej dostępna, transparentna i zorientowana na potrzeby użytkownika. Gmina Trawniki, będąca jednostką o dużym obszarze i rozproszonej strukturze osadniczej, wymaga systemowych rozwiązań w zakresie komunikacji, zarządzania informacją i organizacji pracy.

Realizacja tego celu ma na celu wsparcie Gminy Trawniki w funkcjonowaniu bardziej nowoczesnego i sprawnego samorządu, który wykorzystuje technologie cyfrowe i rozwiązania organizacyjne w sposób skuteczny i przyjazny mieszkańcom. Obejmuje to zarówno cyfryzację procesów administracyjnych, jak i rozwój kompetencji cyfrowych kadr urzędniczych oraz mieszkańców. Nowoczesne zarządzanie to także tworzenie mechanizmów współpracy i partnerstwa pomiędzy samorządem, instytucjami, organizacjami społecznymi i przedsiębiorcami. Strategia zakłada, że rozwój cyfrowy gminy będzie odbywał się równolegle z rozwojem kompetencji społecznych i obywatelskich, co pozwoli mieszkańcom na aktywne uczestnictwo w życiu publicznym i w procesach decyzyjnych.

W ramach realizacji Celu 4 przewidziano wdrożenie nowoczesnych systemów elektronicznych i informatycznych, obejmujących m.in. e-usługi administracyjne, elektroniczny obieg dokumentów, platformy do komunikacji z mieszkańcami oraz rozbudowę systemów bezpieczeństwa informatycznego. Projekty takie jak modernizacja

infrastruktury informatycznej Urzędu Gminy, wdrożenie nowoczesnych e-usług publicznych, przyczynią się do skrócenia czasu obsługi spraw, zmniejszenia biurokracji i zwiększenia przejrzystości procedur. Istotnym elementem jest także rozbudowa infrastruktury teleinformatycznej i zapewnienie powszechnego dostępu do Internetu poprzez ogólnodostępne punkty Wi-Fi, co umożliwi korzystanie z usług cyfrowych również mieszkańcom mniejszych sołectw.

Drugim obszarem działań w ramach tego celu jest rozwój kompetencji cyfrowych i zarządczych kadr administracji samorządowej. Realizacja szkoleń z zakresu obsługi systemów informatycznych, zarządzania projektami, komunikacji i bezpieczeństwa danych ma na celu podniesienie efektywności pracy i jakości obsługi mieszkańców. Profesjonalna kadra urzędnicza, wyposażona w nowoczesne narzędzia i umiejętności, jest fundamentem sprawnego samorządu. Jednocześnie działania edukacyjne obejmą mieszkańców gminy – programy szkoleniowe, warsztaty i kampanie informacyjne będą rozwijać ich umiejętności cyfrowe, co pozwoli na pełniejsze wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii i ograniczenie zjawiska wykluczenia cyfrowego.

Kolejnym istotnym kierunkiem jest rozwój systemów komunikacji społecznej i bezpieczeństwa publicznego. W ramach tego celu przewiduje się wdrożenie nowoczesnego systemu monitoringu i powiadamiania mieszkańców, który pozwoli na szybkie przekazywanie informacji o zagrożeniach, wydarzeniach lokalnych czy działaniach administracji. Narzędzia cyfrowe umożliwią również prowadzenie konsultacji społecznych, głosowań i badań opinii publicznej w trybie online, co zwiększy transparentność decyzji i udział obywateli w zarządzaniu gminą. Tego rodzaju działania sprzyjają budowie społeczeństwa obywatelskiego opartego na współpracy i zaufaniu pomiędzy władzą lokalną a mieszkańcami.

Cel strategiczny 4 ma charakter przekrojowy i wspiera realizację wszystkich pozostałych celów strategii. Nowoczesna administracja i efektywne zarządzanie są warunkiem skutecznego wdrażania inwestycji środowiskowych (Cel 1), gospodarczych (Cel 2) i społecznych (Cel 3). Dzięki wdrożeniu systemów zarządzania informacją, monitoringu inwestycji oraz cyfrowych narzędzi komunikacji, gmina zyska większą zdolność do koordynacji działań i monitorowania efektów strategii. Z kolei rozwój kompetencji cyfrowych mieszkańców i administracji sprzyja włączeniu społecznemu, aktywizacji zawodowej i edukacyjnej oraz budowaniu nowoczesnego wizerunku gminy jako jednostki innowacyjnej i otwartej.

W dłuższej perspektywie realizacja Celu 4 przyczyni się do podniesienia efektywności funkcjonowania samorządu, zwiększenia przejrzystości procesów decyzyjnych i poprawy jakości usług publicznych. Gmina Trawniki stanie się jednostką nowoczesną, zarządzaną w sposób odpowiedzialny i partnerski, zdolną do szybkiego reagowania na zmiany społeczne i technologiczne. W rezultacie wzmacni się zaufanie mieszkańców do instytucji publicznych, a samorząd lokalny będzie postrzegany jako skuteczny, przyjazny i innowacyjny podmiot zarządzający rozwojem gminy. Cel ten tworzy trwałe ramy dla wdrażania pozostałych obszarów strategii i stanowi podstawę dla długofalowej modernizacji instytucjonalnej Gminy Trawniki.

8. OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ ORAZ WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA

Zgodnie z art. 10e ust. 3 pkt 3 ustawy o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153) strategia rozwoju gminy określa oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym oraz wskaźniki ich osiągnięcia. Oczekiwane rezultaty to wszelkie przewidywane skutki wdrażania strategii, dla których określono odpowiednie wskaźniki służące monitorowaniu postępów realizacji strategii.

Określając poniższe rezultaty i wskaźniki planowanych kierunków działań uwzględniono następujące uwarunkowania:

- możliwości prawne, organizacyjne i finansowe gminy,
- plany inwestycyjne samorządu gminy oraz oczekiwania interesariuszy,
- dostępność danych na potrzeby monitoringu wskaźników,
- dobre praktyki projektowe i wdrożeniowe,
- uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 oraz Polityki spójności UE 2021 – 2027.

WSKAŹNIKI MONITORINGU STRATEGII

Cel strategiczny 1: Poprawa jakości środowiska, gospodarowania zasobami i przestrzeni oraz wzmacnianie odporności gminy na zmiany klimatu

Kierunek działania 1.1. Racjonalna gospodarka wodno-ściekowa i retencja wód

Rezultaty:

1. Zwiększona retencja wody i odporność gminy na susze i podtopienia.
2. Poprawa jakości i niezawodności systemu zaopatrzenia w wodę i odbioru ścieków.
3. Wzrost udziału mieszkańców korzystających z nowoczesnej infrastruktury wodno-kanalizacyjnej.
4. Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska wodnego i poprawa bezpieczeństwa sanitarnego.

Wskaźniki produktu:

- Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych zbiorników retencyjnych [szt.]
- Łączna pojemność nowo wybudowanych zbiorników retencyjnych [m³]
- Długość wybudowanej/rozbudowanej sieci wodociągowej [km]
- Długość wybudowanej/rozbudowanej sieci kanalizacyjnej [km]
- Liczba zmodernizowanych oczyszczalni ścieków [szt.]
- Liczba przydomowych oczyszczalni ścieków wybudowanych/dofinansowanych [szt.]
- Liczba nowych ujęć wody oddanych do użytku [szt.]
- Liczba wymienionych wodomierzy z nowoczesnym odczytem [szt.]
- Liczba gospodarstw podłączonych do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej [szt.]

Kierunek działania 1.2. Efektywność energetyczna i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii

Rezultaty:

1. Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych i zanieczyszczeń powietrza.

2. Zwiększenie udziału energii ze źródeł odnawialnych w bilansie energetycznym gminy.
3. Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i prywatnych.
4. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców w zakresie efektywnego zużycia energii.

Wskaźniki produktu:

- Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków publicznych [szt.]
- Powierzchnia budynków objętych termomodernizacją [m²]
- Moc zainstalowanych instalacji fotowoltaicznych [kWp]
- Liczba wymienionych źródeł ciepła na niskoemisyjne [szt.]
- Liczba gospodarstw domowych objętych wsparciem w zakresie OZE [szt.]
- Liczba zainstalowanych urządzeń OZE w budynkach indywidualnych [szt.]
- Liczba przeprowadzonych inwestycji w zakresie efektywności energetycznej w jednostkach gminnych [szt.]
- Szacunkowa redukcja emisji CO₂ [tony/rok]

Kierunek działania 1.3. Ochrona przyrody, krajobrazu i rozwój zielono-błękitnej infrastruktury**Rezultaty:**

1. Ochrona i odtworzenie walorów przyrodniczych oraz zwiększenie bioróżnorodności.
2. Zwiększenie powierzchni terenów zielonych i rekreacyjnych w gminie.
3. Wzmocnienie edukacji ekologicznej mieszkańców poprzez zielone inwestycje lokalne.
4. Poprawa estetyki i mikroklimatu przestrzeni publicznych.

Wskaźniki produktu:

- Liczba zrealizowanych projektów renaturyzacyjnych [szt.]
- Powierzchnia odtworzonych terenów podmokłych i torfowisk [ha]
- Liczba nowych / odnowionych terenów zielonych [szt.]
- Liczba sołectw objętych programami lub konkursami ekologicznymi [szt.]
- Liczba zainstalowanych elementów małej architektury ekologicznej [szt.]
- Liczba zorganizowanych wydarzeń i kampanii ekologicznych [szt.]
- Powierzchnia terenów objętych ochroną przyrodniczą [ha]

Kierunek działania 1.4. Gospodarka o obiegu zamkniętym i edukacja ekologiczna**Rezultaty:**

1. Zwiększenie poziomu segregacji i recyklingu odpadów komunalnych.
2. Zmniejszenie ilości odpadów trafiających na składowiska.
3. Wzrost świadomości ekologicznej i zaangażowania mieszkańców w działania prośrodowiskowe.
4. Wdrożenie nowoczesnych rozwiązań gospodarki o obiegu zamkniętym.

Wskaźniki produktu:

- Liczba zmodernizowanych Punktów Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK) [szt.]
- Liczba zakupionych i rozdysponowanych pojemników do selektywnej zbiórki [szt.]
- Liczba zrealizowanych projektów usuwania azbestu [szt.]
- Ilość usuniętego azbestu [kg lub m²]

- Liczba uczestników działań edukacyjnych [os.]
- Liczba zorganizowanych wydarzeń edukacyjnych [szt.]
- Liczba szkół objętych programem edukacji ekologicznej [szt.]

Cel strategiczny 2: Rozwój przedsiębiorczości i turystyki jako podstaw trwałego wzrostu lokalnego

Kierunek działania 2.1. Wsparcie przedsiębiorczości i atrakcyjności inwestycyjnej

Rezultaty:

1. Wzrost liczby nowych przedsiębiorstw i miejsc pracy na terenie gminy.
2. Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej gminy poprzez przygotowanie terenów inwestycyjnych.
3. Rozwój lokalnych MŚP i rzemiosła dzięki wsparciu inkubacyjnemu i programom rozwojowym.
4. Wzmocnienie współpracy samorządu z sektorem prywatnym i instytucjami otoczenia biznesu.

Wskaźniki produktu:

- Powierzchnia uzbrojonych terenów inwestycyjnych lub stref aktywności gospodarczej [ha]
- Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów gospodarczych (hale, inkubatory, parki przemysłowe) [szt.]
- Liczba przedsiębiorców objętych wsparciem doradczym, szkoleniowym lub mentoringowym [os.]
- Liczba nowych firm zarejestrowanych na terenie gminy [szt.]
- Liczba uczestników programów wsparcia dla nowych działalności gospodarczych [os.]
- Liczba wydarzeń biznesowo-edukacyjnych [szt.]
- Liczba inwestorów zewnętrznych, którzy rozpoczęli działalność w gminie [szt.]
- Łączna wartość nowych inwestycji zrealizowanych w gminie [mln zł]

Kierunek działania 2.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

Rezultaty:

1. Wzrost liczby turystów odwiedzających gminę i wydłużenie czasu ich pobytu.
2. Rozwój oferty turystyki aktywnej i przyrodniczej opartej na walorach naturalnych gminy.
3. Poprawa jakości infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz jej dostępności.
4. Zwiększenie zaangażowania mieszkańców i przedsiębiorców w rozwój lokalnej oferty turystycznej.

Wskaźniki produktu:

- Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów turystycznych [szt.]
- Długość wybudowanych lub zmodernizowanych ścieżek dydaktycznych, pieszych i rowerowych [km]
- Liczba nowych punktów informacji turystycznej i stref rekreacyjnych [szt.]
- Liczba odrestaurowanych i udostępnionych obiektów zabytkowych [szt.]
- Liczba nowych lub zmodernizowanych placów zabaw i obiektów rekreacyjnych [szt.]

- Liczba projektów turystycznych realizowanych w partnerstwie z instytucjami zewnętrznymi (Lasy Państwowe, LGD, Wody Polskie, itp.) [szt.]
- Liczba turystów korzystających z nowo utworzonej infrastruktury rocznie [os.]
- Liczba wydarzeń i inicjatyw promujących turystykę lokalną [szt.]

Kierunek działania 2.3. Rozwój marki terytorialnej

Rezultaty:

1. Zwiększenie rozpoznawalności Gminy Trawniki w regionie i kraju.
2. Wzrost atrakcyjności gminy jako miejsca do inwestowania, odwiedzania i zamieszkania.
3. Umocnienie lokalnej tożsamości mieszkańców i promocja dziedzictwa kulturowego.
4. Wzrost liczby wydarzeń i produktów regionalnych promujących markę gminy.

Wskaźniki produktu:

- Liczba zrealizowanych kampanii promujących markę gminy (online/offline) [szt.]
- Liczba utworzonych lub zmodernizowanych narzędzi promocji cyfrowej (portale, aplikacje, multimedia) [szt.]
- Liczba opracowanych materiałów promocyjnych i informacyjnych (ulotki, filmy, katalogi) [szt.]
- Liczba wydarzeń promujących produkty lokalne i tradycje regionalne (np. „Trawnicka Zaciera”) [szt.]
- Liczba uczestników wydarzeń promocyjnych i kampanii wizerunkowych [os.]
- Liczba utworzonych lub rozwijanych produktów lokalnych [szt.]
- Liczba podmiotów współpracujących przy promocji marki gminy (media, NGO, instytucje) [szt.]
- Liczba odsłon/odwiedzin portalu VisitTrawniki.pl rocznie [tys.]

Kierunek działania 2.4. Poprawa dostępności komunikacyjnej i infrastruktury transportowej

Rezultaty:

1. Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy, w tym terenów inwestycyjnych, turystycznych i mieszkaniowych.
2. Zwiększenie bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego.
3. Zmniejszenie barier komunikacyjnych i poprawa mobilności mieszkańców.
4. Rozwój przyjaznej środowisku infrastruktury drogowej i parkingowej.

Wskaźniki produktu:

- Długość wybudowanych, przebudowanych lub zmodernizowanych dróg gminnych [km]
- Długość dróg dojazdowych do gruntów rolnych zmodernizowanych w ramach projektów [km]
- Liczba nowych lub zmodernizowanych parkingów publicznych [szt.]
- Liczba miejsc parkingowych utworzonych w ramach projektów [szt.]
- Liczba zainstalowanych punktów oświetlenia drogowego [szt.]
- Liczba nowych lub przebudowanych przystanków komunikacji publicznej [szt.]
- Liczba projektów poprawiających bezpieczeństwo ruchu (sygnalizacja, przejścia, monitoring) [szt.]

- Liczba wprowadzonych rozwiązań zwiększających dostępność dla osób z niepełnosprawnościami [szt.]

Cel strategiczny 3: Wzrost jakości życia mieszkańców poprzez rozwój usług społecznych, edukacyjnych, kulturalnych i sportowych

Kierunek działania 3.1. Rozwój i modernizacja infrastruktury społecznej i kulturalnej

Rezultaty:

1. Poprawa dostępności i jakości infrastruktury społecznej oraz kulturalnej w gminie.
2. Wzrost uczestnictwa mieszkańców w życiu społecznym i kulturalnym.
3. Zwiększenie dostępności obiektów publicznych dla osób z niepełnosprawnościami.
4. Zachowanie i odnowa dziedzictwa kulturowego i historycznego.

Wskaźniki produktu:

- Liczba nowo wybudowanych lub zmodernizowanych świetlic wiejskich i centrów aktywności społecznej [szt.]
- Powierzchnia nowo wybudowanych lub zmodernizowanych obiektów społeczno-kulturalnych [m²]
- Liczba zrealizowanych inwestycji poprawiających dostępność architektoniczną (windy, podjazdy, likwidacja barier) [szt.]
- Liczba świetlic przystosowanych do funkcji klubów seniora [szt.]
- Liczba obiektów objętych rewaloryzacją (pomniki, kapliczki, cmentarze wojenne) [szt.]
- Liczba nowo powstałych lub zmodernizowanych pomieszczeń dla zespołów artystycznych (pracownie, sale prób, itp.) [szt.]
- Liczba wydarzeń i inicjatyw społeczno-kulturalnych realizowanych w nowych obiektach [szt.]
- Liczba mieszkańców korzystających z nowo utworzonych lub zmodernizowanych obiektów kultury [os.]

Kierunek działania 3.2. Sport, rekreacja i integracja mieszkańców

Rezultaty:

1. Zwiększenie aktywności fizycznej i integracji mieszkańców.
2. Poprawa dostępności infrastruktury sportowo-rekreacyjnej dla wszystkich grup wiekowych.
3. Wzrost atrakcyjności gminy jako miejsca do życia i rekreacji.
4. Rozwój lokalnych wydarzeń i inicjatyw sprzyjających zdrowemu stylowi życia.

Wskaźniki produktu:

- Liczba zmodernizowanych lub nowo wybudowanych obiektów sportowych (boiska, siłownie zewnętrzne, skateparki) [szt.]
- Powierzchnia terenów zmodernizowanych pod rekreację (parki, place zabaw) [ha]
- Liczba zorganizowanych wydarzeń sportowych, rekreacyjnych i integracyjnych (rajdy, biegi, turnieje, pikniki) [szt.]
- Liczba uczestników wydarzeń sportowo-rekreacyjnych [os.]
- Liczba zmodernizowanych parków i terenów zielonych o funkcji rekreacyjnej [szt.]
- Liczba utworzonych stref aktywności (siłownie plenerowe, strefy rodzinne, pumptrack) [szt.]

- Liczba organizacji i klubów sportowych korzystających z infrastruktury po modernizacji [szt.]
- Liczba kampanii lub inicjatyw promujących zdrowy styl życia [szt.]

Kierunek działania 3.3. Usługi społeczne i integracja międzypokoleniowa

Rezultaty:

1. Wzrost dostępności i jakości usług społecznych dla mieszkańców.
2. Aktywizacja seniorów i rozwój opieki środowiskowej.
3. Wzmocnienie więzi międzypokoleniowych i integracji lokalnej wspólnoty.
4. Wyrównywanie szans edukacyjnych i społecznych dzieci i młodzieży.

Wskaźniki produktu:

- Liczba nowo utworzonych placówek opiekuńczych i wsparcia dziennego (domy i seniora, TCAS) [szt.]
- Liczba seniorów objętych wsparciem w ramach programów gminnych [os.]
- Liczba uruchomionych usług mobilnych dla osób starszych („SeniorBus”, opieka środowiskowa) [szt.]
- Liczba osób objętych wsparciem w zakresie usług opiekuńczych i środowiskowych [os.]
- Liczba projektów edukacyjnych i terapeutycznych dla dzieci z deficytami rozwojowymi [szt.]
- Liczba uczestników programów edukacyjno-wyrównawczych („Szansa na Start”) [os.]
- Liczba szkoleń i warsztatów dla rodziców i nauczycieli w zakresie pracy z dziećmi z SPE [szt.]

Cel strategiczny 4: Nowoczesne i efektywne zarządzanie gminą oparte na cyfryzacji, kompetencjach i partnerstwie społecznym

Kierunek działania 4.1. Rozwój elektronicznych usług publicznych i technologii cyfrowych

Rezultaty:

1. Zwiększenie dostępności i jakości elektronicznych usług publicznych dla mieszkańców.
2. Wzrost efektywności i przejrzystości funkcjonowania administracji gminnej.
3. Wzmocnienie bezpieczeństwa danych i infrastruktury informatycznej.
4. Poprawa kompetencji cyfrowych pracowników administracji.

Wskaźniki produktu:

- Liczba wdrożonych e-usług publicznych [szt.]
- Liczba zmodernizowanych stanowisk pracy wyposażonych w nowoczesny sprzęt komputerowy [szt.]
- Liczba jednostek gminnych objętych modernizacją infrastruktury IT [szt.]
- Liczba zmodernizowanych lub zakupionych serwerów i systemów bezpieczeństwa [szt.]
- Liczba przeprowadzonych szkoleń z zakresu e-usług i cyberbezpieczeństwa [szt.]
- Liczba pracowników urzędu przeszkolonych w zakresie kompetencji cyfrowych [os.]
- Liczba systemów informatycznych zaktualizowanych i objętych nową licencją [szt.]

- Liczba zdigitalizowanych dokumentów i zasobów w ramach „Trawnickiego Archiwum Cyfrowego” [szt.]

Kierunek działania 4.2. Rozwój kompetencji cyfrowych mieszkańców i przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu

Rezultaty:

1. Zwiększenie kompetencji cyfrowych mieszkańców, w tym osób starszych i młodzieży.
2. Zmniejszenie poziomu wykluczenia cyfrowego wśród mieszkańców gminy.
3. Wzrost korzystania z usług cyfrowych administracji i sektora prywatnego.
4. Budowa kultury innowacyjności i edukacji cyfrowej w społeczności lokalnej.

Wskaźniki produktu:

- Liczba uruchomionych publicznych punktów dostępu do Internetu (hotspoty) [szt.]
- Liczba uczestników szkoleń i warsztatów w ramach programów edukacji cyfrowej („Szkoła Cyfrowych Obywateli”, „Młodzi Liderzy IT”) [os.]
- Liczba zrealizowanych projektów edukacyjnych dla uczniów i seniorów w zakresie korzystania z e-usług [szt.]
- Liczba przeprowadzonych warsztatów i lekcji w ramach programu „e-Urząd Młodych” [szt.]
- Liczba uczestników konkursów i inicjatyw cyfrowych („Trawnicki Minecraft Challenge”) [os.]
- Liczba wdrożonych systemów pracy zespołowej online (Google Workspace, Microsoft 365) [szt.]
- Liczba pracowników i mieszkańców objętych szkoleniami z obsługi środowisk chmurowych [os.]
- Liczba szkół i instytucji objętych programem edukacji cyfrowej [szt.]

Kierunek działania 4.3. Komunikacja społeczna, bezpieczeństwo i partycypacja mieszkańców

Rezultaty:

1. Wzrost poziomu bezpieczeństwa publicznego i gotowości służb ratowniczych.
2. Wzmocnienie komunikacji między samorządem a mieszkańcami.
3. Zwiększenie zaangażowania mieszkańców w życie publiczne i procesy decyzyjne.
4. Rozwój kompetencji i kultury organizacyjnej pracowników samorządowych.

Wskaźniki produktu:

- Liczba jednostek OSP wyposażonych w sprzęt ratowniczo-gaśniczy [szt.]
- Liczba szkoleń z zakresu bezpieczeństwa, pierwszej pomocy i reagowania kryzysowego [szt.]
- Liczba osób objętych programami edukacyjnymi w zakresie bezpieczeństwa [os.]
- Liczba punktów monitoringu wizyjnego zainstalowanych na terenie gminy [szt.]
- Liczba uruchomionych systemów powiadamiania mieszkańców [szt.]
- Liczba pracowników objętych szkoleniami z zarządzania, komunikacji i kompetencji miękkich [os.]
- Liczba działań partycypacyjnych (Młodzieżowa Rada Gminy, konsultacje, budżety obywatelskie) [szt.]
- Liczba zgłoszeń i inicjatyw mieszkańców w ramach systemu „Zróbmy to lepiej” [szt.]

9 A. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNEJ

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy to przede wszystkim system wzajemnych powiązań funkcjonalnych, które wspólnie tworzą spójną całość. W jej skład wchodzi zarówno obszary osadnicze, tereny produkcji rolniczej, węzły ekologiczne, jak i sieci infrastrukturalne – transportowe czy elektroenergetyczne. Każdy z tych elementów pełni określoną rolę, a ich współdziałanie decyduje o efektywności funkcjonowania całego obszaru gminy. Model ten opiera się na założeniu, że przestrzeń nie jest zbiorem niezależnych fragmentów, lecz złożonym systemem, w którym poszczególne części są ze sobą powiązane. Ośrodki osadnicze pełnią funkcje społeczne i usługowe, tereny rolnicze zapewniają podstawy gospodarki lokalnej, a węzły ekologiczne chronią zasoby przyrodnicze i wspierają zrównoważony rozwój. Sieci infrastrukturalne natomiast umożliwiają komunikację i przepływ zasobów, integrując gminę z otoczeniem zewnętrznym.

Głównym celem modelu jest stworzenie warunków do racjonalnego organizowania przestrzeni. Oznacza to dążenie do ładu przestrzennego, w którym różne funkcje – mieszkaniowe, gospodarcze, społeczne i ekologiczne – współistnieją w sposób harmonijny. Model ma również za zadanie minimalizować konflikty przestrzenne, które mogą pojawiać się między podmiotami gospodarczymi, mieszkańcami czy instytucjami, zwłaszcza w kontekście ograniczonych zasobów przestrzennych. W obliczu współczesnych wyzwań rozwojowych, takich jak zmiany demograficzne, potrzeba modernizacji infrastruktury czy ochrona środowiska, model struktury funkcjonalno-przestrzennej staje się kluczowym narzędziem planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego. Umożliwia podejmowanie decyzji w oparciu o spójne założenia, wspiera polityki rozwojowe i stanowi punkt odniesienia dla inwestycji publicznych i prywatnych. Dzięki niemu możliwe jest efektywniejsze wykorzystanie potencjału lokalnego, ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz budowanie trwałych relacji między mieszkańcami a przestrzenią, w której żyją i pracują.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Trawniki, uwzględniając regionalną politykę rozwoju określoną w *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (SRWL)*, organizuje warunki przestrzenne dla alokacji funkcji społeczno-gospodarczych i poszczególnych inwestycji przyczyniających się do realizacji priorytetów rozwojowych OSI o znaczeniu regionalnym, tj.: OSI Polesie. Odzwierciedla on politykę rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzenną gminy opierającą się na jej podstawowej funkcji gospodarczej, którą jest rolnictwo i uzupełnione różnorodną działalnością gospodarczą.

ELEMENTY STRUKTURY SŁUŻĄCE WZMACNIANIU I ROZWOJOWI FUNKCJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH

Gmina Trawniki charakteryzuje się typową strukturą osadniczą dla obszarów wiejskich i dominującym rolniczym sposobie użytkowania terenu. Funkcjonalnie gmina Trawniki pełni głównie rolę rolniczą, z dominującym udziałem gruntów ornych i użytków zielonych. W strukturze przestrzennej występują również obszary aktywności gospodarczej i usługowej, zlokalizowane głównie w rejonie Trawnik, gdzie funkcjonują zakłady produkcyjne i punkty

usługowe. Tereny aktywności gospodarczej i usług zlokalizowane są również w Dorohuczycach, Pełczynie, Biskupicach i Struży-Kolonii. Gmina posiada także tereny o potencjale rozwojowym, w tym obszary przeznaczone pod zabudowę mieszkaniową, letniskową oraz inwestycje infrastrukturalne. Wzmacnianie wielofunkcyjnego rozwoju gminy, w tym rozwój funkcji usługowych i gospodarczych, zarówno o znaczeniu lokalnym, jak i ponadlokalnym jest związane z wyznaczeniem i organizacją terenów aktywności gospodarczej, w sposób jak najmniej kolizyjny z przestrzenią przyrodniczą gminy, a także z optymalizowaniem dostępności komunikacyjnej tych terenów w powiązaniu z odpowiednim standardem wyposażenia w infrastrukturę techniczną.

Sieć osadnicza gminy cechuje się wyraźnym zróżnicowaniem funkcjonalnym i przestrzennym, z dominującą rolą wsi Trawniki jako ośrodka gminnego. Zlokalizowane są tu instytucje samorządowe, placówki edukacyjne, opieki zdrowotnej, zakłady produkcyjne oraz podstawowe usługi handlowe i społeczne. Ośrodek gminny – Trawniki stanowi główny punkt koncentracji funkcji obsługi obszaru gminy i jest kluczowym elementem jej struktury osadniczej. Pozostałe miejscowości gminy, pełnią funkcje pomocnicze i lokalne. Są to jednostki osadnicze, głównie o charakterze rolniczym, z dominującą zabudową jednorodzinną i ograniczonym zakresem usług. Ich rola w strukturze przestrzennej polega głównie na zapewnieniu funkcji mieszkaniowej oraz obsługi lokalnych potrzeb lokalnej społeczności.

Układ osadniczy gminy opiera się na sieci lokalnych dróg powiązanych z ponadregionalnymi ciągami komunikacyjnymi, w tym z linią kolejową nr 7 Warszawa – Dorohusk i drogą krajową nr 12 (planowaną drogą ekspresową S12), która przebiega przez teren gminy i stanowi istotny element infrastruktury transportowej. Tworzą one główne korytarze transportowe, a ośrodki położone w ciągu tych korytarzy posiadają większy potencjał gospodarczy i lepszy dostęp do usług, co przekłada się na ich wyższą pozycję w hierarchii osadniczej. Jednostki peryferyjne, oddalone od głównych szlaków komunikacyjnych, wykazują słabsze powiązania funkcjonalne i przestrzenne, co wpływa na ich ograniczoną rolę w strukturze gminy. Niemniej jednak, pełnią one istotną funkcję w zachowaniu ciągłości przestrzennej i krajobrazowej obszaru wiejskiego, wspierając zrównoważony rozwój terytorialny.

W strukturze elementów wzmacniania i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych gminy wyróżnia się:

▪ **sieć osadniczą**, na którą składają się:

- Trawniki – ośrodek gminny; lokalny ośrodek obsługi wskazany do koncentracji urbanizacji w zorganizowanych układach przestrzennych oraz rozwoju funkcji usług i pozarolniczej działalności gospodarczej; działania rozwojowe powinny być ukierunkowane na wzmacnianie potencjału poprzez rozwój funkcji obsługi turystyki oraz rozwój infrastruktury i usług służących krystalizacji silnego ośrodka obsługującego tereny wiejskie,
- wsie, osady, kolonie – elementarne ośrodki osadnicze; w odniesieniu do tych ośrodków zakłada się działania rozwojowe ukierunkowane na odnowę wsi m. in. poprzez realizację atrakcyjnych przestrzeni publicznych z wykorzystaniem lokalnych usług, wspieranie rozwoju wyspecjalizowanych funkcji ośrodków w oparciu o lokalne zasoby, w tym przyrodnicze i kulturowe, tj.:

- ośrodki rozwoju aktywności gospodarczej – Biskupice, Dorohuczka, Pełczyn, Siostrzytów, Struża-Kolonia,
 - ośrodki rozwoju funkcji turystycznej (turystyka, rekreacja, agroturystyka) – Ewopole, Oleśniki, Trawniki-Kolonia,
- **obszary zurbanizowane:**
 - tereny zwartej zabudowy mieszkaniowej – stanowią strefy kontynuacji i uzupełniania zabudowy, w obszarze których działania rozwojowe powinny uwzględniać przede wszystkim kształtowanie przestrzeni publicznych, rozbudowę bazy i infrastruktury placówek usług społecznych oraz dostosowanie istniejącego zagospodarowania, w tym zabudowy do współczesnych standardów jakości i energochłonności z wykorzystaniem energii z OZE;
 - tereny luźnej, rozproszonej zabudowy mieszkaniowej – stanowią strefy deglomeracji, ograniczania rozprzestrzeniania zabudowy, które nie powinny podlegać dalszym procesom urbanizacyjnym i w obszarze których działania powinny obejmować poprawę stanu technicznego istniejącej infrastruktury technicznej i społecznej oraz dostosowanie istniejącego zagospodarowania do współczesnych standardów jakości i energochłonności z wykorzystaniem energii z OZE;
 - tereny aktywności gospodarczej – strefy koncentracji przemysłu, przetwórstwa produktów rolnych, usług, dla których przyjmuje się priorytet realizacji działań służących wzmocnieniu i uzupełnianiu funkcji gospodarczej;
 - tereny rozwoju zabudowy usługowo-mieszkaniowej i usług – strefy koncentracji i rozwoju usług publicznych oraz usług opartych na lokalnych zasobach i mających wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy gminy, w tym tereny: lokalizacji obiektów i działalności związanej z obsługą ruchu turystycznego (handel, gastronomia, informacja turystyczna, noclegi, itp.), aktywności fizycznej, rekreacji i wypoczynku (boiska, parki, korty tenisowe, wypożyczalnie sprzętu sportowego, itp.);
 - tereny zabudowy letniskowej, zwartej zabudowy mieszkaniowej, zagrodowej z usługami nieuciążliwymi – strefy preferowane do rozwoju funkcji letniskowej, agroturystyki, jako uzupełniające podstawowe funkcje ośrodków, tj. funkcje mieszkaniowe i zagrodowe;
 - **obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej**, którą stanowią tereny rolnicze (upraw gruntowych, użytków zielonych, plantacji, sadów) i związane z nimi tereny aktywności społeczno-gospodarczej, w odniesieniu do której zakłada się realizację działań zmierzających do wzbogacenia funkcjonalnego z zachowaniem obecnych kierunków rozwoju specjalizacji rolnej poprzez wspieranie rozwoju gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych, rozwój i realizację źródeł produkcji energii w oparciu o OZE (w zachodniej części gminy) oraz zapewnienie przestrzennych możliwości funkcjonowania i rozwoju zakładów usługowo-produkcyjnych w działalnościach pozarolniczych.

ELEMENTY STRUKTURY SŁUŻĄCE KSZTAŁTOWANIU SYSTEMU POWIĄZAŃ PRZYRODNICZYCH

Istotnym elementem struktury przestrzennej gminy Trawniki są zasoby przyrodnicze, w tym przede wszystkim dolina rzeki Wieprz oraz obszary leśne, które pełnią funkcje ekologiczne, rekreacyjne i krajobrazowe. System powiązań przyrodniczych opiera się na zintegrowanej

strukturze obszarów chronionych, korytarzy ekologicznych, zasobów wodnych, terenów zielonych oraz form ochrony przyrody. Elementy te stanowią podstawę dla zachowania równowagi ekologicznej, ochrony bioróżnorodności oraz zapewnienia ciągłości procesów przyrodniczych w skali lokalnej i regionalnej. Tworzą one spójny układ elementów środowiska naturalnego (System Przyrodniczy Gminy - SPG), który wpływa na funkcjonowanie przestrzeni osadniczej, rolniczej i rekreacyjnej. SPG pełni wiele ważnych funkcji dla środowiska i ludzi, takich jak regulacja klimatu, retencja wody, ochrona różnorodności biologicznej, zapewnienie terenów rekreacyjnych i edukacyjnych.

Wzmacnianie i zarządzanie SPG jest ważnym działaniem adaptacyjnym do zmian klimatu, wspomagającym ograniczanie skutków takich zagrożeń jak susza, fale upałów, powódzie czy utrata różnorodności biologicznej. SPG stanowi integralną część regionalnej sieci ekologicznej, a jego powiązania z obszarami kluczowymi położonymi poza granicami gminy powinny być utrzymane i kształtowane w sposób zapewniający trwałe powiązania. W obszarze elementów SPG zakłada się realizację działań sprzyjających prawidłowemu funkcjonowaniu tych struktur poprzez integrację systemów obszarów węzłowych służącą zapewnieniu ciągłości i spójności przestrzeni przyrodniczej, wzmacnianiu i wykorzystaniu potencjału przyrodniczo-kulturowego oraz harmonizację rozwoju społeczno-gospodarczego i infrastruktury z przestrzenią przyrodniczą. Potencjał zasobów środowiskowych obejmujących system powiązań przyrodniczych, w tym Nadwieprzański Park Krajobrazowy, dolina rzeki Wieprz z planowanym zbiornikiem Oleśniki sprzyja rozwojowi turystyki przyrodniczej i agroturystyki, stanowiąc podstawę dla zrównoważonego rozwoju lokalnego.

W kontekście planowania przestrzennego, SPG pełni rolę struktury porządkującej – wyznacza granice rozwoju osadnictwa, kierunki lokalizacji inwestycji oraz obszary wymagające szczególnej ochrony. Jego zachowanie i wzmocnienie powinno stanowić kluczowy element polityki przestrzennej gminy, zgodnej z zasadami ochrony środowiska i adaptacji do zmian klimatycznych. Do głównych elementów składowych systemu przyrodniczego należą:

▪ **korytarze ekologiczne:**

- dolina rzeki Wieprz – główny korytarz ekologiczny o znaczeniu ponadregionalnym, zapewniający migrację gatunków oraz ciągłość procesów hydrologicznych,
- Kanał Wieprz-Krzna oraz dolina rzeki Giełczew, a także Marianki – uzupełniające korytarze ekologiczne, wzmacniające sieć powiązań przyrodniczych,
- powiązania między kompleksami leśnymi – lasy w rejonie Ewopola, Pełczyna, Struży i Dorohuczy tworzą lokalne leśne korytarze ekologiczne, pełniące funkcję ochronną, klimatyczną i rekreacyjną; lasy stanowią naturalną barierę ekologiczną, wpływają na jakość powietrza i retencję wód, a także są siedliskiem cennych gatunków flory i fauny.

▪ **zbiornik wodny Oleśniki (planowany)** – budowa zbiornika wpłynie na wzrost dyspozycyjnych zasobów wód, rozwój rolnictwa oraz pozwoli na turystyczne wykorzystanie tego terenu,

▪ **obszary łąkowe i torfowiskowe** – zlokalizowane głównie w dolinach rzecznych, pełniące funkcję retencyjną i siedliskową,

- **użytki rolne** – stanowiące podstawę gospodarki rolniczej gminy, zintegrowane z naturalnym układem przyrodniczym; ich użytkowanie wpływa na strukturę krajobrazu i wymaga zrównoważonego podejścia w kontekście ochrony gleb i zasobów wodnych,
- **obszary chronione i cenne przyrodniczo** – w tym fragment Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego wraz z otuliną; pełni funkcję edukacyjną, ekologiczną i krajobrazową, wspierając rozwój turystyki przyrodniczej i świadomości ekologicznej mieszkańców.

ELEMENTY STRUKTURY SŁUŻĄCE KSZTAŁTOWANIU GŁÓWNYCH KORYTARZY I ROZWOJOWI ELEMENTÓW SIECI TRANSPORTOWYCH

System transportowy gminy Trawniki stanowi jeden z kluczowych komponentów struktury funkcjonalno-przestrzennej, wpływający bezpośrednio na dostępność komunikacyjną, rozwój gospodarczy oraz integrację przestrzenną gminy z otoczeniem regionalnym i krajowym. Oparty jest na ruszcie komunikacyjnym, w skład którego wchodzi linia kolejowa nr 7, droga krajowa nr 12 (planowana S12) oraz drogi wojewódzkie 829 i 838.

W odniesieniu elementów systemu transportowego zakłada się realizację działań mających na celu ich rozwój, przede wszystkim gminnej infrastruktury transportowej, ukierunkowany na minimalizowanie barier i ograniczeń rozwoju w funkcjonowaniu układów przestrzennych, kształtowanie spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integrację poszczególnych elementów systemu transportowego i podwyższenie parametrów eksploatacyjnych.

Istotnym aspektem realizacji działań będzie również poprawa dostępności komunikacyjnej i mobilności mieszkańców, zapewnienie sprawności powiązań komunikacyjnych, minimalizowanie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizji z elementami sieci ekologicznej.

Na system transportowy gminy składają się:

- linia kolejowa nr 7 (Warszawa – Dorohusk) – stanowiąca strategiczny korytarz transportowy o znaczeniu krajowym i międzynarodowym, umożliwiająca obsługę pasażerską oraz rozwój transportu towarowego;
- droga krajowa nr 12 – główny korytarz drogowy o znaczeniu ponadlokalnym, przebiegający przez północną część gminy, zapewniający połączenie z Lublinem, Chełmem i innymi ośrodkami regionalnymi;
- drogi wojewódzkie nr 829 i 838 – pełnią funkcje uzupełniające w układzie komunikacyjnym, łącząc miejscowości gminne z sąsiednimi gminami oraz wspierając ruch lokalny i regionalny.
- drogi powiatowe – sieć dróg powiatowych uzupełnia układ komunikacyjny, łącząc poszczególne miejscowości gminy z ośrodkiem gminnym oraz z sąsiednimi gminami. Drogi te pełnią istotną rolę w codziennej mobilności mieszkańców, umożliwiając dojazd do szkół, placówek zdrowia, urzędów oraz punktów handlowo-usługowych;
- drogi gminne i wewnętrzne – sieć dróg gminnych zapewnia dostępność komunikacyjną do wszystkich jednostek osadniczych, w tym do mniejszych wsi i przysiółków. Drogi te mają kluczowe znaczenie dla obsługi terenów rolniczych oraz zapewnienia dojazdu do gospodarstw domowych i obiektów infrastruktury technicznej, realizując wewnętrzne

powiązania transportowe, a także bliskie powiązania zewnętrzne, w odniesieniu do których zakłada się dalszy rozwój w wymiarze jakościowym i ilościowym;

- korytarze transportowe i powiązania zewnętrzne – gmina posiada dobre powiązania z regionalnym systemem transportowym (droga krajowa, linia kolejowa o znaczeniu międzynarodowym), w szczególności ze stolicą województwa – Lublinem;
- infrastruktura rowerowa – infrastruktura rowerowa wymaga działań na rzecz rozwoju tras rowerowych, zwłaszcza w kontekście rozwoju turystyki przyrodniczej i kulturowej. Zakłada się rozwój ilościowy i jakościowy w sposób umożliwiający stworzenie spójnego systemu różnego rodzaju szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, samochodowych) zapewniającego integrację obszarów turystycznych gminy i regionu.

ELEMENTY INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ I SPOŁECZNEJ

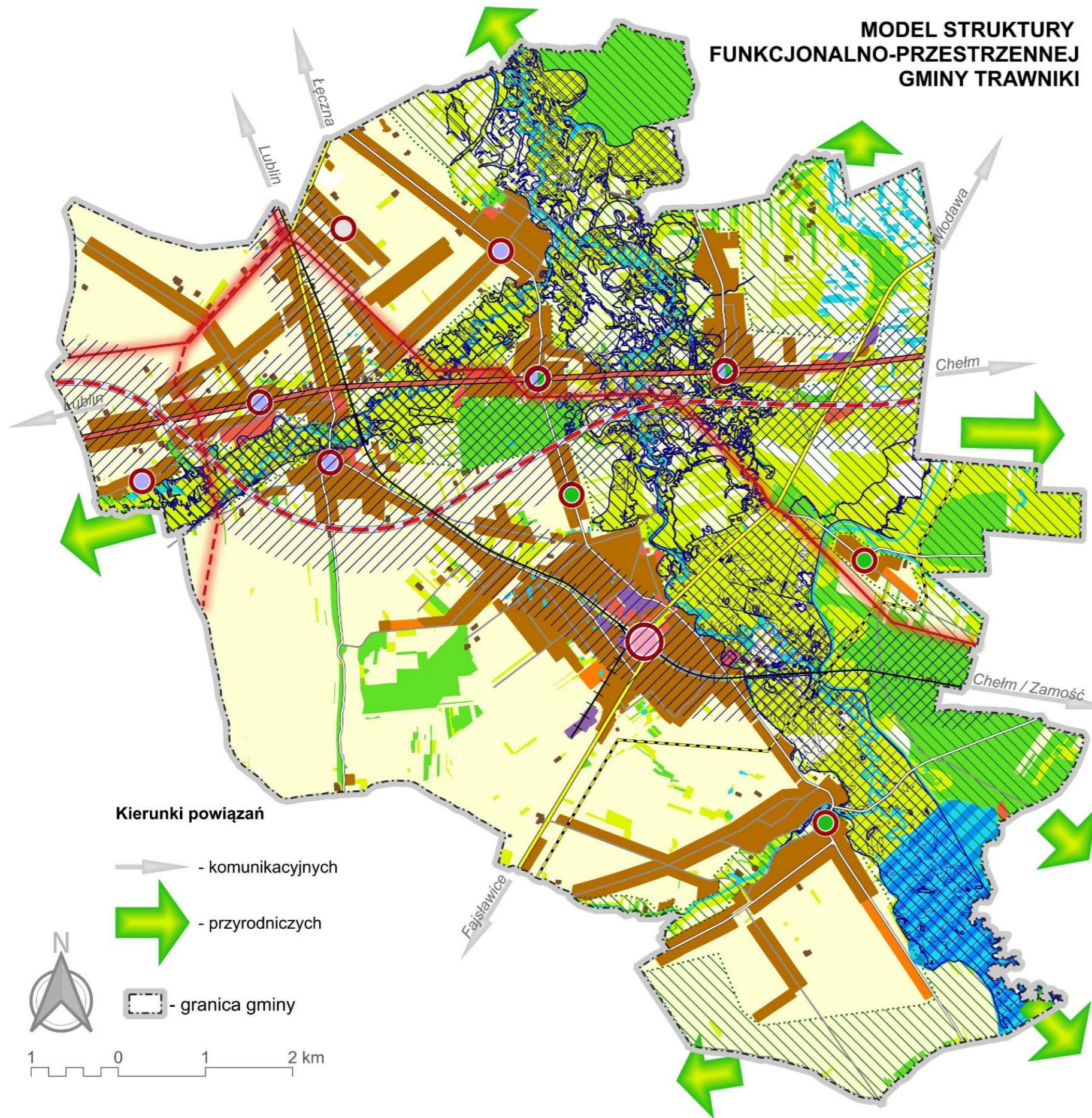
Gmina dysponuje podstawową infrastrukturą techniczną i społeczną, która zapewnia funkcjonowanie lokalnej społeczności oraz wspiera rozwój gospodarczy i przestrzenny obszaru. Układ infrastrukturalny gminy jest zróżnicowany, z koncentracją usług w ośrodku gminnym oraz rozproszonym systemem obsługi w pozostałych jednostkach osadniczych.

Na terenie gminy funkcjonują zespoły placówek oświatowych i szkoły podstawowe, zlokalizowane w Biskupicach, Trawnikach, Oleśnikach, Dorohuczycy i Siostrzytowie.

Gmina posiada rozbudowaną sieć wodociągową, obejmującą większość miejscowości, zasilaną z lokalnych ujęć wody. System kanalizacji sanitarnej funkcjonuje głównie w Trawnikach, natomiast w pozostałych miejscowościach stosowane są indywidualne rozwiązania (szamba, przydomowe oczyszczalnie).

Gmina jest w pełni objęta siecią elektroenergetyczną. W granicach gminy – zgodnie z ustaleniami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego) planowane są elementy systemu energetycznego, tj.: linia elektroenergetyczna WN oraz gazociąg wysokiego ciśnienia, decydujące o bezpieczeństwie energetycznym obszaru i regionu.

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ GMINY TRAWNIKI

ELEMENTY WZMACNIANIA I ROZWOJU FUNKCJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH

- Sieć osadnicza**
- - ośrodek gminny
 - - wieś
- Funkcje ośrodków**
- - osadnicza, usługowa, gospodarcza
 - - osadnicza
 - - osadnicza, rekreacyjna
 - - osadnicza, aktywności gospodarczej
 - - osadnicza, aktywności gospodarczej, rekreacyjna
- Główne kierunki rozwoju terenów zurbanizowanych**
- - tereny luźnej, rozproszonej zabudowy mieszkaniowej
 - - tereny zwartej zabudowy mieszkaniowej, zagrodowej z usługami nieuciążliwymi
 - - tereny usług, zabudowy usługowo-mieszkaniowej
 - - tereny zabudowy letniskowej, zwartej zabudowy mieszkaniowej, zagrodowej z usługami nieuciążliwymi
 - - tereny aktywności gospodarczej
- Rolnicza przestrzeń produkcyjna**
- - tereny upraw gruntowych
 - - tereny użytków zielonych, plantacji, sadów
- ELEMENTY O WIODĄCEJ FUNKCJI PRZYRODNICZEJ**
- - korytarz ekologiczny
 - - obszar szczególnego zagrożenia powodzią (10%)
 - - obszar szczególnego zagrożenia powodzią (1%)
 - - lasy, zadrzewienia i zakrzewienia
 - - zbiornik Oleśniki (planowany)
 - - zbiorniki wodne (istniejące)
 - - rzeki
- ELEMENTY INFRASTRUKTURALNE**
- Infrastruktura transportowa**
- - główne korytarze transportowe
 - - droga krajowa
 - - droga wojewódzka
 - - droga powiatowa
 - - droga gminna
 - - droga krajowa S12 (planowana)
 - - linia kolejowa nr 7
- Infrastruktura energetyczna**
- - linia elektroenergetyczna WN
 - - linia 110 kV (planowana wg PZPWL)
 - ◆ - GPZ
 - - gazociąg wysokiego ciśnienia (planowany wg PZPWL)

Kierunki powiązań

- - komunikacyjnych
- - przyrodniczych

— - granica gminy

9 B. USTALENIA I REKOMENDACJE DO LOKALNYCH DOKUMENTÓW PLANISTYCZNYCH

Właściwemu kształtowaniu i harmonizowaniu struktury przestrzennej gminy zarówno w odniesieniu do relacji pomiędzy układem naturalnym i antropogenicznym, jak i w obrębie obu układów służą ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej, które stanowią kierunkowe zasady prowadzenia polityki przestrzennej gminy. Odnoszą się one do najważniejszych obszarów zagospodarowania gminy i są zbiorem wytycznych, które należy stosować przy sporządzaniu w przyszłości aktów planowania przestrzennego. Określone w niniejszym rozdziale zasady o charakterze ogólnym, odnoszące się do całego obszaru gminy należy uwzględniać stosownie do lokalnych uwarunkowań i specyfiki danego terenu.

ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW, W TYM OCHRONY POWIETRZA, PRZYRODY I KRAJOBRAZU

W polityce przestrzennej przyjmuje się nadrzędną zasadę kształtowania rozwoju w sposób zrównoważony ekologicznie, uwzględniający naturalne uwarunkowania środowiskowe. Celem działań planistycznych jest zapewnienie trwałej równowagi pomiędzy rozwojem gospodarczym a ochroną zasobów przyrodniczych i krajobrazowych. W oparciu o analizę struktury przyrodniczej i krajobrazowej gminy, wyznacza się zasady gospodarowania przestrzenią, które mają na celu zabezpieczenie zasobów naturalnych, poprawę jakości środowiska oraz wspieranie zrównoważonego rozwoju lokalnego. Poniższe zasady stanowią podstawę dla działań planistycznych, inwestycyjnych i ochronnych, uwzględniając specyfikę lokalnych ekosystemów, układów hydrologicznych oraz wartości kulturowo-przyrodniczych.

Właściwe funkcjonowanie struktur przyrodniczych uwzględniające ich integrację i harmonizację z obszarami rozwoju społeczno-gospodarczego i elementami infrastruktury wymaga:

- zachowania w dotychczasowym użytkowaniu gruntów niezabudowanych posiadających walory przyrodnicze i kulturowe (np. łąki wewnątrz i na obrzeżach kompleksów leśnych),
- wprowadzenia ochrony planistycznej ekosystemów nieleśnych, w tym bagienek śródleśnych i śródpolnych, podmokłych łąk, pastwisk,
- ochrony i uzupełnienia szpalerów drzew wzdłuż ciągów komunikacyjnych: Lublin - Chełm, Oleśniki - Kol. Oleśniki, Trawniki - Ewopole - Wojciechów, Pełczyn - Siostrzytów - Łysołaje, Trawniki - Biskupice,
- kształtowania pasmowych struktur przyrodniczych (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych) i uwzględnienia zwiększenia ciągłości leśnych korytarzy ekologicznych poprzez zalesienia,
- uwzględnienia czynnej ochrony ekosystemów służącej podnoszeniu walorów turystycznych przy rozwoju rekreacji wypoczynkowej i turystyki krajoznawczej na obszarach chronionych (Nadwieprzański Park Krajobrazowy wraz z otuliną).

W kształtowaniu zagospodarowania na kierunkach powiązań przyrodniczych w Systemu Przyrodniczego Gminy uznaje się za niezbędne:

- ochronę dolin rzecznych (zwłaszcza doliny Wieprza) jako korytarzy ekologicznych o znaczeniu lokalnym i ponadregionalnym,
- utrzymywanie przestrzeni wolnej od zabudowy,
- kształtowanie pasmowych struktur przyrodniczych (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych),
- zwiększanie ciągłości leśnych korytarzy ekologicznych poprzez zalesienia,
- restytucję użytków zielonych kosztem gruntów ornych w korytarzach dolinnych,
- ograniczanie rozwoju zabudowy rozproszonej.

W celu ochrony ilościowej i jakościowej zasobów wodnych wskazuje się potrzebę wprowadzenia planistycznej ochrony hydrosfery na terenie zlewni Wieprza polegającej na:

- ochronie dolin rzecznych oraz pozadolinnych podmokłości przed odwodnieniem,
- ochronie meandrujących odcinków rzek przed regulacją,
- konieczność uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, w tym rozbudowę kanalizacji sanitarnej w układach osadniczych rozwijających się wzdłuż rzek,
- eliminację ognisk zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych,
- wykluczenie lokalizacji przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko i przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, które mogą spowodować nieosiągnięcie celów środowiskowych zawartych w planie zagospodarowania wodami na obszarze dorzecza,
- odzysk powierzchni biologicznie czynnej poprzez ograniczanie i likwidację sztucznych nawierzchni na terenach zalewowych.
- W celu ochrony wartości krajobrazowych wskazuje się potrzebę:
- utrzymania tożsamości krajobrazowej gminy poprzez ochronę elementów struktury krajobrazu decydujących o jego różnorodności i stabilności,
- wprowadzenie ograniczenia w zagospodarowaniu terenów o wysokich walorach krajobrazowych, szczególnie w obrębie stref krawędziowych dolin rzecznych.

ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

Dziedzictwo kulturowe gminy stanowi istotny element tożsamości lokalnej oraz wartości przestrzeni krajobrazowej. Zachowane układy ruralistyczne, obiekty sakralne, zespoły dworsko-parkowe, cmentarze, kapliczki i krzyże przydrożne tworzą unikalny zasób, który wymaga świadomej ochrony i planowego zagospodarowania. W obliczu współczesnych przekształceń przestrzennych, konieczne jest wdrożenie zasad, które zapewnią trwałość i czytelność historycznych struktur oraz umożliwią ich harmonijną integrację z nową zabudową. Poniższe zasady stanowią podstawę dla działań planistycznych, konserwatorskich i edukacyjnych, ukierunkowanych na zachowanie i rozwój kulturowego potencjału gminy.

W celu podkreślenia kultury lokalnej, utrwalania tożsamości kulturowej, kreowania wizerunku obszaru oraz wykorzystania dziedzictwa materialnego i niematerialnego w rozwoju społeczno-gospodarczym rekomenduje się:

- eksponowanie w przestrzeni potencjałów kulturowych (historycznych założeń, układów urbanistycznych, przestrzeni publicznych i dziedzictwa kulturowego, obiektów i zespołów sakralnych, zabytków techniki, budynków użyteczności publicznej, itp.) oraz wykorzystanie ich dla potrzeb turystyki,
- rewaloryzację obiektów i przestrzeni: cmentarze, figury i kapliczki przydrożne,
- integrację obiektów dziedzictwa kulturowego z infrastrukturą lokalnych i ponadlokalnych szlaków i tras rowerowych,
- wykorzystywanie ocalałych obiektów dziedzictwa kulturowego jako wzorników w kształtowaniu lokalnej przestrzeni, a także bazy dla tworzenia instytucji kultury,
- objęcie ochroną planistyczną układu wsi Biskupice uwzględniającą utrzymanie historycznego rozplanowania z uwzględnieniem placów rynkowych, siatki ulic i doliny rzeki Giełczew, a także eliminowanie elementów dysharmonijnych w zagospodarowaniu - szczególnie w strefie rynków,
- zachowanie zieleni wysokiej towarzyszącej cmentarzom, zespołom sakralnym, kapliczkom i krzyżom przydrożnym,
- utrzymanie alei śródpolnych oraz szpalerów drzew wzdłuż traktów komunikacyjnych, z zaleceniem ich odtwarzania w miejscach zdegradowanych.

W odniesieniu do obiektów i zespołów zabytkowych i o wysokich walorach kulturowych przyjmuje się:

- zachowanie zabytków z wyeksponowaniem ich wartości wraz z ich najbliższym otoczeniem w celu zachowania tożsamości kulturowej miejsca,
- zagwarantowanie ochrony krajobrazowej, historycznych sylwet przestrzennych i osi widokowych, a także ekspozycji oraz obserwacji archeologicznej,
- zachowanie kapliczek i krzyży przydrożnych wraz z otaczającym drzewostanem,
- zachowanie relikwów zespołów dworskich.

KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW

W zakresie kształtowania struktury przestrzennej gminy wskazuje się potrzebę kontynuacji rozwoju zabudowy w formie dogęszczenia istniejących układów osadniczych, z zachowaniem ich historycznego charakteru i harmonii z krajobrazem. Nowa zabudowa powinna być lokalizowana w lukach istniejącej zabudowy lub w wyznaczonych pasmach, bez ingerencji w otwarte przestrzenie rolnicze i krajobrazowe. Wzmacnianie konkurencyjności oraz krystalizowanie struktury osadniczej i wydobycie potencjałów obszaru wymaga:

- rozwoju terenów zabudowy w granicach i bezpośrednim sąsiedztwie (na zasadzie kontynuacji funkcji i uzupełniania zabudowy) wskazanych w modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej terenów zwartej zabudowy,

- zwiększanie udziału w strukturze funkcjonalnej ośrodków osadniczych terenów inwestycyjnych o przeznaczeniu zgodnym z określoną w modelu struktury funkcją specjalizacji ośrodka,
- uwzględniania przestrzeni publicznych jako organicznej części ośrodków osadniczych, stanowiących podstawowy element integrujący układy urbanistyczne lub ruralistyczne i decydujące o atrakcyjności obszaru dla zamieszkania,
- zapewnienia ochrony ogólnodostępnych miejsc i możliwości tworzenia nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, placów zabaw, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.) przy zachowaniu historycznych założeń, układów urbanistycznych w planowaniu terenów urbanizacji (mieszkaniowych, usługowych),
- wykluczenia z zabudowy terenów położonych w obszarach szczególnego zagrożenia powodzią,
- ograniczenia rozpraszania zabudowy w krajobrazie otwartym, w tym w rejonach luźnej, rozproszonej zabudowy mieszkaniowej, ze szczególnym uwzględnieniem dolin rzecznych (Wieprza, Giełczewki, Marianki),
- przeznaczania, w procesie restrukturyzacji funkcjonalnej terenów zainwestowanych, niewykorzystanych obiektów na usługi ogólnodostępne służące celom publicznym oraz uzupełnianiu bazy infrastruktury społecznej,
- zwiększenia udziału funkcji pozarolniczych (rozwój wielofunkcyjny) w kształtowaniu osadnictwa wiejskiego, przy czym na terenach zabudowanych budynkami mieszkalnymi dopuszcza się możliwość lokalizowania usług pod warunkiem, że będą to usługi nieuciążliwe,
- rozwoju zabudowy letniskowej i agroturystycznej z zachowaniem lokalnych tradycji architektonicznych w miejscowościach o wysokich walorach krajobrazowych (Ewopole, Oleśniki, Trawniki-Kolonia, Dorohuczka, Pełczyn).

Gmina dysponuje zróżnicowanymi walorami krajobrazowymi, przyrodniczymi i kulturowymi, które umożliwiają rozwój różnych form wypoczynku – od agroturystyki po turystykę rekreacyjną i edukacyjną. W oparciu o te walory zakłada się kształtowanie obszarów rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych polegające na:

- wskazanie w dokumentach planistycznych terenów i obiektów turystycznych, głównie w oparciu o kwatery prywatne - agroturystyczne i pensjonaty, campingi, pola namiotowe i biwakowe, a także zabudowę letniskową zarówno w obrębie istniejącej zabudowy, jak i nowo kreowanych lokalizacji,
- rozwoju zaplecza obsługującego turystykę i związanej z nim infrastruktury technicznej, w oparciu i poprzez realizację zbiornika Oleśniki na rzece Wieprz, wzbogacenie obszarów w urządzenia turystyczne - trasy spacerowe, trasy konne, punkty widokowe, parki, zieleń, urządzenia sportowe, wodną trasę turystyczną,
- lokalizacji i realizacji funkcji turystycznych i wypoczynkowych z poszanowaniem tzw. pojemności turystycznej środowiska – czyli jego zdolności do przyjęcia ruchu turystycznego bez szkody dla przyrody,
- rozwoju agroturystyki jako preferowanej formy aktywizacji obszarów wiejskich, która powinna być rozwijana w gospodarstwach rolnych, szczególnie tam, gdzie nie ma możliwości rozwoju rolnictwa towarowego,

- ograniczeniu lokalizowania zabudowy rekreacji indywidualnej, letniskowej, turystycznej w strefach zagrożenia powodziowego i na terenach cennych przyrodniczo,
- dostosowaniu przestrzeni do różnych modeli wypoczynku uwzględniające potrzeby różnych grup społecznych i rodzinnych, zapewniając dostępność, bezpieczeństwo oraz komfort użytkowania,
- rekultywacji wyrobiska w Ewopolu w kierunku uwzględniającym zagospodarowanie rekreacyjno-wypoczynkowe, w skład którego będą wchodziły obszary leśne oraz zbiorniki wodne o charakterze rekreacyjnym,
- podnoszeniu jakości i wizerunku turystycznego obszarów poprzez rewaloryzację obiektów i zespołów zabytkowych, estetyzację zabudowy i wzbogacenie przyrodnicze terenów wiejskich.

ZASADY LOKALIZACJI OBIEKTÓW HANDLU WIELKOPOWIERZCHNIOWEGO

W celu ochrony tożsamości lokalnej, krajobrazu kulturowego oraz lokalnego, drobnego handlu i przedsiębiorczości w terenach usług i zabudowy usługowo-mieszkaniowej wyklucza się obiekty handlu wielkopowierzchniowego, a także sprzeczne z charakterem lokalnym istniejącej zabudowy pod względem formy i skali.

ZASADY LOKALIZACJI KLUCZOWYCH INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO

Kluczowymi inwestycjami celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym planowanymi do realizacji w obszarze gminy Trawniki jest droga krajowa S12, linia elektroenergetyczna 110 kV, gazociąg wysokiego ciśnienia oraz zbiornik wodny Oleśniki. Ich wstępna lokalizacja określona została na rysunku modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej. Natomiast doprecyzowanie zasad realizacji oraz szczegółów lokalizacyjnych będzie się odbywać na podstawie decyzji i dokumentacji przygotowywanych przez właściwe instytucje i organy odpowiedzialne za ich realizację.

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu lokalnym w gminie Trawniki mogą być realizowane na całym obszarze gminy. Ich lokalizacja i zakres powinny być spójne z kierunkami kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej i doprecyzowywane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Zakres takich inwestycji obejmuje m.in. infrastrukturę drogową, sieci wodociągowe, kanalizacyjne, elektroenergetyczne, gazowe, urządzenia melioracyjne oraz obiekty usług publicznych (administracja, edukacja, kultura, opieka społeczna, zdrowie, bezpieczeństwo).

KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI, INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ I SPOŁECZNEJ

Kształtowanie spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integrację poszczególnych elementów tego systemu wymaga:

- uwzględnienia usprawnienia powiązań komunikacyjnych miejscowości sołectkich z ośrodkiem gminnym zmierzających do zwiększenia dostępności ośrodków skupiających funkcje usługowe oraz zwiększenia mobilności mieszkańców,

- wykluczenia lokalizacji funkcji wrażliwych na uciążliwości hałasu na terenach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie głównych drogowych powiązań transportowych,
- rozbudowy sieci lokalnych szlaków rowerowych i ich integracji z ponadlokalnymi szlakami rowerowymi, przy czym wytyczanie i organizowanie nowych szlaków turystycznych "powinno się odbywać w nawiązaniu do kierunków przebiegu szlaków ponadlokalnych, w sposób umożliwiający stworzenie spójnego systemu różnego rodzaju szlaków turystycznych (drogowych, pieszych, rowerowych, konnych) zapewniającego integrację i sieciowanie obszarów turystycznych gminy.

Przy lokalizacji infrastruktury elektroenergetycznej należy dążyć do minimalizacji jej oddziaływania na środowisko, a w szczególności:

- ograniczać jej ingerencję w krajobraz,
- nie podejmowanie działań mogących w znaczący sposób pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin i zwierząt.

W zakresie gospodarki wodno-ściekowej zakłada się jej uporządkowanie poprzez budowę systemów kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków przy zachowaniu poniższych zasad:

- na terenach zabudowy rozproszonej dopuszcza się indywidualne, bezpieczne dla środowiska rozwiązania gospodarki ściekowej,
- do czasu realizacji kanalizacji sanitarnej w terenach zabudowy istniejącej i planowanej dopuszczalne jest korzystanie ze szczelnych zbiorników bezodpływowych z okresowym wywożeniem taborem asenizacyjnym do zbiorczej oczyszczalni ścieków lub z przydomowych oczyszczalni ścieków, na zasadach określonych w obowiązujących przepisach,
- dopuszcza się realizację nowych ujęć wody oraz nakazuje się utrzymanie stref ochronnych ujęć wody, odpowiadających przepisom odrębnym i decyzjom administracyjnym, wydanym w tym zakresie.

ZASADY LOKALIZACJI URZĄDZEŃ WYTWARZAJĄCYCH ENERGIĘ O MOCY ZAINSTALOWANEJ PRZEKRACZAJĄCEJ 500 KW

Ze względu na walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy, należy wykluczyć z lokalizacji urządzeń wytwarzających energię z OZE (elektrowni wiatrowych, biogazowni, elektrowni słonecznych) tereny w zasięgu korytarza ekologicznego.

Jako preferowane tereny pod lokalizację elektrowni wiatrowych wskazuje się tereny rolne położone na południe od wsi Biskupice, pomiędzy granicą gminy a drogą powiatową nr 2118L.

ZASADY LOKALIZACJI PRZEDSIĘWZIĘĆ MOGĄCYCH ZNACZĄCO ODDZIAŁYWAĆ NA ŚRODOWISKO

Wyklucza się lokalizację przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko i przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać

na środowisko, które mogą spowodować nieosiągnięcie celów środowiskowych zawartych w planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza.

ZASADY KSZTAŁTOWANIA ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ

Wzbogacenie funkcjonalne obszaru z zachowaniem obecnych kierunków rozwoju specjalizacji opartej na lokalnej tradycji i zasobach przy uwzględnieniu ochrony walorów przestrzeni rolniczej wymaga:

- zatrzymania procesów urbanizacji i rozlewania zabudowy poprzez ograniczenie wyznaczania nowych terenów zabudowy poza terenami zwartej zabudowy,
- wykorzystywania potencjału glebowo-klimatycznego, kulturowego i przyrodniczo-krajobrazowego do intensyfikacji rozwoju lokalnej przedsiębiorczości,
- łączenia i sieciowania zasobów i obszarów występowania poszczególnych potencjałów kluczowych dla rozwoju produktu turystycznego partnerstwa.

Uwzględniając poziom rozwoju rolnictwa zakłada się rozwój rolniczej przestrzeni produkcyjnej zgodnie z wykształconymi specjalizacjami w poszczególnych strefach funkcjonalno-przestrzennych, tj.:

- ochrona zasobów gleb najwyższych klas,
- wspieranie produkcji rolnej uzupełnianej różnymi formami usługowo-produkcyjnych działalności gospodarczych powiązanych z rolnictwem (np. przetwórstwo rolno-spożywcze, obsługa rolnictwa),
- zapewnienie warunków harmonijnego rozwoju rolnictwa i rozwijanie agroturystyki,
- pierwszeństwo zabudowy rolno-produkcyjnej przed zabudową mieszkaniową w przypadkach konfliktowych,
- uzupełnianie funkcji usługowo-gospodarczych tj. drobne rzemiosło, usługi produkcyjne, usługi związane z obsługą turystyki, rekreacji, agroturystyki, handel.

Kierunki i zasady kształtowania leśnej przestrzeni produkcyjnej obejmują:

- utrzymanie trwałości lasów i ciągłości wykorzystania ich funkcji (środowiskotwórczych, społecznych, ochronnych i gospodarczych),
- powiększania zasobów leśnych i wzmagania ich korzystnego wpływu na warunki życia człowieka i funkcjonowania przyrody,
- zalesianie nowych terenów z uwzględnieniem uwarunkowań przyrodniczo-krajobrazowych,
- tworzenie spójnych kompleksów leśnych, szczególnie w obszarze korytarzy ekologicznych i wododziałów.

ZASADY KSZTAŁTOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO NA OBSZARACH ZDEGRADOWANYCH I OBSZARACH REWITALIZACJI ORAZ OBSZARACH WYMAGAJĄCYCH PRZEKSZTAŁCENIA, REHABILITACJI, REKULTYWACJI LUB REMEDIACJI

Procesy rewitalizacji i spójną z nimi politykę przestrzenną należy realizować na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

10. TERYTORIALNY WYMIAR WSPARCIA, OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

10.1 PODEJŚCIE TERYTORIALNE – UWARUNKOWANIA KRAJOWE

Priorytetowym zadaniem dla prowadzenia polityki rozwoju w ujęciu terytorialnym jest rozpoznanie barier i potencjałów jakie posiada Gmina Trawniki oraz ich odniesień przestrzennych. Ich właściwa identyfikacja pozwala na wyznaczenie powiązanych ze sobą funkcjonalnie interwencji publicznych w wielu obszarach. Podejście terytorialne to narzędzie umożliwiające wzmocnienie procesów rozwojowych na terenie gminy Trawniki, a co za tym idzie zwiększenie szans na osiągnięcie celów strategicznych wyznaczonych w Strategii.

Wymiar terytorialny w Strategii został określony na podstawie wzorca polityki rozwoju, wyznaczonego w krajowych dokumentach strategicznych tj. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030). Paradygmat ten podkreśla zmniejszenie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów, a także zapewnienie spójności rozwojowej kraju przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo.

Odejście od założenia wspierania całego kraju w jednolity sposób na rzecz zróżnicowania interwencji w zależności od problemów i potencjałów danego obszaru jest przyczyną wyznaczenia **Obszarów Strategicznej Interwencji**. W kontekście tzw. wymiaru terytorialnego, interwencja w danym OSI oparta jest o instrumenty terytorialne – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, Inne Instrumenty Terytorialne oraz Gminne Programy Rewitalizacji, dostosowane do specyficznych cech rozwojowych danego OSI.

10.2 PODEJŚCIE TERYTORIALNE – UWARUNKOWANIA REGIONALNE

Podejście terytorialne zawiera kierunki i założenia polityki regionalnej jakie zostały nakreślone w **Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 (SRWL 2030)**. SRWL 2030 wyznacza regionalne Obszary Strategicznej Interwencji (OSI), które są odpowiedzią na potrzebę szczególnego wsparcia realizacji kierunków działań SRWL 2030 na zdelimitowanych obszarach województwa lubelskiego. Wyznaczone OSI obejmują regionalne strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi.

W wymiarze strategicznym oznacza to wskazanie⁷:

1. obszarów, dla których zdefiniowany indywidualny priorytet rozwojowy determinuje zakres planowanego wsparcia w ramach instrumentów terytorialnych,
2. kierunków działań (wybranych spośród wszystkich kierunków działań SRWL 2030), których realizacja ma szczególne znaczenie dla priorytetów rozwojowych poszczególnych subregionów funkcjonalnych,

⁷ Źródło: SRWL 2030

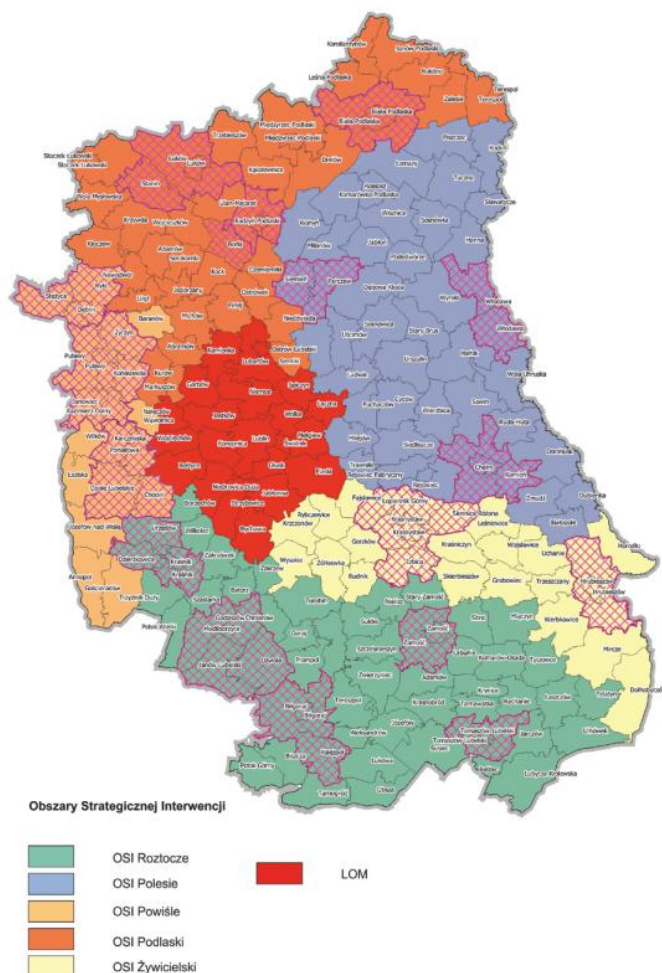
3. przedsięwzięć, których realizacja ma szczególne znaczenie dla rozwoju określonych subregionów funkcjonalnych, w tym przede wszystkim służących poprawie ich dostępności w układzie wewnętrznym i zewnętrznym.

Wszyscy interesariusze Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 mogą korzystać ze wsparcia regionalnego na zasadach ogólnych, wynikających z kierunków działań o charakterze horyzontalnym, wskazanych w ramach poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych, niezależnie od kierunków działań wskazanych w SRWL 2030 oznaczonych jako szczególnie istotne dla rozwoju OSI.

W ramach delimitacji Obszarów Strategicznej Interwencji przeprowadzonej w ramach SRWL 2030 wskazano obszary, na których samorząd województwa lubelskiego zakłada zastosowanie mechanizmów terytorialnych - tematycznych kierunków interwencji z uwzględnieniem wsparcia z poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego oraz przedsięwzięć priorytetowych dla rozwoju poszczególnych OSI.

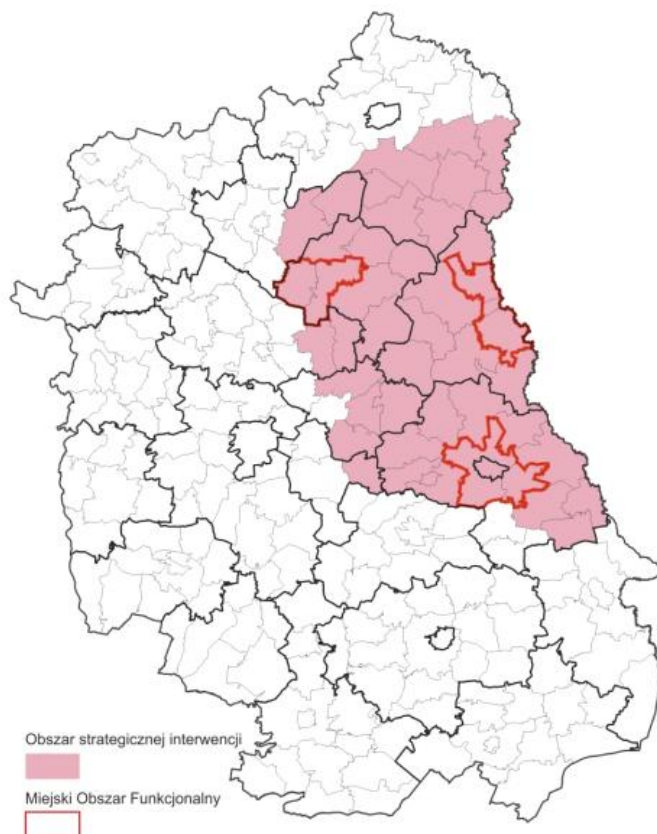
Zakres OSI wskazanych w SRWL 2030 obejmuje:

- obszary współpracy w strefach silnego oddziaływania miast (Miejskie Obszary Funkcjonalne ośrodków subregionalnych i lokalnych oraz Lubelski Obszar Metropolitalny)
- strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach ponadlokalnych (OSI Subregionalne: Roztocze, Polesie, Powiśle, Podlaski, Żywicielski).

Rycina 13. Obszary Strategicznej Interwencji o znaczeniu regionalnym
źródło: SRWL 2030

Gmina Trawniki według klasyfikacji OSI SRWL 2030 należy do **obszaru strategicznej interwencji – OSI POLESIE**.

OSI Polesie

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Zgodnie z założeniami SRWL 2030 za priorytet rozwoju OSI Polesie uznano „Społeczno-gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego oraz terenów nadbużańskich.”. Określono również **główne kierunki interwencji / tematyczne obszary wsparcia OSI Polesie**⁸:

1. Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych

- Poprawa warunków wodnych, w tym retencjonowanie, melioracje i nawodnienia, ochrona i lepsze wykorzystanie wód (przedsięwzięcia flagowe: Rewitalizacja Systemu Kanału Wieprz – Krzna),
- Rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej jako istotnego elementu regionalnej oferty turystycznej oraz ważnego czynnika poprawy ekonomicznej gospodarstw rolnych.

2. Zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej

- Poprawa regionalnych i międzyregionalnych powiązań komunikacyjnych z uwzględnieniem szkieletowego układu dróg ekspresowych (S19, S17 i S12) oraz planowanej autostrady A2, w tym budowa obwodnic miast (przedsięwzięcia flagowe: Realizacja drogi ekspresowej S12, w tym budowa obwodnicy Chełma; Przebudowa i rozbudowa dróg wojewódzkich nr: DW812, DW816, DW820, DW838 (w tym rozbudowa mostu na Rzece Wieprz), DW843, DW844),

⁸ Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

- Poprawa regionalnych i międzyregionalnych połączeń kolejowych z uwzględnieniem Programu Kolejowego CPK Centralny Port Komunikacyjny (przedsięwzięcia flagowe m.in.: Budowa linii kolejowej nr 631 (Milanów – Biała Podlaska – Białystok); Przebudowa kolejowego przejścia granicznego Dorohusk – Jagodin).

3. Ochrona walorów środowiska

- Wspieranie działań na rzecz ochrony i kształtowania zasobów wodnych, w tym racjonalizacji wielkości poboru wody, rozwój i modernizacja oczyszczalni ścieków, zwiększanie małej retencji i renaturyzacji rzek,
- Ochrona wartości przyrodniczych, w tym krajobrazu, siedlisk i bioróżnorodności (przedsięwzięcia flagowe: Opracowanie planów ochrony oraz planów zadań ochronnych dla obszarów objętych prawną formą ochrony przyrody; Aktualizacja lokalnych dokumentów planistycznych w zakresie uwzględnienia działań i warunków zagospodarowania wynikających z planów ochrony i planów zadań ochronnych).

4. Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu

- Wspieranie tworzenia kompleksowej oferty turystycznej w oparciu o marki regionalne i terytorialne – pakietowanie i sieciowanie,
- Rozwijanie produktów i oferty wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne (np. kuchnię, wydarzenia historyczne, tradycje, materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, walory środowiskowe, wydarzenia związane z przejawami współczesnej twórczości artystycznej, wydarzenia sportowe),
- Organizacja punktów usług i obsługi turystycznej dla turystyki zmotoryzowanej (np. caravanning, turystyka motocyklowa),
- Rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki, np. kajakową, rowerową, nordic walking, konną, kulturową, historyczną, przyrodniczą, kulinarną itp. (przedsięwzięcia flagowe: Organizacja szlaku Architektury Drewnianej Województwa Lubelskiego; Promocja oraz rozwój bazy i infrastruktury turystycznej Szlaku Jagiellońskiego),
- Wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych,
- Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych.

5. Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej

- Wspieranie działań i współpraca z właściwymi podmiotami na rzecz realizacji inwestycji sprzyjających pogłębieniu kontaktów międzyregionalnych, w tym w zakresie infrastruktury granicznej (budowa i rozbudowa przejść granicznych oraz dostosowanie ich do obsługi ruchu turystycznego) oraz poprawiającej dostępność do przejść granicznych, w tym: drogi, linie kolejowe, parkingi buforowe, infrastruktura turystyczna (przedsięwzięcia flagowe: Wspieranie rozbudowy istniejącej oraz budowy nowej infrastruktury poprawiającej dostępność do przejść granicznych (drogi, linie kolejowe, parkingi buforowe, infrastruktura turystyczna),

- Wspieranie działań na rzecz ochrony zasobów przyrodniczych na obszarach przygranicznych oraz rozwój zintegrowanej turystyki transgranicznej.

Cele, kierunki działań oraz przedsięwzięcia wyznaczone w ramach Strategii Rozwoju Gminy Trawniki w wymiarze terytorialnym są odpowiedzią na politykę regionalną prowadzoną przez Samorząd Województwa Lubelskiego wyrażoną w SRWL 2030, a także są rozwinięciem podejścia terytorialnego na poziomie krajowym wyrażonego w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030.

Podczas wyznaczania celów i kierunków działań Strategii zostało uwzględnione wykorzystanie dostępnych instrumentów rozwoju terytorialnego, co powinno przełożyć się na wzrost efektywności angażowanych środków publicznych, selektywność podejścia, realizację zintegrowanych projektów oraz spójność rozwojową Gminy Trawniki. Dodatkowo wykorzystane zostały również wnioski z przeprowadzonej diagnozy w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz wyniki przeprowadzonych działań partycypacyjnych. W ramach tych działań wskazano przedsięwzięcia bazujące na rozwinięciu potencjału oraz przewag konkurencyjnych obszaru Gminy Trawniki.

10.3. POTENCJALNE KIERUNKI INTERWENCJI W WYMIARZE TERYTORIALNYM

Przedstawione poniżej kierunki interwencji obejmują te obszary tematyczne, w ramach których polityka regionalna skoncentrowana jest na terytorialnym wymiarze wsparcia. Natomiast realizacja działań w obrębie tych obszarów wymaga podjęcia współpracy między gminami oraz innymi partnerami, zarówno publicznymi jak i prywatnymi.

- **Dostępność komunikacyjna**

Modernizacja i rozbudowa infrastruktury drogowej, tworzenie i rozwój systemu transportu zbiorowego, rozbudowa szerokopasmowej infrastruktury dostępowej.

- **Atrakcyjność inwestycyjna**

Rozwój terenów inwestycyjnych oraz infrastruktury i usług wspierających przedsiębiorczość, rozwój profesjonalnej bazy ofert inwestycyjnych dla obszaru kilku gmin, wspólna promocja gospodarcza, profilowane usługi dla przedsiębiorców.

- **Gospodarka w obiegu zamkniętym**

Wzmacnianie zdolności adaptacyjnych instytucji publicznych i przedsiębiorstw do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych, edukacja społeczna, maksymalizacja skali recyklingu odpadów, poprawa jakości powietrza poprzez rozwój gospodarki niskoemisyjnej, budownictwo pasywne.

- **System promocji produktów lokalnych**

Rozwój marki terytorialnej Gminy Trawniki w oparciu o zintegrowany system wsparcia w promocji, certyfikacji i sprzedaży wyrobów lokalnych.

- **Atrakcyjność rekreacyjna i turystyczna**

Poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty czasu wolnego (turystyka i rekreacja), sportowej i kulturalnej dla mieszkańców i turystów, modernizacja i budowa infrastruktury obsługi ruchu turystycznego, poprawa jakości usług świadczonych w dziedzinie turystyki i promocji turystycznej.

- **Rozwój marki turystycznej Gminy Trawniki**

Zintegrowana oferta rekreacyjna – turystyczna – kulturalna – kulinarna - noclegowa, współpraca z przedsiębiorcami w tworzeniu i rozwoju marki turystycznej, rozwój „przemysłu czasu wolnego” (kultura, aktywny odpoczynek, rozrywka, rekreacja, sport, turystyka: piesza, kajakowa, rowerowa, konna, kulturowa, historyczna, przyrodnicza, kulinarna, sentymentalna, itp.).

- **Adaptacja do zmian klimatu**

Wprowadzanie technologii OZE w obiektach publicznych i prywatnych, ochrona terenów naturalnej retencji wodnej, zagospodarowanie wód opadowych oraz rozwój błękitno - zielonej infrastruktury, rozwój i unowocześnianie gospodarki ściekowej, doskonalenie narzędzi monitorowania stanu środowiska i szybkiego reagowania na zagrożenia, rozwój gospodarki niskoemisyjnej i zeroemisyjnej w sektorze publicznym, edukacja ekologiczna.

- **Kapitał społeczny**

Wspieranie oddolnych inicjatyw obywatelskich, organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej, zwiększenie udziału partycypacji społecznej w zarządzaniu samorządami, udział mieszkańców w budowie i rozwoju marki terytorialnej (produkty lokalne, turystyka), zachowanie dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego.

- **System pomocy społecznej**

Podniesienie jakości i dostępności usług społecznych i ochrony zdrowia, dostosowanie usług i infrastruktury do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych (w tym srebrna gospodarka jako odpowiedź na wyzwania demograficzne), zachowanie standardów dostępności w infrastrukturze i usługach publicznych.

- **Bezpieczeństwo i usługi cyfrowe**

Rozbudowa szerokopasmowej infrastruktury dostępowej (szczególnie na obszarach o niskim dostępie do sieci), rozwój narzędzi i infrastruktury niezbędnej do świadczenia bezpiecznych e-usług w administracji publicznej i edukacji, poprawa poziomu cyberbezpieczeństwa, podniesienie kompetencji cyfrowych urzędników i mieszkańców [e-usługi publiczne powinny funkcjonować na co najmniej 3 poziomie dojrzałości (dwustronna interakcja), dążyć należy do wdrożenia poziomu 4 (transakcja) i docelowo 5 (personalizacja)].

- **Kompetencje instytucji publicznych**

Wzmacnianie mechanizmów zarządzania strategicznego w Gminie Trawniki w zakresie: integracji działań JST z celami gospodarczymi, społecznymi i środowiskowymi, nastawienia na innowacyjne rozwiązania i korzystania z dobrych praktyk, planowania strategicznego, racjonalizacji gospodarki budżetowej w oparciu o analizę kosztów i korzyści ekonomiczno-społecznych, kompetencje cyfrowe, współpracę JST oraz wykorzystanie narzędzi partycypacji społecznej.

11. RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII

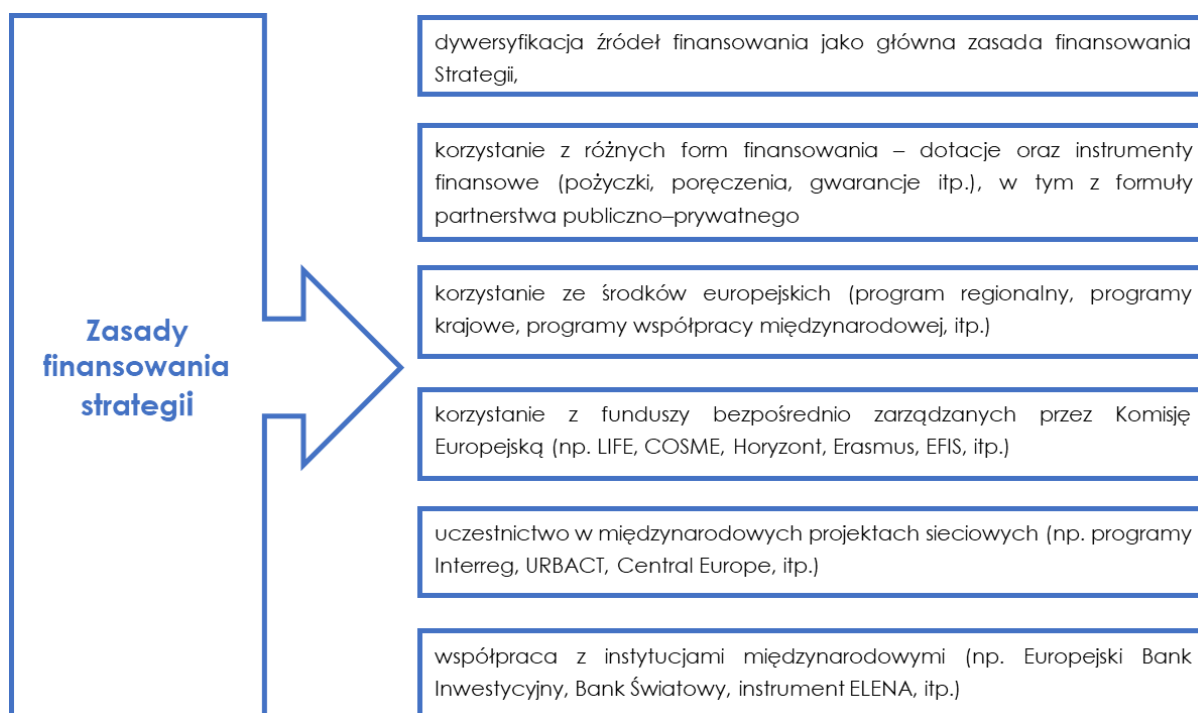
System finansowania zadań publicznych charakteryzuje się wielopoziomowością i hierarchicznością zarówno na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym czy europejskim. Sukces wdrażania strategii rozwoju gminy i późniejsze osiągnięcie zakładanych celów jest możliwe dzięki skutecznemu wykorzystaniu odpowiednich źródeł

finansowania planowanych zadań. Zarówno dostępne środki, jak i źródła pozwolą zidentyfikować realność spełnienia określonych celów, dlatego też w planowaniu strategicznym ważnym elementem jest określenie struktury finansowania.

Ramy finansowe są uzależnione od zakresu przedmiotowego i horyzontu czasowego podejmowanych działań, kondycji finansowej gminy oraz jej możliwości inwestycyjnych, w tym założeń długofalowej polityki finansowej i inwestycyjnej, a także uwarunkowań zewnętrznych. Wyznaczenie ram finansowych jest niezbędne do oceny możliwości realizacji strategii, a planowanie finansowe powinno uwzględniać różnorodność opcji finansowania projektów wynikających ze Strategii (źródła i formy). Podczas procesu wdrażania strategii należy wziąć pod uwagę różne formy finansowania przedsięwzięć (np. dotacja, pożyczka, kredyt) oraz możliwości realizowania zadań w formule partnerstwa publiczno-prywatnego. W tym kontekście na uwagę zasługuje mechanizm Porozumień Terytorialnych określony w art. 14rb ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. 2025 poz. 198).

Do realizacji zaplanowanych działań zostaną wykorzystane środki gminy, środki krajowe w formie dedykowanych funduszy i programów, fundusze unijne i inne zagraniczne oraz środki prywatne oraz kredyty bankowe i pożyczki. Ramy finansowe Strategii Rozwoju Gminy Trawniki na lata 2025 - 2035 posiadają charakter prognostyczny oraz zależą od szeregu zmiennych, które w praktyce mogą wpłynąć na modyfikację zakładanych prognoz. Ponadto poszczególne cele określone w dokumencie mają charakter otwarty, dlatego też doprecyzowanie szczegółów finansowych może wymagać aktualizacji. Zaproponowane w dokumencie projekty obejmują szeroki zakres, dlatego tak ważne jest poszukiwanie różnych źródeł ich finansowania, uwzględniających środki regionalne, krajowe i europejskie.

Podejmując decyzje o realizacji projektów (w tym w zakresie przedsięwzięć partnerskich) należy każdorazowo rozpatrywać możliwości budżetowe JST w kontekście istniejących źródeł i form finansowania w oparciu o poniższe zasady:

Poza różnorodnymi źródłami finansowania do osiągnięcia celów zawartych w Strategii potrzebne jest także zaangażowanie różnych instytucji, podmiotów i zaplanowania wydatkowania znacznych środków finansowych w perspektywie wieloletniej. Biorąc pod uwagę uwarunkowania ekonomiczne, finansowe i organizacyjne Gminy Trawniki do najważniejszych źródeł pochodzenia kapitału na finansowanie zadań Strategii należeć będą:

- **Środki własne samorządu gminnego (dochody własne, subwencje)**

Dochody własne gminy i ich subwencje to podstawowe źródło finansowania inwestycji zawartych w Strategii. W przypadku realizacji projektów współfinansowanych ze środków unijnych, budżet jakim dysponuje gmina stanowi najczęściej wkład własny (5% - 30% kosztów kwalifikowalnych projektu) lub całkowicie pokrywa koszt danego przedsięwzięcia. Zgodnie z zasadą racjonalizacji wydatków publicznych istotnym jest zaplanowanie mechanizmów koordynacyjnych dotyczących wspólnego finansowania projektów międzygminnych oraz realizowanych przy udziale innych partnerów publicznych lub prywatnych (np. partnerstwo publiczno – prywatne).

- **Środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej w ramach programów krajowych i programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021 - 2027**

Środki z budżetu Unii Europejskiej w ramach pakietu legislacyjnego polityki spójności na lata 2021-2027 przewidziane w programach zarządzanych na poziomie zarówno regionalnym (głównym źródłem finansowania zewnętrznego przedsięwzięć strategicznych będą środki z regionalnego Programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego na lata 2021 – 2027), jak i krajowym (w tym Program Współpracy Transgranicznej PL – UA). Z uwagi na złożony charakter programów krajowych i regionalnych oraz mnogość możliwości finansowania ze środków UE 2021 – 2027 (w zależności od zakresu, wielkości oraz indywidualnego lub partnerskiego charakteru inwestycji) zalecany jest bieżący monitoring dostępnych źródeł finansowania oraz stanu aktualizacji poszczególnych dokumentów wykonawczych do ww. programów.

- **Środki z programów zarządzanych bezpośrednio przez Komisję Europejską**

Istotnym źródłem finansowania przedsięwzięć w ramach Strategii mogą być środki z budżetu UE, dostępne w ramach zarządzania bezpośrednio sprawowanego przez Komisję Europejską w zakresie związanym m.in. z kwestiami klimatycznymi w ramach Europejskiego Zielonego Ładu. W latach 2021 – 2027 kontynuowana jest realizacja programów i inicjatyw UE, które mogą być istotnym czynnikiem aktywizującym potencjał gospodarczy i społeczny Gminy Trawniki. Są to m.in.: Instrument "Łącząc Europę" (transport, energetyka, telekomunikacja), LIFE (ochrona środowiska i klimatu), COSME (konkurencyjność przedsiębiorstw), Horyzont (badania naukowe i innowacje), ERASMUS+ (zagraniczne staże, praktyki i wolontariat), EFIS (zapewnienie gwarancji dla finansowania inwestycji długoterminowych), Europejski Korpus Solidarności (zdobywanie doświadczenia zawodowego i podnoszenie kwalifikacji przez ludzi młodych).

- **Środki pochodzące z Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego**

Programy wsparcia finansowego, które wynikają z uczestnictwa Norwegii i pozostałych krajów EFTA w Europejskim Obszarze Gospodarczym. Środki z tym programów mogą być przeznaczone na projekty w obszarach: ochrony środowiska i klimatu, edukacji, badań i

innowacji, zdrowia publicznego oraz kultury i dziedzictwa. Dostępne środki mogą być przeznaczone na projekty gminne dotyczące np.: modernizacja lub budowy zielonej i błękitnej infrastruktury, malej retencji, zbiorników przeciwpowodziowych, poprawy efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej (szkoły, przedszkola, urzędy), instalacji OZE, infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, sieci wodociągowych, rewitalizacji przestrzeni publicznych, poprawy dostępności usług publicznych, modernizacji budynków kultury, opieki społecznej i integracji społecznej, edukacji, społeczeństwa obywatelskiego, ochrony zabytków, zagospodarowania turystycznego, wsparcia dla małych przedsiębiorstw, ekoinnowacji. Projekty mogą być realizowane przede wszystkim w ramach programu „Rozwój lokalny” obejmującego budowanie partnerstw między samorządem, mieszkańcami i biznesem w celu podniesienia jakości życia w gminie.

▪ **Środki pochodzące z budżetu państwa oraz środki budżetu Województwa Lubelskiego**
 Środki budżetu państwa oraz samorządu województwa dostępne w ramach istniejących oraz nowych instrumentów takich, jak Porozumienie terytorialne (zgodnie z art. 14rb ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju). W tej kategorii wymienić można np. fundusze celowe utworzone z przeznaczeniem na finansowanie infrastruktury publicznej, w tym transportowej. Są to w m.in. Krajowy Plan Odbudowy, Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych, Krajowy Fundusz Drogowy (KFD), Fundusz Kolejowy (FK), Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych (RFIL), fundusze utworzone w Banku Gospodarstwa Krajowego oraz dotacje celowe lub środki z rezerw celowych poszczególnych ministerstw. Zgodnie z ustawą o samorządzie województwa z budżetu województwa finansowane są m.in. zadania o charakterze wojewódzkim m.in. w zakresie transportu zbiorowego i dróg publicznych. Województwo zajmuje się finansowaniem m.in. rozwoju dróg wojewódzkich, regionalnych przewozów autobusowych, regionalnych przewozów kolejowych. Inwestycje te stanowią istotne uzupełnienie systemu transportowego obszaru Gminy Trawniki, zarówno w zakresie przedsięwzięć indywidualnych jak i partnerskich.

▪ **Środki krajowych i międzynarodowych instytucji finansowych**

Do finansowania zadań wynikających ze Strategii mogą być zaangażowane środki pozyskiwane m.in. z kredytów lub innych finansowych instrumentów zwrotnych i bezzwrotnych, uzyskanych za pośrednictwem instytucji finansowych takich jak m.in. Bank Gospodarstwa Krajowego, Europejski Bank Inwestycyjny czy Bank Światowy.

▪ **Środki prywatne**

Dotychczasowe doświadczenia JST wskazują na możliwości finansowania przedsięwzięć infrastrukturalnych ze środków prywatnych, przede wszystkim przy wykorzystaniu formuły partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP). Jest to rozwiązanie coraz silniej wykorzystywane oraz wspierane przez Rząd RP i Komisję Europejską i może posłużyć do realizacji inwestycji leżących w interesie publicznym⁹. Udział środków prywatnych jest szczególnie istotny

⁹ Formuła PPP opiera się na realizacji zadań publicznych na mocy wieloletniej umowy określającej podział zadań i ryzyk pomiędzy podmiotem publicznym a partnerem prywatnym. Celem PPP jest świadczenie określonej usługi publicznej przez partnera prywatnego w oparciu o infrastrukturę publiczną, za wynagrodzeniem. Realizacja inwestycji w formule PPP to szereg korzyści dla instytucji publicznych, a przede wszystkim możliwość optymalizacji wydatkowania środków budżetowych poprzez zaangażowanie kapitału prywatnego w inwestycje publiczne, oraz możliwość skorzystania z wiedzy i doświadczenia biznesu. (więcej informacji: <https://www.ppp.gov.pl/>)

w realizacji niektórych przedsięwzięć wymagających zbiorowego wysiłku finansowego i organizacyjnego, ze względu na ich skomplikowany i długoletni charakter.

Dla zapewnienia skutecznej realizacji przedsięwzięć wynikających ze Strategii istotne jest podejmowanie prób poszukiwania nowych rozwiązań (w tym organizacyjnych – w partnerstwie z gminami, partnerami publicznymi i prywatnymi) w zakresie zarządzania i finansowania. Ważnym elementem sprawnego wdrażania Strategii powinny być zatem działania zmierzające do podejmowania możliwie szerokiej współpracy pomiędzy samorządami gminnymi oraz z samorządem powiatowym, nie tylko w zakresie wspólnego finansowania poszczególnych zadań ale również zapewnienia ciągłości funkcjonowania inwestycji.

Skuteczność realizacji przedstawionych celów i zaproponowanych inwestycji jest bardziej prawdopodobna, gdy zostaną podjęte próby poszukania nowych rozwiązań w zakresie zarządzania i finansowania (w tym organizacyjnych w partnerstwie z gminami, partnerami publicznymi i prywatnymi). Zrównoważony rozwój jednostki samorządu terytorialnego jest bardziej efektywny i skuteczny, kiedy podejmowane są działania zmierzające do możliwie szerokiej współpracy pomiędzy sąsiednimi gminami oraz z powiatem.

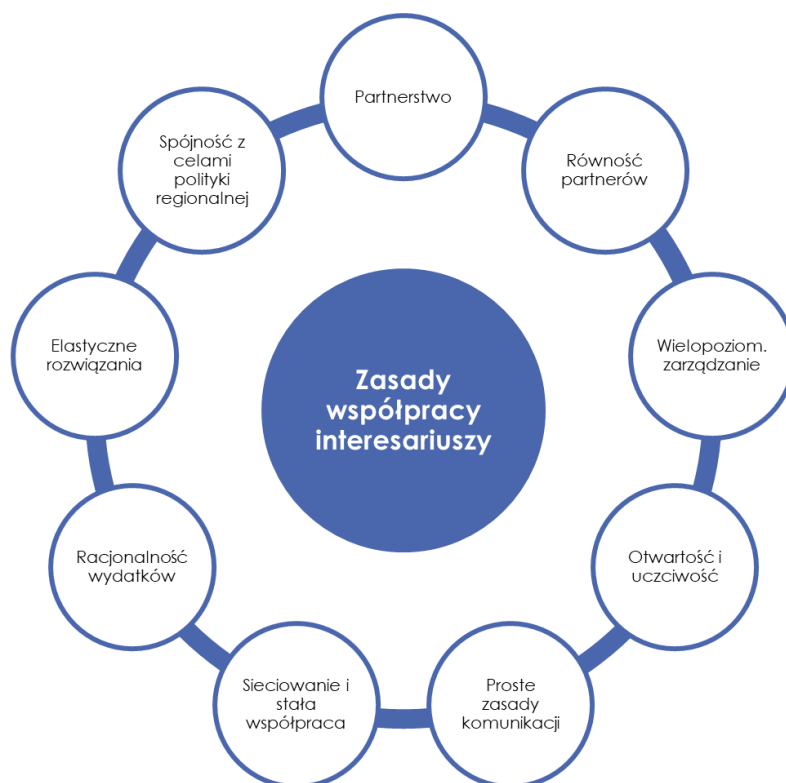
Podkreślić należy, że planowanie budżetu oraz źródeł i form finansowania projektów zawartych w Strategii jest obecnie zadaniem trudnym i złożonym z uwagi na dynamicznie zmieniającą się sytuację makroekonomiczną w kraju i na świecie spowodowaną postępującym kryzysem gospodarczym, oraz długofalowymi, społecznymi i gospodarczymi skutkami wojny w Ukrainie.

12. ZASADY I STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROCESEM WDRAŻANIA STRATEGII

Istotnym elementem skutecznej realizacji interwencji publicznych w ramach Strategii jest właściwie zaprojektowany i konsekwentnie wykorzystywany system zarządzania i wdrażania, który determinuje sprawność realizacji Strategii i skuteczność wykorzystywania dostępnych funduszy przeznaczonych na realizację jej celów. Co istotne, właściwy system stanowi podstawę do rozwoju trwałego forum współpracy między interesariuszami, nie tylko w zakresie funduszy europejskich, ale docelowo wszystkich polityk i projektów realizowanych przez samorząd gminy Trawniki. Jednocześnie system zarządzania tworzy sformalizowaną strukturę, w ramach której powstają relacje nieformalne. Taka struktura stanowić będzie w przyszłości bazę wiedzy i pamięci organizacyjnej integrującej społeczność gminy w realizacji celów rozwojowych.

12.1 ZASADY WSPÓŁPRACY INTERESARIUSZY

Opracowaniu i wdrażaniu Strategii oraz prawidłowemu funkcjonowaniu systemu zarządzania towarzyszy kilka poniższych zasad, którymi konsekwentnie powinny kierować się wszystkie zaangażowane podmioty:

Źródło: Opracowanie własne

▪ Partnerstwo

Zastosowanie zasady partnerstwa jest konieczne w sytuacjach, w których dochodzi do interakcji pomiędzy władzami gminy, a jej mieszkańcami czy reprezentantami organizacji. Zasada ta polega na kreowaniu warunków partnerskiej współpracy pomiędzy interesariuszami (odpowiedni dobór przedsięwzięć zawartych w Strategii, źródeł ich finansowania oraz korzystania z ich efektów przez mieszkańców Gminy Trawniki) oraz na kształtowaniu pozytywnych relacji pomiędzy podmiotami zarówno publicznymi, prywatnymi jak i organizacjami społecznymi.

▪ Równość partnerów

Powodzenie współpracy w zasadniczym stopniu zależy od tego, czy wszyscy partnerzy będą przekonani co do łączącej ich wspólnoty interesów i celów. Decyduje o tym zarówno konstrukcja i treść Strategii, jak też codzienna praktyka działania - na etapie przygotowania dokumentu, jak też późniejszego wdrażania. Dlatego istotne jest, aby zaplanowane i później wykorzystywane mechanizmy zarządzania w realny sposób uwzględniały równość interesariuszy.

▪ Wielopoziomowe zarządzanie

Zarządzanie procesem wdrażania Strategii przez jeden podmiot może mieć negatywne skutki w postaci ograniczenia efektywności realizacji celów Strategii, ograniczenia akceptacji społecznej części działań czy innych problemów związanych z zarządzaniem. W celu uniknięcia potencjalnych negatywnych skutków konieczna jest współpraca interesariuszy na różnych szczeblach zarządzania, w różnych formułach i przy realizacji poszczególnych przedsięwzięć. Wielopoziomowe zarządzanie ma realny wpływ na skuteczność i efektywność realizacji celów Strategii.

- **Otwartość, uczciwość i zaufanie**

Kierowanie się tymi wartościami może ułatwić interesariuszom współpracę oraz wytyczyć ścieżkę ich postępowania. Cechy te powinny być odniesieniem w przypadku występowania kwestii spornych i kryzysowych.

- **Proste zasady komunikacji**

Klarownie wyznaczone zasady komunikacji pomiędzy interesariuszami znacząco ułatwiają współpracę przy realizacji złożonych przedsięwzięć. Określenie zasad oraz sposobów komunikacji powinno mieć miejsce na początku współpracy interesariuszy. Odpowiednie zdefiniowanie zasad skróci czas podejmowania decyzji oraz wpłynie pozytywnie na efektywność przepływu informacji.

- **Sieciowanie i stała współpraca**

Budowanie sieciowych relacji pomiędzy instytucjami, organizacjami, grupami osób i poszczególnymi mieszkańcami stanowi silną bazę dla dalszej współpracy oraz realizacji kolejnych przedsięwzięć. Stworzenie odpowiednich warunków do budowania relacji sieciowych jest szczególnie istotne podczas działań partycypacyjnych. Wszyscy zaangażowani interesariusze powinni wiedzieć, w ramach jakich mechanizmów i zasad działają. Jest to szczególnie ważne przy działaniach z zakresu planowania przestrzennego, przedsięwzięciach zintegrowanych oraz w trakcie innych prac projektowych.

- **Racjonalność wydatków**

Tworzenie mechanizmów zarządczych w samorządzie gminnym nie powinno prowadzić do mnożenia struktur i nieuzasadnionego wydatkowania środków publicznych.

- **Elastyczne rozwiązania**

Na etapie tworzenia Strategii, a nawet w początkowym procesie jej wdrażania, nie uda się trafnie przewidzieć wszystkich uwarunkowań tak, aby szczegółowo zaplanować mechanizmy zapewniające efektywność działań. Ponadto uwarunkowania te z czasem mogą ulegać istotnym zmianom. Konieczność zachowania elastyczności w procesie wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Trawniki na lata 2025 - 2035 uwarunkowana jest przede wszystkim: zmieniającą się sytuacją społeczną i gospodarczą gminy (np. trendami demograficznymi), opiniami i potrzebami mieszkańców, wpływem inwestycji krajowych i regionalnych, możliwościami finansowania inwestycji w perspektywie finansowej UE 2021 – 2027, sytuacją budżetową, konsekwencjami społecznymi i ekonomicznymi wojny w Ukrainie oraz sukcesywną realizacją celów Umowy Partnerstwa 2021 - 2027 i Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030.

- **Spójność z celami polityki regionalnej**

W procesie opracowania i wdrażania Strategii ważną zasadą powinno być zachowanie spójności Strategii z dokumentami strategicznymi i operacyjnymi na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim. Spójność dokumentów powinna dotyczyć przede wszystkim wyznaczonych celów, kierunków działań oraz zakresu przedsięwzięć.

12.2 STRUKTURA I SYSTEM ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ

System wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Trawniki na lata 2025 – 2035 stanowi integralną część procesu zarządzania strategicznego polityką rozwoju prowadzonego przez samorząd gminy. W systemie realizacji Strategii, kluczową rolę odgrywać będzie

przywództwo organizacyjne władz gminy, rozumiane jako strategiczna rola organów wykonawczych samorządu w stymulowaniu i koordynacji działań podejmowanych przez różnorodne podmioty i środowiska, jak również w mobilizowaniu oraz integrowaniu zasobów pozostających w ich dyspozycji na rzecz realizacji celów Strategii. Projekty w ramach Strategii będą realizowane w różnych okresach czasowych przy zaangażowaniu zróżnicowanych instrumentów obejmujących narzędzia organizacyjne i finansowe, których zakres przedmiotowy oraz kierunki wydatkowania podlegają bezpośredniej kontroli ze strony organów samorządu Gminy Trawniki.

Strategia skupia się na zadaniach, za które odpowiedzialny jest samorząd gminny zgodnie z jego kompetencjami ustawowymi. Nie ogranicza się jednak wyłącznie do tych zadań ale angażuje i inicjuje działania realizowane w szerszych partnerstwach. Znajduje to wyraz w Rozdziale 10.3 *Potencjalne kierunki interwencji w wymiarze terytorialnym*, dla których jednostkami realizującymi będą zarówno władze gminny oraz jednostki organizacyjne gminy, jak również partnerzy lokalni, administracja rządowa, samorząd powiatowy i wojewódzki oraz podmioty prywatne i organizacje pozarządowe.

System wdrażania Strategii oparty będzie o model koordynacyjny, polegający na wykorzystaniu bieżącego zasobu informacji gromadzonych w ramach działań realizowanych przez poszczególne jednostki organizacyjne Urzędu Gminy Trawniki w związku z realizacją strategii, programów i projektów, które są wdrażane, aktualizowane lub nowotworzone na poziome merytorycznie odpowiedzialnych za nie referatów.

Za zapewnienie spójności pomiędzy realizacją celów niniejszej Strategii a celami pozostałych strategii i programów gminnych odpowiedzialny będzie Koordynator (jednostka/referat/osoba koordynująca) proces wdrażania, monitoringu i ewaluacji Strategii, tj. Jego funkcją – w kontekście monitoringu i ewaluacji – będzie gromadzenie, analiza i ocena informacji dostarczanych przez poszczególne referaty oraz jednostki organizacyjne gminy, realizujące poszczególne strategie, programy i projekty, a także przekazywanie stosownie opracowanej informacji Wójtowi Gminy Trawniki.

Układ instytucjonalny wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Trawniki na lata 2025 – 2035 stanowić będą:

- Rada Gminy Trawniki,
- Wójt Gminy Trawniki,
- Koordynator wdrażania strategii,
- Zespoły robocze ds. wdrażania strategii,
- Partnerzy społeczni i gospodarczy.

Rada Gminy Trawniki

Rada Gminy jest zespołem demokratycznie wybranych reprezentantów mieszkańców gminy. Pełni funkcję stanowiącą i kontrolną, a do jej właściwości należą wszystkie sprawy pozostające w zakresie działania gminy, o ile ustawy nie stanowią inaczej. Rada podejmuje uchwały w sprawie przyjęcia i aktualizacji Strategii rozwoju oraz innych programów, które stanowią operacyjne rozwinięcie zapisów strategii, a także dokumentów i planów związanych z zagospodarowaniem przestrzennym. Decyduje także o ostatecznym kształcie budżetu w jednorocznym i wieloletnim horyzoncie czasowym.

Wójt Gminy Trawniki

Podstawowym podmiotem układu instytucjonalnego wdrażania Strategii jest Wójt Gminy Trawniki, na którym spoczywa odpowiedzialność za wykonanie uchwały Rady Gminy w sprawie przyjęcia Strategii do realizacji. Kluczowymi czynnikami sukcesu wdrażania zapisów Strategii są m.in. adekwatna organizacja wewnętrzna Urzędu Gminy, właściwe zasady operacjonalizacji celów, pełna informacja wspomagająca wdrażanie zapisów dokumentu, dostosowanie zasad współpracy jednostek realizujących strategię oraz kultury organizacyjnej do osiągania efektów wdrażania Strategii.

Koordinator wdrażania Strategii

Funkcje Koordynatora wdrażania Strategii pełni, do którego zadań należeć będzie:

- koordynacja działań gminy w zakresie zgodności realizowanych programów i projektów z zapisami Strategii,
- rekomendowanie Wójtowi Gminy Trawniki zmian i aktualizacji Strategii,
- monitoring i ewaluacja wdrażania Strategii,
- współpraca z referatami Urzędu Gminy Trawniki, jednostkami organizacyjnymi oraz partnerami zewnętrznymi odpowiedzialnymi za przygotowanie i realizację poszczególnych projektów,
- prowadzenie działań informacyjnych i konsultacyjnych skierowanych do interesariuszy.

Zespoły robocze ds. wdrażania strategii

Do realizacji projektów wynikających ze Strategii mogą zostać powołane Zespoły Robocze, w skład których, wejdą pracownicy referatów Urzędu Gminy Trawniki lub jednostek organizacyjnych gminy, odpowiedzialni bezpośrednio za przygotowanie niezbędnych informacji i dokumentów i realizację projektów oraz partnerzy zewnętrzni uczestniczący w danym projekcie. Taki sposób organizacji pracy pozwala na eliminację ryzyka niewłaściwego nadzoru technicznego i finansowego projektów. Powołanie Zespołów roboczych i przekazanie im konkretnych zadań uzależnione jest od specyfiki danego przedsięwzięcia, jego złożoności, udziału partnerów zewnętrznych oraz źródeł i form finansowania.

Do zadań Zespołów Roboczych należeć będzie:

- koordynacja we właściwych referatach Urzędu Gminy Trawniki wszelkich działań przygotowawczych dotyczących poszczególnych projektów (przeprowadzenie uzgodnień, uzyskanie pozwoleń, przygotowanie wymaganej dokumentacji, zapewnienie środków w budżecie jednostki, itp.),
- uzgadnianie harmonogramu podejmowanych działań,
- wzajemne informowanie o postępach w realizacji zadań oraz występujących zagrożeniach, wypracowywanie rozwiązań i działań naprawczych,
- bieżące informowanie o postępach w realizacji zadań oraz występujących zagrożeniach.

Partnerzy społeczni i gospodarczy

W celu zapewnienia możliwie szerokiego zaangażowania interesariuszy w realizację Strategii możliwe jest włączenie w proces podejmowania kluczowych decyzji strategicznych przedstawicieli podmiotów reprezentujących organizacje pozarządowe, partnerów społecznych i gospodarczych oraz lokalnych liderów.

Partnerzy społeczni i gospodarczy pełnią funkcję opiniującą – doradcą dla Wójta Gminy Trawniki i Koordynatora wdrażania strategii oraz stanowią ważny kanał komunikacji między

władzami gminy a społecznością lokalną, w kontekście istotnych rozstrzygnięć zawartych w Strategii.

Do najważniejszych zadań partnerów społecznych i gospodarczych należy opiniowanie istotnych rozstrzygnięć w procesie wdrażania i aktualizacji Strategii oraz rekomendowanie i inicjowanie zmian w Strategii.

13. SYSTEM MONITOROWANIA, EWALUACJI I AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY TRAWNIKI 2025 – 2035

Założenia ogólne systemu monitorowania

System monitorowania i ewaluacji realizacji Strategii Rozwoju Gminy Trawniki stanowi narzędzie stałej oceny skuteczności, efektywności oraz adekwatności podejmowanych działań w stosunku do założonych celów strategicznych i kierunków interwencji. Jego podstawowym zadaniem jest zapewnienie, aby realizacja strategii była procesem ciągłym, elastycznym i reagującym na zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne.

Monitorowanie jest procesem systematycznego zbierania, analizy i interpretacji danych ilościowych i jakościowych, które pozwalają ocenić postępy wdrażania strategii. Wskaźniki zdefiniowane dla każdego kierunku działania są głównym narzędziem obserwacji zmian zachodzących w gminie w perspektywie lat 2025–2035. System ma charakter praktyczny – jego wyniki będą służyć władzom samorządowym jako podstawa do podejmowania decyzji zarządczych, aktualizacji planów inwestycyjnych oraz programów sektorowych.

Cele monitorowania

Celem systemu monitorowania i ewaluacji jest:

- zapewnienie bieżącej informacji o stopniu realizacji celów strategicznych i operacyjnych,
- ocena skuteczności podejmowanych działań i efektywności wykorzystania środków finansowych,
- identyfikacja problemów i barier w realizacji projektów,
- wskazanie działań korygujących i rekomendacji dla przyszłych okresów programowania,
- wzmocnienie przejrzystości działań samorządu i komunikacji z mieszkańcami.

Struktura instytucjonalna monitoringu

Za realizację procesu monitorowania odpowiada **Koordynator wdrażania Strategii** przy wsparciu Urzędu Gminy Trawniki oraz jednostek organizacyjnych gminy, w oparciu o następujące zadania:

- gromadzenie danych i informacji dotyczących wskaźników,
- przygotowywanie okresowych raportów z realizacji strategii,
- współpracę z instytucjami zewnętrznymi (GUS, urzędy marszałkowskie, LGD, uczelnie),
- analizę postępu rzeczowego i finansowego działań,
- formułowanie wniosków i rekomendacji dla władz gminy.

Zakres i częstotliwość monitorowania

Monitorowanie realizacji strategii prowadzone będzie w cyklu rocznym oraz średniookresowym.

Monitorowanie roczne obejmuje:

- analizę WSKAŹNIKÓW MONITORINGU STRATEGII zdefiniowanych w Rozdziale 8 *Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia*,
- ocenę stopnia realizacji zadań inwestycyjnych i społecznych,
- analizę postępu finansowego w realizacji projektów,
- weryfikację zgodności działań z założeniami rocznego budżetu gminy oraz z Wieloletnim Planem Finansowym gminy.
- Przedstawienie stanu realizacji Strategii w corocznym Raporcie o stanie gminy.

Ewaluacja średniookresowa (co 3–4 lata) koncentruje się na analizie efektów i wpływu strategii na rozwój społeczno-gospodarczy gminy. Obejmuje ocenę skuteczności interwencji, trwałości rezultatów oraz spójności celów strategicznych z nowymi uwarunkowaniami.

W przypadku wystąpienia istotnych zmian w otoczeniu zewnętrznym (np. zmiana polityki regionalnej, przepisów prawnych, kryzysy gospodarcze lub klimatyczne), Wójt Gminy może zarządzić przeprowadzenie **ewaluacji ad hoc**, służącej dostosowaniu strategii do nowych warunków.

Źródła danych i metody zbierania informacji

Dane do monitoringu będą pochodzić z następujących źródeł:

- wewnętrzne rejestry Urzędu Gminy Trawniki i jednostek organizacyjnych,
- sprawozdania z realizacji projektów inwestycyjnych i społecznych,
- dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Lokalnych),
- dane instytucji współpracujących (np. PUP, PCPR, WFOŚiGW, LGD, itp.),
- ankiety i konsultacje społeczne z mieszkańcami,
- dane pozyskiwane w ramach monitoringu środowiskowego i energetycznego.

Raportowanie i komunikacja wyników

Wyniki monitorowania będą prezentowane w formie:

- Raportu z realizacji Strategii Rozwoju Gminy Trawniki w ramach Raportu o stanie gminy,
- Raportu Średniookresowego, opracowywanego po upływie połowy okresu obowiązywania strategii (ok. 2030 r.),
- Raportu końcowego, podsumowującego realizację strategii w roku 2035.

Raporty będą przedkładane Radzie Gminy Trawniki, publikowane na stronie internetowej gminy i omawiane podczas otwartych spotkań konsultacyjnych. W ten sposób proces monitorowania stanie się elementem budowania przejrzystości działań i partycypacji społecznej.

Procedura aktualizacji strategii

Na podstawie wyników monitoringu i ewaluacji możliwe będzie dokonanie aktualizacji strategii, obejmującej korektę celów, kierunków działań, wskaźników oraz projektów. Aktualizacja może być inicjowana przez:

- Wójta Gminy Trawniki,
- Radę Gminy Trawniki,
- mieszkańców (poprzez wnioski z konsultacji publicznych).

Aktualizacja strategii (o ile będzie niezbędna) powinna być przeprowadzana nie częściej niż raz na 3 lata, z zachowaniem procedury wynikającej z ustawy o samorządzie gminnym. Zmiany mogą wynikać z nowych priorytetów finansowych lub pojawienia się istotnych przesłanek społecznych, gospodarczych lub przestrzennych o znaczeniu strategicznym.

Wskaźniki kluczowe dla oceny skuteczności strategii

Niezależnie od zestawu wskaźników przedstawionych w Rozdziale 8, w celu oceny ogólnego wpływu strategii na rozwój Gminy Trawniki, wyodrębnia się następujący zestaw wskaźników kluczowych (tzw. KPI – Key Performance Indicators):

- liczba zrealizowanych projektów inwestycyjnych w ramach strategii (szt.),
- łączna wartość środków pozyskanych z funduszy zewnętrznych (zł),
- stopa bezrobocia w gminie (%),
- saldo migracji ludności (osób),
- liczba turystów odwiedzających gminę rocznie (osób),
- powierzchnia zmodernizowanych terenów/przestrzeni publicznych (ha),
- ilość zmodernizowanych obiektów publicznych (szt.),
- poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii w gminie (%),
- liczba mieszkańców korzystających z e-usług publicznych (osób).

Analiza trendów tych wskaźników pozwoli na syntetyczną ocenę skuteczności strategii w dłuższym okresie.

Znaczenie systemu monitoringu

System monitorowania i ewaluacji stanowi integralny element zarządzania rozwojem Gminy Trawniki. Jego prawidłowe funkcjonowanie zapewni nie tylko bieżącą kontrolę realizacji strategii, ale również wzrost efektywności wydatkowania środków publicznych, skuteczniejsze reagowanie na potrzeby mieszkańców oraz utrzymanie trwałego, zrównoważonego rozwoju gminy.

Wyniki monitoringu i ewaluacji będą stanowiły podstawę dla planowania kolejnych etapów rozwoju Gminy Trawniki po roku 2035, tworząc spójne zaplecze informacyjne dla opracowania kolejnych dokumentów strategicznych.

ZAŁĄCZNIK 1 - LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE**Cel strategiczny 1 – Poprawa jakości środowiska, gospodarowania zasobami i przestrzeni oraz wzmacnianie odporności gminy na zmiany klimatu****Kierunek działania 1.1. Racjonalna gospodarka wodno-ściekowa i retencja wód**

Lp.	Tytuł i opis projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Budowa zbiornika retencyjno - rekreacyjnego w Biskupicach Wykonanie urządzenia wodnego – zbiornika retencyjnego. Budowa mola i plaży wraz z infrastrukturą towarzyszącą (drogi dojazdowe, ścieżki spacerowe i rowerowe, oświetlenie, zaplecze gastronomiczne). Budowa przystani zapewniającej infrastrukturę do cumowania łodzi, wypożyczalnie sprzętu wodnego, punkty gastronomiczne i zaplecze sanitarne, co podnosi komfort i atrakcyjność pobytu nad wodą. Podstawowym przeznaczeniem zbiornika będzie retencjonowanie wody dla potrzeb rolniczo-gospodarczego jej wykorzystania. Zbiornik będzie wykorzystany w okresie letnim jako zbiornik rekreacyjny. Współpraca z Wodami Polskimi.	20 000 000 – 30 000 000 w zależności od możliwego zakresu zadań	2030 - 2035
2.	Budowa zbiorników retencyjnych na terenie Gminy Trawniki Wykonanie urządzeń wodnych – zbiorników retencyjnych na terenie Gminy Trawniki na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią.	2 000 000	I.2026 - IV.2030
3.	Budowa zbiornika retencyjno - rekreacyjnego w m. Trawniki Budowa zbiornika rekreacyjnego wraz z molem widowiskowym i plażą oraz infrastrukturą towarzyszącą (drogi dojazdowe, ścieżki spacerowe i rowerowe, oświetlenie, zaplecze gastronomiczne). Podstawowym przeznaczeniem zbiornika będzie retencjonowanie wody dla potrzeb rolniczo-gospodarczego jej wykorzystania. Zbiornik będzie wykorzystany w okresie letnim jako zbiornik rekreacyjny.	20 000 000	I.2030 - IV.2035
4.	Modernizacja i bieżące utrzymanie sieci wodociągowej Modernizacja i bieżące utrzymanie sieci wodociągowej, w tym m.in. wymiana wodomierzy, zasuw, hydrantów, instalacja przepływomierzy strefowych, monitoring ujęć wody, zakupy inwestycyjne	5 000 000	II.2025 - IV.2035
5.	Rozbudowa istniejącej sieci wodociągowej Rozbudowa sieci wodociągowej w nowych obszarach zabudowy jedno i wielorodzinnej.	1 000 000 rocznie	IV.2025 - IV.2035
6.	Rozbudowa sieci wodociągowej do nowego ujęcia wody Rozbudowa sieci wodociągowej – podłączenie do nowego ujęcia wody dwóch systemów wodociągowych celem wyrównania ciśnienia oraz zapewnienia ciągłości w dostawach wody.	2 000 000	I.2030 - IV.2035
7.	Modernizacja istniejących ujęć wody Przebudowa istniejących ujęć wody.	1 000 000	I.2030 - IV.2035

8.	Budowa nowego ujęcia wody stanowiącego rezerwę w zaopatrzenie wody dla mieszkańców gminy Budowa nowego (spinającego) ujęcia wody pozwoli na wyrównanie ubytków ilości wody w istniejących czterech studniach głębinowych na dwóch ujęciach. Wspomoże w dostawie wody przy jej nadmiernym zużyciu, dostarczy ponadto wodę w przypadku uszkodzenia istniejącej studni. W chwili obecnej pracują naprzemiennie dwa ujęcia wody, jednak ze względu na fakt, że tylko w jednym otworze zmieniony jest filtr to podczas zwiększonego wydobycia wody w studni brakuje wody. Wykonanie trzeciej studni zwiększy bezpieczeństwo w celu zapewnienia niezbadanej ilości wody.	11 000 000	I.2028 - I.2030
9.	Rozbudowa sieci wodociągowej – podłączenie do nowego ujęcia wody dwóch systemów wodociągowych celem wyrównania ciśnień oraz zapewnienia ciągłości w dostawach wody Rozbudowa sieci wodociągowej przy budowie dodatkowego ujęcia wody będzie niezbędną infrastrukturą towarzyszącą do włączenia w istniejącą sieć wodociągową.	1 000 000 rocznie	2028 - 2035
10.	Modernizacja oczyszczalni ścieków Trawniki Kolonia Modernizacja oczyszczalni ścieków, przebudowa / budowa punktu przyjmowania ścieków dowożonych na oczyszczalni ścieków w miejscowości Trawniki Kolonia. Zmodernizowanie oczyszczalni ścieków poprzez rozbudowę zbiornika ścieków dowożonych, pozwoli na wstępne rozwodnienie i oczyszczenie z frakcji stałych ścieków dowożonych co pozytywnie wpłynie na zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń przed dalszym procesie oczyszczania ścieków.	3 000 000	I.2026 - I.2030
11.	Modernizacja przepompowni ścieków w m-ci Trawniki wraz z zapewnieniem awaryjnego zasilania Przepompownia ścieków pracuje już ponad 20 lat. Na chwilę obecną należy wymienić kompletne pompy z silnikami, rozważyć możliwość zastosowania nowego panelu sterującego. Wymienić należy złoże filtracyjne oraz zapewnić stacjonarne awaryjne zasilanie w energię elektryczną.	1 000 000	2026 - 2027
12.	Modernizacja i bieżące utrzymanie sieci kanalizacyjnej Bieżąca modernizacja sieci kanalizacyjnej, w tym m.in. wymiana zaworów podciśnieniowych i przepompowni, zakupy inwestycyjne.	5 000 000	II.2025 - IV.2035
13.	Rozbudowa istniejącej sieci kanalizacyjnej Rozbudowa sieci kanalizacyjnej w miejscowościach dla których jest możliwość podłączenia do istniejącej oczyszczalni ścieków (nowe tereny mieszkaniowe, budowa nowych budynków).	20 000 000	I.2026 - I.2035
14.	Budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowościach nieskanalizowanych (istniejąca oczyszczalnia) Budowa sieci kanalizacyjnej wraz z podłączeniem do istniejącej oczyszczalni ścieków w Kolonii Trawniki.	60 000 000	I.2027 - III.2035
15.	Budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowościach nieskanalizowanych (nowa oczyszczalnia)	70 000 000	I.2027 - III.2035

	Budowa sieci kanalizacyjnej wraz z budową nowej oczyszczalni ścieków		
16.	Budowa sieci kanalizacyjnych wraz z kontenerowymi oczyszczalniami ścieków Budowa sieci kanalizacyjnych wraz z kontenerowymi oczyszczalniami ścieków w centrach miejscowości, w których na nieruchomościach brak jest miejsca na posadowienie przydomowych oczyszczalni ścieków lub zbiorników bezodpływowych lub nie ma możliwości podłączenia do istniejącej oczyszczalni.	21 000 000	I.2028 - I.2035
17.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na działkach prywatnych (współdział mieszkańców) oraz przy budynkach użyteczności publicznej.	3 000 000	I.2026 - I.2030
18.	Dofinansowanie kosztów budowy przydomowych oczyszczalni ścieków Dofinansowanie kosztów budowy przydomowych oczyszczalni ścieków mieszkańcom gminy Trawniki.	3 000 000	I.2026 - I.2030
19.	Modernizacja bazy ewidencyjnej odczytu stanu wodomierzy wraz z ich wymianą na obszarze m-ci Trawniki i Kolonia Trawniki Wprowadzenie nowoczesnego systemu odczytu wodomierzy wraz z ich wymianą. Skrócenie czasu obsługi, wprowadzenie zmodernizowanego nowoczesnego systemu ewidencyjnego - wstępna ilość (Trawniki i Kolonia Trawniki 1 400 szt.).	490 000	2026 - 2027

Kierunek działania 1.2. Efektywność energetyczna i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii

Lp.	Tytuł i opis projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Poprawa efektywności energetycznej budynków należących do Gminy Trawniki Poprawa efektywności energetycznej - termomodernizacja, wymiana źródeł ciepła, wykonanie instalacji fotowoltaicznych, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej w budynkach należących do Gminy Trawniki.	10 000 000	I.2026 - IV.2035
2.	Poprawa efektywności energetycznej budynku Urzędu Gminy Trawniki Poprawa efektywności energetycznej - termomodernizacja, wymiana źródła ciepła, wykonanie instalacji fotowoltaicznej, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej w budynku Urzędu Gminy Trawniki.	3 000 000	I.2026 - IV.2030
3.	Energia i ciepło ze źródeł odnawialnych w obiektach użyteczności publicznej należących do Gminy Trawniki Wymiana źródeł ciepła, wykonanie instalacji fotowoltaicznych w obiektach użyteczności publicznej należących do Gminy Trawniki.	10 000 000	I.2026 - IV.2035
4.	Przebudowa budynku Gminnego Ośrodka Kultury wraz montażem nowoczesnych źródeł energii	9 000 000	II.2029 - III.2025

	Wymiana instalacji centralnego ogrzewania: nowe grzejniki, rury, zawory. Poprawa efektywności i komfortu użytkowników. Ujednoczenie przestrzeni dachowej poprzez zabudowę istniejącej zabudowy segmentowej z wentylacją jednolitym dachem wraz z montażem instalacji fotowoltaicznej. Wymiana tradycyjnego oświetlenia na energooszczędne oprawy LED i instalacji w całym obiekcie: sala widowiskowa, hol, pomieszczenia biurowe i warsztatowe. Umieszczenie biblioteki na parterze oraz dostosowanie jej do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Przebudowa zasilania sali widowiskowej (w tym zasilanie awaryjne), montaż mat akustycznych, utworzenie stanowiska operatora oświetlenia i nagłośnienia. Montaż profesjonalnego oświetlenia i nagłośnienia.		
5.	Poprawa efektywności energetycznej budynku SPZOZ w Trawnikach Poprawa efektywności energetycznej - termomodernizacja, wymiana źródeł ciepła, wykonanie instalacji fotowoltaicznych, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej w budynku SPZOZ w Trawnikach.	2 000 000	2026 - 2028
6.	Budowa lądowej farmy wiatrowej Zwiększenie udziału energii wiatrowej przy jednoczesnym uwzględnieniu zasad zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska.	Inwestorzy prywatni	I.2030 - IV.2035
7.	Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w zasilaniu domów jednorodzinnych (energia elektryczna) Montaż odnawialnych źródeł energii na budynkach indywidualnych w celu zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do środowiska naturalnego.	20 000 000	I.2026 - IV.2035
8.	Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w zasilaniu domów jednorodzinnych (ciepło) Wymiana źródeł ciepła (piece co) w celu zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do środowiska naturalnego.	5 000 000	I.2026 - IV.2035

Kierunek działania 1.3. Ochrona przyrody, krajobrazu i rozwój zielono-błękitnej infrastruktury

Lp.	Tytuł i opis projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Utworzenie, ochrona i udostępnienie "Rezerwatu przyrody Uroczysko Jezioro" – projekt rezerwatu przyrodniczego z edukacją przyrodniczą Na podstawie projektowanych form ochrony, opracowanie i wdrożenie projektu rezerwatu „Uroczysko Jezioro” w Dorohuczycy: dokumentacja, konsultacje, formalna ochrona, utworzenie ścieżki przyrodniczej (kładki, wieża widokowa, punkty edukacyjne), mobilna platforma edukacyjna i audioprzewodnik, szkolenia/prace dla lokalnej młodzieży i organizacji, wydarzenia pt.: „Dni Torfowisk”, warsztaty fotograficzne, monitoring przyrodniczy.	2 500 000 - 3 500 000 w zależności od możliwości zakresu zadań	I.2029 - III.2034

	Współpraca z Wodami Polskimi.		
2.	„Zielone Sołectwo” – granty dla wsi na lokalne zazielenianie Program mikrodotacji dla sołectw na zazielenianie i odnowę wspólnych przestrzeni: drzewa przy drogach, nasadzenia w centrum wsi, pergole, żywopłoty, z rodzimymi gatunkami (nacisk na wybieranie gatunków rodzimych, typowych dla obrazu polskiej wsi, kwiaty typu malwa, komosa, cynia, grab, jałowiec – Hasło: „Zamień nawłocie na malwy przyptocie”), mała architektura: ławki, domki dla jeży, kosze na odpady segregowane, wspólna praca mieszkańców = integracja i edukacja ekologiczna.	30 000 – 60 000 na sołectwo	I.2026–IV.2035 (nabór co rok)
3.	Renaturyzacja Torfowisk i Starorzeczy – Zielone Płuca Gminy Odtworzenie zdegradowanych torfowisk i starorzeczy rzeki Wieprz oraz Gietczwi, jako naturalnych zbiorników retencyjnych i ostoi bioróżnorodności. Zakres projektu: czyszczenie i pogłębianie starorzeczy (usunięcie namułu, częściowa renaturyzacja), zatrzymanie wody przez budowę progów, zastawek i odbudowę naturalnych obniżen terenu, nasadzenia roślinności bagiennej i wprowadzenie gatunków wskaźnikowych, montaż czujników poziomu wód i budowa tablic edukacyjnych na trasach przyrodniczych. Współpraca z RDOŚ, Wodami Polskimi, Nadleśnictwem Świdnik, organizacjami ekologicznymi (np. Ogólnopolskim Towarzystwem Ochrony Ptaków).	4 500 000 – 6 000 000 w zależności od możliwego zakresu zadań	I.2030 - IV.2033
4.	Zielone Sołectwa – konkurs ekologiczny z budżetem obywatelskim Gminny konkurs dla sołectw na najbardziej zieloną i zrównoważoną przestrzeń. Każde sołectwo może zgłosić projekt np. mini-ogród deszczowy, strefa cienia z rodzimą roślinnością, domki dla owadów, itp. Zakres projektu: mini-dotacje do 10 tys. zł dla sołectw (np. z funduszu sołectkiego lub grantów), promocja i wspólne głosowanie mieszkańców, nagroda dla 3 najlepszych inicjatyw + wystawa na stronie www.	60 000 (dla 6–8 sołectw + kampania promocyjna)	I - IV.2027
5.	Ogród Bioróżnorodności przy każdej świetlicy/remizie Zakładanie przy budynkach publicznych małych ogrodów pokazowych z roślinami miododajnymi, łatkami kwiatnymi i elementami retencji (np. zbiorniki na deszczówkę, rabaty deszczowe). Zakres projektu: nasadzenia krzewów i kwiatów odpornych na suszę (np. budleja, dziewanna, rudbekia), elementy edukacyjne: tabliczka „tu chronimy bioróżnorodność”, QR kod do materiałów, warsztaty ogrodnicze dla mieszkańców.	70 000 tj. 5 000 - 8 000 na 1 lokalizację czyli 10 lokalizacji	I - IV.2028
6.	„Nie dla betonozy” – Zielone Przystanki i Przestrzenie Publiczne Zielona rewitalizacja wybranych przestrzeni publicznych – przystanków, wiat, placów wiejskich – poprzez zastosowanie donic z roślinnością rodzimą, zadaszeń z roślin, np. winorośli lub dzikiego wina.	60 000 tj. ok. 6 000 na 1 punkt czyli 8 - 10 punktów	I.2027 - II.2029

	Zakres projektu: mała architektura z elementami roślinności pnącej, skrzynie z bylinami, zielone pergole, współpraca z sołectwami i Kołami Gospodyń Wiejskich przy pielęgnacji, możliwe wykonanie przez OSP lub lokalnych stolarzy.		
7.	Zielony ogród przy budynku UG Trawniki Przebudowa terenu Urzędu Gminy Trawniki poprzez wykonanie nowego parkingu wpompowanego w przestrzeń zieloną.	850 000	I.2027 - II.2029
8.	Przebudowa skwerów i małej architektury Przebudowa skwerów i małej architektury na terenie gminy mająca na celu poprawę funkcjonalności obiektów, estetyki oraz bezpieczeństwa.	1 500 000	I.2026 - IV.2035

Kierunek działania 1.4. Gospodarka o obiegu zamkniętym i edukacja ekologiczna

Lp.	Tytuł i opis projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Modernizacja Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych w Dorohuczycy Przebudowa Punktu Selektywnej Zbiórki odpadów w Dorohuczycy w zakresie dostosowania obiektu do obecnie obowiązujących przepisów.	2 500 000	II.2025 - IV.2027
2.	Zakup pojemników na potrzeby selektywnej zbiórki odpadów Wyposażenie instytucji publicznych oraz gospodarstw domowych w pojemniki do selektywnej zbiórki odpadów	500 000	II.2025 - IV.2027
3.	Dofinansowanie kosztów usuwania azbestu Realizacja procesu usuwania azbestu z posesji zlokalizowanych na terenie Gminy Trawniki	500 000	I.2026 - III.2035
4.	Zielone Szkoły Gminy Trawniki – Edukacja Ekologiczna Nowej Generacji Stworzenie systemu lokalnej edukacji ekologicznej w szkołach i przestrzeni publicznej poprzez: utworzenie zielonych klas na świeżym powietrzu (wiaty z tablicami, ogrody dydaktyczne), budowę kompostowników edukacyjnych, hoteli dla owadów, domków dla jeryzków, wyposażenie szkół w mobilne laboratoria ekologiczne (mikroskopy, zestawy do badania wody i gleby), organizację zielonych obozów letnich, wyjazdów terenowych i festiwalu „Trawniki dla Ziemi”, spacerów przyrodnicze, z ornitologiem, entomologiem, zielarzem itp., wprowadzenie e-platformy z grami, quizami i scenariuszami eko-lekcji dla dzieci i rodziców.	1 000 000 – 1 500 000 w zależności od możliwego zakresu zadań	I.2032 - IV.2035

CEL STRATEGICZNY 2 – Rozwój przedsiębiorczości i turystyki jako podstaw trwałego wzrostu lokalnego

Kierunek działania 2.1. Wsparcie przedsiębiorczości i atrakcyjności inwestycyjnej

Lp.	Tytuł i opis projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Strefa Aktywności Gospodarczej „Trawniki-Wschód” Uzbrojenie i przygotowanie terenów inwestycyjnych przy DK12 (obecna DK 12 – przyszła droga ekspresowa) i linii kolejowej Lublin–Chełm (E7). Projekt zakłada podział na działki, budowę drogi wewnętrznej, przyłączy (woda, kanalizacja, energia) oraz promocję dla MŚP i inwestorów zewnętrznych (Lokalizacja wzdłuż DK12 oraz linii kolejowej daje strategiczną przewagę komunikacyjną i logistyczną). Współpraca z Agencją Rozwoju Przemysłu S.A. i/lub Polską Agencją Inwestycji i Handlu	12 000 000 – 18 000 000 w zależności od możliwego zakresu zadań	I.2028 - IV.2035
2.	Inkubator Przedsiębiorczości i Rzemiosła „Startuj w Trawnikach” Utworzenie nowoczesnego Inkubatora Przedsiębiorczości i Rzemiosła w Trawnikach – wielofunkcyjnego obiektu wspierającego lokalnych przedsiębiorców, rzemieślników, osoby samozatrudnione oraz startupy z obszaru gminy i sąsiednich gmin/powiatów. Inkubator będzie pełnił funkcję centrum wsparcia gospodarczego i aktywizacji zawodowej. Znajdą się w nim: modułowe przestrzenie biurowe i warsztatowe do wynajęcia (na preferencyjnych warunkach dla nowo zakładanych firm), pracownie technologiczne i rzemieślnicze (np. stolarnia, pracownia krawiecka, prototypownia dla mechaników, rękodzielniczków, producentów lokalnych wyrobów), sale coworkingowe i szkoleniowe, z zapleczem multimedialnym, punkt konsultacyjny z doradcą ds. dotacji, rejestracji działalności, podatków i marketingu, cykliczne programy mentoringowe, warsztaty rozwojowe i kursy aktywizacyjne, np. dla kobiet po przerwie zawodowej, młodych bezrobotnych, czy rolników dywersyfikujących dochód. Szczególny nacisk zostanie położony na rozwój mikroprzedsiębiorstw w sektorach: usług lokalnych (naprawy, kosmetyka, IT, edukacja), przetwórstwa spożywczego (miód, sery, przetwory), e-commerce i produkcji lokalnej (np. rękodzieło, druk 3D), usług cyfrowych (tworzenie stron, grafika, marketing internetowy).	6 500 000 - 8 000 000 w zależności od możliwego zakresu zadań, w tym koszty budowy, wyposażenia, promocji, programów wsparcia i zatrudnienia personelu przez pierwsze 2 lata, opcjonalnie można zaadoptować budynek już istniejący np. po niedziałającej już szkole	I.2029 - IV.2032
3.	Trawnicka Strefa Rozwoju Utworzenie wyspecjalizowanego parku przemysłowo-logistycznego w strategicznej lokalizacji w pobliżu miejscowości Trawniki, w bezpośrednim sąsiedztwie drogi krajowej nr 12 (projektowanej drogi ekspresowej) oraz linii kolejowej E7. Park będzie stanowił kompleksowo przygotowany obszar inwestycyjny, oferujący infrastrukturę dla firm działających w sektorach: logistyki i dystrybucji (magazyny, centra przetwarzające), lekkiego przemysłu (produkcja opakowań, komponentów, automatyka), agrologistyki (chłodnie, przetwornie, pakowalnie, skupy płodów rolnych), e-commerce i produkcji kontraktowej (druk 3D, montownie, etykietowanie).	20 000 000 - 25 000 000 w zależności od możliwego zakresu zadań z podziałem na: dokumentację i planowanie – 1,5 mln, roboty budowlane – 12 mln, uzbrojenie i wyposażenie –	I.2030 - IV.2035

	Zakres prac obejmuje: kompleksowe uzbrojenie terenu (drogi wewnętrzne, kanalizacja, energia, światłowód); stworzenie podziału geodezyjnego pod działki inwestycyjne (od 0,3 ha do 5 ha); opracowanie planu zagospodarowania przestrzennego z elastycznym podejściem branżowym; przygotowanie strefy buforowej ekologicznej – ochrona walorów przyrodniczych; tworzenie stacji ładowania pojazdów elektrycznych i punktu szybkiego załadunku TIR. Elementem wyróżniającym projekt będzie planowana mini-rampa kolejowa umożliwiająca obsługę klientów zainteresowanych transportem intermodalnym (kolej+droga) – jako atut, który może przyciągnąć partnerów z sektora logistycznego i agrobiznesu eksportowego (np. Ukraina, Niemcy). W ramach parku powstanie również: budynek administracyjny z punktem obsługi inwestora i centrum operacyjnym (możliwa siedziba lokalnej spółki zarządzającej), zielone strefy rekreacyjne i pasy zieleni izolacyjnej, by zachować estetykę i spełnić normy środowiskowe, system monitoringu, oświetlenie oraz rozwiązania SmartPark (np. zarządzanie dostępem, zużyciem energii, rejestracje wjazdu/wyjazdu). Realizacja w formule samodzielnej lub formule w partnerstwa publiczno – prywatnego.	5 mln, promocja i zarządzanie – 1,5 - 2 mln	
4.	Budowa targowiska gminnego Budowa miejsca targowego umożliwiającego promocję lokalnych produktów poprzez zakup bezpośrednio od producenta.	3 000 000	I.2028 - III.2033
5.	Program wsparcia i ulg dla nowych działalności gospodarczych Zastosowanie programu zawierającego praktyczne ulgi i wsparcie dostępne dla właścicieli młodych firm, które mogą znacznie ułatwić rozwój działalności od pierwszych dni funkcjonowania firmy. Realizacja w formule samodzielnej lub formule w partnerstwa publiczno – prywatnego.	15 000 000 – 20 000 000 w zależności od możliwego zakresu zadań	
6.	Trawnickie Forum Biznesu i Edukacji Utworzenie na terenie Gminy Trawniki zintegrowanego centrum wspierającego rozwój kapitału ludzkiego, dialog samorządowo-biznesowy oraz partnerstwo z instytucjami edukacyjnymi i otoczeniem biznesu. Będzie to hybrydowe miejsce łączące funkcje: centrum szkoleń zawodowych i przekwalifikowania (kursy operatorów, magazynierów, księgowych, IT, logistyki), centrum spotkań B2B i samorząd-biznes (eventy branżowe, giełdy ofert, targi lokalnych usług), laboratorium kompetencji miękkich dla młodzieży i dorosłych (komunikacja, autoprezentacja, tworzenie CV, przedsiębiorczość). W ramach projektu powstanie: fizyczna przestrzeń coworkingowa i edukacyjna, wyposażona w stanowiska komputerowe, salę szkoleniową i studio online, platforma cyfrowa łącząca lokalne firmy z uczniami, pracownikami, instytucjami szkoleniowymi i inwestorami, cykl wydarzeń typu „Targi Pracy i Kompetencji Wieprza”, „Dni Otwarte Przemysłu” i „Startupy z Trawnickie” – przybliżające młodzieży i dorosłym nowoczesne kierunki zatrudnienia.	3 000 000 - 4 000 000 w tym: infrastruktura – 2 mln, wyposażenie – 600 tys., szkolenia i programy – 1,2 mln	IV.2026 - IV.2029

	Celem projektu jest: przygotowanie mieszkańców do pracy w nowych branżach, które mogą rozwinąć się w efekcie inwestycji (logistyka, przetwórstwo, e-commerce), zatrzymanie młodych ludzi w regionie i aktywizacja osób 50+, matek chcących wrócić do pracy po urodzeniu dziecka, wzmocnienie lokalnych relacji gospodarczych i kapitału społecznego. Gmina Trawniki posiada potencjał inwestycyjny, ale potrzebuje gotowych kadr i nowoczesnych kompetencji, które zwiększą atrakcyjność dla inwestorów. Proponowany projekt może pełnić rolę platformy wymiany wiedzy, partnerstwa i aktywizacji lokalnej gospodarki, ponadto ww. projekt wpisuje się w cele Funduszy Europejskich 2021–2027 (m.in. w zakresie kształcenia, cyfryzacji i rynku pracy) oraz Krajowy Plan Odbudowy (KPO).		
7.	Organizacja targów branżowych Organizacja targów branżowych obejmująca wybór odpowiedniego miejsca, zaplanowanie przestrzeni wystawienniczej, marketing wydarzenia, logistykę oraz obsługę uczestników i wystawców. W tym opracowanie plan udziału w targach, przygotowanie materiałów reklamowych, przygotowanie stoisk i zaproszeń.	500 000	I.2026 - IV.2035

Kierunek działania 2.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

Lp.	Tytuł i opis projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Nadwieprzańskie Centrum Turystyki i Aktywności Przyrodniczej Utworzenie nowoczesnego centrum turystyczno - edukacyjnego zlokalizowanego w otulinie Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego. Projekt ma na celu aktywne wykorzystanie walorów przyrodniczych gminy do rozwoju turystyki aktywnej, edukacyjnej i weekendowej. Zakres projektu: utworzenie punktu obsługi turystów z informacją i mapami, budowa ścieżki edukacyjno-przyrodniczej z tablicami, wieżą widokową i kładkami nad podmokłymi terenami (np. w Dorohuczy), utworzenie strefy rekreacyjnej z wiatami, miejscami ogniskowymi, hamakami i placem zabaw, utworzenie eko-bazy noclegowej (domki agroturystyczne lub pole namiotowe z zapleczem sanitarnym). Uzupełnieniem projektu będzie ścieżka rowerowo-piesza wzdłuż Wieprza (od Trawniki w stronę Dorohuczy/Biskupic), z infrastrukturą „slow tourism”: leżaki, punkty obserwacyjne, fotopunkty (tereny wzdłuż Wieprza i obszary Natura 2000 mają ogromny, niewykorzystany potencjał turystyki przyrodniczej. Projekt wpisuje się w trendy turystyki lokalnej, rodzinnej i weekendowej oraz może być źródłem dodatkowych dochodów z usług - noclegi, gastronomia, wypożyczalnie).	6 000 000 - 8 000 000 w zależności od możliwości zakresu zadań	I.2026 - IV.2029

	W współpracy z Lasami Państwowymi, Zarząd Lubelskich Parków Krajobrazowych, Wodami Polskimi i LGD.		
2.	„Siostrzytów Nature Camp” – dzika przestrzeń z infrastrukturą rekreacyjno-edukacyjną oraz stworzenie nowej mini przystani kajakowej w Siostrzytowie Utworzenie zorganizowanego, minimalistycznego kempingu w Siostrzytowie, dla wsiadających z kajaków: utworzenie ścieżki dydaktyczne wśród łąk i starorzeczy, strefy biwakowej z miejscami ogniskowymi, hamaki, toalety compost, mała wiata edukacyjno-rekreacyjna, przystanek rowerowy/parking, działania promocyjne jako element trasy kajakowej „Oleśniki-Trawniki – Siostrzytów”, Współpraca z Lasami Państwowymi, Zarząd Lubelskich Parków Krajobrazowych, Wodami Polskimi i LGD.	900 000 - 1 400 000 w zależności od możliwości zakresu zadań	II.2028 - II.2030
3.	Przebudowa przystani kajakowej w miejscowości Trawniki Przebudowa istniejącej przystani kajakowej, mająca na celu poprawę funkcjonalności, estetyki oraz komfortu użytkowników przestrzeni rekreacyjnej: budowa elementów małej architektury, ścieżki pieszo – rowerowej, oświetlenia oraz na wykonaniu prac remontowych pomostu, altany i nawierzchni. Współpraca z Zarząd Lubelskich Parków Krajobrazowych, Wodami Polskimi i LGD.	650 000	I.2026 - IV.2030
4.	Budowa nowych przystani kajakowych w miejscowościach Oleśniki (ujście rz. Marianki do rz. Wieprz) i Pełczyn Budowa przystani kajakowych, mająca na celu poprawę funkcjonalności, estetyki oraz komfortu użytkowników przestrzeni rekreacyjnej. Budowa przystani kajakowych w miejscowościach Oleśniki i Pełczyn, polegająca na budowie pomostów, elementów małej architektury, ścieżki pieszo – rowerowej i oświetlenia. Współpraca z Zarząd Lubelskich Parków Krajobrazowych, Wodami Polskimi i LGD.	3 000 000	I.2030 - II.2035
5.	Budowa ścieżek dydaktycznych i rowerowych na terenie Gminy Trawniki Budowa ścieżek dydaktycznych i rowerowych może znacząco podnieść atrakcyjność turystyczną i rekreacyjną Gminy Trawniki. Stworzenie dobrze zaplanowanej sieci ścieżek rowerowych, połączonych z elementami edukacyjnymi, zachęca do aktywnego spędzania czasu na świeżym powietrzu, promuje zdrowy styl życia i pozwala na poznawanie lokalnych walorów przyrodniczych i kulturowych.	4 000 000	I.2026 - IV.2035
6.	Budowa wieży widokowej z niezbędną infrastrukturą towarzyszącą Budowa wieży widokowej poprzez wykorzystanie funkcjonującej w przestrzeni Trawniki wieży ciśnień do zaopatrywania w wodę parowozów, plac, ławki, parking. Współpraca z PKP PLK	2 000 000	I.2026 - IV.2034
7.	Ochrona i podniesienie atrakcyjności turystycznej zabytków, zwiększenie oferty kulturalnej	3 000 000	I.2026 - IV.2035

	Wykonywanie prac konserwatorskich, remontowych i modernizacyjnych na obiektach zabytkowych. Podniesienie standardów ekspozycyjnych i dostępności istniejącej infrastruktury, zakup wyposażenia, organizacja wystaw.		
8.	Modernizacja istniejących placów zabaw i innych obiektów wykorzystywanych turystycznie Modernizacja placów zabaw mający na celu poprawę ich funkcjonalności, estetyki oraz bezpieczeństwa. Obejmuje on wymianę lub naprawę starych urządzeń, dodanie nowych atrakcji, a także rekultywację terenu i poprawę nawierzchni. Celem modernizacji jest stworzenie przyjaznego i bezpiecznego miejsca do zabawy, które wspiera rozwój dzieci i zachęca do aktywności na świeżym powietrzu.	2 000 000	IV.2025 - I.2035
9.	Przebudowa /modernizacja budynku dawnej karczmy w Dorohucz Odbudowa, renowacja i zabezpieczenie obiektu przed zniszczeniem z przeznaczeniem na funkcje turystyczne.	5 000 000	I.2030 - IV.2035

Kierunek działania 2.3. Promocja marki terytorialnej

Lp.	Tytuł i opis projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	„VisitTrawniki.pl” – Cyfrowa Platforma Turystyki Lokalnej i Kampania Promocyjna Uruchomienie profesjonalnej, atrakcyjnej wizualnie i responsywnej (dostosowana do urządzenia na którym jest wyświetlana) strony internetowej oraz multimedialnej kampanii promującej walory turystyczne gminy. W ramach projektu powstanie: portal VisitTrawniki.pl z interaktywną mapą atrakcji (zabytki, trasy rowerowe, punkty gastronomiczne, noclegi), moduł rezerwacji lokalnych usług (kajaki, warsztaty, noclegi, gastronomia, itp.), sekcja „Kalendarz wydarzeń” z aktualnymi imprezami i relacjami, wideo promocyjne z drona i materiałami storytellingowymi (np. „Trawniki z perspektywy rzeki”, „Weekend z naturą”), prowadzenie kampanii online (Google, YouTube) skierowanej do mieszkańców woj. lubelskiego i sąsiadujących województw.	1 200 000	I.2029 - IV.2032
2.	„Trawniki – Naturalny Kierunek Rozwoju” - budowa marki terytorialnej i promocja inwestycyjna gminy Kompleksowe działania zmierzające do zbudowania rozpoznawalnej, spójnej i nowoczesnej marki terytorialnej Gminy Trawniki oraz aktywnej promocji jej potencjału inwestycyjnego na poziomie regionalnym, krajowym i zagranicznym. Inicjatywa będzie miała charakter wieloetapowy, a jej kluczowe komponenty to: I. Opracowanie marki terytorialnej gminy: przeprowadzenie badań wizerunkowych, konsultacji społecznych i analiz SWOT, wypracowanie spójnej koncepcji identyfikacji wizualnej gminy (logo, hasło, księga znaku), przygotowanie pakietów informacyjnych dla	1 800 000 – 2 000 000 w tym badania i strategia – 300 tys., identyfikacja wizualna i materiały – 500 tys., strona internetowa i kampanie – 600 tys., udział w wydarzeniach	IV.2025 - IV.2028

	różnych grup odbiorców (mieszkańcy, inwestorzy, turyści, młodzież). II. Promocja gospodarcza i inwestycyjna: opracowanie cyfrowej mapy terenów inwestycyjnych wraz z danymi GIS, stworzenie dedykowanego portalu „Invest in Trawniki”, dostępnego również w języku angielskim i ukraińskim, przygotowanie materiałów katalogowych i promocyjnych (druk i PDF) dla wydarzeń, konferencji i targów. III. Budowa relacji z otoczeniem zewnętrznym: udział w wydarzeniach branżowych i misjach gospodarczych (we współpracy z PAIH, LARR, Lublin Economic Forum), organizacja cyklicznych spotkań networkingowych z przedsiębiorcami i samorządowcami (np. „Forum Inwestorów z Doliny Wieprza”). IV. kampanie informacyjne online (Google Ads, LinkedIn, Facebook) targetowane na inwestorów branżowych (rolnictwo, logistyka, e-commerce, energia). V. Wzmacnianie tożsamości lokalnej stworzenie pakietu promocyjnego dla mieszkańców (np. „Duma z Trawnika” – gadżety, infografiki, wideo), oraz edukacja młodzieży nt. rozwoju gminy i przedsiębiorczości (cykl warsztatów, konkursy „Zaprojektuj nasze logo”, „Biznes z Wieprza”). Współpraca z Polską Agencją Inwestycji i Handlu	– 500 tys., promocja – 300 tys.	
3.	Budowanie pozytywnego wizerunku gminy jako miejsca atrakcyjnego dla inwestorów oraz wdrażanie marki regionu Stworzenie spójnej strategii komunikacji marki Gminy Trawniki mającej na celu przyciągnięcie kapitału, tworzenie miejsc pracy i stymulowanie rozwoju gospodarczego: identyfikacja unikalnych cech gminy i unikalnej marki terytorialnej, która rezonuje z potencjalnymi inwestorami. Stworzenia spójnego i przyciągającego wizerunku, który będzie komunikowany za pomocą różnorodnych kanałów poprzez: projektowanie unikalnego logo i hasła promocyjnego, które łatwo zapadają w pamięć i są silnie kojarzone z regionem, wykorzystanie mediów społecznościowych do budowania społeczności wokół marki gminy i angażowania mieszkańców oraz turystów, organizację wydarzeń kulturalnych, sportowych i biznesowych, które podkreślają unikalność regionu i przyciągają odwiedzających.	200 000	I.2026 - IV.2035
4.	Rozwój marki „Trawnicka zacierka” Promowanie produktu regionalnego poprzez zwiększenie atrakcyjności działań realizowanych podczas cyklicznie organizowanej imprezy „Trawnicka Zacierka”, promowanie twórców regionalnych oraz integracja społeczności lokalnej.	800 000	IV.2025 - IV.2035
5.	„Szlak Zacieranego Smaku – Tradycja w Słoiku” Seria warsztatów i pokazów edukacyjnych w świetlicach i szkołach nt. kiszzenia, fermentacji i dawnych metod przetwarzania żywności: robienie zakwasów, octów, kiszonek, serów podpuszczkowych, miodów pitnych, stworzenie gminnej książki kucharskiej „Smaki z Trawnika” – z	120 000	I - IV.2027

	przepisami mieszkańców, projekt międzypokoleniowy: dzieci + seniorzy = wspólne gotowanie, opowieści, sesje fotograficzne.		
6.	Marketing wideo – YouTube Tworzenie filmów i umieszczanie ich na platformie YouTube w celu promowania marki i produktów lokalnych oraz uzyskania większej rozpoznawalności gminy i rozwoju turystyki.	100 000	2026 - 2035
7.	„Szlak Pamięci i Dziedzictwa – Historia, która łączy pokolenia” Kompleksowy projekt ochrony i promocji dziedzictwa historycznego i miejsc pamięci w Gminie Trawniki oraz gminach sąsiednich. Projekt obejmuje: 1. Renowację i zabezpieczenie miejsc pamięci: kompleksowa renowacja cmentarzy wojennych (m.in. cmentarz austro-węgierski i niemiecki w Trawnikach), odnowienie pomników, tablic, ogrodzeń, krzyży, grobów zbiorowych i mogił wojennych, oznakowanie obiektów oraz ich zgłoszenie do ewidencji konserwatorskiej (jeśli nie są wpisane), zainstalowanie nowych tablic informacyjnych (w j. polskim, angielskim i niemieckim), poprawa dostępności: dojścia, ławeczki, oświetlenie solarne, tablice brajlowskie. 2. Stworzenie „Szlaku Pamięci i Dziedzictwa”: cyfrowa mapa miejsc (z QR kodami, lokalizacją GPS, zdjęciami archiwalnymi), połączenie szlaku z miejscami wpisanymi do rejestru zabytków (np. kościół św. Trójcy, młyny, dwory), opracowanie cyfrowych ścieżek edukacyjnych i aplikacji mobilnej (z głosami świadków historii, filmami, mapą wojenną), włączenie w szlak miejsc tragedii ludności cywilnej (pacyfikacje, wysiedlenia, egzekucje), współpraca z sąsiednimi gminami – regionalny ciąg narracyjny (np. „Front Wschodni 1915”, „Ofiary przesiedleń”). 3. Działania edukacyjno-animacyjne: lekcje historii w terenie, gry terenowe z IPN, „żywe lekcje” z udziałem rekonstruktorów, konkursy dla młodzieży, zbieranie wspomnień, tworzenie archiwum historii mówionej, organizacja „Dni Pamięci” i „Gminnych Marszów Szlakiem Historii”, udział seniorów i harcerzy w opiece nad miejscami pamięci.	2 000 000	I.2029 - IV.2035
8.	Pracownia Dźwięku i Historii Mówionej „Głos Wsi” Utworzenie lokalnego studia nagrań audio (np. w GOK lub bibliotece), które służyłoby: dokumentowaniu wspomnień mieszkańców (np. dawni nauczyciele, rolnicy, rzemieślnicy, osoby wysiedlone, osób które przeżyły II Wojnę Światową, tworzeniu słuchowisk, podcastów i bajek dla dzieci na podstawie lokalnych historii, prowadzeniu zajęć z emisji głosu, dykcji i storytellingu dla młodzieży, współpracy międzypokoleniowej – dzieci nagrywają wspomnienia dziadków.	500 000	I - IV.2030
9.	„Tkanina z Trawniki” – Centrum Tekstyliów i Rzemiosła Wiejskiego	800 000	I - IV.2031

	Projekt nawiązujący do tradycji tkactwa, szycia, dziewiarstwa i wiejskiej sztuki użytkowej: organizacja cyklicznych warsztatów i kursów rzemieślniczych, zakup krosien i maszyn do haftu komputerowego, stworzenie lokalnej marki tekstylnej (np. torby, poszewki, chusty), wystawa i butik z wyrobami w GOK lub remizie (w modelu ekonomii społecznej), działania z młodzieżą: projektowanie tkanin, wzorów, logotypów.		

Kierunek działania 2.4. Poprawa dostępności komunikacyjnej i infrastruktury transportowej

Lp.	Tytuł i opis projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Przebudowa i rozbudowa infrastruktury drogowej do terenów inwestycyjnych Poprawa dostępności transportowej i logistycznej poprzez modernizację ciągów komunikacyjnych prowadzących do wyznaczonych obszarów inwestycyjnych (zgodność z planami zagospodarowania przestrzennego oraz potencjał dla rozwoju rolnictwa i przemysłu przetwórczego). Współpraca z Zarządkiem Dróg Powiatowych i Zarządkiem Dróg Wojewódzkich.	15 000 000 – 20 000 000 w zależności od możliwego zakresu zadań	I.2027 - IV.2033
2.	Poprawa bezpieczeństwa na drogach publicznych Budowa sygnalizacji świetlnej w obszarze centrum Trawniki, (bank, sklep Biedronka - przejścia dla pieszych). Współpraca z Zarządkiem Dróg Powiatowych i Zarządkiem Dróg Wojewódzkich.	500 000	IV.2028 - IV.2030
3.	Poprawa dostępności komunikacyjnej w Gminie Trawniki poprzez budowę, przebudowę i modernizację dróg gminnych Budowa nowych dróg gminnych spinających układ komunikacyjny gminy po zakończeniu budowy drogi ekspresowej S12 oraz rozbudowa, przebudowa i modernizacja istniejących dróg gminnych o złym stanie technicznym.	50 000 000	I.2026 - IV.2035
4.	Poprawa dostępności komunikacyjnej w Gminie Trawniki poprzez budowę, przebudowę i modernizację dróg wewnętrznych Budowa nowych dróg wewnętrznych spinających układ komunikacyjny gminy po zakończeniu budowy drogi ekspresowej S12 oraz rozbudowa, przebudowa i modernizacja istniejących dróg wewnętrznych o złym stanie technicznym.	20 000 000	I.2026 - IV.2035
5.	Budowa/przebudowa/modernizacja dróg dojazdowych do gruntów rolnych Budowa nowych oraz przebudowa i modernizacja istniejących dróg dojazdowych do gruntów rolnych.	10 000 000	I.2026 - IV.2035
6.	Budowa oświetlenia drogowego na terenie Gminy Trawniki Budowy oświetlenia drogowego na terenie gminy w celu zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców oraz poprawy widoczności na drogach, co przekłada się na mniejszą	2 500 000	IV.2025 - IV.2035

	liczbę wypadków, oraz większy komfort i poczucie bezpieczeństwa dla pieszych i rowerzystów.		
7.	Rozwój komunikacji publicznej Zwiększenie dostępności komunikacji publicznej na terenie gminy - rozwój transportu zbiorowego, co przekłada się na zwiększenie mobilności mieszkańców: modernizacja i budowa niezbędnej infrastruktury, w tym przystanków wraz z wiatami przystankowymi oraz zakup taboru. We współpracy z Urzędem Wojewódzkim, Zarządkiem Dróg Powiatowych i Zarządkiem Dróg wojewódzkich	3 000 000	I.2029 - IV.2035
8.	Zwiększenie dostępności do usług publicznych poprzez rozbudowę, budowę oraz przebudowę sieci parkingów na terenie Gminy Trawniki Zwiększenie ilości miejsc parkingowych wraz z poprawą bezpieczeństwa na istniejących parkingach.	5 000 000	I.2026 - IV.2035
9.	Przebudowa parkingu przy szkole podstawowej Przebudowa istniejącego parkingu przy użyciu „kostki retencji” - kostki brukowej, która ma na celu umożliwienie wsiąkania wody opadowej w podłoże, co zwiększa retencję wody i zmniejsza ryzyko podtopień.	1 500 000	I.2026 - I.2030
10.	Przebudowa parkingu przy stacji PKP Przebudowa istniejącego parkingu przy użyciu „kostki retencji” - kostki brukowej, która ma na celu umożliwienie wsiąkania wody opadowej w podłoże, co zwiększa retencję wody i zmniejsza ryzyko podtopień.	1 500 000	I.2026 - I.2030
11.	Przebudowa parkingu przy Urzędzie Gminy Trawniki Przebudowa istniejącego parkingu przy użyciu „kostki retencji” - kostki brukowej, która ma na celu umożliwienie wsiąkania wody opadowej w podłoże, co zwiększa retencję wody i zmniejsza ryzyko podtopień.	850 000	I.2026 - I.2030
12.	Likwidacja barier architektonicznych w ciągach pieszych dróg gminnych na terenie gminy Trawniki Likwidacja barier architektonicznych zwiększająca dostępność dla osób z niepełnosprawnościami i specjalnymi potrzebami.	1 000 000	I.2028 - IV.2025

CEL STRATEGICZNY 3 – Wzrost jakości życia mieszkańców poprzez rozwój usług społecznych, edukacyjnych, kulturalnych i sportowych

Kierunek działania 3.1. Rozwój i modernizacja infrastruktury społecznej i kulturalnej

Lp.	Tytuł i opis projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Budowa świetlicy w Bonowie Budowa świetlicy o pow. ok 200 m ² , altana, plac zabaw z ogrodzeniem, wjazd, częściowe utwardzenie działki wraz z parkingiem, ogrodzenie działki oraz nasadzenia drzew i krzewów. Budowa budynku pasywnego zasilanego energią odnawialną – fotowoltaika, pompa ciepła. Świetlica pełnić będzie rolę centrum aktywności społecznej, kulturalnej i edukacyjnej.	5 000 000	I.2026 - IV.2030
2.	Budowa świetlicy w Biskupicach	5 000 000	I.2030 - IV.2035

	Budowa świetlicy o pow. ok 200 m ² , altana, plac zabaw z ogrodzeniem, wjazd, częściowe utwardzenie działki wraz z parkingiem, ogrodzenie działki oraz nasadzenia drzew i krzewów. Budowa budynku pasywnego zasilanego energią odnawialną – fotowoltaiką, pompa ciepła. Świetlica pełnić będzie rolę centrum aktywności społecznej, kulturalnej i edukacyjnej.		
3.	Gminna Sieć Klubów Seniora w Świetlicach Wiejskich Przystosowanie wybranych świetlic wiejskich do regularnych spotkań seniorów: warsztaty rękodzielnicze, gotowanie, wspólne oglądanie filmów, edukacja zdrowotna i cyfrowa, zajęcia międzypokoleniowe z przedszkolakami lub szkołą, wspólne planowanie i organizacja wydarzeń lokalnych.	600 000	I.2025 - IV.2030 (etapowo, sołectwo po sołectwie)
4.	Rozbudowa GOK – pracownie dla zespołów artystycznych Rozbudowa budynku GOK poprzez budowę/aranżację nowych sal przeznaczonych dla orkiestry dętej (sala muzyczna z akustyką), grup tanecznych (sala z lustrami, podłogą taneczną) i pracowni plastycznej (pomieszczenie z dostępem do wody, szafami na materiały). Projekt obejmuje także wyposażenie pracowni.	5 000 000	II.2029 - III.2025
5.	Windy zewnętrzne w obiektach użyteczności publicznej (szkoły, przychodnia, urząd) Likwidacja barier architektonicznych poprzez montaż wind.	1 000 000	I.2028 - IV.2025
6.	Zniesienie barier architektonicznych we wszystkich gminnych jednostkach administracyjnych Poprawa dostępności obiektów administracji publicznej dla osób z niepełnosprawnościami i specjalnymi potrzebami.	1 000 000	I.2028 - IV.2025
7.	Rewaloryzacja pomników i obiektów sakralnych (kapliczek) Odbudowa, renowacja i zabezpieczenie obiektów przed zniszczeniem.	1 000 000	I.2026 - IV.2035
8.	Odnowienia cmentarza wojennego w Trawnikach Odbudowa, renowacja i zabezpieczenie obiektów przed zniszczeniem, ochrona miejsc pamięci.	250 000	I.2030 - II.2032

Kierunek działania 3.2. Sport, rekreacja i integracja mieszkańców

Lp.	Tytuł i opis projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Modernizacja infrastruktury sportowo-rekreacyjnej w gminie Trawniki Modernizacja infrastruktury sportowo - rekreacyjnej w gminie Trawniki, w zakresie której planuje się wykonanie modernizacji placu zabaw zlokalizowanego na działce nr 555/1 w m. Biskupice oraz modernizację placu zabaw zlokalizowanego na działce 178/4 w m. Trawniki. Inwestycja jest uzasadniona zarówno pod względem społecznym, jak i funkcjonalnym. Tereny te pełnią istotną rolę w lokalnym systemie rekreacyjno-sportowym, ponieważ na tych samych działkach znajdują się również inne obiekty sportowe, takie jak boiska sportowe, bieżnie, skocznie do skoku w dal. Place zabaw, jako integralne elementy tych przestrzeni, uzupełnią ofertę rekreacyjną i sportową, tworząc kompleksową strefę aktywnego	600 000	IV.2025 - IV.2030

	wypoczynku dla mieszkańców gminy Trawniki w różnym wieku. Ze względu na konieczność cyklicznej konieczności wymiany infrastruktury w zakres projektów wpisuje się także modernizacja wszystkich placów, siłowni zewnętrznych zlokalizowanych na terenie gminy.		
2.	Modernizacja obiektów sportowych Modernizacja boisk sportowych w celu zapobiegania ich degradacji wraz z budową i przebudową obiektów towarzyszących (szatni sportowych, parkingów, trybun) w celu dostosowania do zmieniających się warunków realizacji procesu dydaktycznego (szkolenie młodzieży) oraz dostosowania do aktualnych wymagań niezbędnych do realizacji zadań statutowych klubów sportowych działających na terenie gminy.	2 300 000	I.2029 - IV.2035
3.	„Aktywna Rodzina w Gminie Trawniki” – program wydarzeń i animacji sportowych Cykliczne wydarzenia rekreacyjne i sportowe integrujące mieszkańców: rodzinne biegi po Dolinie Wieprza, rajdy rowerowe, nocne spacer z latarkami, turnieje międzypokoleniowe (rodzice kontra dzieci, sołectwa kontra sołectwa), pikniki z jogą, zumba na świeżym powietrzu, „Letnia liga wsi” – lekkie współzawodnictwo z nagrodami.	100 000	I.2026 - IV.2035 (cyklicznie)
4.	„Mistrzostwa Sołectw w Rowerowym Rajdzie Pokoleń” Międzypokoleniowy rajd rowerowy na trasie łączącej wsie gminy Trawniki: zespoły mieszane (dziecko + opiekun / senior + młodzież), etapy z zadaniami sprawnościowymi i przyrodniczymi (np. rozpoznawanie roślin, zadanie z orientacji w terenie), na zakończenie piknik ekologiczny lub wiejski grill i wręczenie medali (Trasa: Siostrzytów – Trawniki – Dorohuczka (lub inna pętla 10–15 km).	50 000	I.2026 - IV.2035 (cyklicznie)
5.	Renaturyzacja parków w Trawnikach i Siostrzytowie Zwiększenie atrakcyjności przestrzeni otwartej poprzez renaturyzację istniejących zabytkowych parków w miejscowości Trawniki i Siostrzytów. Podniesienie atrakcyjności i wykorzystanie zasobów przyrodniczych do celów rekreacyjnych i turystycznych.	5 500 000	II.2029 - IV-2035
6.	Rozbudowa infrastruktury do aktywnego spędzania czasu Budowa Skateparku, ścianka wspinaczkowej, toru do pomp trucka. Umożliwienie korzystania z infrastruktury przez społeczność okolicznych miejscowości oraz promocja lokalnych przedsiębiorców (noclegi, punkty gastronomiczne).	1 200 000	I.2026 - IV.2030
7.	Budowa basenu Budowa basenu umożliwiającego aktywne spędzanie czasu wolnego	15 000 000	I.2030 - III.2033

Kierunek działania 3.3. Usługi społeczne i integracja międzypokoleniowa

Lp.	Tytuł i opis projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji

1.	Trawnickie Centrum Aktywnego Seniora (TCAS) – dzienny dom pobytu i aktywizacji osób starszych Stworzenie placówki dziennego wsparcia dla seniorów z usługami: wyżywienie, opieka pielęgniarska i terapeutyczna, zajęcia ruchowe, rękodzieło, muzyka, kursy obsługi telefonu, wsparcie psychologiczne, edukacja cyfrowa, integracja pokoleniowa, ewentualna opieka wytchnieniowa dla rodzin.	1 800 000 – 2 500 000 w zależności od możliwego zakresu zadań	
2.	Mobilny Punkt Wsparcia Seniora – „SeniorBus” i opieka środowiskowa Zakup samochodu przystosowanego do przewozu osób starszych + uruchomienie usług mobilnych: dojazd do lekarza, na rehabilitację, do urzędu lub kościoła, dowóz zakupów, leków lub obiadów, wizyty opiekunów środowiskowych (pomoc przy higienie, lekach, organizacji życia), wsparcie samotnych seniorów na terenach oddalonych od centrum miejscowości.	900 000	2026 - 2030 (powtarzany w sposób ciągły w zależności od potrzeb)
3.	Dom seniora Zapewnienie opieki dla osób samotnych i potrzebujących wsparcia - budowa nowego budynku lub adaptacja budynku istniejącego.	4 500 000	I.2030 - IV.2035
4.	Dzienny dom seniora Zapewnienie opieki dla osób samotnych i potrzebujących wsparcia - budowa nowego budynku lub adaptacja budynku istniejącego.	4 500 000	I.2030 - IV.2035
5.	„Szansa na Start” – gminny program edukacyjno-wyrównawczy dla dzieci z deficytami rozwojowymi Kompleksowe wsparcie uczniów z trudnościami edukacyjnymi, logopedycznymi, społecznymi: zajęcia kompensacyjno-korekcyjne, logopedyczne, psychologiczne (indywidualne i grupowe), zakup materiałów terapeutycznych, sprzętu wspomagającego (np. integracja sensoryczna), szkolenia dla nauczycieli z pracy z uczniem ze SPE, warsztaty dla rodziców: „Jak wspierać dziecko w domu”, jak radzić sobie z emocjami, jak zastępować agresję.	1 000 000	I.2026 - III.2029

CEL STRATEGICZNY 4 – Nowoczesne i efektywne zarządzanie gminą oparte na cyfryzacji, kompetencjach i partnerstwie społecznym

Kierunek działania 4.1. Rozwój elektronicznych usług publicznych i technologii cyfrowych

Lp.	Tytuł i opis projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Modernizacja infrastruktury informatycznej, wdrażanie e-usług oraz podnoszenie kompetencji cyfrowych w Urzędzie Gminy Trawniki i jednostkach podległych. Wymiana sprzętu komputerowego, urządzeń sieciowych, modernizacja sieci informatycznej i serwerowni, celem zapewnienia elektronicznych usług publicznych. Zakup nowych komputerów stacjonarnych i przenośnych, urządzeń peryferyjnych oraz monitorów dla pracowników	1 250 000	I.2026 - III.2035

	urzędu, w celu poprawy efektywności pracy i bezpieczeństwa danych. Zakup nowego serwera lub modernizacja istniejącego, zakup urządzeń sieciowych (switch, routery), systemów backupu oraz urządzenia UTM. Wprowadzanie innowacyjnych elektronicznych usług publicznych i technologii cyfrowych. Zakup i aktualizacja licencji programów dziedzinowych i systemów informatycznych. Szkolenia z zakresu obsługi nowoczesnych urządzeń IT, bezpieczeństwa w sieci oraz e-usług publicznych.		
2.	Aktualizacja i odnowienie licencji systemów dziedzinowych Odnowienie licencji oraz aktualizacja oprogramowania dziedzinowego wykorzystywanego w Urzędzie Gminy.	400 000	1.2030 - IV.2035
3.	Wdrożenie e-usług dla mieszkańców Rozbudowa systemów e-urzędu, umożliwiających m.in. składanie wniosków online, elektroniczne płatności, dostęp do informacji publicznej, integracja z ePUAP i usługami mObywatel.	100 000	1.2030 - II.2035
4.	Podniesienie kompetencji cyfrowych pracowników administracji samorządowej Zwiększenie kompetencji cyfrowych pracowników administracji - szkolenia z zakresu obsługi nowoczesnych narzędzi IT, bezpieczeństwa cybernetycznego oraz e-usług publicznych.	50 000	2025 - 2035 (cykliczne)
5.	„Trawnickie Archiwum Cyfrowe” – digitalizacja lokalnego dziedzictwa i dokumentów Utworzenie otwartego, cyfrowego archiwum zasobów lokalnych i urzędowych: digitalizacja kronik, aktów stanu cywilnego, ksiąg meldunkowych i zabytkowych dokumentów, opracowanie cyfrowych zasobów biblioteki, izb pamięci, archiwów szkolnych, udostępnienie zasobów online w serwisie internetowym gminy oraz w formie aplikacji.	350 000	1.2028 - IV.2029

Kierunek działania 4.2. Rozwój kompetencji cyfrowych mieszkańców i przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu

Lp.	Tytuł i opis projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Publiczny Internet dla każdego Uruchomienie bezpłatnych hotspotów w miejscach publicznych (parku, urząd, biblioteka, remizy OSP, itp.)	150 000	1.2030 - IV.2035
2.	„Szkoła Cyfrowych Obywateli” – wsparcie mieszkańców w korzystaniu z e-usług Program edukacyjny i doradczy skierowany do mieszkańców (zwłaszcza seniorów i osób 50+), którego celem jest: nauka korzystania z profilu zaufanego, ePUAP, e-recept, portalu podatkowego, pomoc w obsłudze aplikacji urzędowych, mobilnych i bankowości internetowej, indywidualne wsparcie w gminnych punktach „cyfrowego	350 000	I - IV.2027

	asystenta", mini-warsztaty w bibliotekach, świetlicach, szkołach (cykl objazdowy).		
3.	„e-Urząd Młodych” – Gminna Akademia Kompetencji Cyfrowych Program edukacyjno-aktywizujący dla uczniów klas 7–8 oraz szkół średnich: warsztaty z e-administracji, ePUAP, mObywatela, cyberbezpieczeństwa, symulacja funkcjonowania urzędu gminy online (uczniowie wcielają się w role urzędników), projektowanie własnych rozwiązań cyfrowych (np. formularz, komunikat, zakładka na stronie UG), warsztaty w formie debaty „Gmina Przyszłości”.	120 000	I.2028 - IV.2029
4.	„Młodzi Liderzy IT” – program mentoringowy z technologii cyfrowych Cykliczne zajęcia pozalekcyjne z obszaru nowoczesnych technologii: podstawy programowania (Scratch, Python), tworzenie prostych aplikacji, projektowanie graficzne (Canva, Figma), tworzenie prezentacji interaktywnych, praca w chmurze, ochrona danych osobowych, elementy robotyki i sztucznej inteligencji.	180 000	I - IV.2030
5.	„Trawnicki Minecraft Challenge – Moja Cyfrowa Gmina” Konkurs i cykl warsztatów, w których uczniowie odwzorowują gminę w grze Minecraft: modelowanie budynków użyteczności publicznej, terenów zielonych, zabytków, tworzenie futurystycznych rozwiązań smart-city w stylu Trawniki 2035, praca zespołowa + prezentacja dla władz gminy jako „głos młodych” w planowaniu przestrzennym.	100 000	I – IV.2027
6.	Cyfrowe środowisko pracy zespołowej – wdrożenie pakietu Google Workspace / Microsoft 365 Wdrożenie profesjonalnego środowiska pracy zespołowej dla pracowników administracji gminnej (szybkie udostępnianie raportów, zdjęć i plików (Drive/SharePoint), bezpieczny system kont służbowych z dostępem z każdego sołectwa, w tym: zakup licencji, szkolenia dla pracowników, konfiguracja i wdrożenie, opracowanie zasad cyfrowego obiegu dokumentów.	350 000	I.2027 – IV.2028

Kierunek działania 4.3. Komunikacja społeczna, bezpieczeństwo i partycypacja mieszkańców

Lp.	Tytuł i opis projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców Gminy Trawniki oraz potencjału ratowniczo-gaśniczego jednostek OSP Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa mieszkańców gminy poprzez działania prewencyjne i edukacyjne, a także podniesienie gotowości operacyjnej OSP w zakresie reagowania na zagrożenia lokalne. Zakup sprzętu do działań ratowniczych i szkoleń, zakup środków ochrony osobistej strażaków ratowników i wyposażenia poprawiającego bezpieczeństwo strażaków. Edukacja dzieci, młodzieży, seniorów i rolników w zakresie pierwszej pomocy i zachowania w sytuacjach kryzysowych.	500 000	I.2026 - IV.2035

	Organizacja Dni otwartych – Dni bezpieczeństwa w remizach. Pokazy sprzętu ratowniczego i pierwszej pomocy. Szkolenia druhów OSP w zakresie ratownictwa technicznego, medycznego, obsługi sprzętu ratowniczo-gaśniczego.		
2.	Budowa systemu monitoringu na terenie Gminy Trawniki Głównym celem budowy systemu monitoringu jest zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców. System ten ma działać prewencyjnie, odstraszać potencjalnych przestępców, a także umożliwiać szybką reakcję w przypadku wystąpienia incydentów. Monitoring wizyjny przyczynia się do ogólnej poprawy jakości życia w danej lokalizacji, zwiększając poczucie bezpieczeństwa wśród mieszkańców i turystów.	2 000 000	IV.2025 - IV.2035
3.	Rozbudowa systemu powiadamiania mieszkańców Wdrożenie usługi pozwalającej na szybkie i efektywne przekazywanie informacji mieszkańcom, najczęściej za pomocą SMS-ów lub powiadomień w aplikacji mobilnej. Służy do informowania o zagrożeniach, ważnych wydarzeniach lokalnych, czy też o komunikatach urzędowych.	100 000	II.2028 - IV.2029
4.	Urząd Przyjazny Rodzinie – wdrożenie modelu work-life balance w administracji Gminy Trawniki Wdrożenie zasad wspierających równowagę między życiem zawodowym a prywatnym w gminnej administracji publicznej, poprzez: elastyczne godziny rozpoczęcia pracy, możliwość pracy zdalnej w wybranych sytuacjach, dodatkowe przerwy dla rodziców/opiekunów, wsparcie powrotu do pracy po urlopie macierzyńskim/wychowawczym, promowanie kultury zdrowia psychicznego i regeneracji, szkolenia i działania edukacyjne z zakresu zarządzania stresem i czasem, dołączenie do ogólnopolskiego programu „Samorząd przyjazny rodzinie” lub bazy pracodawców przyjaznych rodzinie (np. Fundacja Humanites, Fundacja Share the Care), stworzenie regulaminu „Polityki prorodzinnej UG Trawniki”, stworzenie miejsca do krótkiej aktywności ruchowej (strefa przerwy).	100 000	I.2026 – IV.2027 (pilotaż) dalsze działania do 2030
5.	Podnoszenie kwalifikacji pracowników sektora publicznego Szkolenia dla pracowników sektora publicznego obejmujące różnorodne formy doskonalenia zawodowego: szkolenia merytoryczne, szkolenia z umiejętności miękkich, szkolenia z nowych technologii, szkolenia z etyki i przeciwdziałania korupcji.	1 000 000	I.2026 - I.2035
6.	Zespół z potencjałem – rozwój kadr administracji w oparciu o talenty Gallupa Wdrożenie narzędzi diagnostyki talentów Gallupa (CliftonStrengths) oraz warsztatów rozwojowych dla pracowników samorządowych, aby: zidentyfikować naturalne talenty i mocne strony zespołu, budować świadome, uzupełniające się zespoły w wydziałach i jednostkach, poprawić współpracę i komunikację między pracownikami, przeciwdziałać wypaleniu zawodowemu i wspierać rozwój osobisty, zwiększyć efektywność realizacji	150 000	2026- 2027 (z możliwością cyklicznego powtarzania co 3 lata)

	projektów i codziennych zadań, przygotować liderów do pracy zgodnej z wartościami i potencjałem ludzi. Projekt obejmuje: wykonanie testów CliftonStrengths (Top 5 lub 34) przez pracowników, szkolenia i coaching z certyfikowanym trenerem, opracowanie mapy talentów i profilu zespołu UG, budowę ścieżek rozwoju kompetencji w oparciu o mocne strony.		
7.	„Zróbmy to lepiej – system anonimowych sugestii i usprawnień” Stworzenie systemu umożliwiającego bezpieczne, anonimowe zgłaszanie propozycji, usprawnień, wniosków i sygnałów problemowych przez pracowników urzędu i jednostek organizacyjnych. Zakres działań: prosta cyfrowa skrzynka zaufania (np. anonimowy formularz Google, dostępny z poziomu intranetu lub kodu QR w pokoju socjalnym), papierowa skrzynka sugestii w części ogólnodostępnej (np. pokój socjalny, korytarz), cykliczne przeglądy zgłoszeń przez wyznaczoną osobę lub mały zespół (3 osoby zaufania), opublikowanie podsumowań zgłoszonych pomysłów i decyzji raz na kwartał („Zrobiliśmy to lepiej – 3 najnowsze usprawnienia”), możliwość zgłoszenia pomysłu przez dowolnego pracownika – również z jednostek podległych, warsztaty z design thinking i kultury feedbacku, wdrożenie zasady „najpierw test – potem decyzja” – pilotażowe wdrożenia pomysłów.	20 000	2025: wdrożenie pilotażowe 2026 - 2030: stały element kultury organizacyjnej
8.	„Młodzi Liderzy Trawniki” – Akademia Samorządności i Wolontariatu Młodzieżowego Stworzenie przestrzeni do aktywizacji młodzieży i budowy kapitału społecznego poprzez: szkolenia z debat, planowania działań lokalnych, wolontariatu, projektowania wydarzeń, utworzenie Młodzieżowej Rady Gminy i klubów młodych liderów w szkołach, realizacja małych projektów społecznych: pikników, pomocy seniorom, akcji eko, konkursów.	500 000	I.2027 - IV.2030

ZAŁĄCZNIK 2 - SPRAWOZDANIE Z PRZEBIEGU I WYNIKÓW PROCESU PARTYCYPACJI I KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Do uzupełnienia po zakończeniu konsultacji i opiniowania projektu Strategii Rozwoju Gminy Trawniki na lata 2025 – 2035.

ZAŁĄCZNIK 3 - PROCEDURA STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO DLA PROJEKTU STRATEGII

Do uzupełnienia po zakończeniu procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Gminy Trawniki na lata 2025 – 2035.

ZAŁĄCZNIK 4 - EWALUACJA TRAFNOŚCI, PRZEWIDYWANEJ SKUTECZNOŚCI I EFEKTYWNOŚCI REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY TRAWNIKI NA LATA 2025 - 2035

Analiza trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji strategii (ewaluacja ex-ante) przeprowadzona zostanie w odniesieniu do projektu Strategii Rozwoju Gminy Trawniki na lata 2025 – 2035, zgodnie z art. 10a ust. 2 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. 2025 poz. 198) przed przekazaniem projektu Strategii pod obrady Rady Gminy.

SPIS RYCIN

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Liczba ludności na terenie Gminy Trawniki w latach 2013-2023 (osoby).....	30
Wykres 2. Zmiana liczby ludności w stosunku do 2014 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (%).....	31
Wykres 3. Saldo przyrostu naturalnego w latach 2014-2023 na terenie Gminy Trawniki (osoby).....	32
Wykres 4. Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (‰).....	32
Wykres 5. Saldo migracji w latach 2014-2023 na terenie Gminy Trawniki (osoby).....	33
Wykres 6. Współczynnik salda migracji na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (‰).....	33
Wykres 7. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%).....	34
Wykres 8. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w latach 2014-2023 na terenie Gminy Trawniki (%).....	35
Wykres 9. Wskaźniki dotyczące obciążenia demograficznego w latach 2014-2023 na terenie Gminy Trawniki (%).....	35
Wykres 10. Piramida wieku i płci ludności Gminy Trawniki w 2023 r. (osoby).....	36
Wykres 11. Poziom wykształcenia ludności Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2021 r. (%).....	37
Wykres 12. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w szkołach na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).....	38
Wykres 13. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z matematyki w szkołach na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).....	38
Wykres 14. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w szkołach na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).....	39
Wykres 15. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (%).....	39
Wykres 16. Liczba organizacji pozarządowych na 1 000 mieszkańców w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (%).....	40
Wykres 17. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby).....	41
Wykres 18. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby).....	41
Wykres 19. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby).....	46
Wykres 20. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby).....	47

Wykres 21. Liczba bezrobotnych na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (osoby)	48
Wykres 22. Liczba bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby)	48
Wykres 23. Udział osób do 30 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby)	49
Wykres 24. Udział osób po 50 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby)	49
Wykres 25. Udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (osoby)	50
Wykres 26. Wskaźniki dotyczące struktury bezrobocia w latach 2014-2023 na terenie Gminy Trawniki (%)	50
Wykres 27. Gospodarstwa rolne w Gminie Trawniki według źródeł dochodów (liczba)	54
Wykres 28. Gospodarstwa rolne w Gminie Trawniki według grup obszarowych użytków rolnych (liczba)	55
Wykres 29. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (podmioty)	56
Wykres 30. Liczba podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w latach 2014-2023 na terenie Gminy Trawniki (podmioty)	56
Wykres 31. Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności w wieku produkcyjnym) w 2023 r. na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego (podmioty)	57
Wykres 32. Podmioty gospodarki narodowej na terenie Gminy Trawniki według sekcji PKD (%)	58
Wykres 33. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)	70
Wykres 34. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)	71
Wykres 35. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na jednego mieszkańca na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (kg)	74
Wykres 36. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)	75
Wykres 37. Liczba dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (osoby)	82
Wykres 38. Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wśród dzieci w wieku 3-6 lat na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego i województwa lubelskiego w 2023 r. (%)	83
Wykres 39. Liczba uczniów szkół podstawowych na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (osoby)	83

Wykres 40. Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych na terenie Gminy Trawniki i Miasta Świdnik w latach 2014-2023 (%)	84
Wykres 41. Liczba porad udzielonych w ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (szt.)	86
Wykres 42. Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2024 (osoby)	88
Wykres 44. Liczba rodzin oraz liczba dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (osoby)	88
Wykres 45. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego oraz województwa lubelskiego w latach 2014-2023 (%)	89
Wykres 46. Liczba osób uczestniczących w imprezach organizowanych przez ośrodek kultury na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (osoby)	90
Wykres 47. Liczba czytelników bibliotek na terenie Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (osoby)	91
Wykres 48. Liczba wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika na terenie Gminy Trawniki, powiatu świdnickiego oraz województwa lubelskiego w 2023 r. (wol.)	92
Wykres 49. Wykonanie budżetu Gminy Trawniki w latach 2014-2023 (mln zł)	97
Wykres 50. Struktura dochodów Gminy Trawniki w latach 2014 - 2023 (%)	98
Wykres 51. Średni dochód na 1 mieszkańca Gminy Trawniki w latach 2014 - 2023 (zł)	98
Wykres 52. Struktura wydatków Gminy Trawniki w latach 2014 - 2023 (%)	99

SPIS TABEL

Tabela 1. Wykaz złóż kopalin na terenie Gminy Trawniki.....	15
Tabela 2. Ocena stanu wód powierzchniowych (JWPC) na terenie Gminy Trawniki..	19
Tabela 3. Presje na stan wód powierzchniowych (JWPC) na terenie Gminy Trawniki.	19
Tabela 4. Źródła presji na stan wód powierzchniowych (JWPC) na terenie Gminy Trawniki.....	20
Tabela 5. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych na terenie Gminy Trawniki.....	25
Tabela 6. Wykaz projektów zrealizowanych / realizowanych przez Gminę Trawniki ze środków Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg	67
Tabela 7. Wykaz projektów zrealizowanych przez Gminę Trawniki ze środków Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych i Funduszu Leśnego.....	68
Tabela 8. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach podstawowych na terenie Gminy Trawniki w 2024 r.....	85
Tabela 9. Projekty realizowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 przez Gminę Trawniki oraz inne podmioty	99

SPIS MAP

Ryc. 1. Położenie Gminy Trawniki w województwie lubelskim.....	10

Ryc. 2. Sieć osadnicza Gminy Trawniki.....	11
Ryc. 3. Regionalizacja fizycznogeograficzna Gminy Trawniki.....	12
Ryc. 4. Wody powierzchniowe na terenie Gminy Trawniki.....	13
Ryc. 5. Obszary chronione na terenie Gminy Trawniki.....	17
Ryc. 6. Rozkład przestrzenny średniego rocznego stężenia pyłu zawieszonego PM10 w 2023 r.	23
Ryc. 7. Rozkład przestrzenny średniego rocznego stężenia pyłu zawieszonego PM2,5 w 2023 r.	23
Ryc. 8. Rozkład przestrzenny średniego rocznego stężenia B(a)P w pyłe zawieszonym PM10 w 2023 r.	23
Ryc. 9. Kierunki wykorzystania powierzchni Gminy Trawniki	53
Ryc. 10. Infrastruktura drogowa na terenie Gminy Trawniki	66